

บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชน ในจังหวัดร้อยเอ็ด

โสภิณ จิตไพศาล

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2567

บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชน ในจังหวัดร้อยเอ็ด

โสภิณ จิตไพศาล

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2567

THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE

SOPIN JITPAISAN

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY
PROGRAM IN BUDDHISM AND PHILOSOPHY
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2024

หัวข้อดุษฎีนิพนธ์	:	**บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด**
ชื่อนักศึกษา	:	**โสภิณ จิตไพศาล**
ชื่อปริญญา	:	**ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสนาและปรัชญา**
ปีพุทธศักราช	:	**2567**
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย .....
(พระสุทธิสารเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

คณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ :
ประธานกรรมการ .....
(รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล บุดดาสาร)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา) .....
(รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์)

กรรมการ .....
(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน)

กรรมการ .....
(ดร.สงวน หล้าโพนทัน)

กรรมการ .....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Dissertation Topic	:	The Integration of Theravada Buddhist Philosophy in Promoting Community Leaders in Roi Et Province
Student's Name	:	Sopin Jitpaisan
Degree Sought	:	Doctor of Philosophy
Program	:	Buddhism And Philosophy
Anno Domini	:	2024
Advisor	:	Assoc.Prof.Dr.Sowit Bamrungphak

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Doctor Degree of Philosophy (Buddhism and Philosophy)

Dean of Graduate School .....
(Phrasutthisanmethi, Asst.Prof.Dr.)

Dissertation Committee :
Chairman .....
(Assoc.Prof.Dr.Amphon Buddasarn)

Member (Advisor) .....
(Assoc.Prof.Dr.Sowit Bamrungphak)

Member .....
(Assoc.Prof.Dr.Boonruam Khammuangsaen)

Member .....
(Dr.Sanguan Laphontan)

Member .....
(Asst.Prof.Dr.Suwin Thongpan)

Copyright of the Graduate School, Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

หัวข้อดุษฎีนิพนธ์	:	**บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด**
ชื่อนักศึกษา	:	**โสภิณ จิตไพศาล**
ชื่อปริญญา	:	**ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสนาและปรัชญา**
ปีพุทธศักราช	:	**2567**
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์**

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน 2) ศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมผู้นำชุมชน 3) บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด และ 4) เสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาพระไตรปิฎก เอกสารวิชาการทางพุทธศาสนา และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้นำองค์กร ผู้นำทางพระพุทธศาสนา ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป การนำเสนอผลการวิจัยใช้การพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า :

1) แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นผู้นำชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ แนวคิดความเป็นผู้นำ ทฤษฎีความเป็นผู้นำ ทฤษฎีเส้นทาง-เป้าหมาย ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชน

2) หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมผู้นำชุมชน ประกอบด้วย 1) ปาปณิกธรรม ส่งเสริมให้ผู้นำมีวิสัยทัศน์กว้างไกลและสามารถมองการณ์ไกลได้อย่างละเอียด 2) สัปปุริสธรรม ส่งเสริมให้ผู้นำรู้จักวิเคราะห์และเข้าใจชุมชนอย่างรอบด้าน และ 3) สาราณียธรรม ส่งเสริมความสามัคคีและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชน

3) การบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 3 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1) จักขุมา (ปัญญามองการณ์ไกล) ส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนมีความรอบคอบและการคิดเชิงกลยุทธ์ที่อิงตามเหตุผล 2) ปริสัญญุตา ส่งเสริมให้ผู้นำรู้จักชุมชนและเข้าใจผู้คนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างลึกซึ้ง และ 3) เมตตากายกรรม ส่งเสริมให้ผู้นำมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งในการกระทำ คำพูด และความคิด รวมถึงการแบ่งปันทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ผลการบูรณาการนี้นำไปสู่การพัฒนาผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ มีความเข้าใจชุมชน และสามารถสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

4) องค์ความรู้ที่ได้จากการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด คือ LEAD Model ประกอบด้วย (1) L = Leadership with Vision (การนำที่มีวิสัยทัศน์) ซึ่งสอดคล้องกับหลัก ปาปณิกธรรม ที่เน้นการมองการณ์ไกลและการตัดสินใจอย่างรอบคอบ (2) E = Engaged Community (การมีส่วนร่วมของชุมชน) ที่สอดคล้องกับหลักสัปปุริสธรรม ที่เน้นการรู้จักชุมชนและการวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ อย่างรอบด้าน (3) A = Adaptable

Networks (การสร้างเครือข่ายที่ยืดหยุ่นและปรับตัวได้) สอดคล้องกับหลัก สาราณียธรรม ที่เน้นการสร้างความสามัคคีและความร่วมมือในชุมชน (4) D = Dynamic Empowerment (การเสริมสร้างพลังอย่างมีพลวัต) ที่ส่งเสริมการพัฒนาทักษะและความสามารถของคนในชุมชน

คำสำคัญ : บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาท, หลักพุทธปรัชญาเถรวาท, การส่งเสริมผู้นำชุมชน

ABSTRACT

Dissertation Topic : The Integration of Theravada Buddhist Philosophy in Promoting Community Leaders in Roi Et Province

Student's Name : Sopin Jitpaisan

Degree Sought : Doctoral of Philosophy

Program : Buddhism and Philosophy

Anno Domini : 2024

Advisor : Assoc.Prof.Dr.Sowit Bamrungphak

The objectives of this research were: 1) to study concepts and theories related to community leaders, 2) to study the principles of Theravada Buddhist philosophy relevant to promoting community leadership, 3) to integrate Theravada Buddhist philosophy to promoting community leaders in Roi Et province, and 4) to propose new knowledge on integrating Theravada Buddhist philosophy to promote community leadership in Roi Et province. This qualitative research gathers data from the study of the Tripitaka, Buddhist academic literature, and in-depth interviews with 15 key informants, including organizational leaders, Buddhist leaders, community leaders, and the public. The research findings are presented through analytical description.

The research found that :

1) Key concepts related to community leadership include leadership concepts, leadership theories, Path-Goal Theory, transformational leadership theory, and theories related to communities.

2) Theravada Buddhist principles relevant to promoting community leadership include: 1) *Papanikadhamma*, which encourages leaders to have a broad and detailed vision, allowing for far-sightedness; 2) *Sappurisa-dhamma*, which promotes comprehensive analysis and understanding of the community; and 3) *Saraniya-dhamma*, which fosters unity and builds positive relationships among community members.

3) The integration of Theravada Buddhist philosophy in promoting community leadership in Roi Et province encompasses three key aspects: 1) *Cakkhuma* (far-sighted wisdom), which encourages community leaders to exercise prudence and strategic, reason-based thinking; 2) *Parisannuta*, which promotes leaders' deep understanding of the community and empathy toward the people connected with it; and 3) *Mettakaya-kamma* (acts of kindness), which encourages leaders to show generosity

through actions, speech, and thought, including sharing resources beneficial to the collective. This integration leads to the development of visionary community leaders who understand their community and can build strong networks for sustainable community development.

4) The new knowledge derived from integrating Theravada Buddhist principles to promote community leadership in Roi Et province is represented by the LEAD Model, which consists of: (1) L = Leadership with Vision, aligned with *Papanikadhamma*, emphasizing foresight and prudent decision-making; (2) E = Engaged Community, corresponding to *Sappurisa-dhamma*, focusing on understanding the community and comprehensively analyzing issues; (3) A = Adaptable Networks, consistent with *Saraniya-dhamma*, highlighting unity and collaboration within the community; and (4) D = Dynamic Empowerment, which promotes skill development and the empowerment of community members.

Keywords : The integration of Theravada Buddhist philosophy Integration, Theravada Buddhist Philosophy, Promoting Community Leaders

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือและสนับสนุนจากรองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ที่กรุณาชี้แนะแนวทางให้คำปรึกษาทางด้านวิชาการในการทำวิจัยตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ มาโดยตลอด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ทำให้ผู้วิจัยนำไปแก้ไขปรับปรุงเนื้อหา ให้มีความชัดเจนมากขึ้น จนดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสิ้นสมบูรณ์

กราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระเทพวชิรวิมล,ดร.,ผศ.ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์, ผศ.ดร.วิเชียร แสนมี, ผศ.ดร.จรัส ลีกา, ดร.สงวน หล้าโพนทัน ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับข้อมูลในเอกสารและหนังสือที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ รวมทั้งการใช้ข้อมูลในพระไตรปิฎก และมีความเมตตาคอยชี้แนะประเด็นสำคัญในการวิจัย พร้อมตรวจทานแก้ไข ให้ครอบคลุมเนื้อหาและมีความชัดเจนมากขึ้น

กราบขอบพระคุณพระครูขันติวราภิรม อนงฺคโณ, พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธจิตฺโต, พระเด่นชัย ยโสธโร, พระมหาเอนก อมรเวโช ที่ให้ความเมตตาสนับสนุนทุนการศึกษา และให้กำลังใจในการเรียนจนประสบความสำเร็จ ขอบพระคุณบุพการีผู้ให้กำเนิดที่เป็นกำลังใจสำคัญให้ลูกเสมอมา จึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณคณะผู้บริหาร อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา และห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ที่มีตำราให้ผู้วิจัยค้นคว้าหาข้อมูล และอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยเพื่อใช้ประกอบในการทำดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ และครูอาจารย์ทุกท่านกรุณาอบรมสั่งสอนประสิทธิ์ประสาทวิชาและให้กำลังใจผู้วิจัยตลอดมา ขอบคุณบิดามารดา ครอบครัว ญาติพี่น้อง กัลยามิตรทุกท่านที่เป็นแรงกระตุ้นให้กำลังใจสนับสนุนในการศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จ ทำให้ความปรารถนาของข้าพเจ้าประสบความสำเร็จด้วยดี คุณความดีทั้งหลายทั้งปวงอันจะเกิดจากดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และน้อมบูชาสักการะแด่บุรพาจารย์ทุกท่าน ขอให้ทุกท่านจงเป็นผู้มีส่วนแห่งคุณความดีโดยทั่วกัน และถ้าหากดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้มีความผิดพลาด บกพร่อง ผู้วิจัยขอน้อมรับแต่เพียงผู้เดียว คุณค่าและประโยชน์ของดุษฎีนิพนธ์ ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศเป็นเครื่องแสดงความกตัญญูกตเวทิตา เพื่อบูชาแด่พระคุณบิดามารดา และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ให้การศึกษาอบรมสั่งสอนให้สติปัญญาและคุณธรรมเครื่องชี้นำสู่ความสำเร็จ

โสภิณ จิตไพศาล

สารบัญคำย่อ

อักษรย่อดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539 โดยในหมวดพระสุตตันตปิฎก ได้กล่าวถึงแหล่งที่มา / เล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ม. (ไทย) 10/373/248. หมายถึง สุตตันตปิฎก มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 373 หน้า 301

คำย่อ	**ชื่อคัมภีร์**		
พระวินัยปิฎก			
วิ.มหา. (ไทย)	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	
พระสุตตันตปิฎก			
ที.สี. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลักขันธวรรค
ที.ม. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค
ที.ปา. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค
ม.มู. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์
ม.ม. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์
สำ.ม. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค
องฺ.ติก (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต
องฺ.จตุกฺก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต
องฺ.ปญฺจก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต
องฺ.ฉกฺก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉักกนิบาต
อง.สตฺตก.(ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต
ขุ.ขุ. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ
ขุ.ธ. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท
ขุ.ชา. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก
ขุ.จู. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิทเทส

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... **จ**
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... **ช**
กิตติกรรมประกาศ ..... **ฌ**
สารบัญคำย่อ ..... **ญ**
สารบัญ ..... **ฎ**
สารบัญแผนภาพ ..... **ฐ**
บทที่ 1 บทนำ **1**
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
1.2 คำถามการวิจัย 5
1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย 5
1.4 ขอบเขตของการวิจัย 5
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย 7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย 10
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 10
1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย 21
1.9 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย 22
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน **23**
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน 23
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน 65
2.3 บริบทพื้นที่วิจัย 73
2.4 สรุป 90
บทที่ 3 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการส่งเสริมผู้นำชุมชน **95**
3.1 หลักปาปณิกธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน 95
3.2 หลักสัปปุริสธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน 100
3.3 หลักสาราณียธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน 120
3.4 สรุป 129
บทที่ 4 บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชน **132**
4.1 บูรณาการหลักปาปณิกธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านการมีวิสัยทัศน์ 132
4.2 บูรณาการหลักสัปปุริสธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านชุมชน 140
4.3 บูรณาการหลักสาราณียธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านสร้างเครือข่าย 145
4.4 สรุป 150

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 152
5.1 สรุปผลการวิจัย 152
5.2 อภิปรายผล 154
5.3 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย 157
5.4 ข้อเสนอแนะ 159
บรรณานุกรม 160
ภาคผนวก 168
ภาคผนวก ก ประกาศอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ 169
ภาคผนวก ข รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย 171
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย 174
ภาคผนวก ง เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน 180
ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ 182
ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 198
ประวัติผู้วิจัย 202

สารบัญภาพ

ภาพที่ **หน้า**

1.1 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย 21
2.1 จุดยืนทางยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบล 89
5.1 องค์ความรู้ที่ได้รับ 158

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่กำเนิดขึ้นมาบนโลก และมีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กัน มีการขยายเผ่าพันธ์ที่เกิดจากสมสู่ของเพศชายและเพศหญิง มนุษย์ยุคแรกตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนากล่าวไว้ในอัคคัญญสูตร ว่ามนุษย์ยุคแรก ๆ จุติมาจากชั้นอาภัสสรพรหมมาสู่โลก เมื่อเพศชายและเพศหญิงเผชิญหน้ากันก็เกิดความพอใจ รู้สึกรักชอบกันแล้วก็สมสู่กันมีลูกหลานมาจนถึงปัจจุบัน จนเกิดเป็นครอบครัว ชุมชนและสังคมมาจนถึงปัจจุบัน [1] โดยธรรมชาติของมนุษย์เป็นสัตว์สังคม การเกิดขึ้นของรัฐเป็นพัฒนาการจากการอยู่ร่วมกันตามธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวแยกจากคนอื่นได้ แต่ต้องอยู่ร่วมรวมกัน เริ่มจากขนาดเล็กสุดคือ อยู่กันเป็นคู่ หญิงและชายเป็นครอบครัว และหลายๆครอบครัวก็รวมกันเป็นหมู่บ้าน และขยายขึ้นจนกลายเป็นเมือง หรือนครรัฐ ซึ่งเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความอยู่ดีกินดีของคนในเมือง[2] เมื่อเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน เป็นสังคมจึงเกิดการรู้จักสะสมอาหารไว้บริโภค มีการแบ่งที่ดินครอบครอง เมื่อมีเหตุแห่งการครอบครองความหมายของทรัพย์สมบัติของมนุษย์จึงเกิดขึ้น ความสุจริตและทุจริตก็เกิดขึ้น เกิดความแตกต่างของมนุษย์เกิดขึ้นเพราะการกระทำและพฤติกรรม จึงนำไปสู่การเลือกตั้งหัวหน้าเพื่อทำหน้าที่ปกครองหมู่คณะและพิจารบทลงโทษพิพากษาคดีให้ความเป็นธรรมแก่หมู่คณะ ทำให้เกิดบุคคลประเภทหัวหน้าผู้สูงศักดิ์ขึ้น เกิดเป็นวรรณะ กษัตริย์ แพศย์ พรามหมณ์ ศูทร ที่มีหน้าที่ทำให้ประชาชนมีสุข[3] และในสังคมปัจจุบันจึงเกิดเป็นสังคม องค์กรที่มีการประกอบงานเป็นแผนก ตำแหน่ง ผู้นำระดับต่าง ๆ ขึ้น นำไปสู่การตั้งสัญญาประชาคม ข้อตกลง ข้อห้ามทางสังคม กฎ ระเบียบ ธรรมเนียม ประเพณี เพื่อให้ชุมชน สังคมสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก[4]

กระแสยุคโลกาภิวัฒน์คือยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี รวมถึงสิ่งแวดล้อม ข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ พร้อมด้วยแนวคิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชน ทุกประเทศทั่วโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้[5] ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทั้งในหน่วยงานหรือ

---

[1] ม.มู. 19/5-452/185.

[2] เกียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *อารยมหาพลังพานุภาพผู้นำ พลังเคลื่อนปวงประชาสู่ความอารยะ*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซัคเซส มีเดีย จำกัด, 2558), หน้า 5.

[3] สุเชาว์ พลอยชุม, *ปรัชญาทั่วไปว่าด้วยประวัติ พัฒนาการ ปัญหา และทฤษฎีสำคัญทางปรัชญา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538), หน้า140.

[4] ทฤษฎีวิวัฒนาการโลกตามหลักพุทธศาสนา การกำเนิดผู้นำในการปกครอง https://www.baanjomyut.com สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2565.

[5] พระโกศล มณิรตนา, “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง”, ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธบริหารการศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560, หน้า 1-3.

องค์กรภาครัฐและเอกชนต้องการผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งทักษะทั้งศาสตร์และศิลป์ ในการจูงใจหรือนำพาให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติภารกิจการงานของกลุ่มหรือองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ผู้นำหรือองค์กรได้ตั้งไว้ โดยให้เป็นไปตามค่านิยมของสังคม และมีมาตรฐานกฎเกณฑ์ ความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล วิเคราะห์ตัดสินใจ วางแผนที่ชัดเจน จัดแผนงาน แผนคน และแผนเงินให้เข้ากัน ตลอดจนควบคุมนโยบายต่าง ๆ หรือแผนงานองค์กรให้สามารถดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อยโดยอาศัยความร่วมมือของผู้อื่น และการวางตัวที่เหมาะสม[6] และภายใต้สังคมของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ ผู้นำจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กร ผู้นำเป็นบุคคลที่มีอำนาจอิทธิพลในการบังคับบัญชา ประสานความต้องการของบุคคลความต้องการของงานและความต้องการขององค์กรเข้าด้วยกัน

ผู้นำทางพุทธศาสนาและปรัชญา นับว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ องค์กร ชุมชน สังคม เพราะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายวางแผนการดำเนินงาน แนวทางการปฏิบัติ การตัดสินใจ และการสั่งการต่าง ๆ นอกจากนั้นก็ยังต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นที่อยู่ภายในองค์กรด้วย ความสำเร็จขององค์กรจึงขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นสำคัญ หากผู้นำเป็นผู้ที่มีความรู้มีคุณธรรม รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว รู้จักการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและเที่ยงธรรม ก็ย่อมส่งผลดีมายังองค์กร ชุมชนและสังคมโดยส่วนรวม ในการปกครอง ผู้บริหาร ผู้นำองค์กร ผู้นำชุมชน จะต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งในเรื่องคุณธรรม ความถูกต้อง ตรงไปตรงมา และต้องมีความไม่ประมาทในการสร้างเสริมความ สงบเรียบร้อย พร้อมทั้งความสันติสุขให้กับองค์กรและสังคม

ในพระพุทธศาสนามีพุทธพจน์แสดงถึงความสำคัญของภาวะผู้นำไว้ดังนี้

“เมื่อฝูงโคว่ายข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคด โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปคดตามกัน เพราะมีผู้นำไปคด ฉันใดในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น บุคคลใดได้รับสมบัติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็จะประพฤติช้ำเสียหาย แว่นแคว้นทั้งหมด ก็จะยากเข็ญ หากผู้ปกครองเป็นผู้ไร้ธรรม

เมื่อฝูงโคว่ายข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปตรงตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปตรง ฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมบัติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติชอบธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็จะพลอยดำเนินตาม ทั้งแว่นแคว้นก็จะอยู่เป็นสุข หากผู้ปกครองตั้งอยู่ในธรรม”[7]

จากพุทธพจน์นี้แสดงให้เห้นความสำคัญของผู้นำ ต่อความอยู่รอด สวัสดิภาพ และสันติสุขของสังคมและประเทศชาติทั้งหมด[8]

จากพุทธพจน์นี้แสดงว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้บริหารหรือผู้นำใน การบริหารนี้มากโดยมีคำสอนที่พูดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำดังที่ปรากฏอยู่ใน ทุติยปาปณิกสูตร[9] ว่าผู้นำจะต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้คือ

---

[6] พระครูอุดมธรรมวัตร, รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ, ดุษฎีนิพนธ์ (พระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 1.

[7] องฺ.จตุกฺก. 21/70/98.

[8] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ภาวะผู้นำ & จริยธรรมนักการเมือง*, พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมมิก จำกัด). 2551,หน้า 2.

[9] องฺ.จตุกฺก. 21/157/203.

1) จักขุมา คือ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองดูสภาพเหตุการณ์ออก และจะวางแผนเตรียมรับ หรือ รุกได้อย่างไร

2) วิธูโร คือ เป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ

3) นิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี และได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น แสดงให้เห็นว่า การเป็นผู้นำนั้นจะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา คือ มีหูมีตาไว และกว้างไกล สามารถจำแนกบุคคล และเหตุการณ์ออกว่าเป็นอย่างไร

ปัจจัยสำคัญในการสร้างความสำเร็จหรือความล้มเหลว คือ ผู้นำจะต้องใช้หลักธรรมาธิปไตย นั่นคือการถือธรรมหรือหลักการเป็นสำคัญ ยึดเอาความสำเร็จของงานเป็นที่ตั้ง โดยใช้หลักการบริหารธรรมาธิปไตยที่ใช้ทั้งพระเดช และพระคุณซึ่งทำให้ได้ทั้งน้ำใจคนและผลของงาน ใช้ธรรมะที่เรียกว่า ปัญญาพละ กำลังความรู้ ความฉลาด วิริยะพละกำลังแห่งความเพียร อนวัชชพละ กำลังงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต สังคหพละ กำลังการสงเคราะห์หรือมุษยสัมพันธ์ ผู้นำจะต้องสามารถจัดสรรสภาพแวดล้อมในองค์กร ให้เกื้อกูลแก่การทำงานที่ตั้งอยู่ในความดี มีศีลธรรม จนกระทั่งสามารถแสวงหาคุณค่าที่สูงขึ้นของงานที่ทำ เพื่อพัฒนาทั้งตนเองและประโยชน์ต่อผู้อื่น การที่ผู้นำจะมีคุณสมบัติตามหลักพุทธศาสนาและปรัชญานั้นผู้นำจะต้อง รู้หลักการ รู้จุดหมาย รู้จักตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้บุคคล ด้วยสติปัญญา มีความกล้าหาญ ความรู้จักประมาณ มีความยุติธรรม มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถประสานการทำงานต่าง ๆ ไปสู่จุดหมายที่ดีงาม รวมถึงการจัดสรรผลประโยชน์เพื่อส่วนรวม ผู้นำต้องใช้อำนาจในการปกครองบนหลักของคุณธรรมโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น โดยยึดหลักสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชน โดยตั้งอยู่บนหลักของความยุติธรรม อยู่ร่วมกันโดยสันติภาพในสังคมที่มีกฎเกณฑ์ สอดคล้องกับหลักสัญญาประชาคมของชุมชนนั้น ๆ[10] เมื่อผู้นำสามารถประพฤติได้อย่างถูกต้องตามหลักการเหล่านี้โดยสมบูรณ์แล้ว ผู้นั้น ย่อมเชื่อว่า เป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าเป็น “สัตบุรุษ” หรือ “คนดีแท้” หรือ “มนุษย์โดย สมบูรณ์” การกระทำหรือพฤติกรรมของเขาย่อมเหมาะสมถูกต้องปราศจากความผิดพลาดนำประโยชน์มาให้ทั้งแก่ตนเอง และสังคมโดยส่วนรวม

ชุมชน คือหมู่ชน กลุ่มคน ที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกัน มีการดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกัน มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรกัน ภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และ เป้าหมายเดียวกัน[11] แต่ละชุมชนย่อมมีความต้องการให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุก ๆ ด้าน ผู้นำจึงเป็นบุคคลสำคัญในการตั้งโจทย์ปัญหาในบริบทพื้นที่ที่ตนเองปกครองดูแลให้ชัดเจนว่าจะแก้ปัญหา นำพาชุมชนเดินทางไปในทิศทางใด ซึ่งองค์ประกอบหนึ่งที่มิอาจหลีกเลี่ยงได้ในการขับเคลื่อนชุมชนนั้น คือด้านงบประมาณ ผู้นำจึงต้องมีวิสัยทัศน์สามารถมองเห็นแหล่งงบประมาณที่จะสามารถนำมาแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยการอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะ

---

[10] สรวิชญ์ วงษ์สะอาด, “คุณธรรมในทัศนะของเพลโต”, *วารสารรัฐประศาสนศาตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา* ปีที่ 2 ฉบับที่ 2, พฤษภาคม-สิงหาคม, 2562.

[11] สนธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2549), หน้า 5.

เป็นผู้นำแต่ละฝ่ายในชุมชน หน่วยงานหรือองค์กรภายในรวมถึงภายนอกชุมชนด้วย ผู้นำต้องไม่บกพร่องในหน้าที่การปกครองดูแลชุมชน ดังนั้น ผู้นำจึงต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการสร้างความสัมพันธ์อันดีด้วยความจริงใจ โดยการสร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธาให้เกิดขึ้น สามารถจำแนกบุคคลที่จะมาเป็นทีมงาน โดยใช้ทรัพยกรในท้องถิ่นภายใต้บริบทของชุมชน และสังคมในปัจจุบัน เพราะผู้นำคือแกนกลางในการรวมภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องที่จะมารวมพลังกันให้เห็นเป้าหมายที่ตั้งไว้ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

จังหวัดร้อยเอ็ดมีวิสัยทัศน์ว่า “ร้อยเอ็ดเมืองเกษตรอัจฉริยะ ท่องเที่ยวสร้างสรรค์ วัฒนธรรมสร้างมูลค่า สังคมพัฒนาอย่างยั่งยืน” โดยมีประเด็นในการพัฒนาได้แก่ ประเด็นการพัฒนาและส่งเสริมการเกษตรแบบอัจฉริยะ และอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรสู่เกษตรมูลค่าสูง ประเด็นเสริมสร้างขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการค้า การลงทุน การบริการและการท่องเที่ยว ประเด็นพัฒนาคนทุกช่วงวัยและระบบนิเวศน์สนับสนุนเพื่อลดปัญหาความยากจนความเหลื่อมล้ำ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ประเด็นเสริมสร้างความสมดุลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และระบบเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และประเด็นเสริมสร้างความมั่นคงภายใน และยกระดับการบริหารจัดการภาครัฐให้มีสมรรถนะสูง[12] ด้วยวิสัยทัศน์และประเด็นการพัฒนาที่มีความท้าทายมีความเกี่ยวโยงกับหลายฝ่ายหลายองค์กร และมีความสำคัญที่ต้องปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์เป็นรูปธรรม ตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ การส่งเสริมผู้นำชุมชนตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทจึงเป็นแนวทางสำคัญในการเดินไปสู่วิสัยทัศน์จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ประกอบด้วยภารกิจทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การค้าการลงทุน การบริการ การท่องเที่ยว ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านความมั่นคง พร้อมทั้งการแก้ไขปัญหาและสร้างความมั่นคงให้กับชุมชน ปัจจุบันชุมชนยังคงประสบปัญหาความยากจนและการขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี ขาดทักษะความสัมพันธ์ระหว่างคนกับงาน หรือปัญหาการขาดความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชน ชุมชนและภาคีเครือข่าย ขาดการประสานงานลักษณะบูรณาการในการทำงานของหน่วยในพื้นที่ตำบลเดียวกัน นอกจากปัญหาของผู้นำชุมชนแล้ว ยังมีปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำชุมชน ได้แก่ ปัญหาด้านงบประมาณ ด้านการดึงศักยภาพของชุมชนออกมาใช้ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ผู้นำจึงต้องอาศัยหลักธรรมมาส่งเสริมในการทำงานเป็นทีมรวมกันเป็นกลุ่มก้อนโดยการบูรณาการการทำงานร่วมกันส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันก็จะก่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์[13] ซึ่งเป็นหัวใจหลักสำคัญที่ผู้นำจะต้องสร้างให้เกิดขึ้นในชุมชน พื้นฐานที่สำคัญในการหล่อหลอมให้คนในชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคือความสามัคคี จะนำมาซึ่งพลังในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ อันนำมาสู่ความเจริญก้าวหน้าและความผาสุกในสังคมไทย[14] ดังนั้นผู้นำจึงมีความสำคัญและเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักใน

---

[12] แผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด (พ.ศ.2566-2570), สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ดกลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, หน้า 2.

[13] โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, ความเข้าใจเรื่องการบูรณาการระหว่างพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่, พิมพ์ครั้งที่ 2 ร้อยเอ็ด : เอ็มมี่ ก็อปปี้, 2563, หน้า 90.

[14] วรเศรษฐ์ ดอกบัว, “หลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างความสามัคคีในการทำงาน”, วารสารพุทธจิตวิทยา, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564), 1-8.

การประสานประโยชน์ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่วิจัยจำนวน 3 ตำบลใน 3 อำเภอในเขตพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ตำบลขี้เหล็ก อำเภออาจสามารถ ตำบลหนองแวง อำเภอเกษตรวิสัย ตำบลหัวโทน อำเภอสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปและเป็นพื้นที่ชุมชนที่ได้รับการยกย่องและยอมรับจากสังคมในทุกระดับ จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวมานี้

ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด” เพื่อก่อให้เกิดผู้นำชุมชนที่ดีมีคุณธรรมสามารถนำพาองค์กรไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้ได้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้นำองค์กร ผู้นำชุมชน และสังคม ในการบริหารงานให้เป็นองค์กร ชุมชน สังคมต้นแบบแก่องค์กร ชุมชนอื่นสืบไป

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชนอย่างไร

1.2.2 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการส่งเสริมผู้นำชุมชนมีอะไรบ้างอย่างไร

1.2.3 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทสามารถบูรณาการเข้ากับการพัฒนาผู้นำชุมชนในด้านการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

1.3.2 เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

1.3.3 เพื่อบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

1.3.4 เพื่อเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitytive Research) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเอกสาร

1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเอกสารที่เป็นปฐมภูมิประกอบการศึกษา ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 เป็นหลัก

2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ เอกสารวิชาการ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และบทความทางวิชาการต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในบางส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ งานวิจัย บทความ และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ 3 ประเด็น คือ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน 2) ศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการส่งเสริมผู้นำชุมชน 3) เพื่อบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด 4) เสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยนี้จะดำเนินการในชุมชนที่คัดเลือกในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยเลือกชุมชนที่มีความต้องการพัฒนาผู้นำชุมชนและเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ซับซ้อน

1.4.4 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เฉพาะกลุ่มประชากรที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นในการวิจัยในพื้นที่วิจัยโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์ จำนวน 15 คน ดังนี้

1) กลุ่มผู้นำในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก อำเภออาจสามารถจำนวน 5 คน
   1) ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 คน
   2) ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน
   3) พระสงฆ์ จำนวน 1 รูป
   4) ประชาชนทั่วไป จำนวน 2 คน
2) กลุ่มผู้นำในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง อำเภอเกษตรวิสัย จำนวน 5 คน
   1) ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 คน
   2) ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน
   3) พระสงฆ์ จำนวน 1 รูป
   4) ประชาชนทั่วไป จำนวน 2 คน
3) กลุ่มผู้นำในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน อำเภอสุวรรณภูมิ จำนวน 5 คน
   1) ผู้นำองค์กรผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 คน
   2) ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน
   3) พระสงฆ์ จำนวน 1 รูป
   4) ประชาชนทั่วไป จำนวน 2 คน

รวมจำนวนเป้าหมายทั้งหมด 15 คน

การกำหนดผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีเหตุผลสำคัญในการเลือกอยู่ 6 ประการคือ

1) เป็นผู้นำชุมชนที่ได้รับการยอมรับโดยวิธีการเลือกตั้งจากประชาชนเสียงส่วนมาก และมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนา ส่งเสริมชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ประชาชนเกิดประโยชน์สุข และได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสังคม รวมถึงเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ แนวคิด ความรู้รอบด้าน ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในกระบวนการกิจกรรมทางสังคมที่ปรากฏอย่างชัดเจน

2) เป็นข้าราชการหรือผู้บังคับบัญชาที่จะสามารถสั่งการ บังคับบัญชาให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ยึดผลประโยชน์สุขประชาชนส่วนรวม มีคุณธรรม จริยธรรม

3) พระสงฆ์และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเป็นผู้ประพฤติดีและมีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา และเป็นผู้นำทางศาสนาที่ชุมชนให้ความเคารพ เลื่อมใส ศรัทธา เพราะประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

4) ผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนที่มีการดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชนหลายสมัยติดต่อกัน หรือดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชนเป็นเวลายาวนาน หรือผู้นำที่ได้รับการยกย่องจากสังคมด้วยประกาศเกียรติคุณต่าง ๆ

5) ประชาชน หมายถึง ประชาชนในชุมชนที่ได้รับผลกระทบ ผลประโยชน์จากการปกครองของผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

6) เป็นพื้นที่วิจัยที่ผู้วิจัยมีความสัมพันธ์ในพื้นที่ชุมชน และผู้วิจัยต้องการศึกษาเรียนรู้ประสบการณ์ของผู้นำที่สามารถบริหารจัดการคุณภาพชีวิตของประชาชนในหลายด้าน ในเวลาเดียวโดยพลังของชุมชนและภาคีเครือข่ายจนนำไปสู่การเป็นผู้นำชุมชนที่ดีควรแก่การยกย่องเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์เป็นภาคีเครือข่าย และนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของผู้วิจัย เพื่อก่อเกิดสิ่งใหม่ ๆ ในชุมชน

1.4.5 ขอบเขตด้านระยะเวลา งานวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือน มิถุนายน 2566 ถึงเดือนกันยายน 2567 รวมระยะเวลา 1 ปี 3 เดือน

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

1.5.1 รูปแบบการทำวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้รูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการวิเคราะห์ข้อมูลจึง ต้องใช้เทคนิคในการตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูล เพื่อรวบรวมข้อมูลเป็นเรื่องเดียวกัน โดยใช้วิธีการค้นคว้าแบบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

1.5.2 ศึกษาข้อมูล

1) ศึกษาข้อมูลด้านแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมผู้นำชุมชน

2) ศึกษาข้อมูลด้านสภาพทั่วไปและด้านปัญหาของชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

3) ศึกษาข้อมูลด้านสาเหตุปัญหาของผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

4) ศึกษาข้อมูลด้านผลกระทบที่เกิดจากการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

5) ศึกษาเอกสารทั้งที่เป็นหนังสือและตำราที่กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ ภาวะผู้นำ ของนักวิชาการไทยและต่างประเทศ

6) สำรวจงานวิจัยทั้งระดับดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ งานวิจัยประยุกต์ และงานวิจัยสถาบันที่เกี่ยวกับการส่งเสริมผู้นำชุมชน

7) สำรวจหนังสือและตำราที่ว่าด้วยหลักการทางพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

8) สำรวจนักวิชาการผู้แต่งหรือเขียนหนังสือเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อนำมาบูรณาการในการส่งเสริมผู้นำชุมชน

9) สำรวจรูปแบบการพัฒนา การส่งเสริมผู้นำชุมชนตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดร้อยเอ็ดในงานดุษฎีนิพนธ์นี้

1.5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ มี 3 ส่วน ด้วยกันประกอบด้วย

1) การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ เอกสาร งานวิจัยตำรา วิชาด้านพุทธศาสนาและตำราอื่น ๆ รวมทั้งบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In – Depth interview) การสัมภาษณ์ ซึ่งมีทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกกับประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ตามที่กำหนดไว้ และสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของชุมชนในพื้นที่เป้าหมายของการวิจัย

3) การจดบันทึก

4) การใช้เทปบันทึกเสียง

5) การบันทึกภาพนิ่ง

1.5.4 เครื่องมือการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือสำหรับการทำวิจัยเป็น

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด

2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observe) โดยผู้วิจัยสังเกตการณ์จากวิสัยทัศน์ขององค์กร กลไกในการดำเนินงาน ประโยชน์ที่ประชาชนส่วนรวมได้รับ การบูรณาการการทำงานของภาคีเครือข่าย สรุปผลการถอดบทเรียนการทำงานของภาคีเครือข่าย ความคิดเห็นของประชาชน ผลงานที่เป็นรูปธรรมชัดเจน รางวัลที่ได้รับ

1.5.5 วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย

การจะสร้างเครื่องมือวิจัยให้เป็นเครื่องมือที่ดีนั้น จะต้องมีวิธีการที่เรียกว่าวิธีการสร้างที่ดี โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการสร้างเครื่องมือวิจัยไว้ 7 ขั้นตอน ได้แก่

1) ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นและเนื้อหาของงานวิจัยในบทที่ 1, 2, 3 จนครบถ้วนแล้ว เพื่อแสวงหาคำตอบในบทที่ 4 จึงได้กำหนดประเด็นสำคัญเพื่อสร้างคำถามวิจัย

2) ได้นำประเด็นสำคัญเข้าปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา

3) อาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำทั้งประเด็นสำคัญและวิธีการสร้างเครื่องมือ

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับแก้ไขเข้าปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา

5) นำแบบสัมภาษณ์ไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

6) เสนอแบบสัมภาษณ์ต่อบัณฑิตวิทยาลัย

7) นำแบบสัมภาษณ์ลงสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่กำหนดแล้ว

1.5.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยหรือวิธีการวิจัยสำคัญที่เรียกว่า การวิเคราะห์ (Analysis) ซึ่งมีส่วนประกอบอยู่ 3 ส่วน คือ

1) การตีความ (Interpretation) หมายถึงความพยายามเข้าใจความหมายของคำพูดหรือถ้อยคำ (wording) และข้อความ (statement) ที่เป็นข้อมูลจากเอกสารและคำสัมภาษณ์ ซึ่งอาจจะตีความหมายได้ตรงกับความมุ่งหมาย หรือเจตนาของผู้เขียนหรือผู้ให้ข้อมูลก็ได้ หรือบางครั้งอาจจะเข้าใจความหมายตามวิธีของตนเอง โดยอาศัยพื้นความรู้เดิม ความสนใจ ประสบการณ์ สติปัญญาและวัย

2) การใช้เหตุผล โดยทั่วไปถือว่าเป็นกิจกรรมในชีวิตประจำวันของมนุษย์ เหตุผลคือหลักฐานหรือสิ่งที่ยืนยันความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นจริง เมื่อจะทำอะไรก็ตามต้องคิดก่อนว่าเราควรทำหรือไม่ เพราะเหตุใด นี่คือการถามหาเหตุผลมาสนับสนุนความคิดและการกระทำของตนเอง ส่วนการใช้เหตุผล (Reasoning) ในเชิงวิชาการ หมายถึงการอ้างหลักฐานที่เป็นปฐมภูมิในเรื่องนั้น ๆ เป็นตัวตั้งหรือเป็นฐานสำคัญของการคิด เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่ออธิบายอะไรบางสิ่งบางอย่าง

3) การให้เหตุผลหรือเรียกอีกนัยว่า การอ้างเหตุผล โดยทั่วไปถือว่าเป็นกระบวนการคิดของมนุษย์และสื่อความหมายกับผู้อื่นด้วยภาษา ซึ่งประกอบด้วยข้อความหรือประโยคหนึ่งที่ยกขึ้นมาเพื่อสนับสนุนให้ได้ข้อความหรือประโยคสนับสนุน แต่หากกล่าวเฉพาะในเชิงวิชาการคำว่า การให้เหตุผล (Arguing) หมายถึงการอธิบายอะไรบางสิ่งบางอย่างเพื่อสนับสนุนในเรื่องหรือประเด็นที่กล่าวแล้ว ให้มีความสมเหตุสมผลหรือมีเหตุผลมากขึ้น โดยการให้เหตุผลนี้จะเป็นการใช้เอกสารชั้นรองจากปฐมภูมิ ใช้งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญช่วยสนับสนุนอีกชั้นหนึ่ง

การวิเคราะห์ข้อมูลวิธีการเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนา (Descriptive Research) ในการนำเสนอ ข้อมูลการวิจัยจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive presentation) ประกอบภาพถ่าย และการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเครื่องมือเก็บข้อมูลใช้ แนวคำถามซึ่งผู้วิจัยกำหนดดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ได้เพียงพอต่อการศึกษาตามวัตถุประสงค์แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้น โดยนำมาจัดหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบตามเค้าโครงเรื่องแล้วสรุป เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และหาข้อมูลเพิ่มเติมต่อไป หลังจากนั้นอาจมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ โดยการสัมภาษณ์เพิ่มเติมในบางประเด็น ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลมากขึ้น และทำการวิเคราะห์ข้อมูลอีกครั้งหนึ่งซึ่งให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงมากที่สุด

1.5.7 การสังเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยอย่างครบถ้วนแล้ว ในขั้นตอนสุดท้ายผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง การถักทอ โดยการหลอมรวมเอาสารัตถะหรือแก่นสำคัญของเรื่อง หรือประเด็นที่กำลังศึกษาวิจัย ซึ่งเรียกว่าข้อมูล (Data) ทั้งหมด ทำเป็นองค์ความรู้ และสังเคราะห์เป็นวิธีการเขียนด้วยสำนวนภาษาของผู้วิจัย

1.5.8 การนำเสนอข้อมูล

ในการสรุปกระบวนการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ผ่านการ วิเคราะห์อย่างสมบูรณ์แล้วมาทำการเขียนพรรณนาความ ดังต่อไปนี้

1) บทสรุปที่เป็นการวิเคราะห์ในลักษณะรวบยอด หรือเป็นประเด็นสำคัญ

2) อภิปรายความเห็นของผู้วิจัย

3) ข้อเสนอแนะ ซึ่งแบ่งออกเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในเรื่องของวิจัยและข้อเสนอแนะของผู้ที่สนใจในการศึกษาวิจัยต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1.6.1 ทำให้เข้าใจแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

16.2 ได้เข้าใจในหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการส่งเสริมผู้นำชุมชน

1.6.3 สามารถบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดร้อยเอ็ดได้

1.6.4 การวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาผู้นำชุมชนในด้านการตัดสินใจและการใช้หลักพุทธปรัชญาในการแก้ไขปัญหาชุมชน นอกจากนี้ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชนบทอื่น ๆ

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.7.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง ผู้นำว่าคือบุคคลที่จะประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกันโดยที่ว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดีสู่จุดหมายที่ดีงาม และได้กล่าวไว้ว่า “ภาวะผู้นำ” ก็คือคุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม และกล่าวถึงลักษณะผู้นำไว้ 3 ข้อ คือ มองกว้าง มองไกล คิดไกล และใฝ่สูง ซึ่งหลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันอยู่แล้ว เช่น ผู้นำองค์กร ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ[15]

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายว่า ผู้นำ คือ ผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ[16]

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือ “ภาวะผู้นำ & จริยธรรมนักการเมือง” เกี่ยวกับผู้นำไว้ว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกันโวดยที่ว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดี สู่จุดหมายที่ดีงามโดยถูกต้อง

---

[15] พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), *ภาวะผู้นำ*, พิมพ์ครั้งที่ 9 พ.ศ.2549, (พิมพ์เป็นธรรมทาน, 2549), หน้า 1 – 28.

[16] พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย, 2549), หน้า 26.

ตามธรรม หมายรวมถึงประโยชน์สุขที่แท้จริงที่เป็นธรรม หมายความว่า เป็นความจริง ความแท้ ความถูกต้อง และได้มาโดยธรรม[17]

กิตติ ตยัคคานันท์ กล่าวไว้ในหนังสือ “เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ” เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำว่า ผู้นำที่ดีต้องมีคุณลักษณะเกี่ยวกับสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ประกอบด้วยความรู้ดีมีบุคลิกภาพดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจ มีความกล้าหาญ มีความอดทน มีการสื่อความหมายที่ดี มีความเห็นอกเห็นใจ ไม่เห็นแก่ตัว มีความเสียสละ และไม่ใช้อภิสิทธิ์ในทางที่ผิด ยกย่องให้เกียรติ ให้ความไว้วางใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา มีความจงรักภักดีต่อหน่วยงาน มีความ สัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา มีการวางแผนงานและวิธีดำเนินงาน[18]

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึงผู้นำ ในหนังสือคลื่นลูกที่ 5 ปราชญ์สังคม : สังคมไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21 ว่า เป็นผู้ที่มีความรู้ ผู้ที่ใช้เหตุผลสามารถประยุกต์ใช้ความรู้นั้นได้อย่างชาญฉลาด ใช้ความรู้ได้ถูกที่ ถูกคน ถูกเวลา สามารถวิเคราะห์อดีต เข้าใจปัจจุบันและคาดการณ์อนาคตได้ รวมทั้งเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิต ปราถนาอุทิศตัวเพื่อการเผยแพร่แนวความคิดและถ่ายทอดสัจจะทางปัญญาที่เป็นประโยชน์แก่สังคมด้วยวิธีการต่าง ๆ และเป็นบุคคลสำคัญที่เป็นตัวแทนในการเปลี่ยนแปลงประเทศหรือสามารถช่วยเหลือบ้านเมืองได้[19]

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึงผู้นำและลักษณะผู้นำในหนังสือ อารยมหาพลังพานุภาพผู้นำ พลังเคลื่อนปวงประชาสู่ความอารยะ ไว้ว่า คนอารยะควรเป็นต้นแบบคุณธรรมที่แตกต่างและเป็นมาตรฐานแห่งความดีที่คนยอมรับในการสร้างฐานอารยานุภาพ และสร้างบ้านเมืองด้วยคุณธรรม สิ่งที่ต้องทำคือ เก่งและกล้าสร้างคุณงามความดีที่อายระยะแสวงหา และสร้าง “แนวร่วม” ความดี เพื่อเผยแพร่วิถีอารยะ เก่งในความดี คือ ตัดสินใจทำสิ่งที่ดี เพราะเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นหลัก ยินดีทำอย่างเต็มที่และเต็มใจ ทำอย่างสุดความสามารถ และกล้าในความดี เพราะสังคมยังต้องการความดีและยังมีความดี “กล้าดี” เป็นผู้นำให้คนกล้าทำสิ่งดี เช่นกล้าเสนอแนะสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เมื่อผู้นำกล้าในทางดี คนมากมายย่อมเห็นความแตกต่าง จนเกิดเป็นการยอมรับ พร้อมให้การส่งเสริม จนมีส่วนร่วมขับเคลื่อนสังคมให้อายระในที่สุด[20] ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ โดย มีความรู้ 3 มิติ คือ รู้ลึก คือ มีความรู้ในเรื่องที่ตรงกับศักยภาพของตนอย่างลึกซึ้งสามารถประยุกต์ใช้ความรู้อย่างถูกต้องเหมาะสม รู้กว้าง คือ ไม่ตีกรอบจำกัดความรู้ให้อยู่เพียงขอบเขตที่เรามีแต่ต้องมีความรอบรู้ รู้หลากหลายสามารถบูรณาการความรู้ด้านอื่นๆกับความรู้ลึกซึ้งที่ตนมีเพื่อให้เกิดความเข้าใจสภาพแวดล้อม และรู้ไกล คือ มีความรู้ที่ไม่ถูกจำกัดด้วยมิติกาละ (เวลา – time) และเทศะ (สถานที่ – space) ไม่จำกัดขอบเขต สามารถคิดนอกกรอบ โดยคำนึงถึงแก่นความรู้

---

[17] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ภาวะผู้นำ & จริยธรรมนักการเมือง,* พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมมิก จำกัด, 2551), หน้า 4.

[18] กิตติ ตยัคตานนท์, *เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บัตเตอร์ฟลาย, 2532), หน้า 25.

[19] เจษ อนุกูลโภคารัตน, “ภาวะผู้นำตามหลักพละ 4”, *พุทธจักร* ปีที่ 69 ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ 2558), หน้า 48.

[20] เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *อารยมหาพลังพานุภาพผู้นำ พลังเคลื่อนปวงประชาสู่ความอารยะ*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซัคเซส มีเดีย จำกัด, 2558), หน้า 268-269.

หลักความจริงที่จริงและดีที่ ทุกเวลา ทุกโอกาส ทุกสถานการณ์ สามารถเชื่อมโยงสู่อนาคตและประยุกต์ใช้ในบริบทที่แตกต่างได้อย่างเหมาะสม[21]

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ภาวะผู้นำ คือ ความครอบคลุมในมิติที่มีอย่างกว้างขวางและหลากหลายกว่าเรื่องความกล้าหาญ การตัดสินใจ การเป็นผู้นำต้องมีความสามารถในการนำผลักดันและสั่งการให้กิจกรรมทุกอย่าง ดำเนินไปตามเป้าหมาย ซึ่งประกอบไปด้วยความกล้าหาญ ความสามารถในการโน้มน้าวจูงใจและจังหวะเวลาในการตัดสินใจ[22]

สุเมธ แสงนิ่มนวล กล่าวถึงผู้นำไว้ในหนังสือ “ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” เกี่ยวกับลักษณะของผู้นำไว้ว่า ผู้มีความสามารถชักจูงคนอื่นให้คล้อยตามได้ มีสถานการณ์เป็นตัวกำหนด มีการเลือกตั้ง ทำให้ได้รับการยอมรับ คือผ่านการเลือกของกลุ่มคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปจนถึงกลุ่มคนขนาดใหญ่ เกี่ยวกับคำว่าผู้นำนี้องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นศาสดาของพระพุทธศาสนาก็ถือได้ว่าเป็นตัวอย่างของผู้นำในระดับโลก จนได้รับการเรียกขานว่า นายโก หรือ นายก ซึ่งแปลว่า ผู้นำ[23]

เฮ้า (House) กล่าวว่า บทบาทหลักของผู้นำคือ การจูงใจผู้ตามของเขาด้วยการเพิ่มหรือทำประโยชน์ของทีมงานหรือผู้ตามมีความชัดเจน หรือพยายามทำให้เป้าหมายของทีมงานบรรลุผล และอีกบทบาทหนึ่งประการคือ การทำให้เส้นทางที่จะนำพาไปสู่เป้าหมายของทีมงานมีความชัดเจน[24]

พิชญา บุญนาม ได้ให้ความหมายของผู้นำที่ประสบความสำเร็จตามหลักพุทธศาสนาไว้ว่า ผู้นำในอุดมคติของประชาชนที่สังคมยอมรับ และเป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จตามหลักพระพุทธศาสนา เช่น ผู้นำตามความหมายของผู้นำที่ประสบความสำเร็จตามหลักพระพุทธศาสนาเช่น นาย อานันท์ ปันยารชุน, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), นพ. ประเวศ วะ, ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต, นพ. สงวน นิตยรัมภ์พงศ์, นาย พบูลย์ วัฒนธรวม, และนาย โสภณ สุภาพงษ์ เป็นต้น ได้ให้ความหมายของคำว่า ผู้นำไว้ดังนี้ "

“.....ผู้นำไม่ใช่ผู้ที่จะนำคนอื่น แต่ผู้นำที่ดีคือผู้ที่คนอื่นอยากเดินตาม” อานันท์ ปันยาชุน

“.....ผู้นำนั้นมีหน้าที่ที่จะมาประสานและไม่ใช่ประสานเฉยๆ แต่มาประสานให้เดินหน้าหรือมุ่งหน้าไปสู่จุดหมายให้ได้” พระธรรมปิฎก

“.....ผู้นำอาจไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่ง แต่สามารถก่อให้ คนในองค์กรหรือสังคมเกิดความบันดาลใจจนมีจุดมุ่งหมายร่วมกันและรวมพลังการบฏิบัติ” นพ.ประเวศ วะสี

“.....ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ จะต้องวิเคราะห์ตัดสินใจโดยมองอย่างนามองภาพรามทั้งหมด ปฏิบัติตนอย่างหนอน เอากายเอาใจและสมองเข้าสัมผัส” ดร.สิปปนนท์ เกตุทัต

---

[21] เรื่องเดียวกัน, หน้า 178.

[22] เรื่องเดียวกัน หน้า 48.

[23] สุเมธ แสงนิ่มนวล, *ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุเทพมหานคร : ส เจริญการพิมพ์, 2552), หน้า 4.

[24] House, R. J “A path-goal theory of leader effectiveness”, *Administrative Science Quarterly*, 16 : 321-328.

“.....ในภาระวิกฤตของระบบราชการที่ต้องการการแก้ไขอย่างเรงด่วน ต้องการภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง มีความตั้งใจที่จะแก้ไขอย่างกล้าหาญ อดทนและต่อเนื่องสามารถสร้างความมั่นใจที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในองค์กร” นพ.สงวน นิตยารัมย์พงศ์

“.....สิ่งที่ควรส่งเสริมให้เกิด สร้างให้เกิดหรือควรฝึกฝนไว้คือ ฝึกคนในองค์กรให้พยายามช่วยเหลือตนเอง ฝึกให้พร้อมเป็นผู้นำได้เมื่อสถานการณ์มาถึง แล้วอาจเปลี่ยนให้ผู้อื่นเป็นบ้าง” ไพบูลย์
วัฒนศิริธรรม[25]

1.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อัมพร วงศ์โสภา ได้ศึกษาเรื่อง“รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพุทธตามหลักสัปปุริสธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาความคิดเห็นของประชาชน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักสัปปุริสธรรมไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า รูปแบบผู้นำเชิงพุทธตามหลักสัปปุริสธรรมมีลำดับขั้นตอนดังนี้คือ 2) หลักการจะต้องบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม หลักการบริหารตามระเบียบข้อบังคับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหลักภาวะผู้นำ ในการบริหารงาน 2) กระบวนการต้องปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์บทบาทที่พึ่งประสงค์ และเป็นข้าราชการส่วนท้องถิ่นที่ ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) ผลของรูปแบบ ผู้นำเชิงพุทธตามหลักสัปปุริสธรรมจะทำให้เกิดผู้นำที่พึงประสงค์ขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้นำต้นแบบที่มีคุณลักษณะครองตน ครองคนและครองงาน[26]

วันทนา เนาว์วัน ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 3” ผลการศึกษาพบว่า ส่วนรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนพบว่าอันดับแรกหลักธรรมด้านหลักปาปณิกธรรม 3 ในด้านจักขุมา (การมีวิสัยทัศน์ที่ดี) ด้านวิธุโร (ด้านความชำนาญในงาน ความเป็นมืออาชีพ และด้านนิสสยสัมนโน (การสร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจอันดีตลอดจนการสร้างสรรค์ทางสังคม โดยอาศัยทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์) รองลงมา เป็นผู้องอาจในการเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นผู้มีระเบียบวินัยดี มีความเรียบร้อยในกิจการงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นผู้มีปัญญามีความรอบรู้และมีความฉลาดหลักแหลมในการปฏิบัติงาน เป็นผู้ปฏิบัติธรรมรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควร และภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตกได้แก่ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การให้อิสรภาพในการทำงาน การกระตุ้นให้มีเจตคติที่ดีในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การเป็นแบบอย่างสันติภาพและสิทธิมนุษยชนและต้องการให้ผู้นำ มีความยุติธรรมเสมอภาคในการปฏิบัติงาน ต้องมีความกล้าหาญในการ

---

[25] พิชญา บุญนาม, ผู้นำที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา, เอกสารวิชาการหลักสูตร “การพัฒนานักบริหารระดับสูง”รุ่นที่ 1 สำหรับข้าราชการสภาสามัญ ซึ่งดำรงตำแหน่ง 8 ที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะได้รับการประเมินให้ดำรงตำแหน่งระดับ 9, สำนักพัฒนาบุคลากรสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2548, หน้า 30.

[26] อัมพร วงศ์โสภา, “รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพุทธตามหลักสัปปุริสธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาความคิดเห็นของประชาชน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรราชวิทยาลัย), 2555, บทคัดย่อ.

เปลี่ยนแปลงโดยนำมาซึ่งจริยธรรม การเปลี่ยนแปลงอย่างมีนวัตกรรมเพื่อความเหนือกว่าภายใต้การยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ของโรงเรียน อันนำมาซึ่งความอยู่รอด[27]

วรุตม์ ทวีศรี ได้ศึกษาเรื่อง "การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมเพื่อการพัฒนาสู่องค์การประสิทธิภาพสูงของหน่วยงานวิจัยและพัฒนาในสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี" ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีผลต่อความคิดที่ต่างกันในเรื่องของภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ที่มีผลต่อการก้าวขึ้นสู่องค์การประสิทธิภาพสูง โดยสามารถสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำจากทั้ง 3 หลักธรรม 15 องค์ประกอบ สรุปได้ดังนี้ 1. สภาพทั่วไปของภาวะผู้นำพบว่าหลักการโดยรวมของภาวะผู้นำคือการพัฒนาผู้นำให้สามารถควบคุมตัวเองได้มีสติรู้ตัวเองตลอดเวลา มีสมาธิมุ่งมั่นเป็นคนดีมีจริยธรรมความซื่อสัตย์สามารถเป็นแบบอย่างได้ ควรมีวิสัยทัศน์ด้านวิทยาศาสตร์และเทนโลยีที่ทันสมัย สร้างสรรค์นวัตกรรม 2. การวิเคราะห์หลักธรรมทางพุทธศาสนาและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง กับภาวะผู้นำพบว่าหลักธรรมที่มีอิทธิพลต่อองค์การประสิทธิภาพสูงคือ (1) หลักสังคหวัตถุ 4 มีอิทธิพลค่อนข้างน้อยถึงปานกลาง (2) อิทธิบาท 4 มีอิทธิพลระดับปานกลาง และ (3) หลักสัปปุริสธรรม 7 มีอิทธิพลระดับปานกลางถึงสูง ส่วนแนวคิดทฤษฎีมีอิทธิพลระดับปานกลาง 3. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมประกอบด้วย เงื่อนไข ระดับผู้นำ ลำดับความเร่งด่วน และองค์ประกอบสำคัญ 3 หลักธรรม จำนวน 15 องค์ประกอบ หลักสังคหวัตถุ 4 จำนวน 4 องค์ประกอบ อิทธิบาท 4 จำนวน 4 องค์ประกอบ หลักสัปปุริสธรรม 7 จำนวน 7 องค์ประกอบ[28]

อภิชาต พานสุวรรณ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยกพบว่า หลักพุทธรรม ทฤษฎีผู้นำ ทฤษฎีการพัฒนาที่มีผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามหลักสับปุริสธรรม 7 โดยเฉพาะ 3 ด้าน คือ 1) มัตตัญญุตาหรือรู้ตน คือมีคุณธรรมจริยธรรม มีอุดมการณ์เชื่อมั่นในตนเองมีความกระตือรือร้น ขยันอดทน อุทิศเวลาให้แก่งาน พัฒนาตนเอง มีความรับผิดชอบ ยอมรับความผิดพลาด มีวินัยในตนเองและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ชุมชน 2) ปุคคลปโรปรัญญุตาหรือรู้จักบุคคล คือรู้จักเลือกใช้คนให้เหมาะกับงาน สนับสนุนส่งเสริมการมีส่วนร่วม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นกัลยาณมิตรต่อเพื่อนร่วมงาน มีความสามารถในการจูงใจคน สร้างขวัญกำลังใจให้เพื่อนร่วมงาน 3) ปริสัญญุตาหรือรู้ชุมชน คือ มีความรักในชุมชนที่อาศัย รู้ความต้องการของคนในชุมชน รู้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เป็นผู้นำในการปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชน เป็นผู้นำในการสร้างอาชีพ ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ และผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ที่มีความเก่งและความดีควบคู่กันไป ด้านความเก่งผู้นำชุมชนควรมีคุณลักษณะดังนี้ มีความรู้ทางการศึกษา สามารถวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและ

---

[27] วันทนา เนาว์วัน, "การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 3" , วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรราชวิทยาลัย), 2557, หน้า ก.

[28] วรุตม์ ทวีศรี, "การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักะรรมเพื่อการพัฒนาองค์การประสิทธิภาพสูงของหน่วยงานวิจัยและพัฒนาในสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรราชวิทยาลัย), 2557, บทคัดย่อ.

อุปสรรคของชุมชนได้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกลสามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนในอนาคตและเตรียมการลองรับได้แก้ไขปัญหาได้ทันเวลา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผู้นำชุมชนสามารถคิดได้และกำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชนได้เอง มีความเฉลียวฉลาดมีการวางแผนการทำงานผู้นำชุมชนต้องวางแผนก่อนการทำงานมีการกำหนดเป้าหมายในการทำงานทุกครั้ง สามรถกำหนดมาตรฐานในการทำงานได้มีการติดตามและประเมินผลการทำงาน มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน มั่นใจในตนเอง กล้าตัดสินใจ ด้านความดีผู้นำชุมชนควรมีคุณลักษณะดังนี้ มีคุณธรรมจริยธรรม ซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ อ่อนน้อมถ่อมตน ให้เกียรติผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น รู้จักกาลเทศะ มนุษย์สัมพันธ์ดี วางตัวเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน มีความรับผิดชอบ ปรับปรุงและพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ[29]

ดวงใจ ปินตามูล ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวพุทธธรรม” ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวพุทธรรม ดังนี้ ผู้นำมุ่งใช้ความรู้ความชำนาญด้านการบริการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพหรือความสามารถในการให้บริการที่จะทำหน้าที่ได้มากขึ้นโดยใช้ทรัพยากรเท่าเดิม และ ผู้นำมุ่งประสานประโยชน์โดยยึดประโยชน์สาธารณะ ให้บริการอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอจนได้รับความเชื่อถือจากบุคลากรในองค์กร ผู้นำมุ่งประสานประโยชน์โดยการค้นหาสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับผู้อื่นหรือสังคมส่วนรวมโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนและ ด้านการเสริมพลังอำนาจตามแนวพุทธธรรม มีแนวทางในการพัฒนา ผู้นำต้องมีมนุษยสัมพันธ์ดี สามารถประสานงานให้กับบุคลากรทำงานรวมกันเป็นทีม[30]

วิไลพร ไชยโย ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่นกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะที่ดีของผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) เป็นคนดีมีศีลธรรม มีศรัทธาในศาสนาและเชื่อมั่นในหลักจริยธรรม 2) ดำเนินงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ไม่มีประโยชน์ทับซ้อน 3) มีวิสัยทัศน์ มียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน 4) ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและการตัดสินใจ 5) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในชุมชน สำหรับค่านิยมและกระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ พบว่าผู้นำท้องถิ่นมีความสามารถในการพัฒนาตนเองตามหลัก 7 ประการ ของการเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง (Tranformation Leadership) คือ การมีอุดมการณ์ การมีเป้าหมายที่แท้จริง และความผูกพันที่แท้จริงที่สร้างให้เกิดพลัง ส่งผลทำเกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาในหลักสูตรของการพัฒนาผู้นำท้องถิ่นต้นแบบ

---

[29] อภิชาต พานสุวรรณ, “การพัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรราชวิทยาลัย), 2557, หน้า ก.

[30] ดวงใจ ปินตามูล, “การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวพุทธธรรม”, ดุษฎีนิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรราชวิทยาลัย), 2559, หน้า ก.

การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ เพื่อนำไปใช้ในการยกระดับการเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงต่อไป[31]

รินทอง แก้วทุม ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารการพัฒนาเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนทองถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการบริหารการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า ด้าน นโยบาย มีการบริหารการพัฒนาตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ด้าน แผนงานมีการประชาสัมพันธ์ให้รู้ล่วงหน้าเพื่อจัดประชุมทำแผนงานร่วมกัน มีการลงพื้นที่จริงเพื่อประชุมประชาสมาคมสำรวจปัญหาร่วมกันทุกปี มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน มีการจัดทำแผนงานร่วมกันเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามสภาพความเป็นจริง มีการจัดเรียงลำดับปัญที่เร่งด่วนตามความเดือดร้อนของประชาชนในท้องถิ่น มีการทบทวนขั้นตอนการทำงานตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอน ด้าน โครงการ มีการพิจารณาจัดทำโครงการและกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้บริหารท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ 2. แนวทางการบริหารการพัฒนาเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า การบริหารการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเริ่มต้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน โดยเฉพาะจะต้องมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ทั้งนี้ ในการบริหารการพัฒนา ด้าน นโยบาย แผนงาน โครงการ จะต้องมีการบูรณาการร่วมกับหลักพุทธธรรมมาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตควบคู่ไปกับการจัดทำประชาคมเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนา 3 แนวทาง คือ 1) แนวทางการบริหารการพัฒนา ด้านนโยบายเชิงพุทธ 2) แนวทางการบริหารการพัฒนา ด้าน แผนงานเชิงพุทธ และ 3) แนวทางการบริหารการพัฒนาด้านโครงการเชิงพุทธ การพัฒนาเชิงพุทธที่เป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและเป็นองค์ความรู้ที่มีส่วนสำคัญในการช่วยส่งเสริมการบริหารการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้[32]

ธิติวุฒิ หมั่นหมี ได้ศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ผลการศึกษาวิจัยพบว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีที่นำไปใช้ในการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น พบว่า ผู้นำจะต้องมีองค์ความรู้ที่อยู่ในขั้นเชี่ยวชาญหรือชำนาญในเรื่องต่อไปนี้ คือ องค์ความรู้ทางด้านความเป็นผู้นำ องค์ความรู้ทางด้านการบริหารและองค์ความรู้ในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งต้องอาศัยหลักการดังต่อไปนี้ หลักการด้านหลักนิติธรรม ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีความเที่ยงตรงและเที่ยงธรรมในการบริหารและที่สำคัญจะต้องเป็นคนที่ไม่ยึดติดกับตำแหน่งแต่ต้องยึดติดกับหลักการ หลักการด้านหลักคุณธรรม ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่ไว้ซึ่งความประพฤติทั้งภายในและภายนอกให้อยู่ในหลักเกณฑ์ของการบริหารและควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ใต้บังคับบัญชา หลักการด้านหลักความโปร่งใส ผู้นำจะต้องบริหารงานโดยไม่มีความลับต่อผู้บังคับบัญชาและเสมอต้นเสมอปลาย หลักการด้านหลักการมีส่วนร่วม ผู้นำต้องมีใจกว้างและต้องเชื่อมั่นในความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชาอีกทั้ง

---

[31] วิไลพร ไชยโย, “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่นกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่”, รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.), 2559. หน้า ก.

[32] รินทอง แก้วทุม, “การบริหารการพัฒนาเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม”, (วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย), 2559, หน้า ก.

ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา หลักการด้านหลักความรับผิดชอบ ผู้นำต้องคำนึงถึงเป้าหมายหรือความสำเร็จขององค์กรโดยภาพรวม และหลักการด้านหลักความคุ้มค่า ผู้นำต้องเป็นผู้นำที่ศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลาโดยเฉพาะความรู้ด้านการบริหารสมัยใหม่ที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีการบริหารแนวทางในการพัฒนาผู้นำการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น[33]

พระโกศล มณิรตนา ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ด้านการวางแผน คือ 1) ส่งเสริมให้ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการวางแผน มหาวิทยาลัยให้มีความคล่องตัวสามารถมองเห็นทิศทางหรือเป้าหมายขององค์กรอย่างชัดเจน (จักขุ มา) 2) การจัดอบรมเชิงปฏิบัติพัฒนาผู้บริหารให้มีทักษะความชำนาญในการจัดทำแผนพัฒนา มหาวิทยาลัย (วิธูโร) 3) การอบรมผู้บริหารให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสามารถจูงใจโน้มนาวให้บุคลากร ทำงานสอดประสานกันเป็นทีมอย่างสมัครสมานสามัคคี(นิสสยสัมปันโน) ด้านการบริหารจัดการบุคลากร คือ 1) การฝึกอบรมให้บุคลากรมหาวิทยาลัย มีความประพฤติสุจริตดีงามมีความซื่อสัตย์ซื่อตรง(ศีลสิกขา) 2) ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรทำงาน ด้วยความอดทนอดกลั้นขยันมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน(สมาธิสิกขา) 3) จัด อบรมพัฒนาศักยภาพขีดความสามารถของบุคลากรมหาวิทยาลัยให้มีความคิดเห็น ความเชื่อถือ ทัศนคติ ค่านิยมต่าง ๆที่ดีงามถูก และมีความคิดสร้างสรรค์(ปัญญาสิกขา) 2.4 ด้านการอำนวยการ คือ ๑) การจัดอบรมพัฒนาผู้บริหารให้มีความรอบรู้งาน รู้ หลักเกณฑ์ รู้กฎระเบียนต่างๆ ของมหาวิทยาลัย (ธัมมัญญุตา) 1) การส่งเสริมผู้บริหารรู้จักจุดมุ่งหมาย ของงาน สามารถวิเคราะห์เหตุปัญหาของมหาวิทยาลัยได้อย่างชัดเจน (อัตถัญญุตา) 3) การฝึกอบรม พัฒนาผู้บริหารให้รู้จักตนเองว่ามีทักษะความรู้ ความสามารถอะไรบ้าง (อัตตัญญุตา) 4) สนับสนุนให้ ผู้บริหารรู้จักประมาณในการใช้จ่ายจัดซื้อจัดจ้าง (มัตตัญญุตา) 5) ส่งเสริมให้ผู้ผู้บริหารรู้จักคุณค่าของ เวลามีความรับผิดชอบทำหน้าที่การงานตรงเวลา เป็นเวลาและทันเวลา (กาลัญญุตา) 6) การอบรม สร้างผู้บริหารให้รู้จักสังคมรู้จักบริบทกฎเกณฑ์ขนมธรรมเนียมประเพณีของมหาวิทยาลัยอย่างถ่องแท้ (ปริสัญญุตา) 7) จัดอบรมพัฒนาผู้บริหารให้รู้จักบุคคลคือการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้คนให้ถูกงาน (ปุคคลัญญุตา) ด้านการกำกับดูแล คือ ส่งเสริมการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมรับรู้ในกระบวนการตัดสินใจแก้ปัญหาสำคัญๆของมหาวิทยาลัย (หลักการมีส่วนร่วม)[34]

พัฐณสิญ นวโลจิตรัตน์ ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำแบบไทยพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการศึกษาคุณลักษณะผู้นำแบบไทยอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด

---

[33] ธิติวุฒิ หมั่นหมี “ภาวะผู้นำการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, รายงานการวิจัย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรราชวิทยาลัย, 2560, บทคัดย่อ.

[34] พระโกศล มณิรตนา, “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง”, ดุษฎีนพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2560, หน้า ก.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา ภาคกลาง พบว่า มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีมนุษย์สัมพันธ์ รักษาและสืบทอดวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย ต้องยกย่องให้เกียรติผู้ร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา และ ด้านศีลธรรมขั้น พื้นฐาน ในด้านการครองตน ครองคน และครองงาน เป็นผู้ที่ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม และ จริยธรรม ในการดำรงตนและประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมทั้งตามกฎหมาย คุณธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ 2. รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำแบบไทยอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา ภาคกลาง พบว่า 1. ด้านจักขุมา การส่งเสริมการศึกษา ด้านศีลธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านศีล 5 ในการบริหารตน ด้านสมาธิพบว่า ฝึกอบรมสมาธิ การสัมมนา ด้านปัญญา พบว่า กล้าตัดสินใจ มีความสามารถในการแก้ปัญหา 2. ด้านวิธูโร การส่งเสริม การฝึกอบรมด้านศีล โดยใช้หลักธรรม ด้านสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารคน ด้านสมาธิ พบว่า มีความเพียร พยายามที่จะทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ด้านปัญญา พบว่า สามารถบริหารงานได้ยืดหยุ่น ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรอบคอบ และ ด้านนิสสยสัมปันโน[35]

ทะนง ทศไกร ได้ศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาภาวนะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามหลักทุติปาปณิกสูตร ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครสวรรค์เขต 1” ผลการศึกษาพบว่า ยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ตามหลักทุติยปาปณิกสูตร พบว่า 1. กลยุทธ์ การพัฒนาวิสัยทัศน์(จักขุมา) ประกอบด้วย (1) จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (2) สนับสนุนให้มีการอบรมในการสร้างวิสัยทัศน์ (3) จัดให้มีการศึกษาดูงาน 2.กลยุทธ์ การพัฒนาความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน (วิธูโร) ประกอบด้วย (1) การทำแผนพัฒนา (2) การอบรมให้ความรู้ (3) การฝึกปฏิบัติ (4)การศึกษาต่อ 2.กลยุทธ์ การพัฒนามนุษย์สัมพันธ์ (นิสสยสัมปันโน) ประกอบด้วย (1) พัฒนามนุษย์สัมพันธ์กับชุมชนและผู้ปกครอง (2) พัฒนามนุษย์สัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงาน (3) พัฒนามนุษย์สัมพันธ์กับผู้บริหารด้วยกัน (4) พัฒนามนุษย์สัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา[36]

ณัฐวุฒิ เข็มทิศ ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์”, ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยพบว่า (1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย หลักในการปกครอง การเป็นตัวอย่างที่ดี การมีวิสัยทัศน์ที่ดี ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผลการสร้างแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้จัดทำแนวทางการพัฒนา 4 ตัวแปร จำนวน 10 กิจกรรม ประกอบด้วย (2.1) การสนทนาวงกลม (2.2) เรียนรู้ หลักในการปกครอง (2.3) แต่งกายดี (2.4) วจีไพเราะ (2.5) การแสดงบทบาท (2.2) การระด

---

[35] พัฐณสิญ นวโลจิตรัตน์, “รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำแบบไทยพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคกลาง”, ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา (มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2560, หน้า ก.

[36] ทนง ทศไกร, “กลยุทธ์การพัฒนาภาวนะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามหลักทุติปาปณิกสูตร ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1”, ดุษฎีนิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (บริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรราชวิทยาลัย), 2561, หน้า ก.

ความคิด (2.7) การสร้างวิสัยทัศน์ (2.8) จงอาง หวงไข่ (2.9) ศึกษาดูงานและ (2.10 กีฬาสร้างความสัมพันธ์[37]

พระครูอุดมธรรมวัตร (มัจฉา ขนติโก) ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนในองค์การบริหารส่วนตำบลสร้างนกทาและตำบลเหล่าพรวน ผู้นำขาดความตระหนักรู้ในการปฏิบัติงานตามบทบาทและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากประชาชน เกิดความรู้สึกดูหมิ่นดูแคลนประชาชน และ ไม่ส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้าถึงสิทธิอันชอบธรรมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการพัฒนาผู้นำมีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ หลักสติสัมปชัญญะเป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลในกิจการน้อยใหญ่หรือในการทำความดีทุกอย่าง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง หาวิธีจัดการดำเนินการให้ได้ผลดี, หลักอัตตัญญุตา หมายถึงความรู้จักตน เช่นรู้ว่าเรามีความรู้ ความถนัดคุณธรรม ความสามารถ และฐานะ เป็นต้น แค่ไหนเพียงไร ผู้นำรู้จักตัวตนคือรู้จักบทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติงาน มุ่งการรับใช้และบริหารประชาชน และ ผู้นำไม่มีการเบียดเบียนเบียดบัง และทำร้ายประชาชนในเขตปกครองของตนอย่างเต็มที่ โดยมุ่งเปิดโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นจริงของราชการ ส่งเสริมให้ประชาชนได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และสร้างวัฒนธรรมที่ดีในการบริการประชาชนอย่างทั่วถึงในทุกเพศและทุกอาชีพ[38]

อัจฉราภรณ์ บัวลังกา ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน อ้างถึงจิระพงษ์ เรืองกุน กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนมีค่า มนุษย์เป็นสิ่งสำคัญมีคุณค่าต่อองค์การ องค์การที่มีคุณภาพนั้นจะประกอบด้วยพนักงานที่ได้ทำประโยชน์และแสดงออกถึงความมีคุณค่าต่อองค์การ การฝึกอบรมและการพัฒนาพนักงานไม่ใช่ทำเฉพาะช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ไม่มีพนักงานคนไหนที่เข้ามาทำงานแล้วมีความรู้ทักษะที่ครบถ้วนตามความต้องการขององค์การถึงแม้ว่าพนักงานเหล่านั้น จะถูกคัดเลือกมาให้สอดคล้องกับงานโดยพิจารณาถึงความรู้ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่องานแต่พนักงานยังต้องการที่จะได้รับการพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ อยู่ตลอดดังนั้นองค์การ จึงต้องช่วยเหลือพนักงานให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นเรื่องที่มากกว่า การฝึกอบรม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างครอบคลุมถึงเรื่องเข้าใจ ในพฤติกรรมของมนุษย์ การตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพนักงานและเกี่ยวข้องกับองค์การเพื่อที่จะทำให้ พนักงานสร้างผลงานนำมาซึ่งผลผลิตของโครงการดังนั้นพนักงานจึงต้องมีความรู้ที่มากกว่าความรู้ ในงานประจำเพียงอย่างเดียว[39]

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปความได้ว่า ผู้นำคือบุคคลสำคัญที่จะประสานให้คนทั้งหลายที่อยู่รวมกันในชุมชน หรือสังคมเดียวกัน ให้พากันไปสู่จุดมุ่งหมายที่

---

[37] ณัฐวุฒิ เข็มทิศ ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), 2561, บทคัดย่อ.

[38] พระครูอุดมธรรมวัตร, “รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ”, ดุษฎีนิพนธ์ (พระพุทธศาสนา), (มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, บทคัดย่อ.

[39] อัจฉราภรณ์ บัวลังกา, “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, ดุษฎีนิพนธ์การบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2563, บทคัดย่อ.

ดีงาม โดยเป็นผู้ที่ไหวพริบปฏิภาณ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความกล้าหาญ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ ที่ดี กล้าคิดกล้าทำในสิ่งใหม่ๆ ภายใต้บริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยใช้หลักปาปณิกธรรม คือ จักขุมา วิธูโร นิสสยสัมปันโน หลักสัปปุริสธรรม ได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล หลักสารานียธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงกัน ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคีในการอยู่ร่วมกัน และหลักอปหานิยธรรม ที่ประกอบด้วย หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ พร้อมพร้อมกันประชุม เคารพสักการะนับถือ จะนำไปสู่ผู้นำชุมชนที่จะนำประโยชน์มาให้แก่ทั้งตนเอง ชุมชน และสังคมโดยส่วนรวม เมื่อผู้นำนำหลักการเหล่านี้มาใช้โดยสมบูรณ์แล้ว ย่อมเชื่อได้ว่าเป็นสัตบุรุษ หรือ คนดีแท้ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์

1.8 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภูมิกรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นกระบวนการดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1.1 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด หมายถึง ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำทางพระพุทธศาสนา และผู้นำหมู่บ้านในที่มีภาวะความเป็นผู้นำในเขตพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

การส่งเสริมผู้นำชุมชน หมายถึง การส่งเสริมให้เกิดภาวะผู้นำโดยการบูรณาการด้วยหลักปาป ณิกธรรม หลักสัปปุริสธรรม หลักสาราณียธรรม และแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ในบทบาทของผู้นำที่จะนำพาองค์กรในด้านวิสัยทัศน์ ด้านชุมชน ด้านสร้างเครือข่ายไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำพาชุมชนกระทำสิ่งที่ดีงามบนหลักของประโยชน์สุขส่วนรวม

หลักพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง หลักธรรมในการบูรณาการเพื่อส่งเสริมผู้นำชุมชน ซึ่งประกอบด้วย**ปาปณิกธรรม** หมายถึง หลักธรรมในพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นให้ผู้นำมีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถมองภาพรวมในอนาคตอย่างละเอียดถี่ถ้วน มีความเชี่ยวชาญในการบริหารงาน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เพื่อสร้างความสำเร็จในการปกครองและพัฒนาชุมชน

สัปปุริสธรรม หมายถึง หลักธรรมที่ประกอบด้วยคุณธรรม 7 ประการ ได้แก่ การรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตนเอง รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล ซึ่งผู้นำชุมชนสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จักขุมา หมายถึง คุณสมบัติของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถคาดการณ์อนาคตและวางแผนการพัฒนาชุมชนได้อย่างรอบคอบ มีความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลง

สาราณียธรรม"หมายถึง หลักธรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน รู้สึกถึงความเชื่อมโยงและความห่วงใยต่อกัน ส่งผลให้เกิดความสามัคคีและเครือข่ายที่เข้มแข็งในชุมชน

บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง การนำหลักหลักพุทธปรัชญาเถรวาทมาผสมผสานเชื่อมโยงองค์ความรู้ตั้งแต่ 2 องค์ความรู้ขึ้นไปเข้าด้วยกันอย่างสอดคล้องเป็นระบบเพื่อส่งเสริมผู้นำชุมชนให้สามารถทำหน้าที่ในการดูแลประชาชน ให้เกิดประโยชน์สุขส่วนรวม โดยการบูรณาการแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชนและหลักปาปณิกธรรม ในการส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านวิสัยทัศน์ บูรณาการแนวคิดเกี่ยวกับชุมชน ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงและหลักสัปปุริสธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านชุมชน บูรณาการแนวคิดเกี่ยวกับชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้นำและหลักสาราณียธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านสร้างเครือข่าย

บทที่ 2
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

ผู้นำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารในหน่วยงานหรือองค์การ เพราะทั้งหน่วยงานหรือองค์กรจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการดำเนินงานนั้นปัจจัยสำคัญที่สุดคือผู้นำถ้าหน่วยงานหรือองค์การใดได้ผู้นำที่มีภาวะผู้นำก็จะสามารถสั่งการและใช้อิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงาน ตลอดจนทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี แต่ในทางตรงกันข้ามคือถ้าหน่วยงานหรือองค์กรใด ไม่สามารถสั่งการและใช้อิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งได้ ซ้ำร้ายยังเป็นการทำลายขวัญของผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีต่อผู้นำ ซึ่งจะเป็นผลให้การปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ประสบความล้มเหลวอีกด้วย ดังนั้น ในบทที่ 2 นี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำและภาวะผู้นำ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชน

2.3 สภาพบริบทพื้นที่วิจัย

2.4 สรุป

2.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

2.1.1 ที่มาของแนวคิดเรื่องผู้นำ

ผู้นำชุมชนในบริบทพระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่เป็นผู้บริหารงาน ยังมีหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่นำหลักธรรมมาใช้ในการสร้างความสงบสุขและความสามัคคีในชุมชน โดยเฉพาะการส่งเสริมสวัสดิการทางสังคม ดังเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ผู้นำ (Leaders) ถือว่าเป็นบุคคลหรือปัจจัยสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จของหน่วยงานและองค์กรทั้งหลาย ปัจจุบันมีความเชื่อกันว่าผู้นำไม่ได้เป็นมาแต่โดยกำเนิด เพราะการเป็นผู้นำสามารถสร้างขึ้นมาได้ จากการบุคคลแต่ละคนได้ความพยายาม แสวงหา ศึกษา ฝึกฝนอบรมตน และทำงานอย่างหนัก (Leaders are not born, Leaders are made and they are made by effort seeking education practice themselves and hard work) การเป็นผู้นำจึงเป็นเรื่องที่เรียนรู้ได้ และอีกคำหนึ่งที่มาพร้อมกับผู้นำ คือ ภาวะผู้นำ (Leadership) ซึ่งเป็นคำที่มีการนิยามความหมายไว้มาก แต่คนส่วนใหญ่เข้าใจตรงกันก็คือเป็นกระบวนการอิทธิพลทางสังคม ที่บุคคลหนึ่งตั้งใจใช้อิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่กำหนด รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร

ผู้นำเปรียบเสมือนโคจ่าฝูง เป็นผู้นำของฝูงโคภาวะผู้นำเป็นผู้มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน และภาวะของผู้นำโดยทั่วไปเป็นปัจจัยสำคัญในการจะช่วยเสริมสร้างเกี่ยวกับผู้บริหารในระดับต่าง ๆ การพัฒนาผู้นำและผู้บริหาร จะต้องใช้อำนาจของผู้นำในสังคมและเทคนิคผู้นำที่ดี จะต้องมีบุคลิกภาพและสุขภาพด้วย ภาวะผู้นำจะต้องมีคุณธรรม ความยุติธรรม ดังนั้น ผู้นำจึงเป็นศรัทธาของ

ผู้เกี่ยวข้อง ผู้นำที่พึงประสงค์ในสมัยโลกาภิวัตน์จะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีแนวคิดในการครองตน ครองคน และครองงาน เป็นต้น

ภาวะผู้นำจึงเป็นกระบวนการอิทธิพลอีกข้อหนึ่ง ที่ช่วยให้กลุ่มสามารถบรรลุเป้าหมายซึ่งประกอบได้ด้วยหลายองค์ประกอบ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในภาวะผู้นำเพื่อเป็นตัวบ่งชี้ความน่าเชื่อถือได้มากที่สุดในความพอใจของพนักงานในองค์กร รวมถึงการสื่อความหมายที่มีประสิทธิผล โดยภาวะผู้นำที่มีประโยชน์ในขอบข่ายที่สำคัญ 2 ขอบข่าย นั่นคือ กุญแจในการเอาชนะความไว้วางใจ และความเชื่อมั่นของคนในองค์กร

ดังนั้น ในงานนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งหมายศึกษาใน 2 ของข่ายหรือ 2 ส่วน ได้แก่ ศึกษาผู้นำและภาวะผู้นำควบคู่กันไปด้วยกัน เพราะเมื่อกล่าวถึงผู้นำก็เป็นเหตุจำเป็นต้องกล่าวถึงภาวะผู้นำด้วย และหากหน่วยงานหรือองค์กรใดจะมีผู้นำที่ดีได้ ก็เป็นสิ่งจำเป็นจะต้องกล่าวถึงว่าอะไรเป็นเหตุปัจจัยให้ผู้นำเป็นผู้นำที่ดีได้ ผู้นำใช้หลักการและแนวคิดอะไร ผู้นำมีคุณธรรมและจริยธรรมอะไรในการบริหารงาน รวมถึงคำถามว่าผู้นำใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอะไรไปสร้างความเป็นผู้นำ (ภาวะผู้นำ) จนสามารถนำหน่วยงานและองค์กรไปสู่ความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

2.1.2 ความหมายของผู้นำ

ในบริบทของพุทธศาสนา ผู้นำคือบุคคลที่ไม่เพียงแค่สามารถนำพาผู้อื่นไปสู่เป้าหมาย แต่ยังเป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้ปัญญาในการนำชุมชนไปสู่ความสงบสุขและการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักพุทธธรรม คำว่า ผู้นำ (Leaders) มีนักวิชาการสาขาต่าง ๆ โดยแบ่งเป็นในส่วนที่เป็นนักวิชการทั่วไปและส่วนที่เป็นนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้ให้ความหมายหรือนิยามความหมายตามทัศนะของตนไว้หลายนัยด้วยกัน

ผู้นำตามทัศนะของนักวิชาการทั่วไป

ผู้นำหากกล่าวให้เข้าใจอย่างง่ายๆ คือ บุคคลผู้ใดใครผู้หนึ่งที่อยู่ข้างหน้า ทั้งในที่ประชุม ในที่สาธารณะ ในหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ แล้วนำคนในที่ประชุม ที่สาธารณะ และหน่วยงานองค์กรนั้นกระทำกิจกรรมต่าง ๆ จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี แต่ในส่วนนักวิชาการทั้งต่างประเทศและในประเทศได้กล่าวถึงผู้นำและภาวะผู้นำ มีรายละเอียดพอควรแก่การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

1) นักวิชาการต่างประเทศ

ในประเด็นทัศนะหรือความเห็นเกี่ยวกับการให้ความหมายของคำว่า ผู้นำ (Leaders) ของนักวิชาการต่างประเทศมีหลายนัยด้วยกัน ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถนำเนื้อหาทั้งหมดมากล่าวได้ แต่จะนำมากล่าวเป็นรายบุคคลที่มีนักวิชาการไทยผู้สามารถเข้าถึงภาษาอังกฤษได้ศึกษาไว้ โดยเริ่มที่ท่านไซมอน สมิธเบร์ก และทอมป์สัน ผู้นำ คือ ผู้ที่สามารถทำให้คนมีความเป็นหนึ่งน้ำใจเดียวกัน, ในขณะที่ฟิดเลอร์ กล่าวว่า ผู้นำ คือ ผู้ที่ริเริ่มหรือส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงการกระทำของกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นผู้นำที่ส่งเสริมให้มีการสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มดำเนินไปด้วยดี, เดจนอซกา กล่าวว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่ถูกเลือกหรือได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้นำกลุ่ม และมีอิทธิพลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่เป็นหัวหน้าของกลุ่มและทำให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย

จากคำนิยามความหมายของคำว่า ผู้นำ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้นำน่าจะหมายถึงบุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือยกย่องให้เป็นผู้นำ และต้องเป็นผู้มีความสามารถอันเกิดจากตัว

ของเขาเอง จนเป็นที่ยอมรับหรือยกย่องของกลุ่มให้เป็นผู้นำ และนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

เมื่อเราพอจะมีความเข้าใจกับคำว่า ผู้นำ (Leaders) แล้วก็สามารถนำไปเปรียบเทียบกับคำว่า ภาวะผู้นำ (Leadership) ซึ่งมีนักวิชาการและนักวิจัยได้ให้คำนิยามไว้เป็นนัยต่าง ๆ กัน ดังนี้

ภาวะผู้นำเป็นกิจกรรมของการสร้างอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาหรือกลุ่ม เพื่อที่จะก่อให้เกิดความพยายามในการดำเนินงาน ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ภาวะผู้นำเป็นการนำกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จในวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ภาวะผู้นำเป็นกิจกรรมที่มีอิทธิพลทำให้คนร่วมมือกันทำงาน เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ซึ่งคนเหล่านั้นมองเห็นว่าเป็นสิ่งอันพึงปรารถนาของพวกเขา)

ภาวะผู้นำเป็นกิจกรรมของการสร้างอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาหรือกลุ่มเพื่อก่อให้เกิดฟความสำเร็จในวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ภาวะผู้นำผู้ถือว่าเป็นความพยายามของบุคคลที่จะชักจูงและกำหนดพฤติกรรม ทัศนคติ ความเชื่อหรือค่านิยมของบุคคลอื่น เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดในสถาการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง

ภาวะผู้นำถือว่าเป็นการใช้อิทธิพลระหว่างบุคคลในสถานการณ์หนึ่งๆ โดยตรง โดยยกเว้นกระบวนการติดต่อสื่อสาร เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

ภาวะผู้นำเป็นการมีอิทธิพลเหนือการกระทำของผู้อื่น คุณภาพหรือคุณค่าของผู้นำอยู่ที่ว่าสามารถตัดสินใจได้ว่า จะต้องทำอะไรและสามารถชักนำผู้อื่นช่วยทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปดังใจที่ได้ตั้งใจไว้ ที่ใดไม่มีพลังซึ่งจะมีอิทธิพลเหนือความคิดและการกระทำของผู้อื่น ที่นั่นก็ไม่มีภาวะผู้นำ[1]

ความแตกต่างของการให้ความหมายข้างต้น ซึ่งเป็นความเห็นหรือมุมมองของนักวิชาการต่างประเทศพอสรุปความหมายได้ 3 ส่วน คือ[2]

1) ภาวะผู้นำ คือ ปรากฏการณ์แบบกลุ่ม นั่นคือไม่มีผู้นำที่ปราศจากผู้ตาม ภาวะผู้นำนั้นจะรวมถึงการมีสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีอิทธิพลต่ออีกคนหนึ่ง หรือการที่สามารถชักจูงใจผู้อื่นได้นั่นเอง

2) ผู้นำใช้อำนาจหรือชี้นำกลุ่มให้เชื่อในการกระทำ หรือความสำเร็จของเป้าหมายนั้นๆ ดังนั้นภาวะผู้นำคือเป้าหมายของการดำเนินงานโดยตรง และบทบาทที่แสดงในกลุ่มและองค์การ

3) การแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้นำนั้น สันนิษฐานได้จากการแบ่งกลุ่มหรือการจัดลำดับชั้นภายในกลุ่ม บางกรณีลำดับชั้นเป็นปกติทั่วไป ซึ่งง่ายต่อการบ่งบอกว่าใครเป็นผู้นำ นั่นคือผู้นำจะอยู่ในระดับบนสุด บางกรณีก็ซับซ้อนและบางครั้งก็มีการยืดหยุ่น

ข้อความที่เป็นคำอธิบายหรือการให้นิยามความหมายของคำว่า ภาวะผู้นำ ที่แตกต่างกันออกไป มีสาระสำคัญที่ผู้วิจัยสรุปความได้ว่า ภาวะผู้นำน่าจะหมายถึงลักษณะส่วนตัวของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา เมื่อได้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม เป็นความสามารถที่เกิดขึ้นที่มีการทำงานร่วมกันหรือร่วมอยู่ในเหตุการณ์เดียวกัน ในอันที่จะทำให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายและประสบ

---

[1] วิเชียร วิทยอุดม, *ภาวะผู้นำ Leadership*, (นนทบุรี: บริษัท ธีระฟิล์ม และ ไซเท็กซ์ จำกัด, 2548), หน้า 1-2.

ความสำเร็จ ภาวะผู้นำจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการฝึกฝนแต่ละบุคคล อีกข้อหนึ่งได้แก่ “ภาวะผู้นำ” จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีองค์ประกอบแรก คือ สมาชิกกลุ่มหนึ่งเปลี่ยนแปลงแรงจูงใจหรือความสามารถของคนอื่นในกลุ่ม ภาวะผู้นำกล่าวเป็นนัยว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้อิทธิพลและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล องค์ประกอบที่สองมีความเกี่ยวข้องกับการให้ความสำคัญของการเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะกระทบต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติของผู้ตาม องค์ประกอบสุดท้ายมีความเกี่ยวข้องกับการมุ่งไปที่การบรรลุเป้าหมาย ผู้นำที่ดีอาจเกี่ยวข้องกับเป้าหมายของบุคคล กลุ่ม และองค์การ

โดยสรุป ความหมายของภาวะผู้นำดังกล่าวข้างต้น หมายถึง การรับรู้พฤติกรรม หรือคุณลักษณะ หรือความสามารถ หรือกระบวนการในการถ่ายทอดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและกลยุทธ์ใหม่แก่พนักงานในองค์กร โดยใช้การตัดสินใจอย่างสร้างสรรค์ และการมีอิทธิพลโน้มน้าว จูงใจ สื่อสารให้สมาชิกเกิดความคิดในการสร้างสรรค์ ยอมรับ และใช้นวัตกรรมในการพัฒนาบริการ และมีความสามารถในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศให้เกิดการสร้างนวัตกรรมในองค์กร และส่งเสริมให้สมาชิกมีความคิดแตกต่าง นำไปสู่การปฏิบัติหรือทำสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ หรือพัฒนาดัดแปลงของเดิมที่มีอยู่แล้วให้มันสมัย เพื่อให้เกิดประสิทธิผลขององค์กร

2) นักวิชาการไทย

สำหรับนักวิชาการไทยหรือนักวิชาการภายในประเทศไทย ได้มีความเห็น (ทัศนะ) หรือมุมมองเกี่ยวกับผู้นำไว้ 4 ประการ คือ

(1) ผู้นำที่มีค่านิยมน้อยมี 4 ประเภท

ผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทในการนำพาองค์กร หน่วยงาน หรือสังคมที่ตนรับผิดชอบให้ไปสู่เป้าหมายแต่ผู้นำทุกคนใช่ว่า จะประสบกับความสำเร็จได้ ทั้งนี้ เป็นเพราะผู้นำมีค่านิยมน้อย ซึ่งนักวิชาการได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับผู้นำที่มีประสิทธิภาพน้อยไว้ 4 นัย

(1.1) แบบผู้หนีงาน ผู้นำแบบนี้ขาดความสนใจด้านที่เกี่ยวกับความสำเร็จของงานตลอดจนสัมพันธ์ภาพของผู้ร่วมงานเขาไม่หนีงานแต่อย่างเดียวแต่อาจกระทำอันเป็นการขัดขวางการทำงานของผู้อื่นโดยแทรกหรือการปิดบังข้อเท็จจริง คิดว่าคงไม่ได้รับยุติธรรมจึงได้ละทิ้งงาน

(1.2)แบบนักบุญเป็นผู้มีใจเมตตาและคำนึงถึงสัมพันธ์ภาพอันดีเหนือสิ่งอื่นใดเพื่อให้ปฏิบัติงานได้ผล เขาเชื่อว่าผลิตผลของงานไม่สำคัญเท่าความสนิทสนมอันดีระหว่างกัน

(1.3) แบบเผด็จการลักษณะของหัวหน้างานแบบนี้ เป็นผู้ที่ทำงานมุ่งแต่ภารกิจอย่างเดียวไม่คำนึงถึงเรื่องอื่นๆ ไม่มีสัมพันธ์ภาพกับผู้ร่วมงาน และไม่มีความไว้วางใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำชนิดนี้มองผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นเครื่องจักร

(1.4) แบบประนีประนอม คือ ผู้นำยอมรับการมุ่งงานสำเร็จและการสร้างสัมพันธ์ไมตรีที่ดีกับผู้ร่วมงาน แต่ไม่มีความสามารถหรือประสานทั้ง 2 อย่างเข้าด้วยกันลักษณะของเขาจึงเป็นแบบประนีประนอม ยินดีที่จะขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นให้น้อยลงมากกว่าที่จะผลิตให้มาก

(2) ผู้นำที่มีประสิทธิภาพมาก 4 ประเภท

ผู้นำที่ประสบกับความสำเร็จในการทำงานนั้น ต้องเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ มีความรู้ความสามารถ ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์เป็นองค์ประกอบในการดำเนินงาน ซึ่งผู้นำดังกล่าวนี้มีท่านผู้รู้ได้

ให้แบบในการทำงานไว้ 4 ประการ คือ 1) แบบผู้ทำตามคำสั่งอย่างเดียว 2) แบบนักพัฒนา 3) แบบผู้เผด็จการที่มีศิลปะ 4) แบบนักบริหาร[3]

(3) ผู้นำตามพฤติกรรม 3 แบบ

ผู้นำหรือผู้บริหารย่อมมีความแตกต่างกันไปตามฐานะ บทบาท หน้าที่ ของตนที่ได้รับผิดชอบ ทั้งนี้ เป็นเพราะผู้นำมีพฤติกรรมที่แสดงออกในการทำงานโดยยึดหลักการที่แตกต่างกัน อันมีพฤติกรรมเป็นตัวกำหนด ซึ่งผู้นำประเภทนี้ มีท่านผู้รู้ได้แบ่งพฤติกรรมไว้ 4 ประการ คือ 1) ผู้นำแบบยึดสถาบันเป็นหลักผู้นำแบบนี้จะยึดผลผลิตเป็นหลัก โดยให้ทุกคนปฏิบัติตามนโยบาย และไม่คำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาคนอื่น ๆ จึงใช้อำนาจอย่างเต็มที่ 2) ผู้นำแบบยึดตัวบุคคลเป็นหลัก ผู้นำที่คำนึงถึงผู้ใต้บังคับบัญชา และความสุขของผู้ร่วมงาน การขัดต่อระเบียบเป็นเรื่องธรรมดา ความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานเป็นการนอกแบบคบหากันที่ตัว 3) ผู้นำแบบสานประโยชน์ ประสานงานประโยชน์ของสถาบันหรือหน่วยงาน ที่สอดคล้องถึงประโยชน์ของหน่วยงานเป็นหลัก

(4) ผู้นำตามบทบาทที่แสดงออกไว้ 3 ประเภท

ผู้นำกับการแสดงดดอกตามบทบาทที่ตนรับผิดชอบมีหลากหลายรูปแบบตามความถนัด ความรู้ความสามารถของผู้นำ ที่มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงาน ซึ่งผู้นำประเภทนี้มีนักวิชาการให้ทัศนะไว้ 3 ประการ คือ 1) ผู้นำแบบพ่อแม่ปกครองลูก ผู้นำที่ทำตัวเหมือนพ่อแม่ของผู้ใต้บังคับบัญชา ทำตนเป็นผู้รู้ทุกประการและปกป้องผู้ใต้บังคับบัญชาที่จงรักภักดีโดยที่ใครแตะไม่ได้ 2) แบบใช้กลวิธีเพื่อควบคุม การบริหารลักษณะนี้จะพยายามใช้อำนาจ โดยการรอบรู้ในตำแหน่งมักคำนึงถึงประโยชน์และหาโอกาส โดยเอาผู้อื่นบังหน้าเป็นคนเอาดีใส่ตัว เอาชั่วให้คนอื่น 3) แบบผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำลักษณะนี้ค่อนข้างไปทางนักวิชาการมากกว่าการบริหาร มักให้คำแนะนำมากกว่าสั่งการ[4]

สมพงษ์ เกษมสิน กล่าวถึง แบบของผู้นำ จำแนกตามวิธีการไว้ 4 แบบ คือ 1) ผู้นำแบบเจ้าระเบียบ ผู้นำลักษณะนี้ถือกฎระเบียบเป็นแบบแผน ไม่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลงและมักจะยกเหตุผลทางระเบียบเป็นข้ออ้าง 2) ผู้นำแบบบงการ ผู้นำลักษณะนี้ชอบใช้อำนาจ ใช้วิธีการสั่งการเพียงอย่างเดียว ไม่ใช้วิธีสอนหรือแนะนำ ไม่มีมนุษยสัมพันธ์ 3) ผู้นำแบบจูงใจ 4) ผู้นำแบบร่วมใจ[5]

สุรศักดิ์ ม่วงทอง กล่าวว่า แบบของผู้นำในการใช้อำนาจมี 3 ลักษณะ คือ

1. ผู้นำแบบอำนาจนิยมหรือแบบผู้นำอัตตาธิปไตย เป็นลักษณะผู้นำที่ตัดสินใจกำหนดนโยบายและวางแผนปฏิบัติงานด้วยตนเอง แล้วจึงกำหนดหรือมอบหมายให้กับสมาชิกทำตามแนวทางและแผนงานที่ตนกำหนดไว้ มักไม่สนใจรับฟังความเห็น ข้อเสนอแนะของสมาชิก

2. ผู้นำแบบตามสบาย หรือผู้นำแบบเสรีนิยม คือ ผู้นำที่ยอมให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ แต่มักจะไม่ค่อยตัดสินใจ ไม่ให้ข้อเสนอแนะ ไม่วางแผน ไม่กำหนดนโยบาย โดยจะ

---

[3] กวี วงศ์พุฒ, *ภาวะผู้นำ*, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เสริมวิชาชีพบัญชี, 2536), หน้า 26.

[4] น้อย สุปิงคลัด, *ภาวะผู้นำเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน*, หน้า 17-19.

[5] สมพงษ์ เกษมสิน, *การบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2536), หน้า 362-364..

ปล่อยให้สมาชิกแก้ปัญหากันเอง หรือปล่อยให้สถานการณ์คลี่คลายไปเอง ผู้นำประเภทนี้จะไม่ค่อยพบ เพราะส่วนมากแล้วจะเป็นผู้นำอยู่ไม่นาน ก็ต้องพ้นสภาพผู้นำ

3. ผู้นำแบบประชาธิปไตย คือ ลักษณะของผู้นำที่เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดนโยบาย และร่วมวางแผนปฏิบัติงานของกลุ่ม ผู้นำประเภทนี้เต็มใจรับฟังพิจารณาข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นของสมาชิก[6]

รูปแบบหรือแบบของผู้นำนั้น จากการศึกษาพบว่า มีหลายรูปแบบ พอสรุปใจความว่า 3 แบบ ได้แก่ แบบอัตตาธิปไตย คือ มีตนเป็นใหญ่ ใช้อำนาจหรือพระเดชแบบเผด็จการเป็นต้น แบบเสรีนิยม คือ ปล่อยตามสบาย ปล่อยให้สมาชิกแก้ไขปัญหากันเอง เป็นนักบุญ หนีงาน ปล่อยให้สถานการณ์คลี่คลายไปเอง เป็นต้น และแบบประชาธิปไตย คือ ถือแนวความคิดของคนส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ ทำงานมีการวางแผน มีระบบ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

จากการศึกษามีนักวิชาการอีหลายท่านที่กล่าวถึงผู้นำในความหมายว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งอาจโดยการเลือกตั้งและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกให้มีอิทธิพลและบทบาทเหนือกลุ่ม สามารถที่จะจูงใจ ชักนำ หรือชี้นำให้สมาชิกของกลุ่มรวมพลังเพื่อปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ของกลุ่มให้ประสบความสำเร็จ[7] นักวิชาการอีกท่านกล่าวว่า ผู้นำ คือ ลักษณะที่แสดงถึงความสามารถในการนำพา การดำเนินกิจการ การแก้ไขปรับปรุง และการรักษาขวัญและกำลังใจของกลุ่ม ทำให้กลุ่มบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการให้มากที่สุด หรืออีกนัยหนึ่ง ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น ทั้งภายในและภายนอกองค์กร และเป็นผู้กำหนดทิศทางขององค์กร ประสานความร่วมมือกันของบุคคลในองค์กร เพื่อให้องค์กรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพตรงตามเป้าหมายของวิสัยทัศน์ที่วางไว้ บุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มผู้เป็นผู้ควบคุม และประสานงานให้กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย ผู้นำโดยทั่วไปสามารถแบ่งความหมายออกเป็น 3 แบบ คือ

1) ผู้นำแบบอัตตาธิปไตย (Autocratic) โดยพิจารณาจากการกำหนดนโยบายและพฤติกรรมของผู้นำ ซึ่งผู้นำประเภทนี้ จะตัดสินใจเอง ไม่ให้กลุ่มตัดสินใจ

2) ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic) เป็นผู้นำที่ให้สมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะกำหนดนโยบายและลงมือกระทำโดยใช้ความคิดเห็นจากกลุ่ม มีการแบ่งงานกันทำและผู้ทำแบบนี้ จะมีการเน้นที่การสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน[8]

3) ผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissez-faire) ให้มีเสรีภาพเต็มที่ ผู้นำจะเป็นเพียงผู้ให้ข้อแนะนำกิจกรรมแก่สมาชิก จะเข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการน้อยที่สุดเพราะฉะนั้น ผู้นำจึงเป็นบุคคลซึ่งใช้อิทธิพลได้มากในการควบคุม และกระทำการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ผู้ได้รับอำนาจจากความมั่นคง สถานภาพด้านครอบครัว ชั้นวรรณะ ระบบหรือความมีสติปัญญา ผู้ที่อยู่ในอำนาจหรือตำแหน่งที่ถูกกำหนดให้เป็นผู้นำ มีอิทธิพลในการจัดสรรและ

---

[6] สุรศักดิ์ ม่วงทอง, “พุทธกับภาวะผู้นำพึงประสงค์”, งานวิจัยอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543), หน้า 40-41.

[7] สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, *ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีและปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิรัตน์ เอ็ดเคชั่นจำกัด, 2537), หน้า 3.

[8] ถวิล ธาราโรจน์, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2532), หน้า 117.

จัดการต่อสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ มากกว่าคนอื่นๆ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมายของตนเองและสมาชิกของชุมชนนั้น

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการอีกท่าน คือ วิภาดา คุปตานนท์ กล่าวว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่มีความสามารถในการที่จะทำให้องค์การดำเนินไปอย่างก้าวหน้า และบรรลุเป้าหมาย โดยการใช้อิทธิพลเหนือทัศนคติและการกระทำของผู้อื่น บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อกลุ่ม ที่ทำให้การปฏิบัติงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพ และสามารถทำให้การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มให้เป็นไปด้วยความราบรื่น ผู้นำเป็นกลุ่มของประชาชนซึ่งเป็น ผู้มีความแตกต่างจากประชาชนคนอื่น ๆ โดยมีข้อยกเว้นพิเศษในการแสดงออกใด ๆ ในทางการเมืองและเป็นผู้ซึ่งผูกขาดการปกครองเอาไว้ในมือ อย่างมีประสิทธิภาพและมีความผูกพันในกลุ่มอย่างสูง[9]

ข้อความที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการให้ความหมายและนิยามความหมายของคำว่า ผู้นำ ต่อไปเป็นการกล่าวถึงคำว่า ความเป็นผู้นำหรืออีกนัยว่าภาวะผู้นำ โดยได้มีนักวิชาการ อย่างเช่น ประยูร อาษานาม กล่าวว่า ความเป็นผู้นำ (Leadership) หมายถึง ผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาที่มีความสามารถมีเทคนิคในการบริหารมีคุณลักษณะที่ดี และใช้ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ ย่อมสามารถกระตุ้นแรงจูงใจของบุคคลในหน่วยงานได้[10] ในขณะที่ กิติ ตยัคคานนท์ ได้ให้ความหมายว่า ความเป็นผู้นำ คือ ศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยการ โดยใช้กระบวนการสื่อความหมาย หรือการติดต่อกันและกันให้ร่วมใจกับตนดำเนินการ จนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ การดำเนินการจะเป็นไปในทางดีหรือชั่วก็ได้[11]

อันที่จริงความเป็นผู้นำนอกจากมีความสามารถและมีเทคนิคในการทำงานแล้ว ยังจะต้องมีความประพฤติทั้งกายและวาจาที่ดีงามและเหมาะสมอีกด้วย ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถพบเห็นได้ทางความรู้สึกและทางสายตา ซึ่งเป็นทัศนะที่ตรงกับ รังสรรค์ ประเสริฐศรี ที่กล่าวว่า ความเป็นผู้นำ คือ พฤติกรรมส่วนตัวของบุคคลคนหนึ่ง ที่จะชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Shared Goal) หรือเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leaders) และผู้ตาม (Followers) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Shared Purposes) หรือเป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่น และให้การสนับสนุนบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายองค์การ[12]

นอกจากความประพฤติส่วนตัวแล้วยังรวมถึงศักยภาพในการทำงานอีกด้วย เพราะความมีศักยภาพเป็นการแสดงถึงความรู้ความสามารถที่มีอยู่ภายในของผู้นำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด สมพงษ์ สิหะพล ที่กล่าวว่า ภาวะผู้นำ คือ การที่บุคคลหนึ่งสามารถใช้ศักยภาพของตนเอง ในการมีอิทธิพลหรือการเปลี่ยนแปลงขององค์การ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่บุคคลหรือองค์การนั้นต้องการจาก

---

[9] วิภาดา คุปตานนท์, *การจัดการและพฤติกรรมองค์การ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต , 2554), หน้า 237.

[10] ประยูร อาษานาม, *การบริหารงานหลักการและแนวปฏิบัติ*, (กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, 2541), หน้า 97.

[11] กิติ ตยัคคานนท์, *เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ*, (กรุงเทพมหานคร : เปลวอักษร. 2543), หน้า 22.

[12] รังสรรค์ ประเสริฐศรี, *ภาวะผู้นำ*, (กรุงเทพมหานคร : ธนธัชการพิมพ์, 2544), หน้า 31.

ความหมายดังกล่าว หรือกล่าวได้ว่า ผู้นำหรือความเป็นผู้นำ เป็นการใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นในการสร้างสรรค์หรือปลูกศรัทธา ความร่วมมือร่วมใจให้เกิดขึ้นในระหว่างผู้ร่วมงานหรือผู้ตาม ทั้งนี้ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางที่ผู้นำหรือผู้บริหารต้องการ อันเป็นวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์การหรือกลุ่มนั่นเอง[13] กวี วงศ์พุฒ กล่าวว่าความเป็นผู้นำคือ การที่ผู้นำใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยการ โดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย[14] เพราะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ผู้นำคือบุคคลที่ทำให้องค์กรเจริญก้าวหน้าและบรรลุผลสำเร็จ โดยเป็นผู้มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา หรือเป็นบุคคลที่ก่อให้เกิดความมั่นคงและช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม และความเป็นผู้นำ คือ ความสามารถด้านอิทธิพลต่อบุคคลในกลุ่ม เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ใช้กระบวนการสั่งการ การมีอิทธิพลต่อผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์โดยถ่ายทอดแนวคิด การสื่อความหมาย หรือการติดต่อซึ่งกันและกัน เพื่อไปสู่การปฏิบัติด้วยการชี้นำ ผลักดัน ชักจูง จูงใจ หรือใช้อำนาจหน้าที่กระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือกลุ่มคนบุคคลอื่นให้ความร่วมมือร่วมใจด้วยความเต็มใจด้วยความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน จนกระทั่งการดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้

2.1.3 ผู้นำตามทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

ตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ผู้นำในพระพุทธศาสนาต้องเป็นผู้มีปัญญาและสามารถใช้ธรรมในการแก้ไขปัญหาชุมชน ทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ผู้ใหญ่ในอดีตเคยยืนยันสัจธรรมของการดำเนินชีวิตากไว้ให้ลูกหลานรับไปนึกคิด พิจารณา ไตร่ตรอง และตรึกตรองว่าจะทำอะไรหรือจะอยู่ที่ไหนก็แล้วแต่ ขอให้ทำหน้าที่ ณ จุดนั้นอย่างดีที่สุด อย่าได้คิดโลภโมโทสันมากเกินไป เพราะมันจะทำให้เกิดทุกข์แก่ตนเองและสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อเป็นการป้องความเดือดร้อนที่จะเกิดจากผู้ปกครองหรือผู้นำ พระพุทธศาสนาจึงคำสอนเกี่ยวกับผู้นำไว้หลากหลาย โดยในเบื้องต้นนี้ขอกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำ ซึ่งมีนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ให้ความหมายความเป็นผู้นำว่า คุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม องค์ประกอบในความเป็นผู้นำตามแนวคิดของพระธรรมปิฎกมี 6 ประการ คือ

1) ตัวผู้นำจะต้องมีคุณสมบัติภายในของตนเอง เป็นจุดเริ่มและเป็นแกนกลางไว้

2) ผู้ตามเชื่อมโยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับผู้ตามหรือเราอาจจะไม่เรียกว่า “ผู้ตาม”ในพุทธศาสนาก็ไม่ได้นิยมใช้คำว่า ผู้ตาม เราอาจจะใช้คำว่า “ผู้ร่วมไปได้ด้วย”

3) จุดหมายเพื่อความเชื่อมโยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับจุดหมาย เช่น จะต้องมีความชัดเจน เข้าใจถ่องแท้ และแน่วแน่ในจุดหมาย เป็นต้น

---

[13] สมพงษ์ สิงหะพล, *ผู้นำทางวิชาการและการพัฒนาหลักสูตร*, (นครราชสีมา : สถาบันราชภัฏนครราชสีม, 2547), หน้า 10.

[14] กวี วงศ์พุฒ, *ภาวะผู้นำ*, อ้างแล้ว หน้า 17.

4) หลักการและวิธีการเชื่อมโยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับหลักการและวิธีการที่จะทำให้สำเร็จผลบรรลุจุดหมาย

5) สิ่งที่จะทำเชื่อมโยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสิ่งที่จะทำ

6) สถานการณ์เชื่อมโยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม หรือสิ่งที่จะประสบซึ่งอยู่ภายนอกว่าคำอย่างไรจะผ่านไปได้ด้วยดี ในท่ามกลางสังคม สิ่งแวดล้อม หรือสิ่งที่ประสบ เช่น ปัญหาเป็นต้น[15]

นัยแห่งความหมายนี้นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาท่านเดียวกัน คือ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวให้ความหมายว่า ผู้นำเป็นผู้กระทำให้ภารกิจขององค์กรบรรลุจุดมุ่งหมายได้ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร ดังนั้น ทุกองค์กรจำต้องมีผู้นำที่สามารถจูงใจให้ผู้ร่วมงานทำงานอย่างเต็มความสามารถ เนื่องจากขอบเขตของการเป็นผู้นำนั้นกว้างมาก การให้ความหมายคำว่า ผู้นำ จึงมีผู้ให้ไว้มากมาย โดยทั่วไปนักวิชาการมักจะถือว่า “ผู้นำ” (Leaders) เป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคล (Persons) ส่วน “ความเป็นผู้นำ” (Leadership) นั้น เป็นสิ่งที่แสดงออกมา (Actions) จากบุคคลที่เป็นผู้นำอย่างเป็นกระบวนการ[16] ในขณะที่อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้แก่ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ คือ ผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ เขียนนโยบาย แผน กิจกรรม โครงการ มีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ เพราะทุกคนล้วนมีเป้าหมาย มีจุดประสงค์ มีความปรารถนาในสิ่งต่างๆ เหมือนกับบุคคลอื่น[17]

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหรือท่านผู้สนใจทางการปกครองอีก 3 ท่านคือ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) กล่าวว่า ผู้นำ คือ สภาวะเป็นผู้นำหัวหน้าฝ่ายบริหาร ตลอดถึงหัวหน้างานทุกระดับขององค์กรที่จะสามารถปกครองบังคับบัญชาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และสามารถบริหารจัดการกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ขององค์กรให้บรรลุผลดี มีประสิทธิภาพสูง ก็จะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่ดี คือ มีประมุขศิลป์สูง ฉันนั้น[18] สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ กล่าวว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งอาจโดยการเลือกตั้งและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกให้มีอิทธิพลและบทบาทเหนือกลุ่ม สามารถที่จะจูงใจ ชักนำ หรือชี้นำให้สมาชิกของกลุ่มรวมพลังเพื่อปฏิบัติภารกิจต่างๆ ของกลุ่มให้

---

[15] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ภาวะผู้นำความสำคัญต่อการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศ,* (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, 2545), หน้า 5-6.

[16] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2540), หน้า 3.

[17] พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555), หน้า 26. (พิมพ์พิเศษ 5 ธันวาคม 2549)

[18] พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), *หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มงคลชัยพริ้นติ้ง, 2548), หน้า 121-122.

ประสบความสำเร็จ[19] ถวิล ธาราโภชน์ กล่าวว่า ผู้นำ คือ ลักษณะที่แสดงถึงความสามารถในการนำพา การดำเนินกิจการ การแก้ไขปรับปรุง และการรักษาขวัญและกำลังใจของกลุ่ม ทำให้กลุ่มบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการให้มากที่สุด[20]

ในขณะที่นักวิชาการอีกท่านหนึ่ง คือ ทองย้อย แสงสินชัย กล่าวไว้ใน สัปปุริสธรรม ๗ ประการ เกี่ยวกับหลักสัปปุริสธรรมกับการใช้ภาษาเรียกบุคคลมีคุณสมบัติที่ดีว่า อาจไม่ใช่ เป็นผู้ที่มีฐานะดี เศรษฐกิจดี ผู้มีอำนาจทางการเมือง ผู้มีอำนาจทางการทหาร และผู้มีการศึกษา แต่ในทางพระพุทธศาสนาวัดความเป็นผู้ดีกันที่คุณสมบัติภายใน คือ คุณธรรม บุคคลไม่ได้เป็นผู้เลวทรามหรือผู้ดีกันที่ชาติกำเนิด แต่เป็นผู้เลวทรามหรือผู้ดีกันที่การกระทำ คือ ทำดีย่อมเป็นคนดี ทำชั่วย่อมเป็นคนชั่ว เป็นต้น[21] และ ฉลอง มาปรีดา กล่าวได้กล่าวถึงคุณธรรม ซึ่งเป็นพุทธธรรมสำหรับผู้บริหาร เกี่ยวกับคุณธรรมสำหรับผู้นำว่าคุณธรรมนั้นเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้บริหาร ที่สามารถนำมาใช้กับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธเช่น ฆราวาสธรรม พรหมวิหาร กัลยาณมิตธรรม สัปปุริสธรรม อปริหานิยธรรม อริยทรัพย์ และทศพิธราชธรรม เป็นต้น ลักษณะของหลักธรรมดังกล่าวก็ให้สอดรับกับความหมายและการที่จะนำไปปรับใช้ในด้านงานวิชาการ การวางแผนด้านงานบุคคล ให้สอดรับกับบุคคลที่จะดำเนินงาน ความรู้ อุปนิสัยจิตใจและร่างกายเป็นต้น[22]

เมื่อกล่าวถึงผู้นำก็จำเป็นต้องกล่าวถึงปกครอง โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับปกครองมาก เพราะการปกครองสามารถเปลี่ยนชีวิตและสังคมได้มากกว่าอย่างอื่น หากกล่าวถึงการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา หมายถึง การปกครองแบบธรรมาธิปไตย เพราะการสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่าย เพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการแต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่ พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการปกครอง ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย 3 ประการ ได้แก่

1) อัตตาธิปไตย หมายถึงการทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์ หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง

2) โลกาธิปไตย หมายถึงการทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือยึดทัศนะหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง

3) ธรรมาธิปไตย หมายถึงการทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ เป็นต้น[23]

---

[19] สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, *ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีและปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิรัตน์ เอ็ดเคชั่น จำกัด, 2537), หน้า 3.

[20] ถวิล ธาราโรจน์, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2532), หน้า 117.

[21] ทองย้อย แสงสินชัย, *สัปปุริสธรรม 7 (คุณสมบัติของคนดี 7 ประการ)*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2530), หน้า 1-2.

[22] ฉลอง มาปรีดา, *คุณธรรมสำหรับนักบริหาร,* (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2537), หน้า 14.

[23] ระพี สาคริก, *วิญญาณผู้นำ จากรากฐานสู่การพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 20.

ศัพท์หรือคำสำคัญจะมีรูปแบบผู้นำหรือลักษณะของผู้นำ มีหลายรูปแบบทั้งต้องปรับไปตามภูมิรู้ ภูมิธรรม ภูมิฐาน การพัฒนาท้องถิ่นจะเป็นอย่างไร ส่วนมากก็ขึ้นกับผู้นำ จะยึดการพัฒนาตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือนำเอาหลักธรรมมาปรับใช้ในการส่งเสริมผู้นำชุมชน การปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา ส่วนมากจะเกี่ยวกับอธิปไตยมีอัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย

2.1.4 ความสำคัญของผู้นำชุมชน

ผู้นำ ไม่ว่าจะอยู่ในระดับใด ถือได้ว่าเป็นผู้นำพาองค์กรไปสู่ความเจริญหรือเสื่อมก็ได้จึงจำเป็นต้องมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อเป็นผู้นำ[24] คือ ความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อบุคคลให้รับเอาพฤติกรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินกลยุทธ์ความเป็นผู้นำจะเกี่ยวพันกับการติดต่อสื่อสาร การจูงใจ และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมผู้บริหารที่ได้พยายามดำเนินกลยุทธ์ไม่อาจจะต้องชี้แจงแก่บุคคล สร้างพันธมิตร และจูงใจผู้บริหารระดับกลางให้ยอมรับวิสัยทัศน์ขององค์กรถ้าผู้นำได้ให้ผู้บริหารคนอื่นมีส่วนร่วมภายในการกำหนดกลยุทธ์แล้วการดำเนินกลยุทธ์จะ อย่างขึ้นเนื่องจากผู้บริหารเหล่านี้จะเข้าใจและผูกพันกับกลยุทธ์ใหม่ ความเป็นผู้นำจะถูกใช้จูงใจบุคคลให้ได้รับเอาพฤติกรรมใหม่ และการปลูกฝังค่านิยมและทัศคติใหม่ การใช้หลักสังคหวัตถุ 4 โดยผู้นำชุมชนสามารถสร้างความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างยั่งยืน

การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมนุษย์และมีการวางระเบียบกฎเกณฑ์ขึ้นเป็นแนวทางสำหรับทุกคนในสังคมปฏิบัติตามเพื่อความสงบสุข ความราบรื่นตลอดถึงความมั่นคงของสังคมนั้น ก็มิได้หมายความว่า ทุกคนในสังคมจะปฏิบัติตามบทบาทของตนอย่างเข้มงวดจริงจัง บทบาทที่แสดงออกมาจึงจำเป็นที่สังคมต้องหาทางบังคับควบคุม การที่จะควบคุมทุกคนในสังคมให้ได้นั้นต้องมีเครื่องมือหรือตัวแทนของการควบคุมสังคมซึ่งถือเป็นความสำคัญของผู้นำ ได้แก่

1) การควบคุมโดยผ่านความเชื่อ (Control Through Beliet) ในสังคมหนึ่ง ๆ ย่อมมีความเชื่อถือไม่เหมือนกัน เช่น ในเรื่องความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่มี ตัวตน แต่คนก็ย่อมเกรงกลัวในอิทธิฤทธิ์อภินิหารของสิ่งเหล่านั้น เช่น เทพเจ้า เจ้าพ่อ เจ้าแม่ ศาลพระภูมิ รวมทั้งต้นโพธิ์ ต้นไม้ใหญ่หรือคนกราบไหว้บูชา ความเชื่อใน สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ อาจทำให้คนเกรงกลัวไม่กล้ากระทำผิดได้

2) การควบคุมโดยการเสนอแนะแนวทาง (Control by Social Suggestion) การเสนอแนะเป็นมาตรการอันหนึ่งในการควบคุมสังคม เมื่อผู้เสนอแนะเป็นผู้มีชื่อเสียงหรือผู้ที่สังคมคารพนับถือ

3) การควบคุมโดยศาสนา (Control by Religion) ศาสนากับการบังคับแบบเหนือธรรมชาติได้เป็นปัจจัยอันสำคัญในการควบคุมสังคม ศาสนาได้โยงความสัมพันธ์ของมนุษย์เข้ากับหลังเหนือธรรมชาติที่รู้กันในฐานะพระเจ้า และแนะนำมนุษย์ให้กระทำตามจุดมุ่งหมายหรือกฎเพื่อเข้าถึงพระเจ้า แบบอย่างของสังคมส่วนมากจะค้านศีลธรรมหรือพฤติกรรมอันมีส่วนสร้างขึ้นมาโดยศาสนาสถาบันทางศาสนาจึงเป็น สิ่งสำคัญในการควบคุมทางสังคม

---

[24] สมยศ นาวีการ, *การบริหารและพฤติกรรมองค์การ*, พิมพ์ครั้งที่ 4, (ฉบับปรับปรุง) (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2549), หน้า 392.

4) การควบคุมโดยอุดมคติทางสังคม (Control by Social Idcals) อุดมคติทางสังคมก็เป็นมาตรการอันหนึ่งที่จะควบคุมสังคมได้ ในเมื่อผู้นำของประเทศ ได้ปลุกระดมให้ประชาชนของประเทศมีอุดมคติอันแน่วแน่ เช่น ฮิตเลอร์ เลนิน และคานชี เป็นต้น

5) การควบคุมโดยงานพิธี (Control of Ceremony) ในชีวิตของมนุษย์ได้เกี่ยวข้องกับงานพิธีต่าง ๆ มากมาย เช่น งานวันเกิด งานแต่งงาน หรือแม้แต่งานพิธีของคนตาย MaciverancPage เชื่อว่า "รูปแบบงานพิธี เป็นงานการสร้างวิธีการอย่างมี รูปแบบให้มนุษย์ประทับใจถึงความสำคัญของเรื่องราวหรือโอกาสแห่งการประกอบ พิธีการนั้น พิธีกรรมยังเร่งเร้าความรู้สึกในหัวใจของมนุษย์ทั้งหมดให้มีความปรารถนาอันสูงส่งจนกระทั่งกลายมาเป็นสัญลักษณ์แห่งคุณค่าของชีวิต ซึ่งก็เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะควบคุมสังคมได้

6) การควบคุมโดยศิลปะ (Control by Ars) ความเป็นศิลปะต่าง ๆ เป็นเครื่องมือควบคุมทางสังคมชนิดหนึ่ง เพราะศิลปะมีรูปแบบของการกระทำของคน เช่น ในชีวิตประจำวันของพวกเราศิลปะได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของกันอย่างลึกซึ้ง เมื่อเสียงดนตรีทำให้กลายเป็นเครื่องผ่อนคลายอารมณ์ได้อีกอย่างหนึ่ง เพลงมารัชในยามสงครามยังเร่งเร้าปลูกอารมณ์ให้คิดที่จะฆ่ากับได้

7) การควบคุมโดยผ่านความเป็นผู้นำ (Control Through Leadership) ความสามารถในการให้การแนะนำเรื่องคุณภาพส่วนบุคคลตามสถานที่ทำงานต่าง ๆ สมาคมหรือบริษัทจะใหญ่หรือเล็กมีความจำเป็น ผู้นำที่มีความสามารถในหน้าที่การงาน ซึ่งในสังคมสมัยใหม่อันสลับซับซ้อนความเป็นผู้นำมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะควบคุมสังคมให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

8) การควบคุมทางสังคมโดยผ่านกฎหมายและการบริหารงาน (Social Control Through Law and Administration) กฎหมายเป็นเรื่องกฎข้อบังคับให้บุคคลยอมรับการปฏิบัติตาม หากใครฝ่าฝืนหรือละเมิดกฎหมายย่อมได้รับโทษานุโทษ บุคคลมีความเกรงกลัวกฎหมายนอกจากนั้นกฎหมายยังอ้างถึงตัวแทนพลังอีกอย่างหนึ่ง นั่นคือ กลไกการบริหารของรัฐ ซึ่งก็ใช้บังคับบุคคลให้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนทางสังคมได้ด้วย

9) การควบคุมโดยผ่านศีลธรรม (Control Through Morals) การที่บุคคลมีความรับผิดชอบในหน้าที่จะทำอะไรลง ไปก็รู้ว่าสิ่งนั้นดี สิ่งนั้นไม่ดี ทุกคนตั้งอยู่ใน ศีลธรรมอันดี ย่อมก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย นั่นคือ การควบคุมทางสังคมอย่างหนึ่งนั่นเอง[25]

สิ่งที่ยกมาประกอบให้เห็นความสำคัญของผู้นำนี้ชี้ให้เห็นว่า มวลสมาชิกในสังคมต้องรู้จักปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและตระหนักถึงสถานภาพและบทบาทอย่างถูกต้อง เพื่อจะได้ปฏิบัติตนในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคม ปลูกฝังทักษะที่จะร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นในสังคม เช่น การมีมนุษย์สัมพันธ์ ปลูกฝังระเบียบวินัยหรือพฤติกรรมที่จำกัดความพอในปัจจุบัน เพื่อการยอมรับของสังคม เช่น วิธีการรับประทานอาหาร นิสัยการอาบน้ำชำระร่างกาย ปลูกฝังความมุ่งหวังและค่านิยมแก่สมาชิกในสังคม เช่น แรงจูงใจในความสำเร็จในทารประกอบอาชีพ ซึ่งจะทำให้บุคคลยอมรับที่จะดำเนินชีวิตตามกติกาและปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของสังคมที่ได้วางไว้

---

[25] สุนทร บุญสถิต, “สถานภาพ บทบาท และปัญหาของสามเณรในสังคม”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), 2543, หน้า 34-38.

2.1.5 ลักษณะ หน้าที่ของผู้นำ

1) ลักษณะของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา

นอกจากความสามารถในการบริหารงาน ผู้นำชุมชนต้องมีคุณธรรม เช่น ความเมตตาและความเสียสละในการทำงานเพื่อส่วนรวม ซึ่งจะทำให้การบริหารชุมชนเป็นไปอย่างยั่งยืน ลักษณะของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา หรือหลักพุทธธรรมได้อาศัยธรรมเป็นหลักการสำคัญในการปกครองดูแล และบริหารจัดการกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่หมู่คณะ มวลชน สังคมและประเทศชาติอย่างมั่นคง ยั่งยืนตลอดไป ผู้นำนั้นมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม หากผู้นำเป็นผู้รู้เหตุ รู้ผล หรือรู้จุดมุ่งหมาย จะทำอะไรต้องมีแผนการ หรือเป้าหมาย ย่อมจะทำให้หมู่คณะดำเนินไปได้โดยสวัสดิภาพ การวางแผนงานได้ก่อนแล้วเดินตามลำดับของงาน ผลก็คือ จะไม่มีข้อผิดพลาดไม่ติดขัดในการทำงาน หรือในการทำงานเป็นคณะ ทุกคนร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียง งานก็จะประสบกับความสำเร็จได้ผลดี มีประสิทธิภาพ ผู้นำเกิดความสบายใจที่มีส่วนช่วยให้งานส่วนรวมประสบผลสำเร็จพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำไม่น้อย โดยมีคำสอนที่พูดถึงลักษณะคือเครื่องหมาย หรือ สิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะความเป็นผู้นำในทางพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏใน สังฆโสภณสูตร จตุ กนิบาต พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงถึงลักษณะของผู้นำไว้ ดังมีข้อความว่า

> “ในธรรมวินัยนี้ 1 . ภิกษุผู้เฉียบแหลม ได้รับคำแนะนำดี แกล้วกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรมปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม 2. ภิกษุณี ฯลฯ 3. อุบาสก ฯลฯ 4. อุบาสิกาผู้เฉียบแหลม ได้รับคำแนะนำดี แกล้วกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม[26]

ในพระสูตรนี้พระพุทธองค์ทรงแสดงลักษณะของผู้นำในทางพระพุทธศาสนาว่า ผู้นำต้องเป็นผู้ที่ มีลักษณะ 5 ประการ คือ 1) เป็นผู้มีปัญญาเฉียบแหลม 2) เป็นผู้ที่ได้รับคำแนะนำดี รวมถึงเป็นผู้มีระเบียบวินัยดีด้วย 3) เป็นผู้แกล้วกล้า 4) เป็นพหูสูตร 5) ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสำควรแก่ธรรม รักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควรอย่างเหมาะสม

ในทุติขปาปนิกสูตรพระพุทธองค์ทรงแสดงลักษณะของผู้นำโดยนำเอาลักษณะของพ่อค้าเปรียบเทียบกับพระภิกษุเพื่อประสบความสำเร็จของทั้ง 2 ฝ่ายดังความที่ปรากฏในพระสูตรว่า

> “ภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าประกอบด้วยองค์ 3 ประการ ไม่นานนักก็ถึงความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ไพบูลย์ในโภคทรัพย์องค์ 3 ประการ อะไรบ้าง คือ พ่อค้าในโลกนี้ 1. มีตาดี 2. มีธุรกิจดี 3. เพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย พ่อค้าชื่อว่ามีตาดี เป็นอย่างไร คือ พ่อค้าในโลกนี้รู้จักสินค้าว่า “สินค้านี้ ซื้อมาเท่านี้ ขายไปอย่างนี้ จักมีมูลค่าประมาณเท่านี้ มีกำไรเท่านี้” พ่อค้าชื่อว่ามีตาดี เป็นอย่างนี้แล พ่อค้าชื่อว่ามีธุรกิจดี เป็นอย่างไร คือ พ่อค้าเป็นคนฉลาดซื้อและขายสินค้าได้ พ่อค้าชื่อว่ามีธุรกิจดี เป็นอย่างนี้แล พ่อค้าชื่อว่าเพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย เป็นอย่างไรคือ คหบดีหรือบุตรคหบดีผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภค

---

[26] องฺ จตุกฺก, 21/7/12.

ทรัพย์มาก ย่อมรู้จักพ่อค้าในโลกนี้อย่างนี้ว่า “พ่อค้าผู้นี้แลมีตาดี มีธุรกิจดี และสามารถที่จะเลี้ยงดู บุตรภรรยาได้ทั้งใช้คืนให้แก่พวกเราได้ตามกำหนดเวลา” คทบดีหรือบุตรคฤหบดีเหล่านั้น ย่อมเชื้อเชิญพ่อค้านั้นด้วยโภคทรัพย์ว่า “นับแต่นี้ไป ท่านจงนำโภคทรัพย์ไปเลี้ยงดู บุตรภรรยา และใช้คืนให้พวกเราตามกำหนดเวลา” พ่อค้าชื่อว่าเพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย เป็นอย่างนี้แลพ่อค้าประกอบด้วยองค์ 3 ประการนี้แล ไม่นานนักก็ถึงความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ไพบูลย์ในโภคทรัพย์ ฉันใด ภิกษุประกอบด้วยธรรม 3 ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล ไม่นานนักก็บรรลุความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ไพบูลย์ในกุศลธรรม”[27]

จากพระสูตรนี้แสดงให้เห็นลักษณะของผู้นำว่า จะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา คือมีหูตาไวกว้างไกลสามารถจำแนกบุคคลและเหตุการณ์ออกว่าเป็นอย่างไรซึ่งจะทำให้ผู้นำมีประสบการณ์มีความชำนาญในการปกครองเข้าใจบุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดีแต่คุณลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ มีระดับความสำคัญมากน้อยต่างกันไปตามระดับตำแหน่งหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานว่าเล็กหรือใหญ่ขนาดไหนหรือมีความสำคัญเพียงใดโดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้วผู้ปกครองรัฐหรือผู้นำประเทศแล้วนับว่าเป็นองค์กรที่ใหญ่ผู้นำหรือผู้บริหารจึงต้องมีคุณลักษณะดังกล่าวครบถ้วน จึงจะสามารถยึดศรัทธาของผู้ใต้บังคับบัญชาไว้

นอกจากนี้ ในอุลกชาดก ยังได้กล่าวถึงลักษณะผู้นำ คังข้อความที่ปรากฏว่า “(นกทั้งหลายขออนุญาตว่า) เอาเถิดเพื่อน พวกเราทั้งหมดอนุญาต แต่เจ้าจงพูดแต่ถ้อยคำที่เป็นอรรถเป็นธรรมเท่านั้น เพราะว่าพวกนกหนุ่ม ๆ ที่มีปัญญา และทรงไว้ซึ่งญาณยังมีอยู่ ถ้าได้รับอนุญาตแล้วจึงกล่าวว่า) ขอความเจริญรุ่งเรืองจงมีแก่ท่านทั้งหลาย การที่ตั้งนกเค้าให้เป็นใหญ่นั้น ข้าพเจ้ายังไม่ชอบใจ ท่านจงมองดูหน้านกเค้าที่ขังไม่โกรธดูชิ ถ้านกเค้าโกรธจะทำหน้าอย่างไร”

ข้อความในพระสูตรนี้ แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะความเป็นผู้นำตามหลักพุทธว่า ผู้นำนั้นจะต้องมีลักษณะทางด้านภายนอกที่ดีด้วย ในพระสูตรนี้กล่าวถึงนกเค้าว่าธรรมดานกเค้าเวลาที่ไม่โกรรก็มีหน้าตาน่ากลัวอยู่แล้ว ถ้านกเค้าโกรธขึ้นมาจะมีหน้าตายิ่งน่ากลัวมากขึ้น ดังนั้น ลักษณะ

ของผู้นำจึงควรจะต้องมีทั้งคุณสมบัติภายในและภายนอกที่ดี กล่าวคือ ในด้านคุณสมบัติภายนอกการเป็นผู้ปกครองนั้นถ้าลักษณะภายนอกไม่ดี เช่น การเดิน การนั่ง และการวางตัวไม่สม่ำเสมอแล้วหรือตรงข้ามกับคนขี้ริ้วขี้เหล่ และเป็นคนพิการก็ไม่อาจเป็นผู้ปกครองที่ดีได้ กล่าวว่าหน้าตาไม่ดีไม่ควรให้เป็นใหญ่โดยนำไปเปรียบกับนกเค้าว่า “... จงมองดูหน้าตาของนกเค้า ผู้ไม่โกรธเถิดนกเค้าโกรธแล้ว จักทำหน้าตาเป็นอย่างไร" หากพิจารณาข้อความนี้ ชี้ให้เราเห็นว่าการเป็นผู้ปกครองนั้นจะต้องมีลักษณะทางกายงดงามสง่าองอาจกล้าหาญมากในลักขณสูตร ปริวรรต ทีฆนิกายได้กล่าวถึงมหาปุ

---

[27] องฺ จตุกฺก 21/7/12.

ริสลักษณะ 32 ประการ เช่น มีฝ่าเท้าเรียบเสมอกัน มีผิวกายดุจทอง เป็นต้น มีความรู้ความสามารถในการปกครองบ้านเมืองด้วยคุณธรรม และสามารถนำมาซึ่งความเจริญและความสงบสุขมาสู่บ้านเมืองได้ ส่วนลักษณะภายในของผู้นำในทางพระพุทธศาสนา ผู้นำควรจะประกอบด้วยลักษณะคือ มีความอดทนต่อการปฏิบัติงาน มีใจหนักแน่น มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา มีความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่ มีจิตใจที่เอ็นดูห่วงใยใส่ใจดูแลผู้ร่วมงานตลอดจนเอาใจใส่ ตรวจตรางานและหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ ผู้นำที่ประกอบด้วยลักษณะที่ดีทั้งภายนอกและภายในตามที่กล่าวมานี้ จะทำให้เป็นที่ยอมรับนับถือของผู้ร่วมงานและผู้ใต้ปกครอง สามารถนำหมู่คณะและองค์กรที่ตนปกครองดูแลไปสู่ความสำเร็จได้แน่นอน

นอกจากลักษณะของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชนความเป็นผู้นำชุมชน สามารถกล่าวได้ว่าผู้นำที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1) คุณลักษณะของผู้นำ

ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญ ในการที่จะทำให้องค์การบรรลุเป้าหมาย ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ผู้บริหารก็เช่นกันองค์การใดมีผู้บริหารที่มีคุณลักษณะที่ดีพร้อม ย่อมจะนำพาองค์การไปสู่ความสำเร็จได้คุณลักษณะของผู้บริหาร จะเป็นส่วนสนับสนุนให้หน่วยงานประสบความสำเร็จ และมีผลโดยตรงต่อคุณภาพประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานต่างลักษณะที่ผู้นำจะต้องมีความสามารถ และลักษณะต่าง ๆ ของผู้นำจะสามารถทำให้การปฏิบัติงานนั้น ๆ มีประสิทธิภาพ นักวิชาการและนักบริหารได้กล่าวถึงคุณสมบัติ และคุณลักษณะของผู้นำไว้ดังนี้ คุณลักษณะผู้นำ ที่มีประสิทธิภาพสูงประกอบด้วย[28] ความเฉลียวฉลาด มีความยุติธรรม มีความเข้าใจ มีความรอบรู้ ทั่วไปและความรอบรู้เฉพาะอย่าง มีการรับรู้ได้อย่างถูกต้องและเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สูงอีกด้วย นอกจากนี้ยังได้ศึกษาและตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำไว้หลายประการ ได้แก่

1. คุณลักษณะทางร่างกาย (Physical Traits) เกี่ยวกับรูปร่างหน้าตาดี เช่น ความสูงพอเหมาะ น้ำหนักไม่มีมากนัก หน้าตาดี สุขภาพแข็งแรง

2. คุณลักษณะทางบุคลิกภาพ (Personality) เกี่ยวกับความฉลาดความกระตือรือร้นในหน้าที่การงาน ความริเริ่มในทางความคิด ความอดทน ความพยายาม

3. คุณลักษณะทางนิสัยส่วนตัว (Per:>nal Traits) เกี่ยวกับความฉลาดความรับผิดชอบการตัดสินใจ การชอบและรักงาน

4. คุณลักษณะทางสังคม (Social Traits) เกี่ยวกับความเห็นอกเห็นใจ ความมีมนุษย์สัมพันธ์ ความเป็นผู้ไว้วางใจได้ ร่วมงานกับผู้อื่นได้ มีผู้กล่าวไว้ว่าคุณลักษณะที่ดีของผู้นำ[29] พอสรุปได้ คือ มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรงดี ความรู้ดีผู้นำที่ดีจะต้องมีความรู้ที่เกี่ยวกับงานในหน้าที่และความรู้ทั่วไป ท่าทางและบุคลิกดี มีความคิดเริ่มสร้างสรรค์ และความกระตือรือร้น การตัดสินใจกับการใช้ดุลยพินิจที่ดีและถูกต้อง มีความกล้าหาญ เด็ดขาดและไม่โลเล ผู้นำหรือผู้บริหารที่ดีและต้องมีศิลปะ

---

[28] ธงชัย สันติวงษ์และชัยยศ สันติวงษ์, *พฤติกรรมของบุคคลในองค์กร*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,2552), หน้า 124.

[29] กิติ ตยัคคานนท์, *เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : เชษฐ์การพิมพ์ ,2530), หน้า 18-24.

ในการทำงาน มีความอดทน มีสมาธิในการทำงาน มีความสามารถในการสื่อสารที่ดียกย่องให้ความไว้วางใจผู้ใต้บังคับบัญชา มีความจงรักภักดีต่อหน่วยงาน ลักษณะผู้นำที่ดี[30] ประกอบด้วยคุณสมบัติส่วนตัวของผู้นำ ได้แก่ มุ่งแสวงหามรรควิธีที่จะนำผู้ร่วมงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงานตามที่กำหนดไว้ การแสดงออกในรูปของพฤติกรรม ได้แก่ ความสัมพันธ์ กับผู้ร่วมงานความสามารถในการตัดสินใจ ความรับผิดชอบและวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ความเป็นผู้นำสูงสามารถแสดงบทบาทในการนำด้วยบารมี ความจงรักภักดีให้เกิดในจิตสำนึกของบุคลากรต่อหน่วยงานสร้างความพึงพอใจด้วยการใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่กับผู้ร่วมงานจนสามารถสร้างทีมงานได้ ผู้นำต้องมีความตื่นตัว[31] มีความสามารถในการตัดสินใจรวดเร็วและถูกต้องมีความสามารถในการจูงใจคน มีความรับผิดชอบและมีความฉลาดรอบรู้ทันโลกทันทีทันเหตุการณ์ และมีความสามารถในการแก้ปัญหาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี คุณลักษณะของผู้นำชุมชนที่เป็นผู้นำมืออาชีพ[32] จะต้องมีคุณลักษณะ 4 ประการ คือ ความเฉลียวฉลาด ความมุ่งมั่น ความเชื่อมั่นและความเป็นกันเอง ซึ่งผู้วิจัยได้มาทำการศึกษาคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ที่จะส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ดมีลักษณะของการเป็นผู้นำที่ดี

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของผู้นำชุมชนไว้คือ มนุษย์แต่ละคนเกิดมาย่อมมีคุณสมบัติและคุณลักษณะที่แตกต่างกันไป ผู้นำชุมชนก็เช่นกันชุมชนใดมีผู้นำที่มีคุณลักษณะที่ดีพร้อม ย่อมจะนำพาชุมชนไปสู่ความสำเร็จได้ คุณลักษณะของผู้นำจะเป็นส่วนสนับสนุนให้หน่วยงาน ชุมชนประสบความสำเร็จ และมีผลโดยตรงต่อคุณภาพประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานต่าง ๆ[33] ลักษณะที่ผู้นำจะต้องมีคือ

1) ความฉลาดรอบรู้ สามารถเห็นเหตุการณ์ได้เร็วกว่า และสามารถตีความประเด็นของสถานการณ์ได้

2) มีความกระตือรือร้น

3) สนใจสิ่งภายนอกและอยากเรียนรู้ตลอดเวลา

4) สามารถนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ได้

5) มีความอยากรู้อยากเห็นว่าอะไรจะเกิดขึ้นอยู่เสมอ

6) มีความจำดี

7) มีความโอบอ้อมอารี เอาใจเขามาใส่ใจเรา

8) ไว้เนื้อเชื่อใจได้

---

[30] ยงยุทธ เกษสาคร, *ภาวะผู้นำและการจูงใจ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, 2542), หน้า 69.

[31] Barnard, C.J., *Education for Executive in Reading in Human Relations*, (Edited by Dobin Robert, New Jercy: Prentice-Hall, 1961), p. 45

[32] Germain, M. l. “Development and preliminary validation of a psychometric measure of expertise: the generalized expertise measure”, Unpublished doctoral dissertation. (Barry University, Florida). 2006, p. 36.

[33] ประคอง รัศมีแก้ว, คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารในสถานศึกษาที่มีคุณภาพ, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2551, หน้า 14.

9) มีความสามารถจูงใจให้เห็นตามด้วย

10) ทำตัวเป็นตัวอย่าง

11) มีความสามารถในการสื่อสาร และ

12) มีความยุติธรรม

ลักษณะของผู้นำ คือ เป็นผู้มีลักษณะนิสัยในการร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น ร่วมทำงานและเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ มีบุคลิกภาพน่าเชื่อถือ เป็นบุคคลที่มีน้ำเสียงการพูดน่าฟัง เข้าใจง่าย มีอารมณ์มั่นคง มีความเข้มแข็งแต่ถ่อมตน มีกิริยามารยาทเป็นที่ยอมรับของสังคม มีการแต่งกายสอดคล้องกับกาลเทศะ มีคุณธรรมจริยธรรม มีวิสัยทัศน์ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลง ยึดระบบคุณธรรมเป็นที่ตั้งชื่อสัตย์ อดทน อดกลั้น รับทั้งผิด และชอบเสียสละ เป็นคนดีของสังคมคุณสมบัติของผู้นำที่ดีต้องมี 8 ประการ คือ

1) ไว้วางใจ ไม่หวงอำนาจ

2) หยั่งรู้แล้วเตรียมพร้อม

3) รู้จักตัวเอง

4) มีจิตนาการและการจูงใจ

5) ประพฤติสิ่งที่น่านับถือ

6) เชื่อมั่น และรับฟัง

7) รู้จักปรับตัว และยืดหยุ่น

8) ยอมรับทั้งความผิดพลาด และความถูกต้อง

คุณสมบัติทั้ง 8 ประการนี้ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำต้องประจำอยู่ในตน จึงจะถือได้ว่าเป็นผู้นำที่ดีได้[34] คุณลักษณะของผู้นำชุมชนที่ดีมี 3 ลักษณะ ได้แก่

1) คุณลักษณะพื้นฐาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ ความรู้ความสามารถด้านสารสนเทศและความรู้ทางวิชาชีพ

2) คุณลักษณะเฉพาะ ความสามารถและทักษะเฉพาะตัว คือ ภาวะผู้นำ ความรู้เท่าทันสถานการณ์ ทักษะทางสังคม ทักษะการวิเคราะห์ ปัญหาการควบคุมอารมณ์ พฤติกรรมกล้าเสี่ยงการเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมและการมีวิสัยทัศน์

3) คุณลักษณะเชิงบูรณาการ คือ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความรู้สึกไวต่อบุคคลอื่นและความใฝ่รู้[35]

จึงสรุปได้ว่า ผู้นำ หมายความถึงบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งขึ้นมาหรือได้รับการยกย่องขึ้นให้เป็นหัวหน้าผู้ตัดสินใจ เพราะมีความสามารถการปกครองดูแล และจะนำพาผู้ตามหรือชุมชนไปในทางที่ดีหรือชั่วได้ โดยใช้ระบบกระบวนการติดต่อซึ่งกันและกันในอันที่จะให้บรรลุเป้าหมาย และมีความสามารถที่จะชักจูงหรือจูงใจผู้อื่นให้ความร่วมมือร่วมใจกับตนดำเนินการไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

---

[34] สุเมธ แสงนิ่มนวล, *ภาวะผู้นำธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสถาบันพระปกเกล้า*, อ้างแล้ว หน้า 13-18.

[35] สุรศักดิ์ ปาเฮ, “สู่มิติการเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพ”, *วารสารข้าราชการครู*, (ตุลาคม-พฤศจิกายน, 2553) : 27-33.

ดังนั้นการเป็นผู้นำจึงเป็นศิลปะของการที่จะมีอิทธิพลเหนือคน และนำคนแต่ละคนไปโดยที่คนเหล่านั้นมีความเชื่ออย่างเต็มใจ มีความมั่นใจในตัวผู้นำ มีความเคารพนับถือ และให้ความร่วมมือกับผู้นำด้วยความจริงใจ เพื่อจะได้ปฏิบัติการกิจให้ลุล่วงไปด้วยดี ในนปัจจุบันเรามักจะมุ่งที่ตัวผู้นำที่สามารถชักจูงให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินงานไปพร้อม ๆ กันอย่างมีประสิทธิภาพ

สอดคล้องตามสถานการณ์ ดังนั้น องค์กร ชุมชนใดที่ต้องการประสบความสำเร็จ

ต้องมีผู้บริหาร หรือผู้นำชุมชนที่มีลักษณะเป็นผู้นำ ดังนี้

(1) ต้องมีความฉลาด ผู้นำจะต้องมีระดับความรู้และสติปัญญาโดยเฉลี่ย สูงกว่าบุคคล

ที่ให้เขาเป็นผู้นำ เพราะผู้นำจะต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา บุคคลที่ฉลาดเท่านั้นที่จะสามารถจัดการกับปัญหาหรือเรื่องราวต่าง ๆ ได้

(2) ต้องมีวุฒิภาวะทางสังคมและใจกว้าง คือ จะต้องมีความสนใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

อย่างกว้างขวาง มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ต้องยอมรับสภาพต่าง ๆ ไม่ว่าแพ้หรือชนะ ไม่ว่าผิดหวังหรือสำเร็จผู้นำจะต้องมีความอดทนต่อความคับข้องใจต่าง ๆ พยายามขจัดความรู้สึกต่อต้านสังคม หรือต่อต้านคนอื่นให้เหลือน้อยที่สุด เป็นคนมีเหตุผล เป็นคนเชื่อมั่นในตนเอง และนับถือตนเอง

(3) ต้องมีแรงจูงใจภายใน ผู้นำจะต้องมีแรงขับที่จะทำอะไรให้เด่น ให้สำเร็จอยู่

เรื่อย ๆ เมื่อทำสิ่งหนึ่งสำเร็จก็ต้องการที่จะทำสิ่งอื่นต่อไป เมื่อทำสิ่งใดสำเร็จก็จะกลายเป็นแรงจูงใจท้าทายให้ทำสิ่งอื่นให้สำเร็จต่อไป ผู้นำจะต้องมีความรับผิดชอบอย่างสูงเพราะความรับผิดชอบจะเป็นบันไดที่ทำให้เขามีโอกาสประสบความสำเร็จ

(4) ต้องมีเจตคติที่ดีเกี่ยวกับมนุษย์สัมพันธ์ ผู้นำที่ประสบความสำเร็จนั้น เขายอมรับ

อยู่เสมอว่า งานที่สำเร็จนั้นมีคนอื่นช่วยทำ ไม่ใช่เขาทำเอง ดังนั้นเขาจะต้องพัฒนาความเข้าใจ และทักษะทางสังคมที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น ผู้นำจะต้องให้ความนับถือผู้อื่นและจำต้องระลึกอยู่เสมอว่าความสำเร็จในการเป็นผู้นำนั้น ขึ้นอยู่กับความร่วมมือกับผู้อื่น และการติดต่อกับบุคคลอื่นในฐานะที่เขาเป็นบุคคล ไม่ใช่ในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานเท่านั้น ผู้นำจะต้องยอมรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนอื่น และมีความสนใจร่วมกับผู้อื่น

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำ ตลอดจนผลการศึกษาของนักวิชาการต่าง ๆ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักเพื่อส่งเสริมผู้นำชุมชนโดยผู้นำลักษณะที่ดีที่ปรากฏภายนอกที่ผู้นำควรมี 8 ประการคือ

1. ไว้วางใจ ไม่หวงอำนาจ

ผู้นำต้องไว้วางใจผู้ตามหรือลูกน้อง ไม่หวงอำนาจ ยิ่งมอบอำนาจออกไปมากยิ่งเป็นผลดีต่อการบริหาร เพราะจะช่วยแบ่งเบาในรายละเอียด ทำให้ผู้นำมีเวลาที่จะสร้างสรรค์ ควบคุม และติดตามงาน ความสำคัญของการมอบอำนาจจึงอยู่ที่วิธีการ และการเลือกบุคคลที่จะรับมอบอำนาจได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

2. หยั่งรู้แล้วเตรียมพร้อม

ผู้นำต้องสามารถหยั่งรู้ว่าจะเกิดสถานการณ์เหตุการณ์อะไรขึ้นข้างหน้า เพื่อจะได้เตรียมรับสถานการณ์ได้อย่างทันท่วงทีการหยั่งรู้ในที่นี้ หมายถึงการหยั่งรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์ คือหยั่งรู้จากการติดตามข่าวสารหรือจากการเก็บข้อมูลมาศึกษาในเชิงสถิติ ตัวอย่างเช่น ท้องที่ที่เคยประสบภัยธรรมชาติย่อมต้องมีข้อมูลเก่าที่สามารถนำมาใช้เตรียมการ เพื่อรับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นอีกได้

ผู้นำที่ดีจึงต้องพยายามหาวิธีที่จะไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่า ซ้ำซาก

3. รู้จักตัวเอง

ผู้นำต้องรู้จักตัวเอง รู้ว่าตัวเองเป็นคนอย่างไร มีจุดเด่นจุดด้อยหรือข้อดีข้อเสียประการใด จะได้ใช้เป็นปัจจัยในการนำผู้คนให้ได้ดียิ่งขึ้นโดยปกติ เรามักมีอคติทำให้มองตัวเองไม่ชัดหรือเข้าข้างตัวเอง ทำให้ไม่รู้จักตัวเองอย่างแท้จริง ดังนั้น ปัจจุบันจึงมีการฝึกอบรม มีการให้ทำการประเมินเบื้องต้น โดยใช้การวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดของตนเอง ซึ่งใช้ได้ทั้งกับบุคคลและองค์กร หรือเราจะใช้วิธีง่ายๆ โดยให้สามีหรือภรรยาหรือลูก ซึ่งเป็นคนใกล้ชิด และจริงใจต่อเรา ช่วยวิเคราะห์และแนะนำก็ได้ วิธีการเหล่านี้ช่วยให้เรารู้จักตัวตนของเราชัดเจนยิ่งขึ้น

4. มีจินตนาการและการจูงใจ

ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีจินตนาการอย่างเช่นที่ไอน์สไตน์กล่าวไว้ว่า "จินตนาการสำคัญกว่าความรู้" เพราะจินตนาการคือวิสัยทัศน์และความคิดสร้างสรรค์ เป็นความสามารถในการจำลองผลสำเร็จ ขั้นตอนการดำเนินการที่มีความเป็นไปได้ไว้ในสมอง คือเมื่อคิดสร้างสรรค์สิ่งใดแล้ว ต้องคิดภาพในรายละเอียดให้ออกว่าต้องมีขั้นตอนการดำเนินการอย่างไรจึงจะสำเร็จในส่วนของความสามารถในการจูงใจนั้น เป็นศิลปะที่เรียนรู้ได้ จึงมีการเขียนไว้เป็นทฤษฎีต่าง ๆ ให้ผู้นำได้ศึกษามากมาย เพราะเมื่อผู้นำคิดสร้างสรรค์โครงการใด ๆ ได้แล้ว แต่ไม่สามารถจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามจนประสบผลสำเร็จได้ จินตนาการนั้นก็ไร้ความหมาย ดังนั้น การมีจินตนาการและมีความสามารถในการจูงใจผู้อื่น จึงเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของผู้นำที่ดี

5. ประพฤติสิ่งที่น่านับถือ

ผู้นำจะต้องทำตัวเป็นแบบอย่าง เพราะการประพฤติปฏิบัติของผู้นำ นอกจากจะมีอิทธิพลต่อผู้ตามและองค์กร ดังคำพูดที่ว่า "หัวไม่ส่าย หางไม่กระดิก" แล้ว การปฏิบัติตนของผู้นำยังอยู่ในสายตาของผู้คน หากประพฤติดี ผู้คนก็ชื่นชม สรรเสริญ และในทางตรงกันข้าม หากประพฤติไม่ดี ผู้คนก็ชิงชังไม่นับถือ การถูกชิงชังและขาดความนับถือจะทำให้บารมีของผู้นำ ตลอดจนแรงจูงใจที่จะปฏิบัติตามลดน้อยลงหรือหมดไปนั่นย่อมเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานเป็นอย่างยิ่ง

6. เชื่อมั่นและรับฟัง

ผู้นำจะต้องมีความเชื่อมั่นในตนเองในขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น โดยเฉพาะกับผู้ตามหรือลูกน้อง โลกในยุคประชาธิปไตย คนรุ่นใหม่ถูกฝึกให้มีความคิดเป็นของตนเอง และรับฟังเสียงของคนส่วนใหญ่ ดังนั้นผู้นำที่ดีต้องมีคุณสมบัติทันโลก จึงจะสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. รู้จักปรับตัวและยืดหยุ่น

ผู้นำต้องรู้จักปรับตัวตามสถานการณ์ เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัฒน์และพร้อมที่จะนำผู้อื่นให้ปรับตัวตาม อย่างที่ เรียกว่า "เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง" อีกทั้งต้องมีความยืดหยุ่น รู้จักผ่อนปรนรับฟังความคิดเห็นของลูกน้องและเพื่อนร่วมงานบ้าง นั่นคือทำงานโดย ยึดหลักนิติศาสตร์ ในขณะเดียวกันก็ต้องให้ความสำคัญแก่หลักรัฐศาสตร์ด้วย

8. ยอมรับทั้งความผิดพลาดและความถูกต้อง

ผู้นำ ทำอะไรก็ตาม หากผิดพลาดต้องยอมรับผิด ผู้นำต้องรู้จักการกล่าวคำขอโทษเพราะคนเราไม่มีใครทำอะไรได้ถูกต้องเสมอไป แต่ความผิดพลาดในเรื่องเดียวกันนั้น ไม่ควรจะกระทำผิดซ้ำ และไม่ควรละเลยการเก็บสถิติ เพื่อประเมินหาข้อดีข้อเสีย เมื่องานแต่ละงานเสร็จสิ้นลง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น

2.1.6 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

1) ความหมายของบทบาท

"บทบาท" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Role"ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

ให้ความหมายว่า "การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้"[36] และได้มีผู้ให้ความหมายในแนวคิดของนักจิตวิทยา นักการศึกษา และนักสังคมวิทยาได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับบทบาทไว้หลายความหมายหลายทัศนะ ดังนี้

ไพบูลย์ ช่างเรียน ได้อธิบายความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาทโดยทั่วไปจะพิจารณาได้สองนัย คือ นัยแรกพิจารณาโครงสร้างสังคมที่มีชื่อเสียงแตกต่างกันไปซึ่งแสดงคุณลักษณะและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น และอีกนัยหนึ่งพิจารณาในด้านการแสดงบทบาทหรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม บทบาท หมายถึง ผลสืบเนื่องที่มีแบบแผนของการกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์แห่งการปฏิสัมพันธ์นั้น บทบาทตามนัยแรกเป็นการจำแนกชนิดของบุคคลที่อยู่ในสังคม ซึ่งถูกจำแนกโดยคุณสมบัติและพฤติกรรมของเขาที่อยู่ที่มีปทัสถาน ตามนัยหลังบทบาทเป็นวิธีการแสดงพฤติกรรมของบุคคลว่าจะปฏิบัติอย่างไรหรือคาดหวังว่าบุคคลอื่นจะปฏิบัติตนอย่างไร บทบาทของบุคคลในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของเขา บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกไปตามลักษณะสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุจูงใจ การอบรม ความพอใจ ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1) บทบาทมีประจำอยู่ทุกสถานภาพของบุคคล

2) วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมเป็นสิ่งจำเป็นในการกำหนด

3) การที่บุคคลจะทราบได้ต้องทราบสังคมประกิต (Socialization)

4) บทบาทจริงที่บุคคลแสดงนั้น ไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนบทบาทที่คาดหวังหรือที่ควรจะเป็นเพราะบทบาทที่เป็นจริงนั้น เป็นผลแห่งปฏิกิริยาแห่งบุคลิกภาพของบุคคลที่ครองสถานภาพของบุคคลที่มีมาร่วมในพฤติกรรม และสิ่งกระตุ้นต่าง ๆ ที่มีในเวลาและสถานที่ซึ่งมีการแสดงบทบาทนั้น[37]

---

[36] *พจานานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน), 2525, หน้า 49.

[37] ไพบูลย์ ช่างเรียน, *สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, 2516) หน้า 29 - 30.

พัทยา สายหู ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับบทบาทว่า ตัวบทบาทคือขอบเขตอำนาจหน้าที่และสิทธิในการกระทำของแต่ละงานที่เรามีต่อบุคคลอื่น สถานภาพคือ ฐานะตำแหน่งที่บุคคลได้จากการปฏิบัติตามบทบาทนั้น เมื่อเทียบกับฐานะตำแหน่งของผู้อื่นตามบทบาทอื่น[38]

ภิญโญ สาธร ให้ความหมายบทบาทว่า สิ่งที่บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งหนึ่งๆ โดยถูกผู้อื่นคาดหวังให้กระทำที่เรียกว่า "บทบาทหน้าที่ " ซึ่งกำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งซึ่งบุคคลผู้นั้นครองอยู่ หรือหมายถึง หน้าที่หรือเงื่อนไขที่ต้องการทำ[39]

สมเดช สิทธิพงศ์พิทยา (อ้างใน เอมอร แสนภูวา) ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาทหมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับอำนาจหน้าที่และสิทธิ ซึ่งผูกพันอยู่กับสถานภาพหรือฐานะตำแหน่งทางสังคม โดยสังคมจะกำหนดหรือคาดหวังบทบาทของบุคคลในแต่ละสถานภาพ หรือฐานะตำแหน่งไว้เพื่อให้ผู้ดำรงอยู่ในสถานภาพหรือตำแหน่งนั้น ๆ ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป[40]

อุทัย หิรัญโต ให้ความหมาย บทบาทคือ หน้าที่ (Function) หรือพฤติกรรมอันพึงคาดหมาย (Expected Behavior) ของบุคคลแต่ละคนในกลุ่มหรือในสังคมหนึ่งๆหน้าที่หรือพฤติกรรมดังกล่าว โดยปกติเป็นสิ่งที่กลุ่มหรือสังคมหรือวัฒนธรรมบางกลุ่มหรือสังคมนั้นกำหนดขึ้น ฉะนั้นบทบาทจึงเป็นแบบแห่งความประพฤติของบุคคลในสถานะหนึ่ง ที่พึงมีต่อบุคคลอื่นในสถานะอีกอย่างหนึ่งในสังคมเดียวกัน[41]

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้ให้ความหมายว่า บทบาท หมายถึง การแสดงพฤติกรรมที่ดำรงตำแหน่งตามนัยแห่งสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งนั้น[42]

ทิพวรรณ เคาวางกูร ได้ให้ความหมายว่า บทบาท คือ แบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคล และบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้น ๆ และพฤติกรรมของบุคคลแต่ละคน คือ ผลที่ได้จากตำแหน่งทางสังคมของเขานั่นเองและทฤษฎีบทบาทจัดเป็นข้อตกลงประการแรกที่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมคาดหวังว่าบุคคลที่ได้รับตำแหน่งต่าง ๆ ควรปฏิบัติอย่างไรบ้าง[43]

จากความหมายของนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า บทบาทเป็นการแสดงออกตามหน้าที่ที่แต่ละบุคคลได้รับมอบหมายตามตำแหน่งหรือการแต่งตั้งของสังคมนั้น ๆ

---

[38] พัทยา สายหู, *ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิฆเนศพริ้นติ้งเซ็นเตอร์, 2516), หน้า 68.

[39] ภิญโญ สาธร, *หลักการบริหารการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนพานิช, 2519), หน้า 304.

[40] เอมอร แสนภูวา, “บทบาทของผู้นำชุมชนในการมีส่วนร่วมสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชา กรณีศึกษา อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ”, รายงานวิจัยชุมชน, 2559, หน้า 29-31.

[41] อุทัย หิรัญโต, *สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มนุษย์วิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสดตร, 2526), หน้า 199.

[42] สงวน สุทธิคุณ, *การบริหารการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต, 2529), หน้า 18.

[43] ทิพวรรณ เคาวางกูร, *บทบาทสตรีชนบทในการร่วมพัฒนาสหกรณ์การเกษตร*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531), หน้า 15.

ขึ้นอยู่กับสถานภาพที่ดำรงอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัว บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกไปตามลักษณะสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถโดยสังคมจะกำหนดหรือคาดหวังบทบาทของบุคคลในแต่ละสภาพ นั้น ๆ ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและมาเป็นทางการในเขตจังวัดร้อยเอ็ด

2) เงื่อนไขหรือข้อจำกัดที่ส่งเสริมบทบาท

พัชนี วรกวิน ได้กล่าวถึง เงื่อนไขที่สำคัญต่อการแสดงบทบาทของบุคคลที่จะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์การตนเองหรือสังคม ว่ามีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดที่สำคัญ คือ

1) ความต้องการ (Need) เป็นแรงจูงใจในการทำงาน เพื่อสนองความต้องการของผู้แสดงบทบาทให้เป็นที่ยอมรับต่อองค์การหรือสังคม

2) การสื่อสาร (Communication) ได้แก่ การติดต่อประสานงานเพื่อให้เกิดความเข้าใจในบทบาทได้ชัดเจน ไม่คลุมเครือ

3) การคล้อยตาม (Conformity) เป็นปัจจัยทำให้บทบาทของผู้แสดงไม่เกิดความขัดแย้งในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมในทางปฏิบัติที่เป็นปทัสถานของกลุ่มหรือสังคม

4) ความสามารถ (Ability) เป็นปัจจัยที่สร้างบทบาทของผู้แสดงให้เห็นออกมาอย่างชัดแจ้ง (Manifest Role) เพื่อความสำเร็จของงาน[44]

3) บทบาทและหน้าที่ของผู้นำ

การแสดงบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชน นอกจากจะต้องแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายแล้วแล้ว การแบ่งงานหน้าที่รับผิดชอบของผู้นำได้มีผู้จำแนกไว้หลายแบบ ซึ่งบางแบบก็มีความสอดคล้องกัน

สุเมธ เดียวอิศเรศ (อ้างใน เอมอร แสนภูวา) ได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้นำไว้ 14 ประการ ดังนี้

1) ผู้นำในฐานะผู้บริหาร จะเป็นผู้ประสานงานระหว่างกลุ่มที่อยู่ในองค์การเพื่อให้งานดำเนิน

ไปด้วยดี โดยจะเป็นผู้ที่ควบคุมนโยบายและกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มรับผิดชอบนโยบายให้เป็นไปด้วยดี

2) ผู้นำในฐานะผู้วางแผน จะเป็นผู้วางแผนปฏิบัติงาน เป็นผู้ตัดสินใจว่าบุคคลในกลุ่มของตนผู้ใดควรใช้วิธีการอย่างไร และใช้สิ่งใดมาประกอบเพื่อให้งานบรรลุตามความต้องการ มีหน้าที่ดูแลด้วยว่าแผนที่วางไว้มีการดำเนินงานตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่

3) ผู้นำในฐานะผู้กำหนดนโยบาย ผู้นำมีสิทธิในการกำหนดวัตถุประสงค์หรือการกำหนดนโยบายของกลุ่มหรือหมู่คณะเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย

4) ผู้นำในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำจำเป็นต้องทำหน้าที่คล้ายกับผู้ชำนาญการในสาขาวิชาชีพเพื่อช่วยแก้ปัญหาให้ผู้ใต้บังคับบัญชา เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้และความชำนาญ

---

[44] พัชนี วรกวิน, *จิตวิทยาสังคม*, (นนทบุรี : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิง, 2522), หน้า 36.

5) ผู้นำในฐานะเป็นตัวแทนของกลุ่มเพื่อติดต่อกับภายนอก สมาชิกภายในกลุ่มย่อยไม่สามารถที่จะทำการติดต่อกับบุคคลภายนอกได้ในขณะเดียวกันพร้อม ๆ กัน ผู้นำจึงเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติและความสามารถที่จะทำหน้าที่แทนกลุ่มได้

6) ผู้นำในฐานะผู้ควบคุมความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ผู้นำต้องคอยดูแลความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อการสร้างขวัญและกำลังใจของบุคลากร หากสมาชิกภายในกลุ่มไม่มีความเข้าใจแล้วอาจเกิดความแตกแยกขึ้นได้

7 ผู้นำในฐานะผู้ให้คุณและให้โทษ ผู้เกี่ยวข้องกับการเสนอให้คุณและโทษแก่ผู้อื่นจะกลายเป็นผู้มีอำนาจและเป็นผู้นำในที่สุด คุณและโทษดังกล่าวอาจเป็นการขึ้นเงินเดือนตัดเงินเดือน การมอบหมายงานให้มากหรือน้อย ให้งานที่ยากหรือง่ายได้ทั้งสิ้น ซึ่งความเสียหายอาจจะเกิดขึ้นแก่หน่วยงานได้ ถ้าหากผู้นำมอบอำนาจประเภทนี้ให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมากจนเกินไป

8) ผู้นำในฐานะผู้ไกล่เกลี่ย ผู้นำที่เกิดขึ้นในภาวะที่มีการขัดแย้งภายในองค์การหรือหน่วยงานซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหาย ผู้นำจึงเป็นผู้ที่คอยประสานความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยการไกล่เกลี่ยคู่กรณีให้มีความเข้าใจกัน

9) ผู้นำในฐานะที่เป็นบุคคลตัวอย่าง บุคคลที่มีความประพฤติดีหรือปฏิบัติงานดีจนได้รับการยกย่องเสมอว่าเป็นตัวอย่างอันดีของหน่วยงาน มักจะมีโอกาสกลายเป็นผู้นำของผู้อื่นได้โดยง่าย

10) ผู้นำในฐานะสัญลักษณ์ของกลุ่ม ความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มมีความสำคัญต่อการดำรงหรือคงอยู่ของกลุ่ม แต่การที่คนหมู่มากมาอยู่รวมกันนั้นจะทำให้มีความสามัคคีกันอยู่ตลอดย่อมเป็นเรื่องลำบาก แต่จะมีบางคนที่ได้รับการยกย่องจากกลุ่มคนทั้งหลายภายในกลุ่มให้เป็นตัวแทนของกลุ่มโดยจะดีกับเขาเสมอไม่ว่าในโอกาสใด ๆ ก็ตามขณะเดียวกันบุคคลผู้นี้ก็รักและยึดกลุ่มเป็นสรณะของเขาด้วย บุคคลผู้นี้จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม อำนาจของเขาที่มีจึงสูงสุดเหนือจิตใจของคนทุกคนภายในกลุ่ม

11) ผู้นำในฐานะตัวแทนรับผิดชอบ หน่วยงานบางแห่งจะมีผู้นำที่อาสาเข้ารับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการกระทำบางอย่างของบุคคลบางคนในกลุ่มหรืออาจจะรับผิดชอบต่อกิจการทั้งหมดที่คนในกลุ่มนั้นกระทำ โดยเหตุดังกล่าวในบางโอกาสต่อมากลุ่มจึงมอบหมายให้มีอำนาจตัดสินใจกระทำการใด ๆ แทนกลุ่มได้

12) ผู้นำในฐานะผู้มีอุดมคติ ผู้นำบางคนเป็นผู้กำหนดอุดมคติ สร้างความเชื่อมั่นและศรัทธา

ต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นแก่บุคคลที่แวดล้อมเขา บางครั้งอาจเป็นผู้กำหนดคุณธรรมประจำใจและกำหนดขนบธรรมเนียมที่ใช้ปฏิบัติภายในกลุ่ม อุดมคติดังกล่าวในตอนแรกอาจเป็นคำพูดของเขาที่ใคร ๆ พากันนิยมและประพฤติปฏิบัติตาม ต่อมาทำให้กลายเป็นอุดมคติที่เป็นทางการของกลุ่มไป

13) ผู้นำในฐานะบิดาผู้มีแต่ความกรุณา ผู้นำชนิดนี้จะวางตนเป็นผู้อาวุโสของกลุ่มมีบุคลิกน่านับถือ เป็นบิดาของกลุ่ม จะว่ากล่าวดุด่าใครก็ตามจะไม่มีใครถือโกรธ เพราะทุกคนทราบดีทั่วกันว่าเบื้องหลังการดุด่าว่ากล่าวนั้น ล้วนแล้วแต่เต็มไปด้วยความรัก ความหวังดีอยู่ด้วยเสมอไป ผู้นำดังกล่าวจะเป็นที่พึ่งทางใจที่คอยช่วยเหลือแก่ทุกคนเมื่อมีความทุกข์

14) ผู้นำในฐานะผู้รับความผิดแทน ผู้นำชนิดนี้เป็นความหวังของกลุ่ม เมื่อใดมีความเสียหายเกิดขึ้นผู้นำชนิดนี้จะถูกลงโทษหรือรับโทษนั้น ๆ แทนกลุ่ม โดยทั่ว ๆ ไป คนเราต่างก็ไม่

ต้องการรับผิดชอบเมื่อมีความผิดพลาดเกิดขึ้น แต่พากันซัดทอดความผิดให้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งการซัดทอดเช่นนี้ ทำให้ผู้ถูกซัดทอดกลายเป็นผู้นำขึ้นมา เพราะเมื่อเหตุการณ์ร้ายๆ นั้นผ่านพ้นไป ผู้คนก็จะพากันเห็นใจที่เขาต้องรับเคราะห์กรรมแทนพวกตนแต่เพียงผู้เดียว[45]

นพพงษ์ บุญจิตราดุล ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้นำ ดังนี้

1) ผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกในกลุ่มอยู่ร่วมกัน ได้แก่ การอยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มมีความสัมพันธ์กับคนในกลุ่มและเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่ม ทำให้กลุ่มมีความสามัคคีกลมเกลียว

2) ผู้ปฏิบัติภารกิจของกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์ ได้แก่ ความรับผิดชอบในกระบวนการวิธีการทำงานด้วยความมั่นคงและเข้าใจได้ และเขาจะต้องทำให้กลุ่มทำงานนั้นให้บรรลุเป้าหมาย

3) ผู้อำนวยการให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่มจะต้องปฏิบัติงานในทางที่จะอำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์กันและปฏิบัติการด้วยดีของสมาชิกในกลุ่มการติดต่อสื่อสารที่มีเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นในการช่วยให้หน้าที่นี้บรรลุเป้าหมาย[46]

จากแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้นำ ผู้นำต้องมีบทบาทและหน้าที่โดยเป็นผู้ประสานงาน วางแผน กำหนดนโยบาย ตัวแทนของชุมชนเพื่อติดต่อกับภายนอกหรือส่วนงานที่เกี่ยวข้อง โดยทำหน้าที่คอยดูแลความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน เป็นบุคคลตัวอย่าง และนำพาชุมชนไปสู่จุดมุ่งหมายที่ดี

4) บทบาทและหน้าที่ของผู้นำ

ผู้นำมีบทบาทที่แบ่งอย่างกว้าง ๆ ออกเป็น 4 ประการ ได้แก่

1. การกำหนดแนวทางหลัก ผู้นำควรเริ่มต้นด้วยการกำหนดเป้าหมาย และแนวความคิดที่ชัดเจน บทบาทดังกล่าวจะช่วยให้ผู้นำสร้างแผนงาน ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการก่อนจะลงมือปฏิบัติตามแผน นอกจากนั้น ไม่เพียงแต่ต้องรู้ถึงวิธีการกำหนดทิศทาง และเป้าหมายเท่านั้น แต่ผู้นำต้องได้รับการสนับสนุน และความมุ่งมั่นจากสมาชิกในชุมชนในการบรรลุถึงเป้าหมายด้วย ผู้นำต้องมีความสามารถนำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการสร้างพันธะกิจ วิสัยทัศน์ และสื่อสารอย่างชัดเจนถึงความแตกต่างและผลประโยชน์ที่สมาชิกชุมชนจะได้รับจากความสำเร็จในอนาคต อีกทั้งยังสามารถทำให้พนักงานมีแรงจูงใจ และรู้สึกตื่นเต้นกับทิศทางใหม่นี้ด้วย

2. การสร้างระบบการทำงานที่มีประสิทธิผล การสร้างระบบการทำงานที่มีประสิทธิผลหรือการทำให้องค์กรหรือชุมชนดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน คือการลงมือสร้างแผนหลักที่กำหนดขึ้นในขั้นตอนหนึ่ง ทุกระดับชั้นขององค์การควรมีการดำเนินการไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกันในฐานะผู้นำต้องเปลี่ยนแปลงระบบการทำงาน ขั้นตอนการทำงาน และโครงสร้างองค์การให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายขององค์การที่ได้วางไว้แล้ว

3. การมอบอำนาจ หากผู้นำมีการมอบอำนาจให้แก่ผู้ตามอย่างจริงจังจะทำให้บรรยากาศในการทำงานมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การสื่อสารระหว่างบุคคล และระหว่างกลุ่มเกิด

---

[45] เอมอร แสนภูวา, อ้างแล้ว, หน้า 37-38.

[46] นพพงษ์ บุญจิตราดุล, *หลักการบริหารการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์กรุงเทพมหานคร, 2529), หน้า 95-96.

ประสิทธิผล และเกิดผลลัพธ์ใหม่ ๆที่สร้างสรรค์ ซึ่งมาจากการที่สมาชิกของกลุ่มหรือผู้ตามสามารถแสดงความคิดเห็น และศักยภาพของตนได้อย่างอิสระ โดยผู้นำต้องสร้างสภาวะที่จะกระตุ้นการสร้างเสริม และปลดปล่อยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความสามารถพิเศษเฉพาะตัว ความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่ในบุคคลทุกคน วิธีการนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้นในองค์การ

4. การสร้างตัวแบบ หัวใจของการเป็นผู้นำคือต้องสร้างความน่าเชื่อถือ เพราะไม่เพียงแต่รู้ว่าจะต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างไรเท่านั้น แต่ผู้นำยังต้องมีคุณสมบัติของผู้นำที่ดีด้วย กล่าวคือต้องเข้าใจถึงความสำคัญของดุลยภาพระหว่างคุณลักษณะ กับความรู้ความสามารถ เพราะไม่ว่าบุคคลจะมีความสามารถเพียงใดก็ไม่สามารถจะเป็นผู้นำที่แท้จริงได้ หากปราศจากซึ่งคุณลักษณะที่เหมาะสม ผู้นำเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารหรือการจัดการ ผู้จัดการหรือผู้บริหารมีหน้าที่วางแผน และจัดระเบียบให้งานดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย แต่ผู้นำมีหน้าที่ทำให้ผู้อื่นตาม และการที่คนอื่นตามผู้นำ ก็ไม่มีใครรับรองว่า ผู้นำจะนำไปในทิศทางที่ถูกต้องเสมอ

ดังนั้น คนที่เป็นผู้นำที่เข้มแข็ง ก็อาจจะไม่ใช่ผู้นำชุมชน หรือผู้นำองค์กรที่ดีได้ หรือผู้นำชุมชนที่ดี ก็อาจไม่ใช่ผู้นำที่ดีก็ได้[47] นอกจากนี้หน้าที่ของผู้นำยังมีประเด็นอื่นอีก ดังต่อไปนี้

1. ผู้นำในฐานะผู้บริหาร
2. ผู้นำในฐานะนักวางแผน
3. ผู้นำในฐานะผู้กำหนดนโยบาย
4. ผู้นำในฐานะผู้เชี่ยวชาญ
5. ผู้นำในฐานะตัวแทนติดต่อกับบุคคลภายนอก
6. ผู้นำในฐานะผู้ควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่ม
7. ผู้นำในฐานะผู้ให้คุณให้โทษ
8. ผู้นำในฐานะคนกลางหรือผู้ตัดสิน
9. ผู้นำในฐานะเป็นบุคคลตัวอย่าง
10. ผู้นำในฐานะสัญลักษณ์ของกลุ่ม
11. ผู้นำในฐานะผู้แทนรับผิดชอบ
12. ผู้นำในฐานะผู้มีอุดมคติ
13. ผู้นำในฐานะบิดา
14. ผู้นำในฐานะรับผิดชอบแทน

สอดคล้องกับรังสรรค์ ประเสริฐศรี ที่กล่าวถึงบทบาทของภาวะผู้นำ ไว้ดังนี้ ผู้นำเป็นตัวแทนในทุกสถานการณ์ เป็นนักพูดที่ดี เป็นนักเจรจาต่อรอง การสอนงาน เป็นผู้สามารถสร้าง

---

[47] พรทิพย์ อัยยิมาพันธ์, “Leadership for Organizitional Effectiveness”, *วารสารการบริหารคน*, (มีนาคม, 2557), : 65-68.

ทีมงานได้ แสดงบทบาททำงานเป็นทีมสามารถแก้ปัญหาด้านเทคนิคได้การประกอบการ[48] ส่วนบทบาทและหน้าที่ของผู้นำตามทัศนะของ สมชาติ กิจบรรยง[49] ได้จำแนกออกเป็น 11 ประการ คือ

1. สร้างความเข้าใจในองค์การให้เกิดกับผู้ใต้บังคับบัญชา
2. การปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จ
3. การวางแผนและกำหนดงาน
4. การพัฒนาคนทำงาน
5. หาวิธีจะได้รับความร่วมมือจากทีมงาน
6. การปรับปรุงตนเอง
7. การจัดการองค์การ
8. การจัดคนเข้าทำงาน
9. การสั่งและมอบหมายงาน
10. การควบคุมงาน
11. มนุษย์สัมพันธ์ที่ดีประสานประโยชน์

กล่าวโดยสรุปผู้นำมีททบาทและหน้าที่หลายประการ ผู้นำเป็นทั้งหัวหน้า เพื่อนร่วมงาน ผู้ให้กำลังใจ ตลอดจนเป็นผู้วินิจฉัยตัดสินใจกลุ่มของด้าน บทบาท และหน้าที่ของผู้นำที่สำคัญมี 3 ลักษณะดังนี้ ดังนี้

1. ผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกกลุ่มอยู่ร่วมกัน หมายถึง จะต้องอยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มมีความสัมพันธ์คนในกลุ่ม-และเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มทำให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน
2. ผู้ปฏิบัติภารกิจของกลุ่มให้บรรสวัตถุประสงค์ หมายถึง เขาจะต้องรับผิดชอบในกระบวนการวิธีการทำงานด้วยความมั่นคงและเข้าใจได้ และเขาจะต้องทำงานให้บรรลุเป้าหมาย
3. ผู้อำนวยให้เกิด การติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่ม หมายถึงเขาจะต้องปฏิบัติงานในทางที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสมพันธ์ และปฏิบัติกันด้วยดีของสมาชิกในกลุ่มการติดต่อสื่อสารที่ดีเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นการช่วยให้หน้าที่นี้บรรลุเป้าหมาย

จากกการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังมีนักวิชาการที่กล่าวถึบทบาท และลักษณะของผู้นำ ดังนี้

ผู้นำและผู้บริหารอาจจะเป็นบุคคลเดียวกันหรือไม่ใช่บุคคลเดียวกันก็ได้ ผู้นำอาจจะไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการบริหาร หรือผู้บริหารอาจจะไม่ใช่ผู้นำแต่ผู้บริหารควรจะมีภาวะผู้นำ

บทบาทของผู้นำ หมายถึง ชุดของความรับผิดชอบหรือชุดของพฤติกรรมของผู้ที่เป็นผู้นำ บทบาทของผู้นำเป็นเนคิดเกี่ยวกับการจัดระเบียบทางสังคมอย่างหนึ่งในด้านเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับบคลต่าง ๆ หรือกับกลุ่ม หรือกับองค์การ/สถาบันทางสังคม

---

[48] สุพรรณี มาตรโพธิ์, *ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร*, ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(การอุดมศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์ทรวิโรฒ), 2559, หน้า 12 .

[49] สมชาติ กิจบรรยง, *ความฉลาดรู้ของผู้นำ*, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กเปอร์เน็ท, 2544), หน้า 24-27.

บทบาทของผู้นำ สามารถจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ คือ บทบาทของผู้นำในอุดมคติของสังคม บทบาทที่ผู้นำรับรู้หรือเข้าใจ และบทบาทที่ผู้น้ำแสดงออกจริง บทบาทที่รับรู้และบทบาทที่เป็นจริงของผู้นำควรสอดคล้องกับบทบาทของผู้นำในอุดมคติของสังคม

บทบาทในอุดมคติตามความคาดหวังของบุคคลในสังคมมีหลายประการ ได้แก่ บทบาททำความเจริญก้าวหน้าให้แก่จุดมุ่งหมายของกลุ่ม บทบาทแนะนำให้กลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ หรือการทำให้เกิดผลสำเร็จเป็นระยะ ๆ บทบาทการสร้างความรู้สึกมั่นคงให้เกิดขึ้นกับกลุ่ม บทบาทการทำงานโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน บทบาทของผู้นำการเปลี่ยนแปลง บทบาทในการสร้างวิสัยทัศน์ บทบาทในการสร้างแรงบันดาลใจ บทบาทประมุข บทบาทผู้ประสาน บทบาทรับรู้และการจายข่าว บทบาทผู้แก้ปัญหา และบทบาทเจรจาต่อรอง[50]

2.1.7 ประวัติและพัฒนาการของผู้นำ

1) การกำเนิดผู้นำในพระพุทธศาสนา

ตามที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก อัคคัญญสูตร กล่าวถึง กำเนิดของผู้นำไว้ว่า ผู้นำมีวิวัฒนาการมาตามลำดับ โดยเริ่มจากสมัยที่ โลกพินาศ ก็ได้มีสัตว์เป็นจำนวนมากไปเกิดในชั้นอาภัสสระพรหม พวกเขาเป็นผู้มีปีติเป็นอาหาร มีรัตมีอยู่ในวิมาน ดังข้อความที่พระพุทธองค์ตรัสแก่สามเณรวาเสฏฐะ และสามเณรภารทวาชะว่า “วาเสฏฐะและภารทวาชะ สมัยหนึ่ง ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านาน โลกนี้เสื่อม เมื่อโลกกำลังเสื่อม เหล่าสัตว์ส่วนมากไปเกิดที่พรหมโลกชั้นอาภัสสระมาเป็นอย่างนี้ นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปีติเป็นภักษา มีรัศมีซ่านออกจากร่างกาย เที่ยวสัญจรเปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน สมัยหนึ่ง ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านาน โลกนี้เจริญขึ้น เมื่อโลกกำลังเจริญขึ้น เหล่าสัตว์ส่วนมากจุติจากพรหมโลกชั้นอากัสสระมาเป็นอย่างนี้* นึกคิดอะไรก็สำเร็จ ได้ตามปรารถนา มีปีติเป็นภักษา มีรัศมีซ่านออกจากร่างกาย เที่ยวสัญจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน[51]

จากนั้นจึงกล่าวถึงการปรากฏง้วนดิน เริ่มตั้งแต่ เมื่อโลกเกิดขึ้นใหม่ ๆ อักรวาลนี้มีน้ำปกคลุมไปทั่ว ไม่มีดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดาวดาว ทั้งไม่มีกลางวันและกลางคืน หญิงชายก็ยังไม่ปรากฏ ปรากฏก็เพียงชื่อว่า "สัตว์"เท่านั้น ต่อจากเกิดงวนดิน และเมื่อกินง้วนกินจึงทำให้ทำหยาบหมดรัศมีจากนั้น ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงดาว กลางวันกลางคืนจึงเกิดขึ้น ดังข้อความที่พระพุทธองค์ตรัสแก่สามเณรวาเสฏฐะ และสามเณรการทวาชะว่า “วาเสฏฐะและการทวาชะ สมัยนั้นทั่วทั้งจักรวาลนี้แหละเป็นน้ำทั้งนั้น มืดมนอนธการ ดาวจันทร์ ดาวอาทิตย์ ดาวดาวนักษัตรทั้งหลายยังไม่ปรากฏ กลางคืน กลางวันยังไม่ปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือน ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏ หญิงชายก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลายปรากฏชื่อแต่เพียงว่า “สัตว์” เท่านั้น ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านาน เกิดง้วนดินลอยอยู่บนน้ำ ปรากฏแก่สัตว์เหล่านั้น ดุจน้ำนมที่บุคคลเดี่ยวให้แห้งแล้วทำให้เย็นสนิทจับเป็นฝ่าอยู่ข้างบน ง้วนดินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส มีสีเหมือนเนยใสหรือเนยขัน อย่างดี และมีรส

---

[50] วิไลพร ไชยโย, “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่นกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่”, รายงานวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ), 2559, หน้า 23.

* หมายถึง มาเกิดเป็นมนุษย์ (ดูรายละเอียดใน ที.ปา.อ. 119/50.)

[51] ที.ปา. 11/119/88.

อร่อยเหมือนน้ำผึ้งมิ้มซึ่งปราศจากโทษ ต่อมา สัตว์ผู้หนึ่งมีนิสัยโลภกล่าวว่า "ท่านผู้เจริญสิ่งนี้จะเป็นเช่นไร" แล้วใช้นิ้วช้อนง้วนดินขึ้นมาลิ้มดู เมื่อเขาใช้นิ้วช้อนง้วนดินขึ้นมาลิ้มดูอยู่ รสงวนดินได้แผ่ซ่านไป เขาจึงเกิดความอยากในรส แม้สัตว์เหล่าอื่นก็พากันถือแบบอย่างสัตว์นั้น จึงใช้นิ้วช้อนงวนดินขึ้นมาลิ้มดู เมื่อสัตว์เหล่านั้นใช้นิ้วช้อนงวนดินขึ้นมาลิ้มดูรสงวนดินก็แผ่ซ่านไป และสัตว์เหล่านั้น ก็เกิดความอยากในรสขึ้นเช่นเดียวกัน

วาเสฏฐะและภารทวาชะ ต่อมา สัตว์เหล่านั้นพากันใช้มือขึ้นงวนดินให้เป็นคำ ๆ เพื่อจะบริโภค เมื่อใด สัตว์เหล่านั้นพากันใช้มือปั่นงานดินให้เป็นคำ ๆ เพื่อบริโภค เมื่อนั้น รัศมีที่ซ่านออกจากร่างกายของสัตว์เหล่านั้นก็หายไป เมื่อรัศมี ที่ซ่านออกจากร่างกายหายไป ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ก็ปรากฏ เมื่อดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ปรากฏ คางดาวนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อดวงดาวนักษัตรทั้งหลาย ปรากฏ กลางคืน กลางวันก็ปรากฏ เมื่อกลางคืน กลางวันปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนก็ปรากฏ เมื่อเดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนปรากฏ ฤดูและปีก็ปรากฏ ด้วยเหตุ เพียงเท่านี้ โลกนี้ จึงได้กลับขึ้นขึ้นอีกๆ[52]

เมื่อพวกเขากินง้วนดินเป็นอาหารนานเข้าร่างกายจึงหยาบมากขึ้น ผิวพรรณก็เริ่มต่างกัน พวกที่มีผิวพรรณงามก็ดูหมิ่นพากที่มีผิวพรรณไม่งาม เป็นเหตุให้งานดินหาย'ไป เมื่อง้วนดินหาย'ไป สะเก็ดดินมีลักษณะเหมือนดอกเห็ดมีรสอร่อยเหมือนน้ำผึ้งก็ปรากฏขึ้น เมื่อพวกเขาบริโภกสะเก็ดดินบานวันเข้าผิวพรรณ ก็ยิ่งหยาบมากขึ้นอีก จนทำให้เกิดการดูหมิ่นกันขึ้นมาอีกจบเป็นสาเหตุให้สะเก็ดดินหายไป เมื่อสะเก็ดดินหายไป เครือดินคล้ายเถาผักบุ้ง มีรสอร่อยก็เกิดขึ้น เพื่อพากเขาพากันกินเครือดินนั้นร่างกายที่หยาบยิ่งขึ้นกว่าเดิม ทำให้เกิดการดูหมิ่นกันขึ้นอีกจนเป็นสาเหตุให้เครือดินนั้นหายไป เมื่อเครือดินหายไป ข้าวสาลี ที่ไม่มีรำ ไม่มีแกลบ บริสุทธิ์มีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสารได้เกิดขึ้นในที่ที่ไม่ได้ไถ ข้าวนี้มีลักษณะพิเศษคือ เก็บเย็นเช้าก็แก่ขึ้นมาแทนอีก ไม่ปรากฏความพร่องเลย ดังข้อความที่พระพุทธองค์ตรัสแก่สามเณรวาเสฏฐะ และสามเณรการทวาชะว่า "วาเสฏฐะและการทวาชะ เมื่อเครือดินของสัตว์เหล่านั้นหายไปแล้ว ข้าวสาลีอันผลิผลในที่ที่ไม่ต้องไถ ไม่มีรำ ไม่มีแกลบ บริสุทธิ์ มีกลิ่นหอม มีเมล็ดข้าวเป้นข้าวสารก็ปรากฏ ที่ที่หวกเขาเก็บเกี่ยวข้าวสาลีไปเพื่อเป็นอาหารเย็นในตอนเย็น ก็กลับมีข้าวสาลีงอกสุกขึ้นได้ในตอนเช้าที่ที่พวกเขาเก็บเกี่ยวข้าวสาลี'ไปเพื่อเป็นอาหารเช้าในตอนเช้า ก็กลับมีข้าวสาลีงอกสุกขึ้นได้ในตอนเย็น ความพร่องไม่ปรากฏเลย ครั้งนั้นสัตว์ทั้งหลายพากันบริโภคข้าวสาลีซึ่งเกิดสุกเองในที่ที่ไม่ต้องไถ มีข้าวสาลีนั้นเป็นภักษา มีข้าวสาลีนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่บานแสนนาน[53]

เมื่อพวกเขากินข้าวสาลีนานวันเข้าร่างกายก็หยาบขึ้นอีก ผิวพรรณก็แตกต่างกันมากขึ้น ปรากฏอวัยวะเพศชายและหญิงทำให้เกิดการเพ่งดูกัน เมื่อเพิ่งดูกันนานเข้าจึงเกิดความกำหนัด จนในที่สุดพวกเขาจึงได้เสพมถุนกันตามสัญชาตญาณ ต่อมาพวกที่เห็นพวกที่เสพเมถุนกันจึงขว้างปาด้วยสิ่งของต่าง ๆ จนเป็นสาเหตุให้พวกเขาต้องสร้างเรือนขึ้นเพื่อปกปิดอสัทธรรม ต่อมามีบางคนเกิดความเกียจคร้านทำการสะสมกักตุนข้าาสาลีเพื่อบริโภคทั้งมือเช้าและมื้อเย็น ต่อมาขยายเวลาในการ

---

[52] ที.ปา. 11/120-121/89-90.

[53] ที.ปา. 11/125/92.

กักตุนอาหารเป็นวันหนึ่ง สองวัน จนกระทั่งกักตุนไว้ถึง 8 วัน เป็นเหตุให้ข้าวสาลีมีจำนวนลดลงอย่างมากจนทำให้เกิดการขาดแกลนอาหาร พวกเบาจึงปรึกษากันถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและหาวิธีแก้ไขปัญหานั้นจนนำไปสู่การแบ่งปันเขตแดนกัน ดังปรากฏข้อความที่พระพุทธองค์ตรัสแก่สามเณรวาเสฏฐะและสามเณรการทวาชะว่า “วาเสฏฐะและภารทาชะ ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้นจึงประชุมกัน ครั้นแล้ว ต่างพากันปรับทุกข์ว่า “ท่านผู้เจริญ บาปธรรมก็ปรากฏในสัตว์ทั้งหลายแล้วด้วยว่า ในกาลก่อน พวกเรานึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปีติเป็นภักษา มีรัศมีซ่านออกจากร่างกาย เที่ยวสัญจรไปในอากาศอยู่ในวิมานงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน สมัยหนึ่ง เมื่อล่วงไปนาน ๆ เกิดง้วนดินลอยขึ้นบนน้ำปรากฏแก่พวกเรา ง้วนดินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้ายกลิ่นสมบูรณ์ด้ายรส พวกเรานั้นได้พากันใช้มือปั้นง้วนดินให้เป็นคำ ๆ เพื่อบริโภค เมื่อพวกเราพากันใช้มือปั้นง้วนดินให้เป็นกำ ๆ เพื่อ บริโภคอยู่ รัศมีที่ซ่านออกจากร่างกายก็หายไป เมื่อรัศมีที่ซ่านออกจากร่างกาย หายไป ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ก็ปรากฏ เมื่อดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ปรากฏแล้ว ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อดวงดาวนักษัตรทั้งหลายปรากฏแล้ว กลางคืน กลางวันก็ปรากฏ เมื่อกลางคืนกลางวันปรากฏแล้ว เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนก็ปรากฏ เมื่อเดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนปรากฏ ฤดูและปีกี่ปรากฏ พวกเรานั้นบริโภคง้วนดิน มีง้วนดินเป็นภักษามีง้วนดินเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนานเพร้าะบาปอกุศล- ธรรมปรากฏ ง้วนดินของพวกเราจึงหายไป เมื่องวนดินหายไป สะเก็ดดินก็ปรากฏ สะเก็ดดินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส พวกเรานั้นได้พากันบริโภคสะเก็ดดิน พวกเรานั้นบริโภคสะเก็ดดินนั้น มีสะเก็ดดินนั้นเป็นภักษา มีสะเก็ดดินนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน เพราะบาปอกุศลธรรมปรากฏ สะเก็ดดินของพวกเราจึงหายไป เมื่อสะเก็ดดินหายไป เครือดินก็ปรากฏ เครือดินนั้นสมบูรณ์ด้ายสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส พวกเรานั้นได้พากันบริโภค เครือดิน พวกเรานั้นบริโภคเครือดินนั้น มีเครือดินนั้นเป็นภักษา มีเครือดินนั้น เป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน เพราะบาปอกุศลธรรมปรากฏ เครือดินของพวกเราจึงหายไป เมื่อเครือดินหายไป ข้าวสาลีอันผลิผลในที่ที่ไม่ต้องไถ ไม่มีรำ ไม่มีแกลบ บริสุทธิ์ มีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสารก็ปรากฏ ที่ที่พวกเราเก็บเกี่ยวข้าวสาลีไปเพื่อเป็นอาหารเย็นในตอนเย็น ก็กลับมีข้าวสาลีงอกสุกขึ้นได้ใบตอนเช้า ที่ที่พวกเราเก็บเกี่ยวข้าวสาลีไปเพื่อเป็นอาหารเช้าในตอนเช้า ก็กลับมีข้าวสาลีงอกสุกขึ้นได้ในตอนเย็น ความพร่องไม่ปรากฏเลย พวกเรานั้นเมื่อพากันบริโภคข้าวสาลีซึ่งเกิดสุกเองในที่ที่ไม่ต้องไถ มีข้าวสาลีนั้นเป็นภักษา มีข้าวสาลีเป็นอาหาร ได้ดำรง อยู่นานแสนนาน เพราะบาปอกุศลธรรมปรากฏ ข้าวสาลีของพวกเราจึงมีรำห่อเมล็ดบ้าง มีแกลบหุ้มเมล็ดบ้างต้นที่ถูกเกี่ยวแล้วก็ไม่กลับงอกขึ้นอีก ความพร่องได้ปรากฏ ให้เห็นจึงได้มีข้าวลาลีเป็นหย่อม ๆ ทางที่ดีเราควรแบ่งข้าวสาลีและปักปันเขตแดนกัน”[54]

ต่อจากนั้น เมื่อมีกาม มีความเกียจกร้าน มีความเห็นแก่ได้เกินควร จนเกินการขาดแคลนปัจจัยในด้านต่าง ๆ จนถึงการแบ่งปันสิทธิและทรัพย์สินในการยึดครอง และเมื่อมีการยึดครองจึงเป็นสาเหตุให้เกิดการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน จนลุกลามถึงขั้นที่พวกที่ทนต่อพฤติกรรมนั้นไม่ไหวจึงมีการทำร้ายกันด้ายก้อนดินและท่อนไม้ เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้นพวกเขาจึงปรึกษาหารือกันว่าควรแต่งตั้งคนผู้หนึ่งให้เป็นผู้นำทำหน้าที่ว่ากล่าวติเตียนและขับไล่คนที่ทำความผิด และยังทำ

---

[54] ที.ปา. 11/128/94.

หน้าที่คุ้มครองป้องกันชีวิตและทรัพย์สินให้พากเขาด้วย ดังปรากฏข้อความที่พระพุทธองค์ตรัสแก่สามณราเสฏฐะและสามเณรการทวาชะว่า “วาเสฏฐะและการทวาชะครั้งนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงได้ประชุมกันปรับทุกข์กันว่า “ท่านผู้เจริญ บาปธรรมปรากฏในหมู่สัตว์แล้วคือ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาที่ไม่ได้จักปรากฏ การครหาจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือทัณฑอาวุธจักปรากฏ ทางที่ดีพวกเราควรสมมต (แต่ตั้ง) สัตว์ผู้หนึ่ง ซึ่งจะกล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวติเตียนผู้ที่ควรติเตียนขับไล่โดยชอบ พวกเราจักแบ่งปันข้าวสาลีให้แก่สัตย์ผู้นั้น

ครั้นแล้ว สัตว์เหล่านั้นจึงเข้าไปหาท่านที่มีรูปงดงามกว่า น่าดูกว่า น่าเลื่อมใสกว่า น่าเกรงขามกว่า แล้วจึงได้กล่าวคังนี้ว่า “มาเถิด ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงว่า กล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวจงติเตียนผู้ที่ควรติเตียน จงขับไล่ผู้ที่ควรขับไถโดยชอบเถิด และพวกเราจักแบ่งปันข้าวสาสีให้แก่ท่าน”

สัตว์ผู้นั้นรับคำแล้ว ได้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ติเตียนผู้ที่ควรดิเตียน ขับไถ่ ผู้ที่ควรขับไลโดยชอบ และสัตว์เหล่านั้นก็ได้แบ่งปันข้าวสาลีให้แก่สัตว์ผู้นั้น”[55]

จากการแต่งตั้งผู้นำหมู่ หรือผู้นำกลุ่มเพื่อทำหน้าที่ติเตียนคนที่ควรติเตียนเป็นต้นนั้นทำให้เป็นมูลเหตุของการวิวัฒนาการมาเป็นพระราชาในที่สุด ดังปรากฏข้อความที่พระพุทธองค์ตรัสแก่สามเณรวาเสวฏฐะและสามณรการทวาชะว่า “วาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะเหตุที่สัตว์นั้นอันมหาชนสมมต (แต่งตั้ง) ฉะนั้น คำแรกว่า "มหาสมมต มหาสมมต" จึงเกิดขึ้น เพราะเหตุที่สัตว์นั้นเป็นใหญ่แห่งที่นาทั้งหลาย ฉะนั้น คำที่ 2 ว่า “กษัตริย์ กษัตริย์” จึงเกิดขึ้น เพราะเหตุ ที่สัตว์ให้ชนเหล่าอื่นยินดีได้โดยชอบธรรม ฉะนั้น คำที่ 3 ว่า “ราชา ราชา” จึงเกิดขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ จึงได้เกิดมีแวดวง กษัตรินั้นขึ้นแสัตว์เหล่านั้นเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์เหล่าอื่น มีแก่เดียวกันเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์ที่มิใช่พวก เดียวกัน มีโดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม ตามคำโบราณที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก ก็ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า”[56]

จากข้อความดังกล่าว ทำให้ทราบความหมายเกี่ยวกับผู้นำว่า การที่เรียกผู้นำว่า มหาสมมติ เพราะเป็นผู้ที่มหาชนสมมติแต่งตั้งเป็นผู้นำ เรียกว่ากษัตริย์ เพราะเป็นใหญ่แห่งที่นาทั้งหลาย เรียกว่าราชา เพราะเป็นผู้ที่ชนเหล่าอื่นยินดีได้โดยชอบธรรม ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้ จึงกล่าวได้ว่า อัคคัญญสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่กล่าวถึงการกำเนิดผู้นำในทางพระพุทธศาสนาโดยแท้

2) พัฒนาการของผู้นำในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้แสดงกำเนิดของผู้นำในอัคคัญสูตร โดยพระพุทธเจ้าตรัสเล่าถึงวิวัฒนาการของระบบสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง มหาชนได้ประชุมกันเพื่อแก้ไขป้องกันภัยที่จะเกิดขึ้น โดยตกลงให้แบ่งสรรที่ดินให้แต่ละคน(ครอบครัว มีสิทธิครอบครองเพื่อทำนาหากินและกัดเลือกผู้มีลักษณะดีให้ทำหน้าที่ปกครองดูแลในฐานะเจ้าของแผ่นดิน เพื่อชำระคดีความและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งปรากฏคำว่า “มหาสมมต” แปลว่า ผู้ได้รับการแต่งตั้งจากมหาชนต่อมาได้รับการตั้งชื่อใหม่ว่า "กษัตริย์" แปลว่า ผู้เป็นใหญ่แห่งที่นา ต่อมาได้รับการตั้งชื่อว่า ราชแปลว่า ผู้ให้

---

[55] ที.ปา. 11/130/96.

[56] ที.ปา. 11/131/96-97.

สัตว์เหล่าอื่นยินดีได้โดขชอบธรรม[57] ต่อมากษัตริย์ได้กลายเป็นวรรณะ (ชนชั้น) ที่ (ในวรรณะ 4 ของความเชื่อตามคติอินเดีย) ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นและได้ประกาศคำสอนจึง แบ่งแนวความคิดเกี่ยวกับผู้นำมีปรากฏในประวัติศาสตร์ 2 ลักษณะธรรมราชาและสมมติเทวราชา ความคิดดังกล่าวแตกต่างกันความคิดแบบเทวราชาของพราหมณ์ รายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ผู้นำแบบพระธรรมราชา

2) ในขณะที่ธรรมตามหลักพุทธธรรมแสดงความเป็นสากลที่ทุกคนถึงปฏิบัติธรรมอย่างเดียวกันใครปฏิบัติได้มากก็อยู่ในฐานะสูง ยิ่งอยู่ในฐานะสูงก็ยิ่งหวังว่าจะต้องประพฤติให้สูงตามไปด้วย หากประพฤติตนไม่อยู่ในธรรมก็จะถูกโลกตำหนิยิ่งกว่าเมื่อคนวรรณะต่ำประพฤติผิดกษัตริย์ จึงต้องประพฤติธรรมและเผยแพร่ธรรมซึ่งก็ต้องรามหน้าที่เป็นพระอัครศาสนูปถัมภกไปด้วยโดยปริยาย กษัตริย์ในความหมายเช่นนี้ จึงได้ชื่อว่าเป็นธรรมราชา ศาสนาพราหมณ์ผนวกเรื่องเทพเจ้าเข้ากัลป์ลักษณะของกษัตรีย์และโยงวรรณะกษัตริย์เข้ากับพระผู้เป็นความคิดแบบเทวราชาดังกล่าวมาแล้ว ส่านพระพุทธศาสนาไม่ยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์พระเวท จึงไม่ยอบรับการเกิดวรรณะจากพระผู้เป็นเจ้า และมิได้ให้ฐานะอันสำกัญแก่เทพเจ้าทั้งหลาย หากแต่กำหนดว่าความเป็นเทพก็เกิดจากบุญอันบุคคลได้กระทำ คนธรรมคาก็อาจสูงส่งเท่าเทพและพรหมได้หากประพฤติธรรมสูงพอ ดังนั้นพระเข้าแผ่นดินที่ดีจึงเป็นสมมติเทพคือเทียบได้กับเทพในแง่การปฏิบัติธรรมและมีสิทธิในการปกศรองเพราะคุณธรรมดังกล่าว หากปราศจากคุณธรรมและสอนผู้อื่นก็มีสิทธิ โค่นล้มเสียได้ดังนั้น ธรรมราชาจึงต้องปกครองโดยเน้นการปฏิบัติตามธรรมและสอนผู้อื่นให้ประพฤติธรรม มากกว่าปล่อยให้ประชาชนเดือนร้อนแล้วใช้อำนาจปราบปรามเมื่อประชาชนทำผิด ยิ่งกว่านั้น นอกจากธรรมราชาไม่ถือออำนาจเป็นเครื่องมือปกครองแล้วยัง ทรงควบคุมองค์มิให้ลุแก่อำนาจหรือให้ความสำคัญแก่ฐานะอันสูงสุดของพระองค์ยิ่งกว่าความสุขของประชาชนดังจะเห็นได้จากพรหมวิหาร และธรรมหลายข้อในทศทิศราชาธรรมเมื่อกษัตริย์ปฏิบัติพระองค์ตามธรรมคังกล่าวนี้แล้วย่อมไม่ใช้อำนาจในทางที่ไม่เป็นธรรมแม้จะทรงพระราชอำนาจอยู่สักเพียงใค อาจเป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงเห็นว่าเพียงพอสำหรับนักปกครองแว่นแคว้น[58] ต่าง ๆ

พระพุทธศาสนาจึงได้รับอิทธิพลเรื่องของผู้นำจึงได้มีการประยุกต์พัฒนาคุณภาพของผู้นำตามแนวพุทธศาสนา โดยให้ผู้ปกครองนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปใช้ เพื่อมุ่งสร้างสรรค์สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่มีระเบียบให้อยู่ด้วยความสงบสุข เป็นที่น่าสังเกตว่าเหตุใดพระพุทธศาสนา จึงต้องการให้ผู้นำมีคุณธรรมเป็นพิเศษ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อผู้นำมาก เพราะผู้นำมิใช่เป็นเพียงผู้นำในทางการเมืองเท่านั้นแต่เป็นศูนย์กลาง ที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเพราะเป็นผู้ที่ต้องนำสังคมด้วย ดังนั้นถ้าผู้ปกครองมีคุณธรรมสังคมก็จะอยู่ด้วยสันติสุข ประชาชนก็จะถือเอาตัวอย่างคุณธรรมของผู้นำไปปฏิบัติ เป็นที่ประจักษ์ว่าถ้าประเทศใดมีผู้นำที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมประเทศนั้นบ้านเมืองนั้นก็จะเจริญก้าวหน้า สังคมก็จะไม่

---

[57] ที.ปา. 11/130-131/96-97.

[58] พระครูศิริจันทร์นิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม), *ภาวะผู้นำเชิงพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์, 2559), หน้า 37-38.

เดือดร้อนจากการได้ศึกษาประวัติศาสตร์สมัยการปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย พระองค์ทรงปกครองดำรงมั่นอยู่ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนามีธรรมทศพิธราชธรรม ฉะนั้น คุณธรรมของผู้นำจึงเป็นสิ่งที่ปรารถนาว่าผู้นำไม่มีคุณธรรมแล้วผู้นำนั้นก็อาจจะใช้อำนาจตามความพอใจ และอาจสามารถเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยจากคนที่มีเมตตากรุณากลายเป็นคนที่โหดร้าย สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนประเทศชาติขาดความเป็นเอกภาพพระองก์จึงทรงนำหลักเบญจศีลมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัดได้แก่

1. เว้นจากการฆ่าสัตว์
2. เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้
3. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม
4. เว้นจากการพูดเท็จ
5. เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย[59]

ส่วนเบญจธรรมหรือเบญจกัลยาธรรมนั้น คือ ธรรมอันดีงาม 5 อย่าง ซึ่งเมื่องดเว้นจากคำสอนให้เว้นแล้ว จำเป็นต้องปฏิบัติตามสิ่งที่ดีงาม เพื่อทำให้เกิดกุศลจิต ได้แก่

1. เมตาและกรุณา ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญและความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์
2. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพในทางสุจริต
3. กามสังวร กามสังวรในกาม ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามอารมณ์ไม่ให้หลงใหลไปในรูป เสียงกลิ่น รส และสัมผัส
4. สัจจะ ความสัตย์ ความซื่อตรง
5. สติสัมปชัญญะ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอคือ ฝึกตนให้รู้จักคิด รู้สึกตัวเสมอว่าสิ่งใดควรทำและสิ่งใดไม่ควรทำ[60]

พระพุทธศาสนาเสนอหลักธรรมให้ผู้นำเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำโดยการใช้หลักพุทธธรรม ถ้าผู้นำที่ไม่มีคุณธรรมผู้นำใช้อำนาจตามความพอใจ อาจเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยจากคนที่มีความเมตตากลายเป็นคนโหดร้ายได้

3) ผู้นำแบบเทวราชา

พระพุทธศาสนายอมรับความสำคัญของกษัตริย์ในแง่ที่เป็นเทพเจ้าโดยสมมติ คือโดยการยอมรับของประชาชน ไม่ใช่เทพที่อยู่บนสวรรค์ตามความเข้าใจของลัทธิพราหมณ์ เพราะพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นท่ามกลางประเพณีนิยมอินเดียโบราณซึ่งถูกครอบงำด้วยลัทธิพราหมณ์แต่ไม่ทั้งหมด[61] ทั้งนี้พระพุทธศาสนายังคงมีพระพุทธศาสนายังคงมีจุดยืนมีความเป็นตัวของตัวเองโดยให้เหตุผลอธิบายเทพไว้ 3 ประเภท ดังนี้

---

[59] ที.ปา. 11/286/247 ; องฺปญฺจก. (ไทย) 22/172/227.

[60] ที.ปา. 11/359/284.

[61] พระครูศิริจันทร์นิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม), *ภาวะผู้นำเชิงพุทธ*, หน้า 26.

1. สมมติเทพ คือ (God convention) เทพเจ้าโดยสมมติ โดยการยอมรับของมนุษย์โลก ซึ่งหมายถึงกษัตริย์ทรงเป็นกายที่อยู่เหนือมนุษย์ด้ายธรรม

2. อุปัตติเทพ คือ (God by Rebirlh) เทพเจ้าโดยกำเนิด ซึ่งสถิตอยู่บนสวรรค์

3. วิสุทธิเทพ คือ (God by Purilicaion) เทพเจ้าโดยความบริสุทธิ์ซึ่งเกิดจากการกระทำของตนเองอันได้แก่พระพุทธจ้านละพระอรหันต์ทั้งหลาย[62]

ลักษณะสำคัญของผู้นำในฐานะเทวราชา คือ การยกอำนาจสิทธิขาด ให้เป็นผู้ยิ่งใหญ่เป็นผู้ดูแลรักษาความสงบ ปราบปรามเหตุการณ์ให้อยู่ในความสงบ ดำเนินการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือสมาชิกภายใต้การดูแลบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรมพระองค์ผู้เป็นเทวราชามีคุณธรรมที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญ คือมีความกล้าหาญเฉพาะในสิ่งที่เป็นธรรมตามทศพิธราชธรรม สิ่งที่เหมือนกันในเทวราชา และธรรมราชา มิใช่พียงสถานะสูงสุดในสังคม แต่ขึ้นกับเงื่อนไขที่เท่าเทียมกันกับทุก ๆ คนในฐานะสมาชิกอยู่ร่วมในสังคม คือ การประพฤติธรรม ในฐานะผู้นำคือ พันธกรณีในการดูแลทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์ดังนั้นกล่าวโดยสรุปประชาชนคนธรรมดา ถ้ากระทำความดีก็อาจได้รับการยกย่องขอมรับนับถือสมมติเป็นเทพ ได้แก่กษัตริย์ในยุคนั้น เป็นการปฏิรูปความคิดของลัทธิพราหมณ์ที่ว่าคนธรรมดาก็อาจเป็นเทพเจ้าได้ ถ้าปฏิบัติตนเป็นคนดี จนเป็นที่ยอมรับนับถือของคนโดยทั่วไป

ในกระบวนการบริหาร เป็นที่ยอมรับกันว่าผู้นำหรือผู้บริหารมีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการที่จะทำให้งานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายดังนั้น บทบาทหรืออำนาจหน้าที่ของผู้นำหรือผู้ปกครองจึงได้มีผู้ศึกษาและกล่าวถึงเสนอแนะไว้มากมายดังกล่าวแล้ว ในพระพุทธศาสนาก็ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ในพระสุตันตปิฎกเช่น มหาโคปาลสูตรและจูฬโคปาลสูตร จักรวรรคิวัตร กูฏทันตสูตรมีเนื้อความกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้จะได้ศึกษาดังนี้

1) มหาโคปาลและจูฬโคปาลสูตร[63] พระพุทธเจ้าทรงยกเป็นอุปมาเรียบเทียบว่าภิกษุผู้ที่จะเข้าถึงฝั่งนิพพาน มีความเจริญในพระธรรมวินัยได้นั้น จะต้องประกอบด้วยลักษณะ 11 ประการ ดังข้อความนี้

นายโคบาล เป็นผู้ควรจะครอบครองฝูงโค ควรทำฝูงโคให้เจริญได้ ดูกรภิกษุทั้งหลายนายโคบาลใน โลกนี้ รู้จักรูป ฉลาดในลักษณะเป็นผู้คอยเขี่ยไข่ขังปิดบังแผลสุมควัน ให้รู้จักท่ารู้จักให้โคดื่มน้ำ รู้จักทาง ฉลาดในสถานที่โคเที่ยาหากิน รีดน้ำนมให้เหลือให้เหลือไว้บูชาโคที่เป็นพ่อฝูงเป็นผู้นำฝูงด้ายการบูชาเป็นอดิเรก ภิกษุทั้งหลายนาย โคบาลประกอบด้วยองค์ 11 ประการนี้ เป็นผู้ควรจะครอบครองฝูงโค ควรทำฝูงโคให้เจริญ[64]

พุทธพจน์นี้ มีคำอธิบายแนวทางบทบาทหน้าที่ของการเป็นผู้นำที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ขยายความดังนี้

---

[62] ขุ.จู. 30/32/161.

[63] ม.มู. 12/358/292.

[64] ม.มู. 12/358/292

1. การรู้จักรูป ผู้นำจะต้องรู้จักและเข้าใจผู้ร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ในฐานะของสมาชิกขององค์กร ความรู้นี้นอกจากจะสร้างความสนิทกันแล้ว ยังก่อให้เกิดมิตร ไมตรีต่อกับเข้าใจความต้องการประวัติพื้นเพของมวลสมาชิก

2. ฉลาดในลักษณะ เมื่อผู้นำรู้จักรู้ตัวบุคคล การทำงนภายใต้การแนะนำมอบหมายพิจารณาจัดสรรตำแหน่ง

3. คอยปิดบังแผล ผู้นำจะต้องระมัคระวัง สำรวจตรวจมิให้เกิดความเสียหาย อันเป็นการทำลายชื่อเสียงของสมาชิกในสังคมป้องกันมิให้ปรากฏออกมาภายนอก

4. สุมควันผู้นำจะสามารถของตนผู้อื่นอย่างถูกต้องในแบ่งการนิเทศงานแก่มวลสมาชิกต้องอาศัยประสบการณ์และภาวะผู้นำ

5. รู้จักท่า (น้ำ) ผู้นำจะต้องรู้จักแสวงหาความรู้ รู้จักจัดความคิดในการทำงานมีคณะทำงานที่ดี มีคณะที่ปรึกษาในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อปะโยชน์แก่มวลสมาชิก

6. รู้ว่าโคกินน้ำแล้วหรือยัง ผู้นำจะต้องรู้จักกระบวนการพัฒนาให้โอกาสแก่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของสมาชิก ด้วยการอบรม เพิ่มพูนความรู้ฝึกฝนทักษะอาชีพ

7. การรู้ทาง ผู้นำจะต้องรู้แนวทางในการบริหารจัดการ ขณะเดียวกันก็จะต้องรู้จักจุดรวมของชีวิตมนุษย์ โดยนำพาสมาชิกของตนไปสู่จุดหมายของชีวิตร่วมกัน

9. ฉลาดในสถานที่โคจร ผู้นำจะต้องสามารถประเมินศักยภาพของกลุ่ม ด้วยการกำหนดเป้าหมาย วางแผนการทำงานและแนวทางปฏิบัติจนกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์

10. รีคนมให้เหลือไว้ ผู้นำจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของมวลสมาชิก รู้จักประสานประโยชน์ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มด้วยความพอเหมาะพอดี รักษาสมดุลระหว่างการให้กับการรับ

11. การบูชาโคที่เป็นพ่อฝูง หรือจ่าฝูง ผู้นำจะสามารถเสริมภาวะของตนเองให้เด่นชัดด้วยการรู้จักให้บำเหน็จรางวัลแก่ผู้ทำงานดี มีคุณธรรม อันเป็นการสร้างเสริมความเชื่อถือต่อผู้นำและเป็นกำลังใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มและมวลสมาชิก[65]

ผู้นำในทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญมากทั้งในแง่การบริหารงานคือมีการวางแผนการทำงานการนำแผน ไปปฏิบัติ และการประเมินผล ขั้นตอนหรือวิธีการดังกล่าวนี้มีความแตกต่างกันไปตามภาวะผู้นำแต่ละบุคคล แต่สิ่งที่จะแสดงถึงภาวะผู้นำที่ถึงประสงค์ตามหลักธรรมอันนำไปประยุกต์ให้เกิดผล มิใช่เพียงสร้างความมั่นคงกับฐานอำนาจ หรือตำแหน่งสถานะของผู้นำในกลุ่มเท่านั้น แก่นแท้ของหลักธรรมได้แสดงให้เห็นภาวะของผู้นำ ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่ฉลาดรอบรู้ มีความมุ่งหมายในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมและมวลสมาชิก

1. จักกวัตติสูตร คือ พระสูตรว่าด้วยประเด็นสำคัญ 4 อย่าง คือ (1) คุณธรรมจริยธรรมที่เป็นฐานล้ำชูสังคม (2) องค์ประกอบของบ้านเมืองในอุดมคติ (3) องค์ประกอบของความเป็นจักพรรดิ (4) ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมกับอธรรมกับจำนวนอายุคน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ให้ยึดถือหลักธรรมเป็นธงชัยในการปกครองประเทศ เคารพยำเกรงธรรม

---

[65] นันทวรรณ อิสราวัฒน์ชัย, *“ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัฒน์ : ศึกษาจากธรรม”*, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย), 2550, หน้า 25.

2. ให้ความคุ้มครองรักษาอันเป็นธรรมแก่อันโตชน หรือ ชนภายใจ เช่น พระมเหสีพระราชโอรส พระธิดา ตลอดถึงผู้ปฏิบัติราชการในพระธรรมองค์ทั้งหมด โดยการอบรมส่งสอนให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยดีงามเป็นต้น

3. ให้ความคุ้มครองรักษาแก่กำลังพล เช่น ทหาร ข้าราชการ ตำรวจ โดยเป็นธรรมให้ความคุ้มครองแก่กษัตริย์ที่เป็นเมืองขึ้น ตลอดถึงชนชั้นผู้ปกครองและนักบริหารชั้นผู้ใหญ่ทั้งหลาย

4. ให้ความคุ้มครองแก่อนุโตชน หรือข้าราชการบริพารตามเสด็จ ในสมัยปัจจุบันก็คือข้าราชการพลเรือบ

5. ให้ความคุ้มครองแก่ชนเจ้าพิธี ผู้ประกอบอาชีพวิชาการ พ่อค้าเกษตรด้วยวิธีการจัดหาทุนทรัพย์และอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

6. ให้ความคุ้มครองแก่ราษฎรทั้งปวง ทั้งในเมือง ชนบท และชายแดนโดยเป็นธรรมเสมอเหมือนกัน

7. ให้ความคุ้มครองแก่พระสงฆ์ บรรพชิต สมณะชีพราหมณ์

8. ให้ความคุ้มครองแก่นก และเนื้อ สัตว์ที่ควรสงวนทั้งหลาย

9. ห้ามและป้องกันมิให้เกิดการประทำอันเป็นอธรรมทุกชนิดเกิดขึ้นในพระราชอาณาจักร ปราบปรามผู้มีอิทธิพลต่าง ๆ มิให้มีการกระทำทุจริต ผิดกฎหมายบ้านเมืองอันก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนอยู่ในรัฐโดยเด็ดขาด

10. ธนานุประธาน แบ่งปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ประชาชนผู้ยากไร้ มิให้ขัดสนขาดแคลนอยู่ในแว่นแคว้นโดยไม่ได้รับการเหลียวแลช่วยเหลือตามสมควรหรือการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนสม่ำเสมอกันมากที่สุดที่จะทำได้ ไม่ปล่อยให้ความเจริญกระจุกอยู่เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศเท่านั้น

11. สมณะพราหมณ์ปริปุจฉา มีความสนใจศาสนาและศีลธรรมหมั่นปรึกษาไก่ถามสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ นักวิชาการผู้มีความรู้ดีความสามารถดี ต้องแสดงหาปัญญาความรู้และคุณธรรมอยู่เสมอ มีที่ปรึกษาที่ดี บริสุทธิ์ มีคุณธรรม เพื่อให้รู้ชัดในสิ่งที่ควรกระทำและในสิ่งที่ไม่ควรเป็น[66]

ผู้ปกครองมีบทบาทหน้าที่การคุ้มครองทุกสรรพสิ่งแสดงให้เห็นว่าผู้นำมีความสำคัญต่อระบบการปกครองที่ดีและได้กล่าวไว้อย่างละเอียดโดยนอกจาก จะมองที่พฤติกรรมแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ แล้วยังมองที่ลักษณะรูปร่างของบุคคลมาประกอบด้วยเพราะถือว่าสิงที่ปรากฏในปัจจุบัน ก็คือผลจากการกระทำจากอดีตนั่นเองฉะนั้นพื้นฐานของบุคคลจากอดีตย่อมบ่งบอกถึงอนาคตได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่อยู่ในฐานะผู้นำหรือปกครองที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนาจะต้องมีบทบาทหน้าที่ครบถ้วนซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นปทัสถานในการปฏิบัติตนดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้น

2. กูฏทันตสูตร แสดงถึงบทบาทหน้าที่ในการบริหารกิจการบ้านเมืองของผู้นำในฐานะผู้ปกครองรัฐ สูตรนี้ได้กล่าวถึง สาเหตุของอาชญากรรม และแนวทางแก้ไข ที่จะทำให้อาชญากรรมนั้นหมดไป จะต้องทำให้สมาชิกในฐานะประชาชนในรัฐมีความเป็นอยู่ที่ดี ชาวบ้านอยู่กิน ชาวนาจะต้อง

---

[66]ที.ปา. 11/35/45-46.

ได้สิ่งที่จำเป็นแก่การทำนา พ่อค้าจะต้องมีทุน ลูกจ้างผู้ใช้แรงงานมีงานทำ มีเงินได้พอเลี้ยงชีพ คนเดือดร้อนควรที่จะได้รับการยกเว้นภาษี ทำให้ประชาชนมีรายได้พอเพียง วิธีการที่ผู้นำต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. พลเมืองเหล่าใด ในบ้านเมืองพระองค์ ขมีขมันในกสิกรรมและโคจรกิจของพระองค์จงเพิ่มข้าวปลูกและข้าวกินให้แก่พลเมืองเหล่านั้นในโอกาสอันสมควร

2. พลเมืองเหล่าใด ในบ้านเมืองของพระองค์ ขะมักเขม้นในพาณิชยกรรมของพระองค์จงเพิ่มทุนให้แก่พลเมืองเหล่านั้น ในโอกาสอันสมควร

3. ข้าราชการเหล่าใดในบ้านเมืองของพระองค์จงพระราชทานเบี้ยเลี้ยงและเงินเดือนแก่ข้าราชการเหล่านั้น ในโอกาสอันสมควร[67]

ผู้นำต้องดำเนินการใด ๆ มีความเกี่ยวพันกับความเป็นอยู่ของมวลสมาชิก ถ้าผู้นำดีนั่นหมายถึงต้องสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ บำบัดทุกข์บำรุงสุขของอาณาประชาราษฎร์ได้ นับเป็นการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารประเทศและสะท้อนให้เห็นถึงภาวะความเป็นผู้นำที่พึงประสงค์

หลักการสำคัญของผู้นำในพระสุตันตปิฎกได้พัฒนาวัฒนกระบวนการของหมู่มนุษย์ในฐานะผู้นำและสมาชิกของสังคมในยุคสมัยต่าง ๆ ที่กล่าวอ้างถึงมาทั้งหมดข้างต้น ดังนี้

1. เมื่อมนุษย์เหล่านั้นดำรงชีพอยู่ด้วยปัจจัยเลี้ยงชีพพื้นฐาน คือ อาหาร ซึ่งสามารถหาเอาได้จากพื้นดินอันอุดมสมบูรณ์ ยังไม่รู้จักการสะสม เพราะยังไม่มีความจำเป็นต้องสะสมทรัพย์สินส่วนบุคคลจึงไม่มีทรัพยากรที่มีอยู่จึงเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวม ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ จึงยังไม่เกิดขึ้น

2. มนุษย์ยุคบรรพกาลยังมีความดีพร้อมแต่มนุษย์เหล่านั้นต้องสูญเสียความดีไปเมื่อมีความแตกต่างกันเกิดขึ้นโดยเฉพาะคือความแตกต่างทางผิวพรรณ จึงเกิดความชั่ว คือการดูหมิ่นเหยียดหยามกันมากขึ้น ความดีจึงเริ่มถูกบดบัง

3. การสืบพันธ์เป็นสัญชาติญาณดั้งเดิม และเป็นเหตุให้เกิดครอบครัว เมื่อเกิดครอบครัวขึ้นแล้ว ทำให้เกิดความผูกพันเฉพาะครอบครัว จึงเกิดความคิดที่จะสะสม ต้องแบ่งปันปักเขตการทำมาหากินเป็นสัดส่วน

4. เมื่อสังคมเติบโตขึ้น มนุษย์มีมากขึ้นภาวะที่แท้จริงของมนุษย์ตั้งแต่บรรพกาลจวบจนปัจจุบันนี้ก็คือ มนุษย์มีดีชั่ว ความชั่วที่ปรากฏครั้งแรกในหมู่มนุษย์คือความโลภ เป็นต้นเหตุให้เกิดสังคมปั่นป่วนระส่ำระสาย

5. ความต้องการของมนุษย์ทุกยุคสมัย ก็คือความสุขสงบ ความระส่ำระสายในจึงเป็นสิ่งที่ขัดแย้งต่อความต้องการมนุษย์ เป็นเหตุให้มนุษย์แสวงหาทางคือสู่ความสุขสงบที่เคยมีมาแต่เดิม โดยร่วมใจกันไปขอให้ผู้มีความสามารถ มีกำลังแข็งแรงกว่า ทำหน้าที่ขจัดปัดเป่าความระส่ำระสายในสังคม โดยให้อำนาจลงโทษผู้ทำผิด ผู้เป็นต้นเหตุแห่งความระส่ำระส่ายนั้น

---

[67] ที.สี. 9/1/200.

6. ผู้ที่ได้รับเลือกนี้มีฐานะเป็นหัวหน้าเป็นตำแหน่งมหาชนสมมติตำแหน่งที่ได้มาจึงคล้าย ๆ กับนายกองค์กรบริหารส่วนตำบลซึ่งได้มาโดยการเลือกตั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างมหาชนสมมติกับคนอื่น ๆ ในสังคมมีลักยณะคล้ายคลึงกับความสัมพันธ์ระหว่างนายกองค์การบริหารส่วนตำบล กับราบฎรที่อยู่ในเขตปกครอง ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน

7. มหาชนสมมติ ได้รับมอบหมายอำนาจจากมหาชนให้เป็นผู้แทนปกป้องกคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน ช่วยเป็นผู้ตัดสิน ในกรณีที่มีความขัดแย้งในสังคม หน้าที่หลักสำคัญที่สุดคือการลงโทษผู้กระทำผิด[68]

ความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท และการเอารัดเอาเปรียบกันในหมู่มนุษย์เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความจำเป็นต้องมีผู้นำและมีผู้ตาม เพราะเมื่อมนุษย์จำนวนมาก รวมตัวกันเป็นสังคม ปัญหาที่ตามมาคือ ความขัดแย้ง แม้ในปัจจุบันนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้นปรากฎอยู่ทุกสังคมมีความคิดขัดแย้งเกิดขึ้น เช่น ขัดแข้งทางความคิดการเมืองหรืออาชีพ เป็นต้น นักการเมืองมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาในระบบประชาธิปไตย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีความขัดแย้งค่อนข้างรุนแรงอันเกิดจากผลประ โยชน์ที่ได้รับไม่เท่ากันคนมีอำนาจใช้อำนาจในการต่อรองกับอำนาจรัฐ และยังกดข่มขี่ประชาชน จนทำให้ประชาชนต้องรวมกลุ่มออกเรียกร้องเพื่อรักษาสิทธิของกลุ่มตนไว้ รัฐต้องมีความจริงใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและทำงานหนักขึ้นในการพัฒนาประเทศให้เจริญ ดังนั้นผู้นำรัฐบาลสร้างภาวะความเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่สะสมมาต่อเนื่องและเกิดขึ้นมาใหม่เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชาติอย่างเป็นระบอบผู้นำมีบทบาทหลายลักษณะหลายแบบ เช่นผู้นำแบบใช้พระเดช ผู้นำแบบใช้พระคุณ ผู้นำแบบพ่อพระ การใช้อำนาจของผู้นำบางคนก็ใช้อำนาจแบบอัตตนิยม ถือหลักอัตตาธิปไตยคือ เป็นผู้นำที่นิยมใช้อำนาจของผู้นำ องค์ประกอบคุณสมบัติของผู้นำมีหลายอย่างหลายด้านแขกไปตามสิ่งที่ผู้นำจะต้องเกี่ยวข้องกับ ผู้นำมีความมีความสามารถในการปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่างให้ถูกต้องและได้ผลดีมีคุณสมบัติเหล่านี้ คือ

1. ตัวผู้นำ จะต้องมีคุณสมบัติภายในของตนเอง เป็นคนคิดเริ่มและเป็นแกนกลางไว้ในลักษณะผู้นำ

2. ผู้ตามโยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับผู้ตาม หรือเราอาจจะไม่เรียกว่าผู้ตามในพุทธศาสนาก็ไม่ได้นิยมใช้คำว่า ผู้ตามเราอาจจะใช้คำว่า "ผู้ร่วมไปด้วย"

3. จุดหมาย โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับจุดหมาย เช่น จุดหมายต้องมีความชัดเจนเข้าใจถ่องแท้และแน่วแนในจุดหมาย เป็นต้น

4. หลักการและวิธีการ ด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับหลักการและวิธีการที่จะทำให้สำเร็จผลบรรลุจุดหมาย

---

[68] สุรศักดิ์ ม่วงทอง, “พุทธธรรมกับภาวะที่พึงประสงค์ศึกษากรณีกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช” *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), 2553, หน้า ก.

5. สถานการณ์ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งที่จะประสบซึ่งอยู่ภายนอก ว่าทำอย่างไรจะผ่านไปได้ด้ายดี ในท่ามกลางสังคม สิ่งแวดล้อมหรือสิ่งที่ประสบปัญหา[69] เป็นต้น

องค์ประกอบส่วนสำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้นำ ที่ต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติจะทำให้ผู้นำพร้อมที่จะปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นได้อย่างถูกต้องบังเกิดผลดี ผู้นำเป็นผู้ที่มีจุดหมายชัดเจนเป็นที่พึ่งพิงของผู้ได้บังคับบัญชาได้ทั่วถึง เป็นแกนกลางในการบริหารงานมีจุดหมายและหลักการตรงไปตรงมาไม่เอนเอียงไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นยังมีหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้บริหารหรือผู้นำในการบริหารนี้มาปฏิบัติ โดยมีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้นำดังที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง หลักธรรมคุณธรรมประการดังนี้

1. มีความอดทน (ขมา) ต่อการปฏิบัติงานมีใจหนักแน่น ไม่ยอมตกในความชั่วไม่เกรงกลัวหรือมือคติ 5 เมื่อจะต้องตัดสินใจและ ไม่หวั่นไหวเพราะโลกธรรม 8

2. มีความตื่นตัว (ชาคริยะ) อยู่ตลอดเวลา มีความระมัดระวังไม่ประมาทในการปกครองชีวิตหน้าที่และการงาน

3. มีความขยันหมั่นเพียร (อุฏฐานะ) ต่อหน้าที่การคนงานมีความระมัดระวังไม่ประมาท

4. มีอัธยาศัยดีเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ (สังวิภาคะ) มีน้ำใจต่อผู้ร่วมงานเป็นมิตรที่ดีกับทุกคน

5. มีจิตใจที่เอ็นดู (ทยา) รักใคร่ห่วงใยเอาใจใส่ดูแลผู้ร่วมงาน

6. เอาใจใส่ตรวจตรวจตรา (อิฤขนา) การงานและหน้าที่ ที่ตนรับผิดชอบ[70]

ได้ยกหลักธรรมมาแสดงไว้ก็เพื่อให้เห็นถึงแนวคิดหรือคำสอนเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการบริหารงานผู้นำเป็นส่วนหนึ่ง ยังมีคำสอนที่พูดถึงคุณสมบัติของความเป็นผู้นำจะต้องประกอบด้วยลักษณะดังนี้คือ

1. เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (จักขุมา) มองสภาพเหตุการณ์ออกและจะวางแผนเตรียมรับหรือรุกได้อย่างไร

2. เป็นผู้ชำนาญในงาน (วิฐูโร) รู้จักวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ

3. เป็นผู้มีมนุษย์สัมพันธ์ดี (นิสสยสัมปันโน) เป็นผู้ที่มีมนุษย์สัมพันธ์ดี และได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น[71]

คุณสมบัติทั้ง 3 ประการมีความสำคัญขึ้นอยู่กับระดับของความแตกต่างของตัวผู้นำถ้าเป็นผู้นำระดับสูงรับผิดชอบในการวางแผนและดูแลคนจำนวนมาก ข้อที่ 1 และข้อที่ 3 มีความสำคัญหากที่ มีความสำกัญน้อยเพราะสามารถใช้ผู้ใดบังคับบัญชาที่มีคามรู้ความชำนาญเฉพาะด้านได้ สำหรับผู้นำระดับกลางทั้งสามข้อความสำคัญพอ ๆ กัน ถือ มีความเฉพาะด้าน มีมนุษย์สัมพันธ์ร่วมงานที่มองเห็นการมองการไกล ด้วยคุณธรรมของผู้นำเป็นผู้ทำให้ผู้ตามมีความกล้าหาญแกล้วกล้าเรียกว่าเวสารัชชกรณธรรม 5 ดังนี้คือ

---

[69] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ภาวะผู้นำ*, อ้างแล้ว, หน้า 5.

[70] องฺจตุกฺก. 21/7/9-10.

[71] ที.ปา. 11/63-65/21-733.

1. เป็นผู้มี (ศรัทธา) มีเหตุผล มั่นใจในหลักการและในการทำดี

2. เป็นผู้มี (ศีล) มีระเบียบวิจัยดีความประพฤติถูกต้องดีงาม ไม่ผิดศีลธรรม

3. เป็นผู้มี (พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก

4. เป็นผู้มี (วิริยารัมภะ) มีความเพียรมั่นคงจริงจังในกิจการนั้น ๆ

5.เป็นผู้มี (ปัญญา) ความรอบรู้เข้าใจเหตุผล ดีชั่ว รู้คิด รู้วินิจฉัย รู้หลักการ

คุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้นำเป็นคนประพฤติตนดีมีความกล้าหาญไปอยู่ในสถานที่ใดเป็นที่เคารพนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชาตรงกับจุดหมายที่ว่า “ผู้นำที่ดีไม่มีเสื่อม” ของผู้นำประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ได้นำเสนอผู้นำทางการเมือง และผู้นำทางการทหาร แต่รวมไปถึงผู้นำทางวิชาการ ผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชนด้วยกล่าวโดยรวมบุคคลสำคัญที่มีคุณสมบัติสรุปได้ 4 ประการดังนี้

1. แรงบันดาลใจ ถือพลังปรารถนาอย่างแรงกล้าที่ส่งเสริมผลักดันให้บุคคลทำงานเชิงรุกเข้าสู่เป้าหมายชีวิต กล่าวได้ว่า แรงบันดาลใจเป็นพลังแรงที่ก่อให้เกิดความมุ่งมั่นทุ่มเทเพื่อให้บุคคลบรรลุถึงเป้าหมายปลายทางในชีวิต เมื่อบุคคลมีแรงบันดาลใจให้กระทำในเรื่องใดความมีสมาธิและความมีปัญญาที่จะไปสู่หนทางของความสำเร็จก็จะตามมา แรงบันดาลใจจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้บุคคลที่จะก้าวไปข้างหน้าโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคข้อขัดข้องแต่กลับเข้าฝ่าฟันเครื่องกีดขวางเพื่อให้เข้าถึงผลสัมฤทธิ์ บุคคลสำคัญทั้ง 7 ท่านมีต่างแรงบันดาลใจอย่างเปี่ยมล้น

2. ทัศติเชิงบวก หรือทัศนคติเชิงสร้างคือ การมองโลกในแง่ดี และหลีกเลี่ยงการมองโลกในแง่ร้ายที่อาจทำลายขวัญกำลังใจของตนเองและผู้อื่น การมีทัศนคติเชิงบวกจึงไม่ใช่ความประมาทแต่เป็นการทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าพึ่งประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ ด้วยความปล่อยวาง ไม่เครียดไม่ทับถมให้สถานการณ์ที่เสียหายต้องหนักหนาสาหัสยิ่งขึ้นไปอีก เอดิสันคือแบบอย่างที่ดีงามของการเองโลกในแง่บวก โดยไม่ว่าผลการทดลองจะสำเร็จหรือล้มเหลว เอดิสันก็มองว่าคือ การได้เรียนรู้ปรากฏการณ์อย่างสำคัญ

3. ความเป็นนักสู้ผู้เสียสละ คือการทำหน้าที่ในลักษณะที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Service Above Self” หรืออาจแปลว่า "ให้บริการเหนือตนเอง" ถ้าจะขยายความก็คือ นักสู้ผู้เสียสละคือ นักสู้แบบถวายหัว หรือถวายชีวิตเพื่อผู้อื่น เพื่อประเทศชาติ และเพื่อมวลมนุษย์ชาติการสู้เพื่อผู้อื่นเป็นคุณธรรมที่สะท้อนความเสียสละ ริชดธเฟน, ไอเซนฮาวร์, แมกไซไซ ต่างเป็นแบบอย่างของการสู้รบในสงคราม เคลเลอร์รู้เพื่อคนพิการ เอดิสันสู้เพื่อพัฒนาเทคโนโลยี มาเธอร์เทเรซา เคลเลอร์สู่เพื่อคนพิการ เอดิสันสู้เพื่อพัฒนาเทคโนโลยี มาเธอร์เทซาและพุทธทาสภิกขุ สู้เพื่อยกระดับจิตใจของมนุษย์

4. ความมีภาวะผู้นำ ซึ่งหมายถึงความสามารถในกาจูงใจโน้มน้าวให้บุคคลอื่นประพฤติปฏิบัติตามในสิ่งที่ผู้นำวางวัตถุประสงค์ไว้ ภาวะผู้นำจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับความกล้าคิดกล้าริเริ่มกล้าตัดสินใจ กล้าทำ และกล้ารับผิดชอบ บุคคลผู้มีภาวะผู้นำ จึงมีพลังความสามารถในการสร้างศรัทธาบารมีให้บุคคลอื่นมีความคิดเห็นคล้อยตามหรือเกิดความยอดตามด้วยความสมัครใจและเต็มใจไม่ใช่ด้วยการบังคับข่มขู่หรือใช้อำนาจ[72]

---

[72] ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, *ผู้นำที่ดีไม่มีเสื่อม*, หน้า 302-303.

กล่าวโดยสรุป ผู้นำที่มีภาวะผู้นำนั้นจะยึดหลักของความมีเหตุมีผล การมองการณ์ไกล มีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะนำพาชุมชนไปสู่จุดหมายที่ชัดเจนที่เรียกว่า มีวิสัยทัศน์ โดยมีแรงบันดาลใจภายในเป็นพลังในการขับเคลื่อน เป็นบุคคลที่มองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ เป็นผู้ที่สามารถเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อเป็นโยชน์ส่วนรวม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน สังคมและประเทศชาติสืบไป

2.1.8 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ

1) ทฤษฎีเส้นทาง – เป้าหมาย เป็นทฤษฎีเชิงสถานการณ์ที่พัฒนาโดยเฮ้าส์[73]ซึ่งมีความเชื่อว่าผู้นำสามารถสร้างแรงจูงใจในการทำงานแก่ผู้ตามได้ โดยเพิ่มจำนวนและชนิดของรางวัลผลตอบแทนที่ได้รับจากการทำงานนั้น ผู้นำยังสามารถสร้างแรงจูงใจด้วยการทำให้เส้นทาง (Path) ที่จะไปสู่เป้าหมาย (Goal) ชัดเจนขึ้น และง่ายพอที่ผู้ปฏิบัติจะสามารถทำสำเร็จ ซึ่งผู้นำแสดงพฤติกรรมด้วยการช่วยเหลือ แนะนำ สอนงาน และนำทางหรือเป็นพี่เลี้ยงคอยดูแล นอกจากนี้ ผู้นำยังช่วยสร้างแรงจูงใจได้ด้วยการช่วยแก้ไขอุปสรรคขวางกั้นหนทางไปสู่เป้าหมาย รวมทั้งสามารถช่วยในการทำให้ตัวงานเองมีความน่าสนใจ และทำให้ผู้ตามเกิดความพึงพอใจต่องานที่ทำ

เฮ้าส์ (House, 1971) กล่าวว่าบทบาทหลักของผู้นำคือ การจูงใจผู้ตามของเขาด้วยการเพิ่มหรือทำให้ผลประโยชน์ของทีมงานหรือผู้ตามมีความชัดเจน หรือพยายามทำให้เป้าหมายของทีมงานบรรลุผล และบทบาทอีกประการหนึ่งคือ การทำให้เส้นทางที่จะนำพาไปสู่เป้าหมายของทีมงานมีความชัดเจน[74] นอกจากนี้ ทฤษฎีของเฮ้าส์ (House, 1971) จะนำเอาสภาพแวดล้อมการทำงานเช่น ลักษณะงาน ลักษณะผู้นำ ลักษณะทีมงาน มากาดการณ์ว่าจะส่งผลต่อทีมงานอย่างไร แล้วจึงกำหนดรูปแบบผู้นำที่เหมาะสมสำหรับสภาพแวดล้อมการทำงานและสภาวะของทีมงานนั้น เฮ้าส์ (House,1971) ได้จัดสภาพแวดล้อมการทำงาน ผลที่เกิดกับทีมงาน และต้นแบบผู้นำที่เหมาะสมออกเป็น 4 แบบ ได้แก่

1) ผู้นำแบบสั่งการ (Directive) ผู้นำจะอธิบายเส้นทางที่จะไปสู่จุดหมายอย่างชัดเจนด้วยการให้ทิศทางและคำแนะนำเกี่ยวกับเป้าหมายงาน และมาตรฐานการปฏิบัติงานโดยปกติแล้วลักษณะงานจะมีความซับซ้อน ไม่มีระบบ ผู้ตามขาดประสบการณ์และยอมรับการควบคุมอย่างใกล้ชิดจากภายนอก ผู้นำจะบอกวิธีการทำงานและผลที่คาดว่าจะได้รับแก่ผู้ตาม แทบจะไม่มีการพูดถึงความต้องการส่วนบุคคล (เช่น ความรู้สึกหรือการเงิน) เพราะผู้นำและองค์การมองว่างานได้ให้ค่าตอบแทนในตัวเองอย่างเป็นธรรมแล้ว

2) ผู้นำแบบสนับสนุนส่งเสริม (Supportive ให้ความสำคัญมากในเรื่องการปรับปรุงบรรยากาศการทำงานเช่น ความเป็นมิตรและช่วยเหลือกัน รวมถึงการดูแลสวัสดิการนแบบนี้เหมาะที่จะใช้ในสภาวะแวดล้อมที่ทีมงานสามารถทำงานได้อย่างมีทักษะ และผู้ตามหรือทีมงานเชื่อว่าพวกเขา

---

[73] House, R. J. (1971). “A path-goal theory of leader effectiveness”. *Administrative Science Quarterly*, 16 : 321-328.

[74] Ibid, pp. 321-328.

สามารถจัดการกับงานนั้นได้ ทีมงานไม่ต้องการการกำกับดูแลที่ใกล้ชิด แต่ต้องการความเอาใจใส่ในการกำจัดปัญหาด้านอารมณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงานเช่น การลดงานที่จำเจและไม่น่าสนใจ

3) ผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative) ทีมงานในผู้นำแบบนี้คล้ายกับผู้นำแบบสนับสนุนส่งเสริม คือมีความเชื่อมั่นในตนเองและมีประสบการณ์ พวกเขาเชื่อว่าตนสามารถควบคุมและจัดการงานที่ได้รับมอบหมายได้ ผู้ตามหรือทีมงานนี้จะปฏิเสธการควบคุมที่ใกล้ชิด จะต่างกับสถานการณ์ของผู้นำแบบสนับสนุนส่งเสริมตรงที่สภาพแวดล้อมการทำงาน กล่าวคือ งานจะมีระบบงานมากกว่า มีความจำเจน้อยกว่า ผู้นำจะปรึกษากับทีมงานในการตัดสินใจ การกำหนดวิธีการบรรลุเป้าหมาย และการรับฟังความคิดเห็นของทีมงาน

4) ผู้นำแบบเน้นความสำเร็จ (Achievement oriented) เน้นไปที่การกระตุ้นทีมงานให้ใช้ศักยภาพของแต่ละคน ทีมงานมีความสามารถและความเชื่อมั่น ที่สำคัญคือยอมรับการที่ผู้นำตั้งเป้าหมายที่ ทะเยอทะยาน ทีมงานมีความไว้วางใจและเคารพตัวผู้นำ มีแรงจูงใจและเชื่อมั่นมากขึ้นจากความเชื่อของผู้นำที่ว่าทีมงานแต่ละคนสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้[75]

แนวความคิดของการเป็นผู้นำที่ใช้พฤติกรรมผู้นำในทฤษฎีเส้นทาง-เป้าหมายถูกนำไปเชื่อมโยงกับกรอบพื้นฐานความเป็นผู้นำที่ใช้ภาวะผู้นำด้านนวัตกรรมในการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อการการคิดนวัตกรรมซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญาในการสร้างสรรค์สิ่งที่แปลกใหม่และความคิดที่มีประโยชน์ รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อการคิดนวัตกรรมนี้จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมผู้นำแบบเปิดที่มีลักษณะคล้ายกับพฤติกรรมของผู้นำตามทฤษฎีเส้นทาง-เป้าหมายในการกระตุ้นให้ทีมงานสร้างสรรค์ความคิดใหม่ให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ (Jansen, Van den Bosch, & Volberda, 2006)[76] โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำในแบบสนับสนุนส่งเสริม (Supportive) ที่ให้ความสำคัญมากในเรื่องการปรับปรุงบรรยากาศการทำงาน ผู้นำแบบมีส่วนร่วม(Participative) ในลักษณะของการให้คำปรึกษากับทีมงานในการตัดสินใจ การกำหนดวิธีการบรรลุเป้าหมาย และการรับฟังความคิดเห็นของทีมงาน และผู้นำแบบเน้นความสำเร็จ (Achicvement oriented) ที่เน้นการกระตุ้นให้ทีมงานใช้ศักยภาพของแต่ละคน ให้ยอมรับเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้และพยายามทำงานให้ได้ผลสำเร็จตามเป้าหมาย

2) ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational leadership)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีฐานแนวคิดในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลโดยผู้นำที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะสามารถจูงใจและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตามปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมายตามที่มุ่งหวังได้นอกจากนี้แบสและอวาลิ[77]กล่าวว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานและผู้ตามโดยพยายามเปลี่ยนแปลงและพัฒนาความสามารถ

---

[75] Ibid, pp. 321-328.

[76] Jansen, J. J. P., Van den Bosch, F. A. J., & Volberda, H. W, “ Exploratory innovation, exploitative innovation, and performance: Effects of organizational antecedents and environmental moderators”, *Management Science*, 52 (2006) : 1661-1674.

[77] Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1993). “ Transformation leadership and organizational culture”. *Public Administration Quarterly*, 17(1), (1993) : 114-122.

ของผู้ร่วมงานและผู้ตามให้ไปสู่ระดับที่สูงขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในภารกิจและวิสัยทัศน์ของกลุ่มและขององค์การ จูงใจให้ผู้ร่วมงานและผู้ตามให้มองเห็นประโยชน์ของกลุ่ม องค์กรหรือสังคม ซึ่งกระบวนการผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานและผู้ตามนี้จะกระทำโดยผ่านองค์ประกอบพฤติกรรม เฉพาะ 4 ประการ ดังนี้

1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized influence-1) หมายถึง การที่ผู้นำประพฤติตัวเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ตาม ผู้นำจะเป็นที่ยกย่อง เคารพนับถือ และศรัทธา และทำให้ผู้ตามเกิดความภาคภูมิใจ ผู้ตามจะพยายามประพฤติปฏิบัติและมีพฤติกรรมเป็นแบบผู้นำ ผู้นำจะต้องคำนึงความต้องการของผู้อื่นเหนือความต้องการของตนเอง มีความสม่ำเสมอในอารมณ์สามารถควบคุมสติอารมณ์ได้ในสถานการณ์วิกฤต เป็นผู้กระทำในสิ่งที่ถูกต้อง มีคุณธรรมและจริยธรรมสูง หลีกเลี่ยงที่จะใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน ประพฤติตนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น มีความเฉลียวฉลาด มีสมรรถภาพ ความตั้งใจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง แน่วแน่ในอุคมการณ์ความเชื่อและค่านิยม นอกจากนั้น ผู้นำจะเสริมความภาคภูมิใจ ความจงรักภักดี และความมั่นใจให้เกิดขึ้นกับผู้ตาม และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับผู้ตามโดยยึดวิสัยทัศน์และจุดประสงค์ในการทำงานร่วมกัน

2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration motivation-IM) หมายถึง การที่ผู้นำจูงใจให้ผู้ตามให้เกิดแรงบันดาลใจ โดยทำให้งานมีความหมายและท้าทาย ผู้นำจะกระตุ้นจิตวิญญาณของทีม (team spirit) แสดงออกซึ่งความกระตือรือร้น มองโลกในแง่ดี สื่อความต้องการที่ผู้นำต้องการอย่างชัดเจน ผู้นำต้องแสดงหรืออุทิศตัวต่อการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน แสดงความเชื่อมั่นและแสดงให้เห็นความตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะสามารถบรรลุเป้าหมายได้ ช่วยให้ผู้ตามมองข้ามผลประโยชน์ของตน เพื่อวิสัยทัศน์และภารกิจขององค์กร รามทั้งพัฒนาความผูกพันของตนต่อเป้าหมายระยะยาว นอกจากนี้ ยังต้องสร้างแรงบันดาลใจ ทำให้ผู้ตามรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และกระตุ้นให้ผู้ตามสามารถจัดการกับปัญหาที่ตนเองเผชิญได้

3) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual stimulation-IS) หมายถึง การที่ผู้นำกระตุ้นให้ผู้ตามได้ตระหนักถึงปัญหาต่างที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน โดยกระตุ้นให้ผู้ตามคิดหาแนวทางใหม่ๆ และสร้างสรรค์มาแก้ปัญหาในหน่วยงาน การเปลี่ยนกรอบ (Reframing) การมองปัญหา และการเผชิญกับสถานการณ์เก่าๆ ด้วยวิถีทางแบบใหม่ๆ มีการจูงใจและสนับสนุนความคิดริเริ่มในการพิจารณาปัญหาและการหาคำตอบของปัญหา ให้กำลังใจผู้ตามให้พยายามหาทางแก้ปัญหาด้วยวิธีใหม่ๆ กระตุ้นให้ผู้ตามแสดงความคิด และเหตุผล และไม่วิจารณ์ความคิดของผู้ตาม ทำให้ผู้ตามรู้สึกว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ท้าทาย และเป็นโอกาสที่ดีที่จะแก้ปัญหาร่วมกัน โดยการสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้ตามว่าปัญหาทุกอย่างต้องมีวิธีแก้ไข และการแก้ไขได้นั้นจะต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาของผู้ร่วมงานทุกคน ผู้ตามจะได้รับการกระตุ้นให้ตั้งคำถามต่อค่านิยมของตนเอง ความเชื่อมั่น และประเพณี การกระตุ้นทางปัญญาเป็นส่วนที่สำคัญของการพัฒนาความสามารถของผู้ตามในการที่จะตระหนัก เข้าใจ และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized consideration-IC) ผู้นำจะต้องดูแลเอาใจใส่ผู้ตามเป็นรายบุคคล เป็นการทำให้ผู้ตามรู้ สึกมีคุณค่า และมีความสำคัญผู้นำจะต้องกระทำตนเป็นทั้งโค้ช (Coach) และที่ปรึกษา (Advisor) และให้ความสำคัญกับความต้องการของผู้ตาม รวมทั้งพัฒนาศักยภาพของผู้ตามให้สูงขึ้น นอกจากนี้ จะสนับสนุนให้ผู้ตามได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

สร้างบรรยากาศของการให้การสนับสนุน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความจำเป็นและความต้องการ ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริมให้มีการสื่อสารสองทาง และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ตามเป็นการส่วนตัว มองเห็นผู้ตามเป็นบุคคลมากกว่าเป็นพนักงานหรือเป็นเพียงปัจจัยการผลิต ผู้นำจะต้องใช้ทักษะการฟังอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ (Empathy) มีการมอบงานเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้ตาม เปิดโอกาสให้ผู้ตามได้ใช้ความสามารถพิเศษอย่างเต็มที่ และเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่ซ้ำทายความสามารถ ผู้นำจะดูแลผู้ตามว่าต้องการคำแนะนำ การสนับสนุน และการช่วยให้ก้าวหน้าในการทำงานที่รับผิดชอบอยู่ โดยผู้ตามจะไม่รู้สึกว่าเขากำลังถูกตรวจสอบ

เมื่อพิจารณาแนวคิดของทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง จะพบว่า ภาวะผู้นำด้านนวัตกรรม (Innovation lcadershi) จะใช้ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากภาวะผู้นำลักษณะนี้จะกระตุ้นให้ผู้นำแสดงพฤติกรรมในการคิดค้นกิจกรรมการพัฒนาโดยใช้แนวความคิดใหม่ๆ เป็นการสร้างความคิด กลยุทธ์ใหม่ๆ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบ ภาวะผู้นำด้านนวัตกร รัยจะต้องมีการกระตุ้นทางปัญญาให้บุคลากร และมีความเชื่อว่า นวัตกรรมจะบรรลุผลได้นั้น บุดลากรจะต้องคิดสร้างสรรค์เป็นรายบุคคล โดยผ่านแรงจูงใจที่สร้างแรงบันดาลใจและความสามารถพิเศษยของบุคคล ซึ่งสอดกล้องกับแนวคิดของทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งเน้น การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

คำว่า "ชุมชน" มีความหมายในลักษณะต่าง ๆ มากมาย เช่น ด้านการปกครอง ด้านการพัฒนา ด้านวัฒนธรรม ด้านวิชาการ และในฐานะหน่วยทางสังคมที่ทำหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน เป็นต้น ดังนั้นการนิยามความหมายคำว่าชุมชนจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก การศึกษาเพื่อทำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนที่จะนำพาชุมชนไปสู่จุดมุ่งหมายที่ดี โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงความหมายของชุมชน และลักษณะของชุมชน ดังนี้

2.2.1 ความหมายของชุมชน

ปัจจุบันคำว่า "ชุมชน" เป็นศัพท์ที่บัญญัติมาจากภาษาอังกฤษ คือคำว่า "Community" สำหรับในประเทศไทยคำว่า ชุมชนได้ถูกนำมาใช้อย่างเป็นทางการในปีพ.ศ.2505 เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน่วยราชการที่มีการแยกส่วนพัฒนาการท้องถิ่นออกจากกรมมหาดไทยแล้วจัดตั้งเป็นกรมการพัฒนาชุมชน สังกัดกระทรวงมหาดไทย คำว่า ชุมชนที่นำมาใช้นั้นมีความหมายซ้อนทับกับคำว่า "บ้านหรือหมู่บ้าน" เป็นหน่วยการปกครองพื้นฐานในสังคมไทยมาแต่ดั้งเดิมด้วย จากนั้นชุมชนจึงถูกนำมาใช้ในความหมายของลักษณะต่าง ๆ มากมาย อาทิ ความหมายที่เป็นรูปแบบของหน่วยทางสังคมและสถาบันการปกครอง เช่น ด้านการปกครอง ด้านการพัฒนา ด้านวัฒนธรรม และด้านวิชาการ เป็นต้น ตลอดจนลักษณะของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ในเชิงกระบวนการ เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมืองและชุมชนแออัด เป็นต้น ประกอบกับแนวคิดอื่นที่หลากหลาย เช่น องค์กรชุมชน

ป่าชุมชน ผู้นำชุมชน พัฒนาชุมชน วัฒนธรรมชุมชน สิทธิชุมชนและอำนาจชุมชน เป็นต้น[78] ดังนั้นคำว่าชุมชนจึงเป็นความหมายที่มีขอบเขตกว้างมาก ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความหมายที่ใกล้เคียงกันดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ว่า ชุมชน คือหมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน[79]

ปราสาท หลักศิลา กล่าวว่าชุมชน หมายถึง กลุ่มคนพวกหนึ่งซึ่งครอบครองบริเวณที่มีอาณาเขตแน่นอน โดยถือว่าตนมีความผูกพันอยู่กับอาณาบริเวณแห่งนั้นและมีความยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่นมั่นคง[80]

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง องค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่งและปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ได้และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้[81]

จิตติ มงคลชัยอรัญญา กล่าวว่า ชุมชนประกอบไปด้วย ระบยความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ อาชีพ ระบบการเมือง ระบบการปกครองและโครงสร้างอำนาจ รวมถึงระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อกันและระหว่างกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกจากกันได้[82]

ประเวศ วะสี ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามที่จะทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำซึ่งรวมถึงการสื่อสารกัน[83]

สนธยา พลศรี ได้สรุปความหมายของคำว่าชุมชนจากความหมายโดยสามัญสำนึก ความหมายโดยรูปศัพท์และความหมายทางวิชาการไว้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่อยู่รวมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียกเป็นอย่างอื่นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพัน เอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน[84]

---

[78] ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง, *ชุมชน*, (สงขลา : นำศิลป์โฆษณา), 2544), หน้า 4.

[79] ราชบัณฑิตยสถาน, (*พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน*, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2442), หน้า 368.

[80] ปราสาท หลักศิลา, *ชุมนุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สภาวิจัยแห่งชาติ, 2519), หน้า 2.

[81] สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2525), หน้า 6.

[82] จิตติ มงคลชัยอรัญญา, *การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา*, (เอกสารประกอบการเรียนภาควิชาการพัฒนาพัฒนาชุมชน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), หน้า 3.

[83] ประเวศ วะสี, *ประชาคมตำบล*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : มติชน), 2541, หน้า 13. 2546), หน้า 63.

[84] สนธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนโสตร์, 2547), หน้า 22.

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง ได้สรุปความหมายของชุมชนออกเป็น 3 แนวทาง ที่มีความแตกต่างกันออกไปตามที่มาและความหมาย คือ

1. ชุมชน หมายถึง การรวมตัวกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันตามบรรทัดฐานทางสังคม มีความผูกพัน มีความเป็นปึกแผ่น และอาจหมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีสายสัมพันธ์กันทั้งในมิติความสัมพันธ์แบบเครือญาติและมิติทางสังคมและวัฒนธรรม

2. ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้านตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความผูกพันทั้งในด้านพื้นที่และความเอื้ออาทรที่มีต่อกัน

3. ชุมชน หมายถึง องค์กรและขบวนการทางสังคมที่มีวัตถุประสงค์แน่ชัดและรวมกันในระยะเวลาที่นานพอสมควร จนเกิดระบบความสัมพันธ์และความผูกพันกันเกิดขึ้น เช่น องค์กรชุมชน องค์กรในท้องถิ่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น[85]

นอกจากนี้คำว่า ชุมชนในความหมายทางสากลและนักคิดของตะวันตก ได้ให้ความหมายทั้งที่คล้ายคลึงและแตกต่างกับความหมายของนักวิชาการไทย ดังต่อไปนี้

แคมบริดจ์ (Cambridge Advanced Learner's Dictionary, 2003 : 53) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ ชุมชน (Commune) ว่าหมายถึง กลุ่มคนหรือกลุ่มครอบครัวที่อยู่อาศัยร่วมกันในพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใด Particular Area) โดยกลุ่มคนเหล่านี้ต่างก็ทำงานร่วมกัน ใช้สิทธิและเป็นเจ้าของพื้นที่และผลประโยชน์ต่าง ๆ ร่วมกัน จนทำให้เกิดพื้นฐานทางความคิด ความเชื่อ ตลอดจนมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมร่วมกัน ประหนึ่งว่ากลุ่มคนเหล่านี้เป็นหนึ่งเดียวกัน (As a Unit) ทั้งชุมชน[86]

นอร์ตัน (Norton, 1994 : 158) ได้อธิบายคำว่า ชุมชน หรือ Commune ว่าเป็นคำที่มาจากภาษาฝรั่งเศส ซึ่งหมายถึง การอยู่ร่วมกันของประชาชนในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งเป็นเวลานาน จนทำให้ประชาชนเหล่านี้มีความรักและผูกพันกันจนเป็นหนึ่งเดียว จึงได้พยายามร่วมกันในการจัดระบบการปกครองตัวเองขึ้น เรียกว่า Self-Governing Community อันถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองท้องถิ่นในฝรั่งเศส เยอรมันและอีกหลายประเทศในทวีปยุโรป[87]

พาร์ค กับ เบอร์เกส (Park and Burgess, อ้างถึงใน ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, 2556) กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง อาณาบริเวณของท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ซึ่งผู้คนในท้องถิ่นนั้นพูดภาษาเดียวกัน มีจารีตประเพณีอย่างเดียวกันมีความรู้สึกเป็นแบบเดียวกันและมีการกระทำไปตามทัศนคติซึ่งเป็นไปในทางเดียวกัน[88]

---

[85] ดำรง แก้วเพ็ง, *ชุมชน*, (สงขลา : นำศิลป์โฆษณา, 2556), หน้า 7-8.

[86] Cambridge University, *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003), p. 53.

[87] Norton. A, "International Handbook of Local and Regional Government", in A Comparative Analysis of Advanced Democracies, (Birmingham : Elger, 1994), p. 158.

[88] ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, *ชุมชน,* (http:/www.human.cmu.ac.th/-hc/ebook/006103/Lesson 10/01.htm) (วันที่ 15 มิถุนายน 2556)

เนลสัน, แรมเซย์ และ เวอร์เนอร์ (Nelson, Ramsey and Verner, อ้างถึงใน ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, 2556) ได้ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนซึ่งมีความสัมพันธ์กันในอาณาเขตหนึ่ง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์นี้หมายถึงการปฏิบัติต่อกัน (Interaction)

การอธิบายความหมายของคำว่าชุมชนดังที่กล่าวมาข้างต้น พบว่าความหมายส่วนใหญ่มีลักษณะใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะประเด็นกลุ่มคนที่อยู่รวมกัน กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันทั้งความเชื่อ ศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม และมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน รวมทั้งประเด็นอาณาบริเวณพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งผู้คนพูดภาษาเดียวกัน มีจารีตประเพณีอย่างเดียวกันจะเห็นว่าบุคคลต่าง ๆ ข้างต้นได้ให้คำยามแ หมายของคำว่าขุมชนไว้อย่างชัดเจนว่าการที่คนมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีวัตถุประสงค์รวมกันเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์โดยรวม ซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ที่ดีผ่านการติดต่อสื่อสาร สามารถเรียนรู้ร่วมกันภายใต้บรรทัดฐาน จารีตประเพณีเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเป็นพวกเดียวกันในชุมขน แต่เมื่อชุมชนเริ่มมีพัฒนาการและความเจริญเกิดขึ้น ชุมชนจึงจำเป็นต้องมีองค์กร สถาบันต่าง ๆ ที่เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ของคนในชุมขนดังนั้นชุมชนมีความหมายมากกว่าการเป็นสถาบันที่ช่วยจัดการการพัฒนา กล่าวคือทุกขุมชนทำหน้าที่เชื่อมโยงขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม เอื้ออำนวยการมีส่วนร่วมของคนกลุ่มต่าง ๆ และเพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมซึ่งเป็นพื้นฐานการคุ้มครองทางสังคมที่สำคัญ

จากความหมายที่นักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายไว้หลากหลายนั้น ผู้วิจัยขอสรุปโดยให้ความหมายของชุมชนว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยในอาณาบริเวณเดียวกันที่มีอาณาเขตแน่นอน เช่นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น ชุมชนประกอบไปด้วยระบบความสัมพันธ์กันทั้งความเชื่อ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ระบบการเมืองการปกครอง มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน การอยู่ร่วมกันของประชาชนในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งเป็นเวลานานจนทำให้เกิดพื้นฐานความคิด ความเชื่อ เกิดความรักความผูกพันกันจนเป็นหนึ่งเดียว รวมถึงมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน มีความพยายามที่จะทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำให้บรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่สามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ของชุมชนตนเอง และมีผลประโยชน์ร่วมกัน

2.2.2 ลักษณะของชุมชน

จากความหมายเกี่ยวกับชุมชนดังที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าชุมชนมีลักษณะที่สำคัญหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยมุ่งศึกษาลักษณะของชุมชน โดยนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้ สนธยา พลศรี ได้อธิบายลักษณะของชุมชนเอาไว้ คือ

1. การรวมตัวกันของกลุ่มคน (Group of People) กล่าวคือเป็นการรวมตัวกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปจนเป็นประชากรหรือพลเมืองของชุมชนที่มีความหลากหลาย ในด้านของกลุ่มคน เช่น โครงสร้างประชากร ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ เชื้อชาติ ศาสนา การศึกษา อาชีพ รวมกระทั่งคนพิการและผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ นอกจากนี้การรวมตัวกันเป็นกลุ่มคนอาจมีความแตกต่างกันออกไปตามระดับความพร้อมหรือลักษณะของกิจกรรมที่สนใจร่วมกัน เช่น ด้านอาชีพ การเมือง

สิ่งแวดล้อม การสร้างนวัตกรรม เป็นต้น ซึ่งเริ่มตั้งแต่การรวมเป็นกลุ่มเล็ก องค์กรชุมชน สถาบันมูลนิธิ สหกรณ์หรือเรียกชื่อเป็นอย่างอื่นในเครือข่ายสังคมเสมือนจริง

2. มีอาณาเขตบริเวณทางภูมิศาสตร์สำหรับเป็นที่ตั้ง (Area) เป็นขอบเขตของการรวมตัวกัน ซึ่งอาจจะเป็นขอบเขตเชิงนิเวศ เป็นพื้นที่ธรรมชาติตามสภาพภูมิศาสตร์หรือภูมิประเทศของชุมชนนั้น ๆ เช่น พื้นที่ริมฝั่งทะเล พื้นที่เชิงเขา พื้นที่ลุ่มน้ำหรืออาจจะเป็นพื้นที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคาร บ้านเรือน สถานที่ทำการ เป็นต้น หรืออาจจะเป็นขอบเขตพื้นที่ทางการปกครอง เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เขตและแม้กระทั่งเขตพื้นที่ลักษณะเฉพาะ เช่น เขตเศรษฐกิจ เขตการพัฒนาเขตอนุรักษ์และการท่องเที่ยว เป็นต้น

3. มีปฏิสัมพันธ์หรือปฏิบัติต่อกัน (Relationship or Interaction) คือการติดต่อสัมพันธ์กัน มีความสนใจทางสังคมร่วมกัน มีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน มีความสนิทสนมกัน มีความสัมพันธ์แบบพบปะกันโดยตรง (Face to Face) ซึ่งการที่กลุ่มคนมาอยู่ร่วมกัน มีการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชนย่อมจะมีการติดต่อสัมพันธ์และมีการปฏิบัติต่อกันหรือการกระทำร่วมกันระหว่างญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านทั้งในระดับครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล เป็น ซึ่งอาจจะเป็นลักษณะโดยตรงหรือโดยอ้อม เช่น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การติดต่อสื่อสารกัน การร่วมแรงร่วมใจกัน การช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งการมีฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและนอกชุมชน จะเป็นไปในลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community)

4. มีความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belongingness) โดยเป็นความรักและความหวงแหนในชุมชน กล่าวคือสมาชิกที่รวมกันในชุมชนมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ และสมาชิกที่มีความหลากหลายนั้นย่อมจำเป็นต้องสร้างพื้นฐานความรัก ความเมตตา เอื้ออาทรต่อกัน สมานฉันท์ สามัคคีต่อกัน เพราะเงื่อนไขดังกล่าวจะทำให้เกิดความผูกพัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อชุมชน ซึ่งจะเป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลังและชุมชนเข้มแข็งต่อไป

5. มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน (Goal and Target) การรวมตัวของกลุ่มคนในชุมชนจะเป็นการรวมตัวที่ไม่หละหลวมเพียงชั่วครั้งชั่วคราว แต่เป็นการรวมตัวที่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ดีงามและปรารถนากระทำให้สำเร็จร่วมกัน ทั้งที่เป็นเป้าหมายส่วนตัวของสมาชิกและเป้าหมายของชุมชนที่จะต้องคำนึงถึงควบคู่กันไปและที่สำคัญจะต้องสอดคล้องกับเป้าหมายหลักของประเทศด้วย เช่น ชุมชนชนบทมีการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นที่เน้นการพัฒนาและถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือชุมชนวิชาการ เป็นการรวมกลุ่มนักวิชาการเพื่อคิด วิเคราะห์ วิพากษ์เรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นต้น ซึ่งการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายนั้นสมาชิกในชุมชนจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน โดยการคิด วิเคราะห์สถานการณ์ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อันจะนำไปสู่การแสวงหาแนวทางแก้ไขหรือทางเลือกใหม่ ๆ และจะได้ดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปตามทิศทางและเป้าหมายที่กำหนด

6. มีจิตสำนึกร่วมกันและมีสวนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของชุมชน (Public Consciousness) สมาชิกที่รวมตัวกันจะมีความหลากหลายของกลุ่มในชุมชน การกระทำหรือกิจกรรมก็จะมีความหลากหลายตามลักษณะการเกิดขึ้นของกลุ่มเหล่านั้น นอกจากนี้ชุมชนยังมีกิจกรรมที่ทำให้เกิดผลประโยชน์และเพื่อบริการสาธารณะและใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ปัจจัย

โครงสร้างพื้นฐาน บริการสาธารณสุข บริการด้านการศึกษา การแก้ปัญหาจราจร เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สมาชิกมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันหรือการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) จากการเข้าไปมีส่วนร่วมของสมาชิกในการรับรู้ ตัดสินใจและการปฏิบัติร่วมกันด้วยจิตสำนึกของความเป็นพลเมือง สิ่งเหล่านี้หากสมาชิกรวมตัวกันนานจนนำไปสู่เป้าหมายและทำกิจกรรมบางสิ่งบางอย่างร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

7. มีการจัดระเบียบของชุมชน (Organization) เป็นการจัดระเบียบความเรียบร้อยของชุมชน การควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิก เช่น บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) การจัดช่วงชั้นทางสังคมท(Social Stratification) สถาบันทางสังคม (Social Institution) และวัฒนธรรมของชุมชน (Culture) มีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สมาชิกได้ประพฤติปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนและวัฒนธรรมที่ได้สร้างไว้ ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

8. มีการติดต่อสื่อสารและมีเครือข่าย (Communication and Network) ในชุมชนสมาชิกจะมีระบบของการติดต่อสื่อสารเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การพบปะพูดคุย การประชุม การใช้สื่อพื้นบ้าน การใช้เทคโนโลยีสื่อสาร ระบบInternet Social Network เป็นต้น และนอกจากนี้ในชุมชนจะมีระบบเครือข่ายการเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนทั้งที่เป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชนและนอกชุมชนโดยเฉพาะเครือข่ายสังคมออนไลน์นั้น การสื่อสารและการมีเครือข่ายเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเป็นชุมชนเพราะจะนำไปสู่การแบ่งปัน การแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้และกระบวนการจัดการในชุมชนและนอกชุมชนนั้น คือพื้นที่ปฏิบัติการจริงของสังคม[89]

นอกจากนี้สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ ยังได้สรุปลักษณะของชุมชนว่า มี 4 ประเภทด้วยกันดังนี้

1. ชุมชนทางกายภาพ คือชุมชนที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อาศัยธรรมชาติเป็นตัวกำหนดขอบเขตที่แน่นอน

2. ชุมชนทางสังคมและวัฒนธรรม คือชุมชนที่อาจจะอาศัยในเขตที่แน่นอนและไม่แน่นอนก็ได้ แต่อาจทำกิจกรรมทางสังคม เช่น กลุ่มศรัทธาวัด กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มเหมืองฝาย ฯลฯ

3. ชุมชนจัดตั้งเพื่อกิจกรรมเฉพาะอย่าง คือชุมชนที่ไม่มีอาณาเขตที่แน่นอน มีเพียงกิจกรรมร่วมกันเพื่อนำไปสู่เป้าหมายเดียวกัน เช่น กลุ่มรักษ์ดอยอินทร์ กลุ่มฮักเมืองน่าน ฯลฯ

4. ชุมชนทางเครือข่ายการสื่อสาร คือเป็นชุมชนที่อาศัยเครือข่ายเชื่อมโยงของระบบสื่อสารในการติดต่อกัน เชื่อมความสัมพันธ์กัน[90]

ลักษณะของชุมชนดังกล่าวข้างต้นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน สนับสนุนเกื้อกูลกันและกันและร่วมกันเป็นชุมชน นอกจากนี้ ไอฟ์ (Ife, J.W.) ได้อธิบายลักษณะของชุมชนท้องถิ่นในฐานะเป็นองค์กรหรือหน่วยทางสังคมที่มีองค์ประกอบเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กัน 5 ประการ คือ

---

[89] สนธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2547), หน้า 22-23.

[90] สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, *การสื่อสารเพื่อการพัฒนา*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2549), หน้า 5.

1. ขนาดที่ไม่เกินความสามารถของมนุษย์ คือมีขนาดตั้งแต่พอประมาณจนไปถึงขนาดใหญ่ไม่เป็นส่วนตัว มีโครงสร้างเหนียวแน่นที่ศูนย์กลาง เป็นระบบปฏิสัมพันธ์ของคนส่วนใหญ่ในหน่วย ซึ่งของหน่วยหรือชุมชนมักมีขอบเขตอยู่ในระดับที่สมาชิกคนหนึ่งสามารถทำความรู้จักมักคนอื่น ๆ ได้เท่าที่ต้องการและก็เป็นขนาดที่ทุกคนในนั้นสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของส่วนรวมได้โดยไม่มีอุปสรรค โดยชุมชนท้องถิ่นต้องมีโครงสร้างไม่ใหญ่โตเกินกว่าที่คนที่เป็นสมาชิกจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีอำนาจควบคุมความเป็นไปในชุมชนได้ ซึ่งความเป็นจริงเราไม่สามารถระบุตัวเลขเฉพาะเจาะจงลงไปได้ว่าจะต้องมีจำนวนเท่าไร บางครั้งก็อาจจะเป็นเพียงกลุ่มคนจำนวนไม่กี่คนไปจนถึงเป็นพันเป็นหมื่นหรือจำนวนมากในระดับประเทศก็ได้

2. ความเป็นตัวคนและความเป็นเจ้าของ ในความเป็นชุมชนโดยทั่วไปมักมีสาระเกี่ยวกับความรู้สึกที่เป็นเจ้าของแฝงอยู่หรือไม่ก็มีการยอมรับและเห็นคุณค่าร่วมกันภายในกลุ่ม อันเป็นที่มาของคำว่า "เป็นสมาชิกของชุมชน" ที่มีความหมายครอบคลุมคำว่า "ความเป็นเจ้าของ" การยอมรับจากคนอื่น ๆ ความจงรักภักดีและการยอมรับในความมุ่งหมายต่าง ๆ ของกลุ่มด้วยความเต็มใจความรู้สึกเป็นเจ้าของหรือเป็นสมาชิกของชุมชนนั้นแยกไม่ได้จากความรู้สึกในเรื่องความมีตัวตนความเป็นชุมชนมักจะแทรกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นตัวตนในปัจเจกบุคคลที่สร้างความรู้สึกว่าเขาว่าเป็นใครอยู่ที่ไหน ซึ่งมีความสำคัญมากในสังคมโลกในปัจจุบัน เนื่องจากสถาบันชุมชนที่เคยเอื้อต่อการแสดงตัวตนของคนในอดีต ได้คลายความสำคัญลงไปมาก ไม่ว่าจะเป็น ตระกูล เผ่า หมู่บ้านวัดหรือโบสถ์ ที่เคยสร้างความรู้สึกร่วมกัน ในขณะที่ทุกวันนี้สถานที่ทำงาน โรงงาน สถาบันการศึกษาลักษณะอาชีพกำลังมีความสำคัญมากขึ้นในฐานะแห่งกำหนดสถานภาพและบทบาทของบุคคลอย่างเป็นทางการ

3. มีพันธะหน้าที่ สมาชิกของชุมชนต้องมีพันธกิจหรือภาระหน้าที่ที่ชัดเจนที่ต้องกระทำให้กับชุมชนที่สังกัด โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทุกอย่างของชุมชน เพื่อสร้างและดำรงวิถีชีวิตของชุมชน

4. มีความใกล้ชิดสนิทสนมแบบสังคมชนบท ชุมชนต้องมีโครงสร้างที่ก่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมของหมู่สมาชิก สมาชิกสามารถมีสัมพันธภาพต่อกันและกันได้ในหลาย ๆ บทบาทในสภาพที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน ไม่มีเงื่อนไขที่ส่อไปในทางขีดวงจำกัดเฉพาะกลุ่มหรือเฉพาะพวก ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับการเสริมสร้างศักยภาพของบุคคลในการแสดงความสามารถในเรื่องต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนหมู่มากและเป็นคุณแก่ชุมชนโดยตรง

5. มีวัฒนธรรมร่วม ชุมชนเป็นแหล่งกำเนิดของระบบคุณค่า การสร้างสรรค์และการแสดงออกวิถีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งที่ต่างก็มีคุณลักษณะเฉพาะตัวที่แนบแน่นกับชุมชนนั้น 1 ซึ่งเป็นกลไกเสริมสร้างให้สมาชิกของชุมชนเป็นผู้ผลิตวัฒนธรรมเพื่อใช้เองมากกว่าเป็นเพียงผู้บริโภควัฒนธรรมที่หยิบยืมมาจากชุมชนอื่นและมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดความแตกต่างหลากหลายระหว่างชุมชนต่าง ๆ และเกิดภาวการณ์มีส่วนร่วมที่กว้างขวางมากขึ้น[91]

---

[91] Ife, J.W., *Community Development, Creating Community Alternatives-vision Analysis and Practice*, (Australia : Longman, 1999), pp. 90-91.

ส่วนอานันท์ กาญจนพันธุ์ กล่าวถึงความเป็นชุมชนว่ามีความเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์อำนาจและความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งมีทั้งความกลมกลืน ความขัดแย้ง การเปลี่ยนแปลงและสามารถผลิตซ้ำใหม่ได้ ไม่ใช้เป็นชุมชนในอุดมคติและไม่ใช่เป็นเรื่องของหน่วยที่ติดกับพื้นที่อย่างตายตัว แต่ปรากฏอยู่ในหน่วยที่มีขอบเขตหลายระดับ ตั้งแต่ครอบครัว หมู่บ้าน ไปจนถึงเครือข่ายที่กว้างขวางซึ่งอาจซ้อนกันอยู่ก็ได้และความเป็นชุมชนชนจึงเป็นทั้งเรื่องของการพึ่งตนเองพอ ๆ กับการพึ่งพาและเป็นเรื่องของความขัดแย้งและการปรับตัว การเกิดชุมชนอาจจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมในการควบคุมและจัดการทรัพยากร การต้องเผชิญหน้ากับการขัดแย้งภายนอก ภายใต้เงื่อนไขสำคัญคือความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรที่จะนำไปสู่การแสวงหาหรือสร้างกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมและจัดความสัมพันธ์ในสังคมเสียใหม่ ซึ่งรวมไปถึงการที่จะต้องมีองค์กรชุมชนและสถาบันเข้ามาทำหน้าที่ในการจัดการด้วย โดยลักษณะและมิติของชุมชนท้องถิ่นจะปรากฏเด่นชัดมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับสังคมเมืองหรือเปรียบเทียบกับความเป็นชุมชนท้องถิ่นในมิติที่หลากหลาย เริ่มตั้งแต่หน่วยพื้นฐานในสังคม ระบบความสัมพันธ์ วิธีคิด ชุดความรู้และผลลัพธ์จากกิจกรรมของชุมชนนั้น[92]

จากการศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะของชุมชนดังกล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยขอสรุปลักษณะชุมชนกล่าวคือเป็นการรวมตัวกันของบุคลลที่มีความหลากหลายในด้านของกลุ่มคน มีการรวมตัวอยู่ในอาณาเขตบริเวณพ้นที่การปกครอง เช่น หมู่บ้าน ตำบล และแม้กระทั่งเขตการพัฒนา เป็นต้น โดยมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันซึ่งอาจจะเป็นการติดต่อสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การติดต่อสื่อสารกัน การร่วมแรงร่วมใจกัน การช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันนั้นมีทั้งการติดต่อระหว่างภายในชุมชนและนอกชุมชน มีการเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ เมื่อมีความหลากหลายในชุมชนนั้นจำเป็นจะต้องสร้างความรัก ความเมตตา เอื้ออาทรต่อกัน สร้างความสมานท์ สามัคคีต่อกัน ซึ่งจะเป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลังและชุมชนที่เข้มแข็ง และเพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์เป้าหมายร่วมกัน โดยสมาชิกของชุมชนนั้นจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน โดยการคิดวิเคราะห์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ นำไปสู่การมีจิตสำนึกร่วมกัน จนก่อเกิดกิจกรรมที่ทำให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน นอกจากการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชนแล้ว การติดต่อสื่อสารและการสร้างเครือข่ายนั้นก็นับว่ามีความสำคัญต่อชุมชนไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการทั้งนี้เพื่อเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์อีกอย่างหนึ่ง ตลอดจนชุมชนยังมีการควบคุม รักษาระเบียบ มีค่านิยมและหลักการที่เป็นคุณค่าคอยยึดเหนี่ยวผู้คนให้สมานฉันท์กันซึ่งจะช่วยทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานโดยมีผู้นำในการปกครองในชุมชนนั้น ๆ

---

[92]อานันท์ กาญจนพันธุ์, *มิติชุมชน : วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการ ทรัพยากร*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544), หน้า 119.

2.3 บริบทพื้นที่วิจัย

2.3.1 บริบทพื้นที่ตำบลขี้เหล็ก อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด

วิสัยทัศน์ “บริการสาธารณะเด่น เน้นเกษตรอินทรีย์ สังคมดี ชีวีมีสุข”

1.ประวัติความเป็นมา และลักษณะพื้นที่

เดิมตำบลขี้เหล็ก นั้นประชาชนอพยพมาจากอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการนำของนายอารีย์ มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านขี้เหล็ก สาเหตุที่ให้ชื่อว่าตำบลขี้เหล็กเพราะบริเวณที่ตั้งชุมชนมีมูลเหล็กจากการตีมีด ง้าว จอบ เสียบ โดยตั้งเป็นตำบลเมื่อ ปี พ.ศ.2485 โดยให้ชื่อว่าตำบลขี้เหล็ก ตำบลขี้เหล็ก มีเนื้อที่ทั้งหมด 30.10 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 12 หมู่บ้าน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภออาจสามารถ ระยะห่างจากตัวอำเภอประมาณ 13 กิโลเมตร

2. วัฒนธรรม ประเพณี

ตำบลขี้เหล็ก มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีทางภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการจัดกิจกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง มีประเพณีฮีต 12 ครอง 14 ตามประเพณีทั่วไปของชาวพุทธช่วงเทศกาลเดือนเมษายนของทุกปี จะเป็นงานประเพณีบุญมหาชาติและงานสงกรานต์จะมีการจัดงานวันผู้สูงอายุ วันรวมใจเยาวชนและมหาชาติ / ประเพณีบุญข้าวสาก ประมาณเดือนกันยายน (วันเพ็ญเดือนสิบ) การละเล่นพื้นบ้าน และประเพณีเลี้ยงปู่ตาเดือนหกขึ้นหกค่ำ ของทุกปี

3. กระบวนการพัฒนาตำบลจัดการคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการ ตำบลขี้เหล็ก อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด

1) TEAM การพัฒนาทีมงานและวางแผน

(1) มีคำสั่งคณะกรรมการ, คณะทำงานที่ คณะทำงานระดับอำเภอ ระดับหมู่บ้านเป็นลายลักษณ์อักษร

(2) คณะกรรมการตำบลโดยมีเครือข่ายภาคประชาชนเป็นแกนหลักประกอบด้วยรงเรียนท้องถิ่น ประชาชน สาธารณสุข ชมรมผู้สูงอายุ และแกนนำชุมชน เพื่อร่วมดำเนินการพัฒนา

(3) ร่วมวิเคราะห์ พูดคุยประสานงาน มีการประชุมชี้แจง ระดมความคิดและกำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน ร่วมวางแผน เพื่อขับเคลื่อนแก้ไขปัญหา

(4) มีการพัฒนาความรู้ อสม. ,อสม.หมอประจำบ้าน, อสค., หมู่บ้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรม, ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน เพื่อแก้ปัญหาสุขภาพของพื้นที่

2) PLAN การบริหารจัดการแผนงาน/โครงการ

(1) มีการการทำแผนแก้ไขปัญหาสุขภาพแบบมีส่วนร่วมโดยรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์สถานการณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทุนของตำบล (เงิน ทรัพยากร ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม สังคม ข้อมูลสถานะสุขภาพ)

(2) ก่อนการจัดทำแผน มีการคืนข้อมูลสถานะสุขภาพเพื่อสร้างการรับรู้และการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนร่วมกัน

(3) มีการจัดทำแผน โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาสุขภาพชุมชนและร่วมกันจัดทำแผนเพื่อแก้ไขปัญหา เน้นเสริมสร้างความรู้และทักษะโดยครอบคลุมกิจกรรม 3 อ. 2 ส.

(4) กำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจน และรายงานความก้าวหน้าให้ชุมชนได้รับรู้

(5) การจัดทำแผนงานครอบคลุม บ้าน วัด โรงเรียน รพ.สต. อปท.

(6) แผนงานสอดคล้องแนวคิด สุขกาย สุขใจ สุขเงิน สุขสามัคคี

3) บทบาทของทีมภาคีเครือข่ายสุขภาพในแต่ละภาคส่วนตำบลขี้เหล็ก

การประชุมคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต อำเภออาจสามารถ เพื่อกำหนด ประเด็นสุขภาพที่จะร่วมกันดำเนินการ จากประเด็นปัญหาสุขภาพ และประเด็นที่ต้องการพัฒนาต่อยอดเพื่อการดูแลสุขภาพของประชาชนในเขตพื้นที่บริการ โดยการสรุปประเด็นปัญหาจากการทำเวที ประชาคม/ธรรมนูญสุขภาพตำบล ซึ่งได้เลือกประเด็นที่สำคัญ 6 เรื่อง ผู้สูงอายุ โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง การป้องกันอุบัติเหตุทางถนน สิ่งแวดล้อมและสารเคมี เด็กและเยาวชน จิตอาสาทำความดีด้วยหัวใจ ประเด็นปัญหาสุขภาพในพื้นที่ตำบลขี้เหล็ก

4. กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบองค์รวมที่โดดเด่น

1) มีผู้นำชุมชนที่มีความพร้อมในด้านการเสียสละ มีความสามัคคีที่จะพัฒนาชุมชนด้วยหัวใจของการเสียสละส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

2) องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็กเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม เน้นพลังความสามัคคีโดยไม่แยกฝ่าย หรือส่วนในการทำงาน เพราะทุกฝ่าย ทุกส่วนมีความสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร และมีเป้าหายเดียวกัน คือประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

3) พนักงานส่วนตำบลขี้เหล็ก ส่วนหนึ่งเป็นคนในพื้นที่ ทำให้การทำงานด้วยหัวใจของการพัฒนาที่จะทำเพื่อพัฒนา และประโยชน์สุขของชุมชนบ้านเกิดของตัวเองด้วยพลังของจิตอาสา

4) บุคลากรของหน่วยงานราชการในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็กไม่ว่าจะเป็น โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทั้ง 2 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน/พื้นที่

ซึ่งจุดนี้เองทำให้บุคลากรทุกภาคส่วนได้รับทราบบริบทของชุมชน ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงๆในชุมชนอย่างแท้จริง ทำให้ทุกภาคส่วนได้ระดมพลังความคิดที่จะร่วมพลังกันในการแก้ไขปัญหาของชุมชนของตัวเองให้มีความยั่งยืน ดังสโลแกน “สำนึกรักบ้านเกิดด้วยพลังของจิตอาสา”

4.2 ความเป็นมาในการขับเคลื่อน

การทำงานด้วยพลังของจิตอาสา สืบเนื่องมาจาก องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็กมีแนวนโยบายที่จะพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยยึดหลักการทำงานแบบบูรณาการของภาคีเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นบ้าน วัด โรงเรียน หน่วยงานราชการ เอกชนในเขตพื้นที่ตำบลขี้เหล็ก

(1) วิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นคนที่มีบุญสุนทาน

(2) นำจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค มาใช้เป็นหลักในการทำงาน ซึ่งจุดแข็งคือ พนักงานส่วนตำบล ผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน ชุมชน และภาคีเครือข่าย

(3) จุดอ่อน คือ งบประมาณไม่เพียงพอ ระเบียบข้อบังคับของการปฏิบัติราชการมีมาก ไม่มีพาหานะของทางราชการ ซึ่งจุดนี้เองทำให้ทุกฝ่ายต้องระดมพลังในการทำงานเพื่อชุมชน ด้วยหัวใจของพลังจิตอาสา “ทำความดีด้วยหัวใจ ทำความดีเพื่อแผ่นดิน” โดยการเสียสละเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน คือ เสียสละพลังกายในการทำงานในพื้นที่ด้วยหัวใจ เสียสละทรัพย์สินส่วนตัวเพื่อ

ประโยชน์ส่วนรวม นั่นคือ ใช้รถยนต์ส่วนตัวในการรับบริจาคขยะไซเคิลเพื่อให้การทำงานสะดวกคล่องตัว และบรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายของกิจกรรม/โครงการที่ลงมือทำ

(4) โอกาส ประชาชนและทุกภาคีเครือข่ายได้มีโอกาสทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งแสดงถึงพลังของการทำความดีเพื่อแผ่นดิน เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช และประชาชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมตามแนวนโยบายของรัฐบาล “ประเทศไทยไร้ขยะ” จังหวัดสะอาด ซึ่งเน้นการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนระดับครัวเรือน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก ได้จัดทำโครงการหมู่บ้านสวย สะอาด ปราศจากไข้เลือดออกอย่างต่อเนื่อง มาแล้ว 6 ปี โดยมีเกณฑ์การประเมินและการประกวดครัวเรือนต้นแบบ หมู่บ้านต้นแบบของตำบลขี้เหล็กด้านความสะอาด ความเรียบร้อย ความสวยงาม โดยปลอดโรคไข้เลือดออก ซึ่งจะมีเกณฑ์การประกวดเรื่อง การบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนระดับครัวเรือนทุกครัวเรือน โดยแยกเป็นการจัดการด้านขยะเปียก ขยะแห้ง ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย ฉะนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก จึงนำประเด็นของขยะรีไซเคิลของแต่ละครัวเรือนมาสร้างให้เกิดมูลค่า เพื่อนำมาพัฒนาชุมชนของตัวเอง ประกอบกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทั้ง 2 แห่ง ได้เสนอเรื่องการขาดอุปกรณ์ทางการแพทย์ นั่นคือ ถังออกซิเจนที่ใช้ในการบริการผู้ป่วยติดเตียง ผู้ป่วยเรื้อรัง จึงเป็นที่มาของการร่วมทำกิจกรรม/โครงการรวมพลังเปลี่ยนขยะเป็นกองบุญ ทำความดี เพื่อพ่อ สานต่อที่พ่อทำ “เพื่อจัดซื้อถังออกซิเจน” รวมถึง พนักงานส่วนตำบลขี้เหล็ก อุทิศเวลาในการทำงานเต็มที่ โดยไม่มีการเบิกเงินค่านอกเวลาราชการ เพราะการทำกิจกรรมคัดแยกขยะ รับบริจาคขยะรีไซเคิล ในช่วงเวลาในการดำเนินงาน จะมีการทำงานที่เกินเวลาของทางราชการ แต่ลงมือทำด้วยหัวใจของจิตอาสา

3. สภาพปัญหาที่อยากแก้ไข

ปัญหาของการพัฒนา คือ ชุมชนมีปัญหา ความต้องการ และกิจกรรมที่จะพัฒนาค่อนข้างเยอะ แต่เนื่องด้วยงบประมาณของทางราชการมีไม่เพียงพอ ประกอบกับระเบียบของทางราชการมีเยอะ จึงอยากส่งเสริมแนวคิดให้ประชาชนมีแนวความคิดในการพัฒนาชุมชนของตัวเอง โดยพึ่งพาตัวเองให้มากที่สุด โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดมูลค่า เพราะถ้าชุมชนมีแนวความคิดที่จะพัฒนาชุมชนของตัวเองโดยไม่ต้องรองบประมาณจากทางราชการ การพัฒนานั้นจะยั่งยืน

ความดีที่อยากทำ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก มีบุคลากรในการทำงานครบทุกด้าน จึงอยากเป็นพี่เลี้ยงในการทำงานกับประชาชนให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ร่วมเป็นต้นแบบของจิตอาสา คือ ต้นแบบในการลงมือทำ ต้นแบบของการคิดวิเคราะห์ และเป็นทีมที่ปรึกษาให้ประชาชนในชุมชน

4. ขบวนการพัฒนา และขั้นตอนการดำเนินงาน

1) อบต.ขี้เหล็กนำเสนอความสำคัญของโครงการผ่านเวทีประชุมประชาคมระดับหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน เวทีประชุมประชาคมระดับตำบล และขอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากทุกหน่วยงานในเขตพื้นที่ตำบลขี้เหล็ก

2) ประสานงาน ประชุมกับหน่วยงาน ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ โรงเรียน วัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้นำชุมชน สมาชิก อบต. และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อวางแผนแนวทางการดำเนินโครงการ

3) ให้ความรู้แก่แกนนำต่างๆ เด็กนักเรียน และทุกภาคส่วนในการคัดแยกขยะอย่างถูกวิธี เพื่อให้เข้าใจประเภทของขยะที่จะนำมาบริจาค

4) ประชาสัมพันธ์โครงการให้ประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ โดยใช้สื่อสปอร์ตโฆษณาประชาสัมพันธ์รอบตำบล เสียงตามสายทุกหมู่บ้าน และป้ายประชาสัมพันธ์

5) ดำเนินงานตามวัน เวลา ที่กำหนดไว้ โดยพนักงานส่วนตำบลขี้เหล็ก ออกหน่วยรับบริจาคเคลื่อนที่ร่วมกับผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดทำทะเบียนรับบริจาคเพื่อรู้ปริมาตรขยะของแต่ละหมู่บ้านและร่วมกันคัดแยกขยะแต่ละประเภท เพื่อเพิ่มมูลค่าของขยะรีไซเคิล

6) นำเงินที่ได้ทำพิธีทอดถวายแด่พระสงฆ์ และผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมต่อยอดต้นดอกเงิน แล้วมอบให้แก่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทั้ง 2 แห่ง เพื่อนำไปจัดซื้อถังออกซิเจนไว้บริการผู้ป่วยติดเตียง และติดรถกู้ชีพกู้ภัย อบต.ขี้เหล็ก ในการช่วยเหลือผู้ป่วย

7) ประเมินผลโครงการ และรายงานปริมาตรขยะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ และนำผลการดำเนินงานมาร่วมวิเคราะห์เพื่อสร้างเครือข่ายในการทำกิจกรรมอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนต่อไป

4.2 กลไกในการขับเคลื่อน

1) การใช้นวัตกรรมใหม่ๆมาใช้การทำงาน เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการทำงานที่เป็นนวัตกรรมใหม่ๆต้องใช้ความพยายามในการเปรียบเทียบในสิ่งเดิมและผลที่จะได้รับในสิ่งใหม่ๆที่จะเกิดขึ้น โดยต้องอาศัยระยะเวลาในกรซึมซับหลักการเปลี่ยนแปลงให้ประชาชนเรื่อย ๆ

2) ใช้จุดแข็งของชุมชนมาเป็นหลักในการทำงาน เช่น ความสามัคคีของชุมชน

3) วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ชอบทำบุญ

4) อธิบายจุดประสงค์ เป้าหมายให้ประชาชนเข้าใจร่วมกัน โดยต้องมีความชัดเจนในกระบวนการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มโครงการ จนสิ้นสุดโครงการ

5) ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และโดยพื้นฐานของจิตใจอยากทำความดีเพื่อชุมชน เพื่อแผ่นดินเป็นต้นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงใช้ศาสนสถาน และพระซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน จึงให้พระเป็นสื่อกลางในการอบรมสั่งสอน โน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนรักบ้านเกิดของตัวเอง ให้ประชาชนมีจิตสำนึกที่จะทำความดีโดยเทศน์ในโอกาสต่างๆ เช่น วันพระ กิจกรรมวิถีชุมชนคนดีระหว่างชุมชน ผู้นำ พนักงานส่วนตำบล รวมถึงการสั่งสอนถึง ผลของการทำความดี ผลของการทำบุญ

6) ให้บุคคลสำคัญในชุมชนเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนงานให้สำเร็จ เช่น พ่อบ้าน พ่อเมือง บุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ หรือผู้ที่มีบารมีในชุมชนนั่นเอง

7) การใช้สื่ออินเตอร์เน็ตในการทำงาน เช่นการประชาสัมพันธ์ผ่านทางไลน์ Face book ทำให้การทำงานรวดเร็ว กระชับ ทั่วถึง ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์และเชิญชวนทุกคนในชุมชนและหน่วยงานภายนอกได้ทราบอย่างทั่วถึง และใช้สื่ออินเตอร์เน็ตในการติดต่อประสานงานส่งผลให้ลดขั้นตอน ระยะเวลาในการดำเนินงาน เช่น การส่งหนังสือ โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ผลลัพธ์ที่ได้ในแต่ละวัน เช่น การประกาศยอดจำนวนเงินที่ขายได้ในแต่ละจุด แต่ละวันผ่านทางกลุ่มไลน์ เช่น กลุ่มไลน์ฝ่ายปกครอง กลุ่มไลน์พนักงานส่วนตำบล ทำให้ทุกคนเกิดความรู้สึกตื่นเต้น

กระตือรือร้นที่จะร่วมมือกันที่จะดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมถึงการทำงานที่ชัดเจนโปร่งใสด้วย

4.3 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ระดับคน กลุ่มบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร

1) ระดับบุคคล เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ มีความสุขที่ตัวเองได้เป็นต้นแบบของจิตอาสาต้นแบบของการทำความดีเพื่อแผ่นดิน เพื่อชุมชน และที่สำคัญอย่างยิ่งได้ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็กได้รับการยกย่องจากสื่อต่างๆ จากองค์กรหรือหน่วยงานอื่น จึงทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็กเป็นที่รู้จักไปอย่างแพร่หลาย ในด้านของการทำงานด้านจิตอาสาอีกทั้งเป็นต้นแบบให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นที่จะนำหลักการทำงานไปทำในองค์กรของตัวเอง

2) ระดับชุมชน ชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการทำความดีเพื่อแผ่นดิน ความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้คนโดยไม่ต้องใช้เงินเป็นหลัก ซึ่งการเข้าร่วมโครงการรวมพลังเปลี่ยนขยะเป็นกองบุญ “เพื่อจัดซื้อถังออกซิเจน” นั้น ประชาชน พนักงาน ผู้นำ และทุกภาคีเครือข่าย มีความภาคภูมิใจ มีความสุขที่ได้ทำบุญในรูปแบบใหม่ นั่นคือ การบริจาคขยะรีไซเคิลทั้งนี้ เพื่อเป็นการต่อลมหายใจให้กับผู้ป่วยเรื้อรังผู้ป่วยติดเตียง ชุมชนมีความภาคภูมิใจที่ชุมชนตำบลขี้เหล็กได้รับการยกย่องให้เป็นที่รู้จักไปอย่างแพร่หลาย

3) ระดับองค์กร ความสำเร็จในโครงการนี้ได้เห็นถึงพลังของจิตอาสา พลังของชุมชน พลังของเครือข่าย พลังความสามัคคี พลังของสายนักบุญ และความร่วมมือร่วมแรง ร่วมกันที่จะทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จเกินเป้าหมายที่ตั้งไว้ และทำให้เห็นถึงผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม

เกิดความภาคภูมิใจ องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็กได้รับการถูกยกย่องขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านจิตอาสา ได้รับการชื่นชมจากสื่อต่างๆ ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็กเป็นที่รู้จักขององค์กร หรือหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งผลนี้จะส่งเสริมให้พนักงานส่วนตำบล และทุกภาคส่วนมีกำลังใจ และมีพลังในการี่จะขับเคลื่อนชุมชนให้พัฒนาได้อย่างยั่งยืนต่อไปองค์กรอื่นที่ร่วมเป็นภาคีเครือข่าย เช่น วัด โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ทั้ง 2 แห่ง เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจมีความสุข ที่ได้ร่วมเป็นพลังเครือข่ายให้การทำกิจกรรมประสบผลสำเร็จ ประชาชนในชุมชนมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองโดยอยากทำกิจกรรมให้มีความต่อเนื่องในระยะยาว โดยการระดมพลังความคิดที่จะทำกิจกรรมอื่นๆ เพื่อทำสาธารณประโยชน์ด้านอื่นๆ เช่น การศึกษา สังคม วัฒนธรรม เป็นต้น

4.4 บทบาทของการมีส่วนร่วมของแต่ละองค์กร

1) บทบาทองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก เป็นต้นแบบจิตอาสาในการดำเนินกิจกรรมรวมพลังเปลี่ยนขยะเป็นกองบุญ ทำความดีเพื่อพ่อ สานต่อที่พ่อทำ เพื่อจัดซื้อถังออกซิเจน

2) การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนร่วมกันรักษาความสะอาดครัวเรือน ชุมชนของตนเองโดยมี อสม.เป็นพี่เลี้ยงในการให้ความรู้ในการคัดแยกขยะให้ถูกวิธี โดยอสม.แบ่งครัวเรือนกันรับผิดชอบ และมีทีมคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ อบต.ขี้เหล็ก เป็นคณะกรรมการในการออกประเมินแต่ละครัวเรือน ชุมชนร่วมบริจาคขยะรีไซเคิล เพื่อเป็นต้นทุนในการจัดซื้อถังออกซิเจน ซึ่งถือว่าเป็น

อุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ยังขาดงบประมาณในการจัดซื้อที่ไม่เพียงพอ ทั้งนี้ เพื่อไว้บริการผู้ป่วยติดเตียง ผู้ป่วยเรื้อรัง อีกทั้ง สามารถไว้บริการตำบลใกล้เคียงได้อีกด้วย และร่วมบริจาคเงินเพื่อสมทบต่อยอดกองบุญอีกช่องหนึ่งทางด้วย

3) การมีส่วนร่วมพระสงฆ์ ในการจัดกิจกรรมนั้นพระสงฆ์ได้ช่วยประชาสัมพันธ์ เผยแพร่เชิญชวน โน้มน้าวประชาชนในพื้นที่ได้แสดงออกถึงการทำความดี เช่น กิจกรรมทำบุญตักบาตรตอนเช้าทุกวัน รวมถึงวันพระ อบรมสั่งสอน และให้ธรรมะในเรื่องผลการของการทำความดี อบรมสั่งสอนเรื่องความสามัคคีของการทำงานของทุกภาคส่วน การรักษาความสะอาดในชุมชน ในกิจกรรมชุมชนคนดีวิถีพุทธที่ผู้นำและประชาชนร่วมกันจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมในวันพระ โดยเวียนสถานที่ให้ครบทุกวัดวัดซึ่งเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านใช้เป็นจุดศูนย์กลางในการร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน ซึ่งพระถือว่าเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาในการเชื่อมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน ศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน วัดเป็นสถานที่สาธารณประโยชน์ พระจะเป็นต้นแบบในการรักษาความสะอาด โดยให้เด็กเยาวชน ประชาชนทั่วไป ได้มีโอกาสร่วมกันทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ วัดร่วมสนับสนุนกับชุมชนในด้าน การให้ใช้สถานที่ในการทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ ร่วมส่งเสริมสนับสนุนปัจจัย ร่วมบริจาคขยะรีไซเคิล ฯลฯ

4) การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชน ร่วมกับบุคลากรของหน่วยงานราชการในพื้นที่เป็นแกนหลักในการเป็นพี่เลี้ยงเป็นต้นแบบของจิตอาสาในการทำความดีเพื่อแผ่นดินและชุมชนของตัวเองผู้นำร่วมเป็นชุดปฏิบัติการกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมอำนวยความสะดวกในการรับบริจาคขยะรีไซเคิล ผู้นำชุมชนให้ความรู้ ความเข้าใจในการคัดแยกขยะให้ถูกวิธี การรักษาความสะอาดในชุมชน และการร่วมมือเป็นพลังของจิตอาสา ผู้นำชุมชนร่วมสนับสนุนบริจาคขยะรีไซเคิลและเงินสมทบเพื่อให้โครงการบรรลุเป้าหมาย

5) การมีส่วนร่วมของโรงเรียน โรงเรียนซึ่งเป็นสถานศึกษาในการ อบรมสั่งสอน ปลูกจิตสำนึกให้เด็กนักเรียนรู้จักการรักษาความสะอาดในครัวเรือนของตัวเองร่วมกับผู้ปกครอง และฝึกนิสัยให้เด็กนักเรียนมีระเบียบวินัย การรักษาความสะอาดในโรงเรียนของตัวเองโดยการทิ้งขยะตามประเภทภาชนะที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น โยการอบรมสั่งสอนให้เด็กนักเรียนรู้จักการใช้ถุงผ้าแทนการถุงพลาสติก นำพาเด็กนักเรียนมาศึกษาการคัดแยกขยะที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลจัดโครงการกาให้ความรู้ในการคัดแยกขยะอย่างถูกวิธีในเชิงทฤษฎี และศึกษาดูงานในเชิงภาคปฏิบัติที่ทางพนักงานส่วนตำบล ร่วมกับผู้นำ อสม. มีการคัดแยกเป็นชุดปฏิบัติการต้นแบบด้านจิตอาสาให้เด็กนักเรียนมีการคัดแยกขยะในครัวเรือนของตนเอง แล้วนำขยะประเภทรีไซเคิลมาร่วมบริจาคกับชุมชนในนามของหน่วยงานโรงเรียน

6) การมีส่วนร่วมของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อบรมให้ความรู้แก่ อสม.ในชุมชนที่ตัวเองรับผิดชอบ ในการเป็นจิตอาสาดูแลความสะอาดการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนในรัวเรือนของตัวเอง เป็นประจำทุกเดือน เพื่อให้ อสม.เป็นพี่เลี้ยงให้กับครัวเรือนของตัวเองที่ได้รับผิดชอบจากสั่งในการปฏิบัติหนน้าที่ อสม. ประจำทุกวันศุกร์ ร่วมจัดทำแผน วางแผนการดำเนินงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก และภาคีเครือข่ายทั้งหมด

7) การมีส่วนร่วมของหน่วยงานเอกชนและทุกภาคส่วน (ภาคีเครือข่าย) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ร่วมให้คำปรึกษา ความรู้ในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนให้ถูกประเภท

และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด หน่วยงานราชการและเอกชน ร่วมสนับสนุนบริจาคขยะรีไซเคิลและเงินในการสมทบกองบุญ

ชื่อผลงานที่โดดเด่นที่ 2 นวัตกรรมด้านการส่งเสริมดูแลสุขภาพผู้สูงอายุดีเด่น: ที่นอนลมเพื่อป้องกันแผลกดทับจากถุงน้ำยาล้างไต

พื้นที่/หน่วยงาน กองทุนหลักประกันสุขภาพองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก ตำบลขี้เหล็ก อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด

เจ้าของผลงาน กลุ่มผลิตที่นอนลมเพื่อป้องกันแผลกดทับและผลิตภัณฑ์จากถุงน้ำยาล้างไตตำบลขี้เหล็ก

1. ที่มา/รายละเอียด/แรงบันดาลใจ

ด้วยกองทุนหลักประกันสุขภาพ อบต.ขี้เหล็ก มีความประสงค์จะจัดซื้อเครื่องช่วยหายใจให้กับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่ทั้ง 2 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านยางเฒอ และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองตาโฮม รวมทั้ง รถกู้ชีพของ อบต.ขี้เหล็ก แต่เนื่องด้วยไม่มีระเบียบกฎหมายให้สามารถจัดซื้อได้ ประกอบนโยบายของรัฐบาล คือ ประเทศไทยไร้ขยะ รวมทั้งนโยบายของจังหวัดร้อยเอ็ดจังหวัดสะอาด ในปี พ.ศ.2559 เป็นปีที่ประชาชนชาวไทยได้มีการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ นั่นคือ การเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัฐบาลจึงได้มีนโยบายให้ทุกหน่วยงานจัดกิจกรรมเพื่อเทอดพระเกียรติและถวายเป็นพระราชกุศล ซึ่งอบต.ขี้เหล็กได้ร่วมกับผู้นำชุมชน สมาชิก อบต. โรงเรียน 5 แห่ง วัด 8 แห่ง ประชาชน 12 หมู่บ้าน หน่วยงานเอกชน และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้จัดทำโครงการ “รวมพลังเปลี่ยนขยะเป็นกองบุญ ทำความดีเพื่อพ่อ สานต่อที่พ่อทำ” (ขอรับบริจาคขยะรีไซเคิลจากชุมชนและผู้มีจิตศรัทธา) ทั้งนี้ เพื่อนำเงินรายได้ที่เกิดจากโครงการไปจัดซื้อถังออกซิเจน ให้กับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทั้ง 2 แห่ง และรถกู้ชีพกู้ภัย อบต.ขี้เหล็ก เพื่อไว้ช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาระบบทางเดินหายใจ ผู้ป่วยติดเตียง และผู้ป่วยระยะสุดท้าย ครั้งที่ 2 จัดทำกองบุญขยะ เพื่อนำรายได้สมทบทุนสร้างห้องฉุกเฉินโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองตาโฮม และครั้งที่ 3 จัดทำโครงการกองบุญขยะ เพื่อนำรายได้ส่งเสริมการเรียนการสอนด้านภาษาให้แก่เด็กนักเรียนประถมศึกษาทั้ง 4 แห่งในเขตพื้นที่ตำบลขี้เหล็ก

จากการดำเนินงานโครงการรวมพลังเปลี่ยนขยะเป็นกองบุญทั้ง 3 ครั้ง พบว่ายังมีขยะอีกหนึ่งประเภทที่เกิดขึ้นในชุมชน นั่นคือ ขยะติดเชื้อ (ถุงน้ำยาล้างไต) ที่เกิดจากผู้ป่วยล้างไตทางหน้าท้อง จึงเกิดแนวความคิดว่า จะสามารถนำถุงน้ำยาล้างไตมาใช้ประโยชน์อย่างไรได้บ้าง ซึ่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าวหากสามารถนำถุงล้างไตมาทำความสะอาด และทำเป็นที่นอนเพื่อป้องกันแผลกดทับน่าจะเป็นประโยชน์และช่วยลดต้นทุนการกำจัดมูลฝอยติดเชื้อ เมื่อทำการสืบค้นพบการศึกษาของโรงพยาบาลเซกา จังหวัดบึงกาฬได้นำถุงล้างไตมาแปรรูปสร้างนวัตกรรมที่นอนป้องกันแผลกดทับผลการทดลองใช้กับผู้ป่วยในเขตอำเภอเซกาเป็นระยะเวลา 3 ปี พบว่าสามารถช่วยลดการเกิดแผลกดทับได้ดี

ดังนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็กจึงได้ร่วมมือกับโรงพยาบาลอาจสามารถในการวางแผนที่จะนำถุงน้ำยาล้างไตมาแปรรูปเป็นนวัตกรรมที่นอนลมเพื่อป้องกันแผลกดทับ และผลิตภัณฑ์จากถุงน้ำยาล้างไต โดยเน้นการทำงานของภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง

2. จุดประสงค์และเป้าหมายของการดำเนินงาน

1) เพื่อนำขยะติดเชื้อ (ถุงน้ำยาล้างไต) มาสร้างนวัตกรรมที่นอนลมสำหรับผู้ป่วยติดเตียง

2) เพื่อไม่ให้มีผู้ป่วยที่เกิดแผลกดทับ 100 % ในเขตพื้นที่ตำบลขี้เหล็ก และเขตพื้นที่อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด

3) เพื่อดึงขยะติดเชื้อ (ถุงน้ำยาล้างไต) เข้ามาสู่กระบวนการกำจัดทำลายอย่างถูกวิธี 100 % และลดต้นทุนในการกำจัดขยะติดเชื้อ

4) เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการล้างแผลกดทับของผู้ป่วยติดเตียง

5) เพื่อสร้างกลุ่มอาชีพผลิตที่นอนลมเพื่อป้องกันแผลกดทับและผลิตภัณฑ์จากถุงน้ำยาล้างไตตำบลขี้เหล็ก อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด

3. กระบวนการผลิต/ขั้นตอนการดำเนินงาน/วิธีการนำไปใช้

1) คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก ผู้บริหารโรงพยาบาลอาจสามารถ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทั้ง 2 แห่งในเขตพื้นที่ตำบลขี้เหล็ก ผู้นำกลุ่ม ประชุมเพื่อปรึกษาหารือ แนวทางในการดำเนินงาน ศึกษาดูงานเชิงปฏิบัติการที่โรงพยาบาลเซกา และถอดบทเรียนร่วมกัน

2) นำถุงน้ำยาล้างไตที่ได้มาจากการขอรับบริจาคจากผู้ป่วยล้างไตทางหน้าท้องและจากการนำส่งของโรงพยาบาลอาจสามารถมาให้กลุ่มผลิตเป็นที่นอนลม

3) ส่งมอบที่นอนลมให้กับผู้ป่วยติดเตียงในเขตพื้นที่ตำบลขี้เหล็กผ่านโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

4) จำหน่ายที่นอนลมเพื่อป้องกันแผลกดทับจากถุงน้ำยาล้างไตให้กับโรงพยาบาลอาจสามารถ

5) ติดตามการใช้ที่นอนลมโดยทีม CG อาสาสมัครบริบาลท้องถิ่น เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เจ้าพนักงานสาธารณสุขของอบต. เพื่อนำมาประเมินภาวะผู้ป่วยและรายงานให้โรงพยาบาลอาจสามารถทราบ

4. ผลการดำเนินงาน/ผลสัมฤทธิ์/ประโยชน์ที่ได้รับ

1) เมื่อผู้ป่วยติดเตียงไม่เกิดแผลกดทับ และแผลกดทับดีขึ้น ผู้ดูแลผู้ป่วยติดเตียงก็มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพราะสามารถดูแลได้ง่าย

2) เกิดความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายในการทำงานร่วมกันขององค์กรต่าง ๆ คือ โรงพยาบาลอาจสามารถ เครือข่ายโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก กองทุนหลักประกันสุขภาพ ทีม CG, CM, LTC, และอาสาสมัครบริบาลท้องถิ่น เกิดพลังความสามัคคีในชุมชน เกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง

5. ขยายผลการดำเนินงาน จำหน่ายให้กับโรงพยาบาลอาจสามารถ จำหน่ายให้กับผู้ที่สนใจทั่วไป ส่งจำหน่ายให้กับแม่ข่าย คือโรงพยาบาลเซกา จังหวัดบึงกาฬ

6. การต่อยอดนวัตกรรม ผลิตหมอนนวดเพื่อบรรเทาอาการปวดหลัง ปวดไหล่ ต้นคอ ป้องกันการเกิดปัญหากระดูกทับเส้น ผลิตเอี้ยมกันเปื้อนจากถุงน้ำยาล้างไต ผลิตกระเป๋าแฟชั่นจากถุงน้ำยาล้างไต

7. จุดแข็ง/ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

7.1 การใช้หลักวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์หาจุดแข็ง (Strengths) / จุดเด่นของชุมชน จุดอ่อน (Weaknesses) อะไรบ้าง และประเด็นใดที่มีอิทธิพลที่ส่งผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบและประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็น โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงาน

7.2 เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม

7.3 เน้นการทำงานแบบบูรณาการโดยมีภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง

7.4 มีทุนทางสังคม คือ ทุนด้านทรัพยากรบุคคลที่เข้มแข็ง มีศักยภาพที่โดดเด่นในแต่ละด้าน แล้วมาผนึกรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มจัดทำนวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

7.5 มีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน

8. บทเรียนที่ได้รับ (Lesson Learned)

การนำองค์ความรู้ที่หลากหลายมารวมให้เป็นหนึ่ง เพื่อให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในชุมชน สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยติดเตียง ผู้ดูแลผู้ป่วยติดเตียง รวมถึงการเกิดกลุ่มอาชีพขึ้นในชุมชน โดยการใช้หลัก SWOT Analysis การทำงานแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง มาใช้ขับเคลื่อนในการดำเนินงาน และแก้ไขปัญหาการกำจัดขยะติดเชื้อ (ถุงน้ำยาล้างไต) ได้เป็นอย่างดี

9. รางวัลที่ได้รับ

รางวัลประเภทองค์กร

9.1 ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ของจังหวัดร้อยเอ็ด ประเภท “ตำบลจัดการคุณภาพชีวิตวิถีใหม่ปลอดภัยจากโควิด 19 ชุมชนสร้างสุข สุขกาย สุขใจ สุขเงิน สุขสามัคคี”

9.2 ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณ และประกาศนียบัตรรางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1 ระดับเขตสุขภาพที่ 7

9.3 ได้รับโล่เกียรติคุณพื้นที่ต้นแบบการส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพเขตที่ 7 จากนายอนุทิน ชาญวีรกุล รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

9.4 ได้รับโล่เกียรติระดับประเทศ ด้านนวัตกรรมด้านการส่งเสริม ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุดีเด่น จากกรมส่งเสริมอนามัย

9.5 ได้รับการยกย่องจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ดด้านองค์กรที่มีจิตอาสาดีเด่น

รางวัลประเภทบุคคล

1. บุคคลที่อุทิศตนและทำประโยชน์แก่ประโยชน์ส่วนรวม
2. สตรีดีเด่นระดับจังหวัดร้อยเอ็ด
3. อาสาสมัครแรงงานดีเด่นระดับจังหวัด 3 ปี

2.3.2 บริบทพื้นที่ตำบลหัวโทน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ตำบลหัวโทนได้วางวิสัยทัศน์ในการพัฒนาที่สอดคล้องเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์จังหวัด และยุทธศาสตร์ชาติไว้ดังนี้ “ตำบลน่าอยู่ ควบคู่เศรษฐกิจดี มีการศึกษาเป็นเลิศ เชิดชูคุณธรรม เน้นนำด้านสุขภาพ

1. ด้านกายภาพ : ที่ตั้งของหมู่บ้านหรือชุมชนหรือตำบล

ที่ตั้ง อาณาเขตเขตการปกครอง องค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน มีการจัดตั้งเป็นสภาตำบลตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 โดยคณะกรรมการสภาตำบล ประกอบด้วย กำนันท้องที่ เป็นประธาน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบลและแพทย์ประจำตำบล เป็นกรรมการโดยตำแหน่งและมีกรรมการสภาตำบล ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งราษฎรในหมู่บ้านเป็นผู้เลือกหมู่บ้านละ 1 คน ยังไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล จึงไม่มีอำนาจหน้าที่ชัดเจน ไม่มีบุคลากรผู้ปฏิบัติงานของตนเองและมีรายได้น้อย ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่สามารถบริหารงานเพื่อสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างเต็มที่ จึงทำให้เกิดการเรียกร้องให้มีการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารงานของสภาตำบลให้มีอำนาจหน้าที่มากขึ้นและสามารถสนองตอบต่อการปกครองตนเองของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น ทำให้มีการผลักดันให้มีการตราพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ขึ้นมาในเวลาต่อมา และได้มีการยกฐานะสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นครั้งแรกในปี 2538 จำนวน 617 แห่ง

ตำบลหัวโทน ได้ยกฐานะจากสภาตำบลหัวโทน เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน ตามประกาศของกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2540 ตั้งอยู่บ้านดอนหอ หมู่ที่ 10 ตำบลหัวโทน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งอยู่ในอำเภอสุวรรณภูมิ ห่างจากอำเภอประมาณ 14กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดร้อยเอ็ด 56 กิโลเมตร

2. การเมือง/การปกครอง

องค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน มีฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น องค์ประกอบแบ่งได้ 2 ส่วน คือ สภาองค์การบริหารส่วนตำบล ทำหน้าที่นิติบัญญัติ และควบคุมฝ่ายบริหาร ประกอบด้วยสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ที่มาจากการเลือกตั้งจากประชาชนในหมู่บ้านจำนวน 12 คน (หมู่บ้านละ 1 คน) อยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีประธานสภา 1 คน รองประธานสภา 1 คน เลขานุการสภา 1 คน ซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมติของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

3. ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม ศาสนา ประชาชนในตำบลส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณีและงานประจำปี ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีทอดเทียนโฮม ประเพณีกวนข้าวทิพย์ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบุญผะเหวด
วัฒนธรรมทางภาษาถิ่น ภาษาอีสาน

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษาถิ่น ได้แก่ การจักสาน การทอผ้าไหม การย้อมสีผ้าไหม การมัดหมี่ ศาสนพิธีกรรม หมอลำ – หมอแคน

5. สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก ผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ ข้าวหอมมะลิ

6. ทรัพยากรธรรมชาติและข้อมูลอื่นๆ ป่าไม้ องค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน จะไม่มีทรัพยากรป่าไม้ แต่จะมีป่าไม้ที่ปลูกเพื่อจำหน่ายคือ ป่ายูคาลิปตัสและต้นยางพารา ที่เป็นพืช

เศรษฐกิจของตำบลหัวโทนคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนใหญ่จะเป็นคุณภาพของการปลูกข้าวหอมมะลิ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตร คือ การปลูกข้าวหอมมะลิ ซึ่งเป็นสินค้าสำคัญของอำเภอที่ส่งออกเป็นรายได้หลักของประชาชน จึงเหมาะสมที่จะทำการส่งเสริมเพื่อการส่งออกสู่ตลาด และเป็นแหล่งผลิตผ้าไหมของกลุ่มส่งเสริมอาชีพ

7. แหล่งท่องเที่ยว/วัฒนธรรม วัดไตรภูมิคณาจารย์ ตั้งอยู่ที่ บ้านตากแดด ตำบล หัวโทน อำเภอ สุวรรณภูมิ ให้บริการประชาชนในพื้นที่ ดอกไม้ อ. สุวรรณภูมิ จ. ร้อยเอ็ดสิมวัดไตรภูมิคณาจารย์ ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านตากแดด ตำบลหัวโทน อำเภอสุวรรณภูมิ ลักษณะทางศิลปกรรม เป็นสิมแบบพื้นเมืองอีสาน ประเภทสิมทึบ มีกำแพงแก้วเตี้ย ๆ ล้อมรอบหน้าบันและรังผึ้งของสิมมีลายแกะสลักสวยงามภายในมีจิตรกรรมหรือฮูปแต้ม แสดงเรื่องในพุทธศาสนา สันนิษฐานว่ามีอายุในราวสมัยอยุธยา-รัตนโกสินทร์ตอนต้น ด้านนอกสิมมีพระพุทธรูปแบบอีสานขนาดใหญ่ ซึ่งย้ายมาจากวัดใต้วิไลธรรม ในเขตอำเภอเดียวกัน (สิมวัดไตรภูมิคณาจารย์ ได้รับการบูรณะโดยกรมศิลปากรเมื่อ พ.ศ. 2541 และได้รับรางวัลสถาปัตยกรรมดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยามประจำปี 2541 การเดินทางจากอำเภอเมืองไปตามทางหลวงหมายเลข 214 เข้าทางหลวงหมายเลข 215 ถึงอำเภอสุวรรณภูมิ เลี้ยวเข้าซอยข้างอำเภอตรงไปประมาณ 5 กิโลเมตร

พระธาตุวัดเบญจ์ พระธาตุศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านตำบลหัวโทน เป็นสถานที่เคารพบูชาของประชาชนตำบลหัวโทน ตั้งอยู่ ณ โรงเรียนบ้านหัวโทนมิตรภาพที่ 155 ซึ่งอดีตเคยเป็นวัดเก่า เป็นพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ ประชาชนตำบลหัวโทนและตำบลใกล้เคียงมากราบไหว้ขอพร เป็นประจำ ตามตำนานพระธาตุวัดเบญจ์ หรือ หลวงปู่ธาตุ บ้านหัวโทนหลวงปู่ธาตุบ้านหัวโทน เป็นอีกสถานที่สำคัญ ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก เป็นศูนย์รวมจิตใจ ความศรัทธาของชาวบ้าน เป็นอีกหนึ่งโบราณสถานสำคัญของอำเภอสุวรรณภูมิก็ว่าได้ครับ ใกล้ๆองค์เจดีย์จะมีฐานสิ่งปลูกสร้างที่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นสิม โดยรูปแบบสถาปัตยกรรมนั้นก็เป็นแบบล้านช้าง ทุก ๆปี ช่วงราว ๆสงกรานต์จะมีงานนมัสการหลวงปู่ธาตุ จะมีการรำถวายอย่างยิ่งใหญ่ทีเดียว[93]

สรุปว่า สภาพบริบทพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นตำบลที่มีความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิต และมีธรรมชาติป่าไม้ ซึ่งมีทรัพยากรที่สามารถปลูกไว้จำหน่าย มีภูมิปัญญาท้องถิ่น หมอลำ หมอแคน ซึ่งหารนับถือศาสนาก็นับถือศาสนาพุทธส่วนใหญ่และมีประเพณีเกี่ยวข้องกับทางศาสนาพุทธ สภาพเศรษฐกิจก็ยึดอาชพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ เป็นสังคมชนบทกึ่งเมืองประชาชนส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตอยู่ในความเรียบง่ายโดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ ฯ แต่อีกส่วนหนึ่งยังใช้ชีวิตคล้ายกับชุมชนเมืองยังคงต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกยึดติดกับวัตถุนิยมมากกว่า

---

[93] แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2561-2565) ฉบับปี 2565, องค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, (อัดสำเนา)

การวิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนาท้องถิ่น

1. กรอบแนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พุทธศักราช 2560) ได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำหนดกรอบความเป็นอิสระในการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนและความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง การบริหารการบริหารงานบุคคล การเงินและการคลังและมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ

นอกจากนี้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 ได้บัญญัติให้มีองค์กรรับผิดชอบในการจัดทำแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ คณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและกำหนดหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการให้บริการสาธารณะที่จำเป็นแก่ท้องถิ่น ตลอดจนรายได้ของท้องถิ่นที่เพิ่มขึ้นและพระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้กำหนดรูปแบบการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นอิสระมากขึ้น

ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยุคปัจจุบัน จึงมีบทบาทอำนาจหน้าที่อย่างกว้างขวางโดยมิเพียงจะมีหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะพื้นฐานแก่ประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังขยายบทบาทหน้าที่ออกไปรวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นให้มีความยั่งยืน ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วย และยังเป็นองค์กรที่เปิดโอกาสให้ประชาคมท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารและการตรวจสอบการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น

2. หลักการพื้นฐานในการวางแผน

การวางแผนประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน 4 ประการด้วยกัน คือ 1. การวางแผนจะต้องสนับสนุนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร (Contribution to Purpose and Objectives) ในการวางแผน ผู้วางแผนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญว่าเป้าหมายของแผนทุกแผนที่กำหนดขึ้นนั้นจะต้องเกื้อหนุนและอำนวยความสะดวกให้เป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์การสัมฤทธิ์ผลหลักการนี้เกิดขึ้นจากธรรมชาติขององค์การธุรกิจต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้จุดประสงค์ของกลุ่มบุคคลที่ร่วมกันในองค์กรบรรลุตามเป้าหมายหรือประสบความสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกอย่างจริงใจ

3. การวางแผนเป็นงานอันดับแรกของกระบวนการจัดการ (Primary of Planning) ซึ่งกระบวนการจัดการประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ(Organizing) การบริหารงานบุคคล (Staffing) การสั่งการ (Leading) และการควบคุม (Controlling) การวางแผนเป็นงานเริ่มต้นก่อน ทั้งนี้ เพราะการวางแผนจะเป็นตัวสนับสนุนให้งานด้านอื่น ๆ ดำเนินไปด้วยความสอดคล้อง

4. การวางแผนเป็นหน้าที่ของผู้บริหารงานทุกคน (Pervasivess of Planning) การวางแผนงานของผู้บริหารทุกระดับที่จะต้องทำแล้วแต่ขอบเขตของอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะการบริหารในระดับที่ต่างกันต่างก็มีความรับผิดชอบควบคุมให้งานที่ตนกระทำอยู่ให้ประสบความสำเร็จในการวางแผนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

5. ประสิทธิภาพของแผนงาน (Efficiency of Plans) ในการวางแผนนั้นผู้วางแผนจะต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพของการวางแผน ซึ่งสามารถพิจารณาจากการบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยการลงทุนซึ่งประหยัดและคุ้มค่า เช่น การใช้เวลา เงิน เครื่องมือ แรงงานและการบริหารที่ดีสร้างความพึงพอใจให้แก่สมาชิกในองค์การหลักการพื้นฐาน 4 ประการ นี้นับว่ามีส่วนสำคัญในการปูพื้นฐานของความคิดในด้านการวางแผนให้องค์การประสบความเจริญก้าวหน้า

3. ปัจจัยและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนา

1) การขาดข้อมูลที่เชื่อถือได้ในการวางแผนจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำมาพิจารณากำหนดจุดมุ่งหมายและกิจการต่าง ๆ ที่จะดำเนินงาน แต่ถ้าขณะที่มีการวางแผนนั้นกลุ่มทำงานได้ข้อมูลที่มาจากแหล่งที่เชื่อถือไม่ได้ จะทำให้การวางแผนงานนั้น เกิดการผิดพลาด ฉะนั้นข้อมูลนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดแผนงานเป็นอย่างยิ่ง

2) การวางแผนเป็นกระบวนการมองไปข้างหน้า ถ้าผู้บริหารมีแนวโน้มที่จะทำงานในเชิงรับมากกว่าเชิงรุก เขาจะไม่สามารถทำการวางแผนที่ดีได้เลย ฉะนั้น ผู้วางแผนจะต้องเป็นบุคคลที่มีความคิดริเริ่มและเป็นคนที่มีความกระตือรือร้นจะได้สามารถมองหามาตรการประเมินและติดตามแผนที่วางไว้อย่างเหมาะสมและเข้าใจการดำเนินงานตามแผนอย่างถูกต้อง

3) การวางแผนเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย การวางแผนอาจจะทำให้การปฏิบัติการบางกรณีล่าช้าไปได้ แต่ก็เป็นความจริงว่า ถ้าเราไม่ใช้เวลาในการวางแผนอย่างพอเพียงแล้ว แผนที่กำหนดขึ้นอาจจะเป็นแผนที่ใช้ไม่ได้ จึงกล่าวได้ว่า การวางแผนเกี่ยวข้องกับการใช้เวลาและค่าใช้จ่ายในการ

รวบรวมการวิเคราะห์ สารสนเทศและการประเมินทางเลือกต่าง ๆ ดังนั้น ถ้าการเสียเวลาสิ้นเปลืองแล้ว ผลของแผนที่จะออกมาดีนั้น ย่อมเป็นไปไม่ได้

4) การดำเนินการภายในองค์การที่เข้มงวดเกินไปในเรื่องต่าง ๆ จะเป็นอุปสรรคในการนำความคิดริเริ่มและแนวความคิดใหม่ ๆ เข้ามาสู่องค์การ ฉะนั้นผู้วางแผนจำเป็นต้องมีการยืดหยุ่นการดำเนินการในบางกรณีบ้าง ซึ่งจะนำผลดีมาสู่องค์การ

5) การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นข้อจำกัดในการวางแผน บางครั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์การธุรกิจต่าง ๆ ทั่วโลกเป็นผลกระทบต่อเนื่องมาจากความผันผวนทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ฉะนั้นผู้วางแผนไม่สามารถยอมรับเรื่องราวต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้อาจจะนำไปสู่การต่อต้านจากกลุ่มคนงานและทัศนคติเช่นนี้จะส่งผลต่อ กระบวนการวางแผนที่เกิดขึ้นขาดประสิทธิภาพ

6) ประสิทธิภาพในการวางแผนอาจมีข้อจำกัดมาจากปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้เพราะปัจจัยภายนอกบางอย่างยากแก่การทำนายและคาดการณ์ เช่นการเกิดสงคราม การควบคุมของรัฐบาล หรือภัยธรรมชาติต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้วางแผนไม่สามารถควบคุมได้ก็อาจทำให้การดำเนินงานตามแผนประสบปัญหายุ่งยากได้

4. ผลการวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินสถานภาพการพัฒนาในปัจจุบันและโอกาส SWOT Analysis (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค)

การวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกและภายในองค์กร เพื่อช่วยในการกำหนดจุดแข็ง(Strength) จุดอ่อน(Weakness) โอกาส(Opportunity) และอุปสรรคหรือภัยคุกคาม(Threat)

เพื่อนำผลการวิเคราะห์ไปกำหนดกลยุทธ์การทำงาน นำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการพัฒนา

1. การวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ซึ่งคาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน ปัญหาการการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ปัญหาการขยายเขตไฟฟ้าสาธารณะยังไม่ทั่วถึง ปัญหาการขยายเขตบริการบางพื้นที่ยังไม่ครอบคลุม ปัญหาด้านการคมนาคมถนนสายหลัก สายรอง ตรอกซอย ปัญหาถนนเข้าพื้นที่การเกษตร สะพาน และท่อระบายน้ำ ความต้องการในป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน โดยมุ่งเน้นส่งเสริมให้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สมุนไพร การแพทย์แผนไทย ต้องการอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องการส่งเสริม ทำนุบำรุงพุทธศาสนาและจัดกิจกรรมด้านศาสนาวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชน ส่งเสริมการประกอบอาชีพหลัก อาชีพรอง อาชีพเสริม และการรวมกลุ่ม ปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอยให้ถูกสุขลักษณะ การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง การจัดการด้านจราจรติดตั้งสัญญาณ เครื่องหมายจราจร เพื่อลดอุบัติเหตุ

2. ผลการวิเคราะห์ผังเมืองรวมหรือผังเมืองเฉพาะเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาทางกายภายในมิติพื้นที่การวางแผนผังเมือง เพื่อจัดระบบผังเมืองรองรับปัญหาในอนาคต ซึ่งปัญหาผังเมืองนี้ในเมืองใหญ่ๆ หรือชุมชนใหญ่กำลังประสบปัญหามาก เพราะไม่มีการวางแผนรองรับการเจริญเติบโตในอนาคต สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน ต้องให้ความสำคัญกับปัญหาการวางแผนผังเมืองเพื่ออนาคตจะไม่ประสบปัญหาหรือประสบกับปัญหาก็ไม่รุนแรงมากนัก

3. ชุมชนและประชาชนขาดการร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่น ความทันสมัยและกระแสวัฒนธรรมต่างชาติ ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นลืมรากฐานทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ และหันไปนิยมวัฒนธรรมการบริโภคมากขึ้น ผลการวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินสถานภาพการพัฒนาในปัจจุบันและโอกาสการพัฒนาในอนาคต เทคนิค SWOT Analysis (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค)

การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินการพัฒนาท้องถิ่นในปัจจุบัน เป็นการประเมินโดยวิเคราะห์ถึงโอกาส และภาวะคุกคามหรือข้อจำกัด อันเป็นสภาวะแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนาด้านๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนของท้องถิ่น อันเป็นสภาวะแวดล้อมภายในของท้องถิ่น ซึ่งทั้งหมดเป็นการประเมินสถานภาพของท้องถิ่นในปัจจุบันโดยเป็นการตอบคำถามว่า “ปัจจุบันท้องถิ่นมีสถานภาพการพัฒนาอยู่จุดไหน” สำหรับใช้เป็นประโยชน์ในการกำหนดการดำเนินงานในอนาคตต่อไป ทั้งนี้โดยใช้เทคนิค SWOT analysis การพิจารณาถึงปัจจัยภายใน ได้แก่จุดแข็ง (Strength – S) จุดอ่อน (Weak – W) และปัจจัยภายนอกได้แก่ โอกาส (Opportunity – O) และอุปสรรค (Threat – T) เป็นเครื่องมือ

ปัจจัยภายใน

จุดแข็ง (Strengths) หมายถึง ขีดความสามารถหรือทรัพยากรที่มีอยู่ภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาจัดการเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ ภารกิจ และจุดมุ่งหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

จุดอ่อน (Weakness) หมายถึง ความผิดพลาดหรือข้อด้อยในท้องถิ่นซึ่งมีผลทำให้ไม่บรรลุตามแนวทางการพัฒนาที่วางไว้

ปัจจัยภายนอก

โอกาส (Opportunities) หมายถึง สถานการณ์และสิ่งแวดล้อมภายนอกที่มีลักษณะเกื้อกูลหรือสนับสนุนต่อแนวทางการพัฒนา

อุปสรรค (Threat) หมายถึง สถานการณ์และสิ่งแวดล้อมภายนอกท้องถิ่นที่มีลักษณะส่งผลให้เกิดความเสียหาย หรือมีผลด้านลบต่อการพัฒนา

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนา

เพื่อประเมินสถานภาพการพัฒนาในปัจจุบันและโอกาสการพัฒนาในอนาคตขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน โดยใช้เทคนิค SWOT analysis มีดังนี้

จุดแข็ง (Strengths: S)

1. พื้นที่การปกครองในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหัวช้างมีพื้นที่ไม่มาก ทำให้ง่ายแก่การบริหาร

2. ราษฎรในชุมชนไม่หนาแน่นส่วนมากเป็นคนในพื้นที่สะดวกในการติดต่อประสานงานในการทำโครงการและกิจกรรม

3. การเมืองในพื้นที่ไม่รุนแรง

4. ชุมชนมีวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

5. พื้นที่เป็นที่ราบ

6. องค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน เป็นองค์กรขนาดเล็ก เจ้าหน้าที่ไม่มากและเป็นคนในพื้นที่รู้สภาพแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นอย่างดี

จุดอ่อน (Weaknesses: W)

1. องค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทนเป็นองค์กรขนาดเล็ก รายได้น้อยงบประมาณมีจำกัด

2. พนักงานและเจ้าหน้าที่มีน้อยไม่พอกับปริมาณงานและภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบ

3. บุคลากรบางส่วนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ในกฎระเบียบ และข้อปฏิบัติต่างๆ

4. เครื่องมือ และอุปกรณ์ ไม่พอกับเจ้าหน้าที่ทำให้การปฏิบัติงานล่าช้า

โอกาส (Opportunities: O)

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจท้องถิ่นระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

2. พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น โดยที่หน่วยงานราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคส่งเสริมและสนับสนุนการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนการกระจายอำนาจการบริหารให้ท้องถิ่นดำเนินการเอง ตามที่กฎหมายและระเบียบกำหนด

4. รัฐบาลสนับสนุนให้แต่ละท้องถิ่นมีบทบาทในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู เผยแพร่ และถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น

5. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

6. รัฐบาลมีนโยบายและให้ความสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

7. รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุน “โครงการเศรษฐกิจพอเพียง” ตามแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ

8. รัฐบาลมีนโยบายให้ความสำคัญกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

ปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัด (Threats : T)

1. สภาวะการทางเศรษฐกิจในระดับประเทศ ในระดับภูมิภาคส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่น
2. สภาวะการทางการเมืองส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่น
3. การเปลี่ยนรัฐบาลทำให้นโยบายเปลี่ยนแปลง และไม่ต่อเนื่อง
4. เกิดโรคระบาดร้ายแรง(Covid19) ทำให้กระทบต่อการพัฒนาท้องถิ่น

2.3.3 สภาพบริบทพื้นที่ตำบลหนองแวง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

1. ข้อมูลทั่วไป

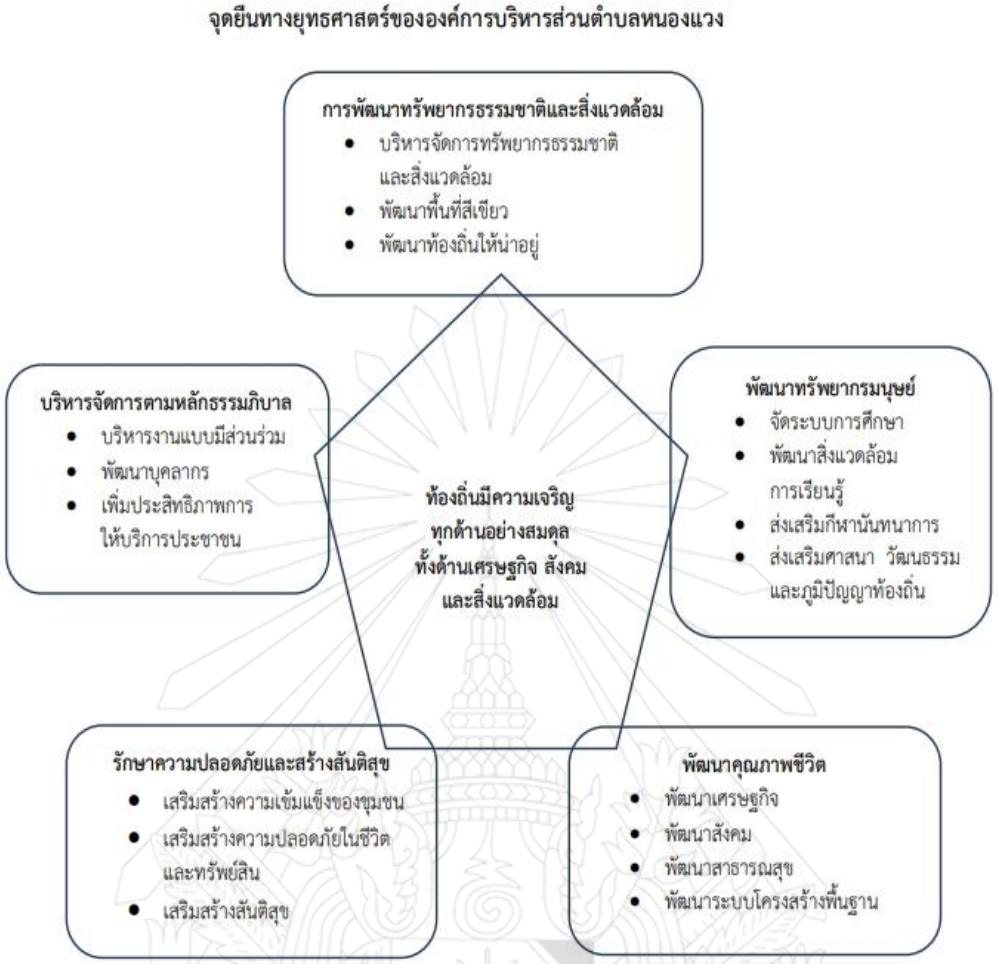
วิสัยทัศน์ "องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด มีบริการสาธารณะดี เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและประโยชน์ของประชาชนอย่างยั่งยืน"

พันธกิจ

1. ส่งเสริมการจัดทำบริการสาธารณะให้ได้ประสิทธิภาพ เพื่อสร้างโอกาส สร้างอาชีพรายได้ยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีความมั่นคง
2. ส่งสริมการสร้างภูมิคุ้มกันให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและประสานพลังทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น

เป้าประสงค์รวม

1. ท้องถิ่นมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน
2. ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ภาพที่ 2.1 จุดยืนทางยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบล

ประวัติและความเป็นมาขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง

นับแต่ปี พ.ศ. 2538 สภาตำบลหนองแวง จัดตั้งขึ้นตาม พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 โดยมี "คณะกรรมการสภาตำบล" ที่มี นายบุญหลัน อุโชย กำนันหนองแวงแวง เป็นประธานกรรมการบริหารโดยตำแหน่ง มีผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎรหมู่บ้านละ 1 คน เป็นกรรมการ โดยที่ทำการสภาตำบลหนองแวง ตั้งอยู่ที่ บ้านหนองโตน หมู่ที่ 8 ตำบลหนองแวงในปี พ.ศ. 2539 ได้ยกฐานะสภาตำบล ให้จัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อวันที่ 19 มกราคมพ.ศ. 2539 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 113 ตอนที่ 9 ลงวันที่ 30 มกราคม 2539 หน้าที่ 145 ลำดับที่ 1408 ต่อมาในปี พ.ศ.2541 ได้ตั้งที่ทำการแห่งใหม่อยู่ที่ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง บ้านสิงห์โคลหมู่ที่ 3 ตำบลหนองแวง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ในปัจจุบัน

จุดเด่นของพื้นที่ (ที่เอื้อต่อการพัฒนาตำบล)

- พื้นที่เหมาะสำหรับทำการเกษตร สภาพดินเป็นดินดินร่วนปนทราย
- มีน้ำใต้ดินเยอะ ในบางหมู่บ้านเหมาะสำหรับการทำเกษตรในฤดูแล้ง

- มีที่ดินราคาถูกสามารถนำมาใช้ปลูกพืชใช้ในด้านการเลี้ยงสัตว์ได้

- ประชากรในวัยแรงงานมีมาก สามารถพัฒนาเป็นแรงงานอุตสาหกรรมในท้องถิ่นได้

- ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มทางด้านการเกษตรได้หรือจัดตั้งตลาดกลางแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรในพื้นที่ได้

- เป็นตำบลที่สงบ/พลเมืองมีการอนุรักษ์รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามเป็นอย่างดี

ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม

การนับถือศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสูงคามสีมา มี 7 แห่ง ได้แก่ 1. วัดหัวหนองแวง หมู่ที่ 1,11 2.วัดโพธิ์ทอง หมู่ที่ 2,12 3.วัดสุทธาวาส หมู่ที่ 3 4.วัดไพรสณฑ์ หมู่ที่ 4 5. วัดอินไตร หมู่ที่ 5 6.วัดสว่างโพธิ์ศรี หมู่ที่ 7 7.วัดป่าวังน้ำเย็น หมู่ที่ 9

วัดที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา มี 5 แห่ง ได้แก่

1.วัดศรีมงคล หมู่ที่ 8 2. วัดสระทอง หมู่ที่ 6 3.วัดเทพนิมิต (ธ) หมู่ที่ 15 4. วัดป่าชัยมงคล หมู่ที่ 4 5.วัดดสรวงสวรรค์ หมู่ที่ 13 ที่พักสงฆ์ มี 2 แห่ง ได้แก่ วัดป่าอัมพวัน หมู่ที่ 14 ที่พักสงฆ์บ้านเหนือ หมู่ที่ 12

ประเพณีและงานประจำปี

1. เดือนมกราคม บุญประเพณีตักบาตร ขึ้นปีใหม่ 2.เดือนกุมภาพันธ์ บุญข้าวจี่ 3.เดือนมีนาคม บุญผะเหวด 4. เดือนเมษายน บุญสงกรานต์5. เดือนพฤษภาคม 6. เดือนมิถุนายน บุญบั้งไฟ บุญเบิกบ้าน 7.เดือนกรกฎาคม บุญเข้าพรรษา8.เดือนสิงหาคม – บุญข้าวประดับดิน 9. เดือนกันยายน บุญข้าวสาก10. เดือนตุลาคม บุญออกพรรษา 11. เดือนพฤศจิกายน บุญกฐิน 12. เดือนธันวาคม บุญปริวาสกรรม ประเพณีบุญทอดเทียนรวม จัดกิจกรรมในช่วงก่อนออกพรรษา เดือนตุลาคม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษาถิ่น 1) การจักสานกระติบข้าว หรือก่องข้าวเหนียว จากไม้ไผ่ 2) การจักสานตะกร้า จากไม้ไผ่ 3) การทอผ้าไหม, ผ้าขิด 4) ภาษาถิ่น ใช้ภาษาอีสาน[94]

2.4 สรุป

ผู้นำ หมายความถึงบุคคลที่ได้รับแต่งตั้ง การเลือกตั้ง หรือได้รับการยกย่องขึ้นมาให้เป็นหัวหน้าผู้ตัดสินใจ เป็นที่ยอมรับของสมาชิกกลุ่มชุมชน เพราะมีความสามารถการปกครองดูแล และจะนำพาผู้ตามหรือชุมชนไปในทางที่ดี ผู้นำจะสามารถชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน โดยใช้ระบบการติดต่อสื่อสาร การประสานความร่วมมือกัน การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน รวมถึงการมีความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น ในอันจะนำพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม และมีความสามารถที่จะชักจูงหรือจูงใจผู้อื่นให้ความร่วมมือร่วมใจกับตนดำเนินการไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้นการเป็นผู้นำจึงเป็นศิลปะของการที่จะมีอิทธิพลเหนือคน และนำคนแต่ละคนไปโดยที่คนเหล่านั้นมีความเชื่ออย่างเต็มใจ

---

[94] แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566-2570) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด.

มีความมั่นใจในตัวผู้นำ มีความเคารพนับถือ และให้ความร่วมมือกับผู้นำด้วยความจริงใจ เพื่อจะได้ปฏิบัติการกิจให้ลุล่วงไปด้วยดี ในปัจจุบันเรามักจะมุ่งที่ตัวผู้นำที่สามารถชักจูงให้ผู้ตาม หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้ความร่วมมือร่วมใจดำเนินงานไปพร้อม ๆ กันอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำเป็นผู้กระทำให้ภารกิจของชุมชนบรรลุจุดมุ่งหมายได้จะต้องมีความชัดเจนเข้าใจถ่องแท้ และแน่วแน่ในจุดหมายที่ตั้งไว้ สามารถผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ เขียนนโยบาย แผน กิจกรรม โครงการ มีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชนดังนั้น ทุกชุมชนจำต้องมีผู้นำที่สามารถจูงใจให้ผู้ร่วมงานทำงานอย่างเต็มความสามารถ

ผู้นำนั้นมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม หากผู้นำเป็นผู้รู้เหตุ รู้ผล หรือรู้จุดมุ่งหมาย จะทำอะไรต้องมีแผนการ หรือเป้าหมาย ย่อมจะทำให้หมู่คณะดำเนินไปได้โดยสวัสดิภาพ การวางแผนงานได้ก่อนแล้วเดินตามลำดับของงาน ผลก็คือ จะไม่มีข้อผิดพลาดไม่ติดขัดในการทำงาน หรือในการทำงานเป็นคณะ ทุกคนร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียง เกิดพลังความสามัคคีงานก็จะประสบกับความสำเร็จได้ผลดี มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้นำจึงเป็นปัจจัยสำคัญ ในการที่จะทำให้องค์กรหรือชุมขนบรรลุเป้าหมาย ตามจุดประสงค์ ผู้นำชุมชนที่มีคุณลักษณะที่ดีพร้อมย่อมจะนำพาชุมชนไปสู่ความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ผู้นำจะต้องมีความสามารถ มีความรู้ดี ผู้นำที่ดีจะต้องมีความรู้ที่เกี่ยวกับงานในหน้าที่และความรู้รอบด้าน มีท่าทางและบุคลิกดี มีความคิดเริ่มสร้างสรรค์ และความกระตือรือร้น การตัดสินใจกับการใช้ดุลยพินิจที่ดีและถูกต้อง มีความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยวและไม่โลเล ทำตัวเป็นตัวอย่าง สามารถทำให้ผู้ตามไว้เนื้อเชื่อใจได้ รวมถึงสามารถนำข้อมูลในบริบทของชุมชนมาวิเคราะห์เพื่อใช้ประโยชน์ในการกำหนดวางแผนการดำเนินงานได้อย่างแม่นยำ นอกจากลักษณะของผู้นำที่ดีที่จะนำพาชุมชนไปสู่จุดมุ่งหมายที่ดีแล้วนั้น ผู้นำชุมชนจะต้องแสดงออกถึงภาวะของความเป็นผู้นำ นั่นคือ ผู้นำที่มีภาวะผู้นำนั้นจะยึดหลักของความมีเหตุมีผล การมองการณ์ไกล มีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะนำพาชุมชนไปสู่จุดหมายที่ชัดเจนที่เรียกว่ามีวิสัยทัศน์ โดยมีแรงบันดาลใจภายในเป็นพลังในการขับเคลื่อน เป็นบุคคลที่มองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ เป็นผู้ที่สามารถเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อเป็นโยชน์ส่วนรวม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน สังคมและประเทศชาติสืบไป

ผู้นำชุมชนที่ดีต้องมีศิลปะในการทำงาน มีความอดทน มีสมาธิในการทำงาน มีความสามารถในการสื่อสารที่ดียกย่องให้ความไว้วางใจในการขับเคลื่อนงานของแต่ละฝ่าย โดยมอบหมายหรือแบ่งหน้าที่ตามกำลังความสามารถ ลักษณะผู้นำที่ดี ประกอบด้วยคุณสมบัติส่วนตัวของผู้นำ ได้แก่ มุ่งแสวงหามรรควิธีที่จะนำผู้ร่วมงานให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ การแสดงออกในรูปของพฤติกรรม ได้แก่ ความสัมพันธ์ กับผู้ร่วมงานความสามารถในการตัดสินใจ ความรับผิดชอบและวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ความเป็นผู้นำสูงสามารถแสดงบทบาทในการนำด้วยบารมี ความจงรักภักดีให้เกิดในจิตสำนึกของบุคลากรต่อหน่วยงานสร้างความพึงพอใจด้วยการใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่กับผู้ร่วมงานจนสามารถสร้างทีมงานได้ ผู้นำต้องมีความตื่นตัว มีความสามารถในการตัดสินใจรวดเร็วและถูกต้องมีความสามารถในการจูงใจคน มีความรับผิดชอบและมีความฉลาดรอบรู้ทันโลกทันทีทันเหตุการณ์ และมีความสามารถในการแก้ปัญหาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้ทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน สามารถนำวิกฤตมาสร้างเป็นโอกาสเพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ในชุมชน

สามารถทำให้ชุมชนยอมรับการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้น นอกจากนั้นผู้นำในทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีคุณสมบัติภายในอันประกอบด้วยมีความอดทนต่อการปฏิบัติงาน มีใจหนักแน่น มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา มีความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่ มีจิตใจที่เอ็นดูห่วงใยใส่ใจดูแลผู้ร่วมงาน ตลอดจนเอาใจใส่ ตรวจตรางานและหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ สามารถนำมาซึ่งความเจริญและความสงบสุขมาสู่บ้านชุมชนได้ ผู้นำที่ประกอบด้วยลักษณะที่ดีทั้งภายนอกและภายในตามที่กล่าวมานี้ จะทำให้เป็นที่ยอมรับนับถือของผู้ร่วมงานและผู้ตาม สามารถนำหมู่คณะและองค์กรที่ตนปกครองดูแลไปสู่ความสำเร็จได้แน่นอน ผู้วิจัยจึงได้สรุปลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ดที่จะส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนสามารถนำพาชุมชนไปสู่จุดมุ่งหมายที่ดีได้ ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อันจะนำไปสู่สังคม และประเทศชาติที่สงบสุขสืบไป

ชุมชน คือหมู่ชน กลุ่มคน ที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกัน มีการดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกัน มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรกัน ภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และ เป้าหมายเดียวกัน เขตพื้นที่ชุมชนที่ผู้วิจัยกำหนดในการวิจัยในครั้งนี้อาศัยพื้นที่ที่มีเขตการปกครองอยู่ในอาณาเขตบริเวณตำบลเดียวกัน อันประกอบด้วย หมู่บ้าน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ทั้งสามองค์ประกอบนี้นี้เป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ที่จะสามารถรู้ปัญหา ความต้องการของประชาชน โดยมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันออกไป แต่มีเป้าหมายในการปฏิบัติหน้าที่ในการปกครอง ดูแลให้ประชาชนเกิดประโยชน์สุข

ปัญหาการดำเนินงานของผู้นำชุมชนนั้นมักจะประสบกับปัญหาในการทำงานหรือปกครองดูแลทุกข์สุขของประชาชน ทั้งปัญหาจากประชาชนในพื้นที่ เช่น การไม่ได้รับความร่วมมือในการแก้ปัญหาของตนเองร่วมกับผู้นำ ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ปัญหาจากความแตกแยกขององค์กร หรือหน่วยในพื้นที่ตำบลเดียวกัน หรือต่างฝ่ายต่างปฏิบัติหน้าที่ในบทบาทหน้าที่ของตนเองโดยขาดการร่วมมือ ร่วมใจ ขาดการบูรณาการในการทำงานเพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ขาดการประสานงานกันในการทำงาน ซึ่งผู้นำที่ทำหน้าที่ในการปกครองดูแลความทุกข์สุขของประชาชนที่ตนปกครองนั้นจะต้องอาศัยหลักในการทำงานตามบทบาทหน้าที่หลักของตนเองให้ประสบความสสำเร็จทั้งนี้ เพื่อเกิดประโยชน์สุข ทุกหน่วยงาน ทุกองค์กรที่มีผู้นำในการปกครองนั้น ต่างต้องการให้การทำงาน การปฏิบัติหน้าที่ประสบความสำเร็จ โดยทุกภาคส่วนตั้งเป้าหมายเพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ ประชาชน ผู้นำทุกฝ่ายจึงต้องมีการบูรณาการในการทำงานร่วมกัน โดยระดมพลังความคิดในการหาทิศทาง แนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชนตนเองในบริบท ช่วงเวลานั้น ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผู้นำจะไม่สามารถขับเคลื่อนการทำงาน หรือทำการปกครองด้วยตัวเองเพียงลำพังแต่เพียงฝ่ายเดียวจะต้องอาศัยความสามัคคีของภาคีเครือข่าย นั่นคือ ประชาชน วัดซึ่งพระเป็นผู้นำทางศาสนา และผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผนึกกำลัง ผสานความร่วมมือกันในการทำงานจึงจะเกิดพลัง ผู้นำที่ดีจะต้องสามารถวิเคราะห์ตนเองว่าจะนำพาชุมชนไปในทิศทางใด มีวิสัยทัศน์ สามารถมองการณ์ไกล แสดงเป้าหมายให้ผู้ตามได้เห็นอย่างชัดเจน จะต้องสามารถรู้จักบุคคลสำคัญที่จะมาร่วมทีมในการพัฒนา สามารถปรับเปลี่ยนการปกครองให้ทันกับสถานการณ์ของ

สังคมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว สามารถวิเคราะห์ชุมชนได้ว่าจะต้องใช้กลวิธีใดในการประยุกต์การทำงาน

ชุมชนตำบลขี้เหล็ก อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่หนึ่งที่ประสบปัญหาดังกล่าวในอดีต ผู้นำจึงมีแนวคิด วิสัยทัศน์ในการจัดการคุณภาพชีวิตแบบองค์รวม โดยการบูรณาการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย บ้าน วัด หน่วยงานราชการ ซึ่งมีองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก โดยมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้นำฝ่ายการเมืองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่หลักหรือเป็นผู้นำฝ่ายข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการปกครองระดับหมู่บ้าน พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนา ร่วมกับประชาชนในชุมชนได้ระดมพลังความคิดในการบริหารจัดการคุณภาพชีวิตของประชาชนแบบองค์รวม จึงก่อเกิดกระบวนการขับเคลื่อนชุมชนโดยพลังความสามัคคีของภาคีเครือข่าย ซึ่งมีกิจกรรมที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ได้แก่ โครงการรวมพลังเปลี่ยนขยะเป็นกองบุญ เพื่อจัดซื้อถังออกซิเจน เพื่อแก้ปัญหาการขาดเครื่องมือทางการแพทย์ที่ไม่เพียงพอต่อผู้ป่วยในชุมชน โครงการรวมพลังเปลี่ยนขยะเป็นกองบุญ เพื่อร่วมสมทบทุนในการก่อสร้างห้องฉุกเฉินให้แก่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองตาโฮมเพื่อไว้บริการผู้ป่วยในชุมชน โครงการรวมพลังเปลี่ยนขยะเป็นกองบุญ เพื่อส่งเสริมด้านการศึกษาด้านภาษาให้แก่เด็กนักเรียนประถมศึกษาทั้ง 4 แห่งในเขตพื้นที่ตำบลขี้เหล็ก

จากการดำเนินงานชุมชนได้สรุปถอดบทเรียนจนก่อเกิดเป็นโครงการใหม่ซึ่งเป็นนวัตกรรม นั่นคือ นวัตกรรมเปลี่ยนขยะเป็นที่นอนลมเพื่อป้องกันแผลกดทับจากถุงน้ำยาล้างไตสำหรับผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งกระบวนการทำงานนั้นผู้นำได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้การขับเคลื่อนงานเกิดประสิทธิภาพ รวมถึงเป็นการวางเป้าหมายในการทำงานใหม่ร่วมกัน โดยการแบ่งหน้าที่กันทำ แต่มีวิสัยทัศน์ อุดมการณ์ และเป้าหมายเดียวกัน คือ การทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น บนพื้นฐานของบริบทชุมชนที่มีความเมตตา ปรารถนาดีต่อกัน นอกจากกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีด้านสุขภาพแล้ว ผู้นำชุมชนยังเล็งเห็นความสำคัญของสุขภาพทางใจ จึงได้เกิดโครงการชุมชนดีวิถีพุทธขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชนด้วย กระบวนการจัดการคุณภาพชีวิตแบบองค์รวมของชุมชนตำบลขี้เหล็กสามารถสร้างผลลัพธ์ให้เป็นที่ยอมรับแก่สังคม ก่อเกิดประโยชน์แก่ประชาชนโวดยส่วนรวม จนได้รับการยกย่องจากสถาบันและหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ ได้รับการยกย่องให้เป็นชุมชนต้นแบบ การถูกเผยแพร่ผลงานจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ[95] ได้รับการยกย่องจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ดให้เป็นตำบลต้นแบบด้านส่งเสริมคุณธรรมด้านจิตอาสา การถูกเผยแพร่ผลงานผ่านคู่มือ “องค์ความรู้เพื่อเสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง โดยเครือข่ายร่วมสร้างสุขท้องถิ่นน่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถูกนำเสนอผลงานผ่านเวที “สานพลัง เสริมความรู้ สู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน” ปี 2560 ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ และได้รับการยกย่องจากจังหวัดร้อยเอ็ดให้เป็นตำบลที่มีผลงานทางวิชาการและนวัตกรรมเนื่องในวันสิ่งแวดล้อมโลก ประจำปี 2561 ปี พ.ศ. 2563

[95] หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 10 กรกฎาคม 2560 หน้า 10.

ได้รับรางวัลตำบลจัดการคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการ และ รางวัลนวัตกรรมด้านการส่งเสริมดูแลสุขภาพผู้สูงอายุดีเด่นจากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ประจำปี 2564

ผู้นำชุมชนตำบลหนองแวงได้วางวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด มีบริการสาธารณะดี เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและประโยชน์ของประชาชนอย่างยั่งยืน” วิสัยทัศน์ของผู้นำจะนำไปสู่การวางแผนการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ตำบลหนองแวงได้วางจุดยืนทางยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเพื่อให้วิสัยทัศน์ที่วางไว้สำเร็จ ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาคุณภาพชีวิต รักษาความปลอดภัยและสร้างสันติสุข และบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ผู้นำจะสามารถนำพาชุมชนไปสู่จุดหมายที่ดีได้นั้นจะต้องมีความรู้รอบด้านทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนนำไปสู่วิสัยทัศน์ที่วางไว้ได้อย่างสำเร็จ

ตำบลหัวโทน ผู้นำชุมชนบ้านตากแดดใช้ประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามกล่าวคือ ฮีต 12 คลอง 14 เป็นสื่อหลักในการประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน เช่น ประเพณีบุญเผวด กิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์ การจัดตั้งชมรมผู้ปฏิบัติธรรม การจัดตั้งชมรมสงเคราะห์ เป็นต้น ผลของการสร้างความสามัคคีผ่านประเพณีวัฒนธรรมหรือกิจกรรมดังกล่าวเป็นชุมชนต้นแบบด้านคุณธรรม ก่อเกิดเป็นความสัมพันธ์ที่ดีงาม นำไปสู่ความรัก ความเอื้ออาทร เป็นเหตุก่อความรักความเคารพเป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน หลักสาราณียธรรมจึงเป็นหลักที่ใช้เชื่อมต่อความรู้สึกที่ดีงามของมนุษย์ที่มีต่อกันในชุมชนและสังคม

บทที่ 3
หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เกี่ยวกับการส่งเสริมผู้นำชุมชน

การวิจัยเรื่อง “บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมผลงานที่เกี่ยวกับแนวคิด หลักการ จากคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์ที่เกี่ยวเนื่องในทางพุทธปรัชญาเถรวาท พร้อมทั้งสรุปแนวคิดท้ายบท โดยมีรายละเอียดแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้

3.1 หลักปาปณิกธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน

3.2 หลักสัปปุริสธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน

3.3 หลักสาราณียธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน

3.4 สรุป

3.1 หลักปาปณิกธรรม

3.1.1 ที่มาของแนวคิดหลักปาปณิกธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน

หลักปาปณิกธรรม มีที่มาจากบทบาทของพ่อค้าที่มีคุณธรรมในสังคมโบราณ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถในการมองการณ์ไกลและสร้างความเชื่อมั่นในชุมชน ในบริบทปัจจุบันหลักปาปณิกธรรมช่วยให้ผู้นำชุมชนสามารถพัฒนาทักษะการบริหารจัดการ การมองไกล และการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่มาของเรื่องนี้ปรากฏในปาปนิกสูตร ซึ่งเป็นสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสกับหมู่ภิกษุว่า พ่อค้าในโลกนี้ เป็นคนที่มีตาดี (จักขุมา) คือ พ่อค้าในโลกนี้ย่อมรู้สิ่งที่จะพึงซื้อขายว่า สิ่งที่พึงขายนี้ ซื้อมาเท่านี้ ขายไปเท่านี้ จักได้ทุนเท่านี้ มีกำไรเท่านี้, พ่อค้าชื่อว่ามีธุระดี (วิธูโร) คือ พ่อค้าในโลกนี้ เป็นคนฉลาดที่จะซื้อและขายสิ่งที่ตนจะพึงซื้อขาย และเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคนซึ่งจะเป็นที่พึ่งได้ (นิสสยสัมปันโน) คือ พ่อค้าในโลกนี้ อันคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีผู้มั่งคั่ง ผู้มีทรัพย์มากมีโภคะมาก แต่สามารถนำมาปรับใช้กับผู้นำในความหมายใหม่ว่า ผู้นำต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลคือมีสายตาที่ยาวและไกล[1] เพื่อนำความเจริญรุ่งเรืองมาให้กับชุมชน มีความเฉลียวฉลาดปราชญ์เปรื่องในการบริหารงาน และสามารถเป็นที่พึ่งพาอาศัยของประชาชนที่ตนเองเป็นผู้นำ

3.1.2 ความหมายของปาปณิกธรรม

คำว่า ปาปณิก หรืออีกศัพท์เรียกว่า ปาปณิกังคะ หากกล่าวตามรูปศัพท์เดิมทั้ง 2 คำนี้ ท่านหมายถึงผ้าอันตกไปแล้วในร้านตลาด[2] และจากการแปลอย่างนี้ ท่านจึงนิยามความหมายใหม่ว่า สิ่งที่เกี่ยวกับตลาดหรือการตลาดก็คือการค้าการขายหรือการค้าขาย ในความหมายได้แก่พ่อค้าแม่ค้าผู้

---

[1] พระครูอุดมธรรมวัตร (มัจฉา ขนฺติโก), “รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา, (มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรราชวิทยาลัย) พ.ศ.2562, หน้า 71.

[2] พันตรี ป.หลงสมบูรณ์, *พจนานุกรมมคธ-ไทย*, หน้า 485.

ประกอบอาชีพค้าขายสิ่งของต่าง ๆ นั่นเอง ดังนั้น ท่านจึงให้ความหมายที่เกี่ยวกับการค้าขายว่าหลักการของพ่อค้าหรือองค์คุณของพ่อค้าพร้อมคำอธิบายประกอบ ดังนี้

1) จักขุมา หมายถึง รู้จัก เข้าใจ สินค้า ของที่จะนำมาบริการลูกค้า สามารถคำนวณราคาต้นทุน เก็งกำไรแม่นยำ

2) วิธูโร หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญชำนาญ ธุรกิจการค้าพาณิชย์ รู้จักแหล่งซื้อแหล่งขาย รู้ความเคลื่อนไหว ความต้องการของตลาด สามารถในการจัดซื้อ จัดจำหน่ายจ่ายแจก รู้ใช้เทคนิควิธีการผู้ให้และผู้รับบริการ

3) นิสสยสัมปันโน หมายถึง มีความพร้อมด้วยแหล่งทุนเป็นที่อาศัย เป็นที่เชื่อถือไว้ใจในหมู่แหล่งทุนใหญ่ๆ หาเงินมาลงทุน หรือดำเนินกิจการโดยง่าย[3]

ปาปณิกธรรม 3 เป็นหลักการที่เป็นองค์คุณของพ่อค้าที่ดี เป็นแนวคิดในการค้าขายเพื่อให้เกิดความสำเร็จในอาชีพ มี 3 อย่างคือ (1) ต้องมีวิสัยทัศน์ที่ก้างไกลรู้จักสินค้าว่ามีคุณภาพมากน้อยเพียงใด (2) ต้องรู้แหล่งซื้อขาย รู้ความเคลื่อนไหวของตลาด และ (3) ต้องเป็นทำตัวให้เป็นคนที่น่าเชื่อถือของแหล่งทุน ทำให้สามารถหาเงินมาบริหารกิจการให้ดำเนินไปได้ด้วยดี

3.1.3 ความสำคัญของปาปณิกธรรม

ปาปณิกธรรมทั้ง 3 ข้อนี้ เป็นหลักการที่สำคัญ เป็นหลักการทางพุทธศาสนาที่นำไปสู่ความสำเร็จ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสกับภิกษุว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายพ่อค้าประกอบด้วยองค์ 3 ย่อมถึงความใหญ่ความไพบูลย์ในโภคทรัพย์ไม่นานเลย[4] จากพุทธพจน์นี้จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ตรัสถึงองค์คุณของพ่อค้าหรือหลักการของพ่อค้าที่ดีที่จะประสบความสำเร็จจะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักการ 3 ข้อนี้ นอกจากนี้ นอกจากนี้หลักปาปณิกธรรมยังเป็นหลักการที่สำคัญที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกเรื่อง เช่น การปกครอง การบริหาร เป็นต้น เพราะหลักการทั้ง 3 อย่างนี้เป็นคุณสมบัติของผู้ที่ต้องการความสำเร็จนั้นเอง หลักทุติยปาปณิกสูตร ที่ประกอบด้วย จักขุมา คือ การมีวิสัยทัศน์ วิธูโร การจัดการดี และนิสสยสมปนฺโนการมีมนุษย์สัมพันธ์มีความสำคัญต่อองค์กรทุกระดับและถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้นำ ผู้ปกครองในทุกระดับจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญต่อหลักธรรมในทุติยปาปณิกสูตรนี้[5]

3.1.4 องค์ประกอบของปาปณิกธรรม

ได้ทราบความหมายของปาปณิกธรรม 3 แล้ว ลำดับต่อไปจะได้ศึกษารายละเอียดขององค์ประกอบทั้ง 3 ของปาปณิกธรรม ว่าเพราะอะไรถึงทำให้พ่อค้าหรือผู้ที่นำหลักธรรมนี้ไปใช้แล้วทำให้ประสบความสำเร็จได้ดังที่หวัง มีรายละเอียด ดังนี้ คือ

---

[3] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2556), หน้า 96-97.

[4] อ้างแล้ว, หน้า 96-97.

[5] พระณรงค์ วุฑฺฒิเมธี, *การบริหารจัดการตามหลักทุติยปาปณิกสูตรของบริษัท เอ็นอีซี อินฟอนเทียร์ (ไทย)* จำกัด, หน้า 25-26.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของปาปณิกธรรมทั้ง 3 ข้อ ไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ว่า

1 จักขุมา คือ ตาดี หมายถึง การรู้จักสินค้า ดูของเป็น สามารถคำนวณราคา กะทุนเกร็ง กำไรได้แม่นยำ

2 วิธูโร คือ จัดเจนธุรกิจ หมายถึง รู้แหล่งซื้อ แหล่งขาย รู้ความเคลื่อนไหวความต้องการของตลาด สามารถในการจัดซื้อจัดจำหน่าย รู้ใจและรู้จักเอาใจลูกค้า

3 นิสสยสัมปันโน คือ พร้อมด้วยแหล่งทุนเป็นที่อาศัย หมายถึง เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจในหมู่แหล่งทุนใหญ่ๆ หาเงินมาลงทุนหรือดำเนินกิจการได้โดยง่าย[6]

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) ได้อธิบายรายละเอียดหลักปาปณิกธรรม 3 ดังต่อไปนี้

1. จักขุมา หมายถึง ปัญญามองการณ์ไกล เช่นถ้าพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าอนาคตเศรษฐกิจหรือตลาดจะมีแนวโน้มเป็นแบบไหนหรือสามารถคาดการณ์ทิศทางหรืออนาคตในการดำเนินธุรกิจได้แม่นยำจากการอาศัยกระบวนการคิดที่รอบคอบและมีเหตุผล โดยอาจใช้ประสบการณ์ในอดีตร่วมในการตัดสินใจและวางแผนด้วย ซึ่งคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Conceptual Skill คือการชำนาญในการใช้ความคิด หรือทักษะทางด้านความคิด

2. วิธุโร หมายถึง จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญพาะด้าน เช่น นักการเงินต้องมีความรู้และความเชี่ยวชาญทางการเงินสามารถคำนวณอัตราผลตอบแทนต่าง ๆ ได้หรือเข้าใจในงบการเงินที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจได้ ในกรณีแพทย์ผ่าตัดสมองก็ต้องมีความเชี่ยวชาญในการผ่าตัดสมองเป็นต้น คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Technucal Skil คือความชำนาญการด้านเทคนิค หรือทักษะทางด้านการปฏิบัติงาน

3. นิสสฺยสัมปันโน หมายถึง พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้เพราะคนมีมนุษยสัมพันธ์ดีมีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดมีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานกันแต่ละฝ่ายในองค์กรดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคนโดยสามารถทำให้พนักงานแต่ละคนปฏิบัติงานตามคำสั่งด้วยความเต็มใจได้ เป็นต้น คุณลกัษณะที่สามนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Human Relation Skill คือความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์หรือทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์[7]

ในทุติยปาปณิกสูตร คุณสมบัติของพ่อค้ากับของภิกษุ ดูก่อนภิกษุทั้งหลายพ่อค้าประกอบด้วยองค์ 3 ย่อมถึงความใหญ่ความไพบูลย์ในโภคทรัพย์ไม่นานเลยองค์ 3 คืออะไร คือพ่อค้าเป็นผู้มีดวงตา มีความฉลาด ถึงพร้อมด้วยที่พึ่งอาศัย ก็พ่อค้าเป็นผู้มีดวงตาอย่างไร พ่อค้ารู้สินค้าว่าสินค้าสิ่งนี้ซื้ออย่างนี้ ขายอย่างนี้ เป็นต้นทุนเท่านี้ กำไรเท่านี้อย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย พ่อค้า ชื่อว่า เป็นผู้มีดวงตา พ่อค้าเป็นผู้ฉลาดอย่างไร พ่อค้าเป็นผู้เข้าใจที่จะซื้อและที่จะขายอย่างนี้ พ่อค้า ชื่อว่า ฉลาด

---

[6] อ้างแล้ว, หน้า 25-26.

[7] พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), *พุทธวิธีบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559), หน้า 38-39.

พ่อค้าถึงพร้อมด้วยที่พึ่งอาศัยอย่างไร คฤหบดีทั้งหลายก็ดี บุตรของ คฤหบดีทั้งหลายก็ดี ที่มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก ย่อมรู้จักพ่อค้านั้นอย่างนี้ว่า พ่อค้าผู้เจริญผู้นี้แหละเป็นคนมีดวงตาด้วยฉลาดด้วย มีกำลังพอที่จะเลี้ยงบุตรภริยาและแถมพกให้เราบ้างตามเวลาอันควร คฤหบดีและบุตรของคฤหบดีเหล่านั้นย่อมรับรองพ่อค้านั้นด้วยโภคะทั้งหลายว่า สหายพ่อค้า แต่นี้ไปเชิญท่านนำโภคะไปเลี้ยงบุตรภริยา และจงแถมพกให้ เราบ้างตามเวลาอันควรเถิดอย่างนี้ พ่อค้า ชื่อว่า ถึงพร้อมด้วยที่พึ่งอาศัย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าประกอบด้วยองค์ 3 นี้แล ย่อมถึงความใหญ่ความไพบูลย์ในโภคทรัพย์ไม่นานเลย ฉันเดียวกันนั่นแล ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ย่อมถึงความใหญ่ความไพบูลย์ในกุศลธรรมทั้งหลายไม่นานเลย ธรรม 3 คืออะไร คือ ภิกษุเป็นผู้มีดวงตา มีความเพียรและถึงพร้อมด้วยที่พึ่งอาศัย[8]

จิดาภา เร่งมีศรีสุข กล่าวถึงปาปนิกธรรมไว้ในการวิจัยเรื่อง พุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาว่า ปาปณิกธรรม 3 เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมในการนำมาสร้างคุณลักษณะของผู้บริหารที่มีคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการของนักบริหาร ได้แก่ 1) จักขุมา หมายถึง ปัญญามองการไกล เช่นถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าอนาคตเศรษฐกิจหรือตลาดจะมีแนวโน้มเป็นแบบไหนหรือสามารถคาดการณ์ทิศทาง หรืออนาคตในการดำเนินธุรกิจได้แม่นยำจากการอาศัยกระบวนการคิดที่รอบคอบและมีเหตุผล โดยอาจใช้ประสบการณ์ในอดีตร่วมในการตัดสินใจและวางแผนด้วย ซึ่งคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษค าว่า Conceptual Skill คือการชำนาญในการใช้ความคิด หรือ ทักษะทางด้านความคิด 2) วิธูโร หมายถึง จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น นักการเงิน ต้องมีความรู้และความเชี่ยวชาญทางการเงินสามารถคำนวณอัตราผลตอบแทนต่างๆ ได้ หรือเข้าใจในงบการเงินที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจได้ ในกรณีแพทย์ผ่าตัดสมองก็ต้องมีความ เชี่ยวชาญในการผ่าตัดสมอง เป็นต้น คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Technical Skill คือความชำนาญการด้านเทคนิค หรือ ทักษะทางด้านการปฏิบัติงาน 3) นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษย์สัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานให้ฝ่ายแต่ละฝ่ายในองค์กรดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้ หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคนโดยสามารถทำให้พนักงานแต่ละปฏิบัติงานตามคำสั่งด้วยความเต็มใจได้ เป็นต้น คุณลักษณะที่สามนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Human Relation Skill คือความชำนาญด้านมนุษย์สัมพันธ์ หรือทักษะทางด้านมนุษย์สัมพันธ์

โดยคุณลักษณะทั้ง 3 ประการมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันนั้น ขึ้นอยู่กับระดับของนักบริหาร ถ้าเป็นนักบริหารระดับสูงที่ ต้องรับผิดชอบในการวางแผน และควบคุมคนจำนวนมาก คุณลักษณะข้อที่ 1 และ 3 มีความสำคัญมาก ส่วนข้อที่ 2 มีน้อยเพราะเขาสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความสามารถเฉพาะด้านได้ สำหรับนักบริหารระดับกลาง คุณลักษณะทั้ง 3 ข้อมีความสำคัญพอๆ

---

[8] องฺ.ติก. 35/459/61.

กันนั่นคือ เขาต้องมีความชำนาญเฉพาะด้าน และมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา ในขณะเดียวกันต้องมีปัญญาที่มองภาพกว้างและไกล เพื่อเตรียมตัวสำหรับเป็นนักบริหารระดับสูง นอกจากนั้นต้องมีความสามารถในการสื่อสารประสานงานในการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์จากผู้บริหารระดับสูงมาสู่การปฏิบัติในผู้บริหารและพนักงานระดับล่างและนำผลการดำเนินงานที่ได้จากการปฏิบัติงานมาสรุปและนเสนอต่อผู้บริหารระดับสูง[9]

องค์ประกอบของปาปณิกธรรมมี 3 ข้อ คือ จักขุมา เป็นคนที่มีสายตาที่กว้างไกล สามารถคาดการณ์ทิศทางหรืออนาคตได้อย่างแม่นยำ มีจุดมุ่งหมายในการนำพาชุมชนไปสู่เป้าหมายที่ชัดเจน โดยไม่ว่าจะทำอะไรจะสามารถมองรอบด้านในรอบตัว สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทำให้เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ เรียกว่า วิธูโร และเป็นผู้ที่มีความประพฤติปฏิบัติที่ดี เป็นที่เคารพนับถือ เป็นที่เชื่อถือ เชื่อมั่นของคนในสังคม และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงานของภาคีเครือข่ายให้มองเห็นทิศทางเดียวกันจนเกิดเป็นพลังความสามัคคีในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินตามแนวทางที่ชุมชนต้องการให้บรรลุผลที่ตั้งไว้ เรียกว่า นิสสยสัมปันโน

3.1.5 สารัตถะของปาปณิกธรรม

ปาปณิกธรรม คือ หลักในการส่งเสริมผู้นำชุมชนที่ต้องนำไปใช้ในการปกครองชุมชน เพราะเป็นหลักการที่เป็นคุณสมบัติของผู้นำชุมชนที่ดี ผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นแนวทางในภาพลักษณ์ของชุมชนที่จะนำไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ ปาปณิกธรรม 3 มีหลักในการส่งเสริมผู้นำชุมชน 3 อย่าง คือ จักขุมา, วิธูโร, และนิสสยสัมปันโน[10] จักขุมา มีตาดี มีวิสัยทัศน์ กว้างยาวไกล การมีตาดี หมายถึง การมีสายตามองเห็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวไกลไปข้างหน้าของตัวผู้นำเอง ผู้นำที่ดีจะสามารถมองเห็นในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น เป็นการมองจากตาภายในเทียบได้กับการจินตนาการภาพแห่งอนาคต (Visualization) และมองเห็นว่าจะพัฒนาไปสู่ ณ จุดแห่งความสำเร็จนั้นได้อย่างไร วิธูโร มีทักษะในการทำงานที่ดีของผู้นำ ประกอบกับการมีความรู้อย่างละเอียดในงาน ได้แก่ ความเชี่ยวชาญในกิจการและหน้าที่การงานของตน หมายถึง ผู้นำที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเป็นอย่างดีในการทำงานในทุกองค์ประกอบขององค์กร สามารถนำพาองค์กรให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งร่วมกันไว้ได้ นิสสยสัมปันโน การมีทักษะการสื่อสาร มนุษยสัมพันธ์ดี ทำงานได้กับคนทุกระดับชั้นผูกมัดใจคนไว้ได้ด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่น ได้แก่ การสามารถ สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้กับคนทุกระดับชั้น โดยไม่ถือเนื้อถือตัว ไม่รู้สึกว่าตนเองเหนือกว่าผู้อื่นยินดีที่จะให้รับฟัง ร่วมงานเป็นผู้นำใฝ่บริการ (Servant Leadership) มีความโอบอ้อมอารียินดีที่จะช่วยเหลือทุกคนที่กำลังเดือดร้อน[11] สารัตถะของปาปณิกธรรมทั้ง 3 ข้อ คือคุณสมบัติที่ดีของผู้นำชุมชนที่จะนำพาชุมชนไปสู่จดมุ่งหมาย

---

[9] จิดาภา เร่งมีศรีสุข, “พุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, *รายงานการวิจัย* (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ), 2560, หน้า 33-34.

[10]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2556), หน้า 96-97.

[11] อ้างแล้ว, หน้า 96-97.

ที่วางไว้ เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็ง สงบสุขแล้วก็จะนำปสู่สังคมและประเทศชาติที่เจริญรุ่งเรือง สงบสุขได้

ผู้นำชุมชนถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในฐานะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด มีหน้าที่ในการดูแล พัฒนา ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความอยู่ดีกินดี ที่สามารถรับรู้ปัญหา ความต้องการของประชาขนในความดูแลของตนเอง พร้อมทั้งเข้าใจในบริบทของชุมชนที่ตนเองปกครองดูแลชุมชนให้เกิดความสงบสุข ถ้าประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีทุกๆ ด้าน ชุมชนซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานทางสังคม ที่จะนำไปสู่สังคม ประเทศชาติที่เจริญรุ่งเรือง หากผู้นำชุมชนนำหลักทั้ง 3 ของปาปณิกธรรมมาใช้ในการปกครอง ดูแลชุมชน ชุมชนนั้นย่อมเกิดความสงบสุข และจะทำให้สังคมและประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข

3.2 หลักสัปปุริสธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน

3.2.1 ที่มาของแนวคิดหลักสัปปุริสธรรม

หลักสับปุริสธรรม 7 นี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในธัมมัญญสูตร[12] ทั้งหลายภิกษุประกอบด้วยธรรม 7 ประการนี้เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวายฯลฯเป็นเนื้อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลกสัปปุริสธรรมธรรมฆประการได้แก่อะไรบ้างกล่าวคือภิกษุในธรรมวินัยนี้คือ 1) เป็นธัมมัญญู 2) เป็นอัตถัญญู 3) เป็นอัตตัญญู 4) เป็นมัตตัญญู 5) เป็นกาลัญญู 6) เป็นปริสัญญู และ 7) เป็นปุคคลปโรปรัญญู ในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงธัมมัญญูบุคคลซึ่งหมายถึงผู้รู้ธรรม ซึ่งเป็นคุณสมบัติประการที่ 1 ในคุณสมบัติ 7 ประการของภิกษุภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม 7 ประการย่อมเป็นผู้ควรของการคำนับนับถือยกย่องของบุคคลทั้งหลายถือเป็นผู้มีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติคุณสมบัติ 7 ประการนั้นคือ

1) เป็นธัมมัญญูหมายถึงเป็นผู้รู้ธรรมอันเป็นคำสอนที่สำคัญคือสุตตะ (พระสูตรต่างๆ) เคยยะ(พระสูตรที่ประกอบด้วยคาถา) เวยยากรณะ (พระอภิธรรมทั้งหมด) คาถา (พระธรรมบทเถรคาถา เถรีคาถา) อุทาน (พระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานด้วยทรงโสมนัส) อิติวุตตกะ (พระสูตรที่ขึ้นต้นด้วยคำว่าข้อนี้สมจริงดังคำที่พระพุทธองค์ตรัส) ชาดก(พระสูตรที่แสดงเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า) อัพภูตธรรม (พระสูตรที่ประกอบด้วยอิทธิปาฏิหาริย์) เวทัลละ (พระสูตรที่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายถามแล้วได้รับความรู้และถามยิ่งขึ้นไป)

2) เป็นอัตถัญญูหมายถึงเป็นผู้รู้ความหมายแห่งภาษิตกล่าวคือเป็นผู้รู้จุดมุ่งหมายและรู้จักผลว่าผลที่เกิดจากการกระทำมีประโยชน์และตรงตามเป้าหมายที่ตั้งมั่นไว้

3) เป็นอัตตัญญูหมายถึงเป็นผู้รู้จักตนว่ามีศรัทธาศีลสุตะจาคะปัญญาและปฏิภาณเท่าใดตามหลักแห่งอารยวัฒิ 5

4) เป็นมัตตัญญุหมายถึงเป็นผู้รู้ประมาณในการรับปัจจัย 4 กล่าวคือเป็นผู้รู้จักความพอดีตามหลักแห่งมัชฌิมาปฏิปทาและหลักสันโดษ

5) เป็นกาลัญญูหมายถึงเป็นผู้รู้จักเวลาอันเหมาะสมที่จะประกอบกิจการงานต่าง ๆ อย่างถูกต้อง

---

[12] องฺ.สตฺตก. (ไทย) 23/68/143-146.

6) เป็นปริสัญญูหมายถึงเป็นผู้รู้จักวิธีการเข้าหาประชุมชนกล่าวคือเป็นผู้รู้จักชุมชนหรือสังคมอย่างถูกต้องและเข้าใจริธีการความต้องการในชุมชนหรือสังคมนั้น

7) เป็นปูคคลบโรปวันดน ยางเป็นผู้รู้จักเลือกคบคนให้ถูกต้อง

หลักสัปปุริสธรรมนั้นเป็นข้อธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่บริษัทตามโอกาส สถานที่ต่าง ๆ กันซึ่งคุณสมบัติของผู้นำที่ดีในความหมายของพุทธปรัชญาจะต้องเป็นผู้ ประกอบด้วยหลักธรรม 7 ประการ ในชีวิตประจำวันนั้น ถ้าหากใครมีคุณธรรมของมนุษย์ที่แท้ 7 ประการนี้และสามารถประพฤติได้อย่างถูกต้องตามหลักการเหล่านี้โดยสมบูรณ์แล้ว ผู้นั้นย่อมได้ ชื่อว่าเป็นผู้ที่พระพุทธเจ้ายกย่องว่าเป็น “สัตบุรุษ” หรือ “คนดีแท้” หรือ “มนุษย์โดยสมบูรณ์” การกระทำหรือพฤติกรรมของเขามีความเหมาะสมถูกต้องปราศจากความผิดพลาดนำประโยชน์มาให้ทั้งแก่ตนเองและสังคมโดยส่วนรวมย่อมเอื้ออำนวยประโยชน์สันติสุขแก่สังคมนั้น ดังนั้น ก่อนที่จะทำความเข้าใจความหมายและความเป็นมาของหลักสัปปุริสธรรม จึงควรทำความเข้าใจ ความหมายของสัตบุรุษก่อนเพื่อที่จะได้ทำความเข้าใจในหลักธรรมอื่น ๆ ซึ่งแบ่งเป็นข้อย่อยต่าง ๆ ดังนี้

3.2.2 ความหมายของสัปปุริสธรรม

สัปปุริสธรรม 7 คือ คุณสมบัติของผู้ดี ถ้าบุคคลใดประกอบด้วยคุณธรรม 7 ประการ คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล แล้วบุคคลนั้นเป็นคนดี คือ สัตบุรุษในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคนดี เพราะเป็นผู้รักสงบ รักความเที่ยงธรรม รู้จักหน้าที่ของตนรู้จักกาลเทศะ มีเหตุมีผลในการทำงาน คุณสมบัติภายในตัวผู้นำซึ่งมี 7 ประการนี้เป็นองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างสมบูรณ์ที่จะทำให้ผู้นำปกครองคนอื่น สามารถจัดการสามารถปฏิบัติการในภาระงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย โดยยึดเอาหลักสัปปุริสธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตบุคคลที่ยึดเอาหลักสัปปุริสธรรมเป็นธรรมประจำใจได้ชื่อว่าเป็นผู้ดีเพราะเป็นผู้มีเหตุมีผลในการปฏิบัติตนเมื่อบุคคลรู้จักเหตุผลแล้วการปฏิบัติตนก็เพียบพร้อมด้วยความดีคือสัตบุรุษในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคนดีเพราะเป็นผู้รักวงบรักความเที่ยงธรรมรู้จักหน้าที่ของตนรู้จักกาลเทศะมีเหตุมีผลในการทำงานโดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองคนอื่นจะสามารถบริหารงานได้อย่างราบรื่น[13]

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้กล่าวว่า สัปปุริสธรรม หมายถึง ที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คือ เป็นคุณธรรมหรือคุณสมบัติของคนดี เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนดี เป็นผู้ควรแก่การยกย่องนับถือเป็นคนที่สามารถให้การแนะนำในการดำเนินชีวิตที่ถูกด้วยต้องความปรารถนาดีมี 7 ประการ ได้แก่รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล[14]

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช (อุฏฐายี) กล่าวว่า สัปปุริธรรม 7 หมายถึง คุณธรรม 7 ประการที่บริบูรณ์ในผู้ใดย่อมบุคคลนั้นให้เป็นสัปปุริสชนที่เจริญด้วย คุณสมบัติ

---

[13] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557), หน้า 14.

[14] พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), *ภาษาธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลี่ยงเชียง, 2548), หน้า 170.

ควรแก่ความเคารพนับถือของชนทั้งหลาย ทำให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติการงานให้ บรรลุผลสำเร็จด้วยดี และเป็นหลักปฏิบัติเพื่อทำคนให้เป็นผู้สงบสุขและความเจริญรุ่งเรือง ก้าวหน้าได้[15]

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ ความหมายว่า สัปปุริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดี ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ มี 7 ประการ คือ 1) ธมัมญัญุตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ 2) อตัถญัญุตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้เหตุผล 3) อตัตญัญุตา รู้จักตน 4) มตัตญัญุตา รู้จักประมาณ 5) กาลญัญุตา รู้จักกาลเวลา 6) ปริสัญญุตา รู้จักชุมชน สังคม 7) ปุคคสัญญุญา รู้จักบุคคล คุณธรรม 7 ประการอันเป็นคุณสมบัติภายในตัว ผู้นำ ซึ่งมีคุณสมบัติทั้ง 7 ประการนี้ เป็นองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างสมบูรณ์ ที่จะ ทำให้ผู้นำสามารถจัดการ สามารถปฏิบัติการในภาระงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย[16]

จากความหมายดังกล่าวผู้วิจัยได้สังเคราะห์ได้ว่าสัปปุริสธรรม 7 หมายถึง ธรรมสำคัญที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ เป็นธรรมประจำใจยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ดี เป็นคุณธรรมของผู้นำที่สมบูรณ์แบบด้วยคุณธรรมทั้ง 7 คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล สามารถจัดการทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่วางไว้

3.2.3 ความสำคัญของหลักสัปปุริสธรรม

ในการศึกษาความสำคัญของหลักสัปปุริสธรรมนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาองค์ประกอบของหลักสัปปุริสธรรมซึ่งมี 7 ประการและได้อธิบายในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับคุณสมบัติลักษณะของผู้นำได้อย่างไร ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเอาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเพื่อให้ทราบถึงเนื้อหาสำคัญของหลักธรรมในข้อนั้น ๆ ดังนี้

1. ธัมมัญญุตา คือ รู้หลักการธัมมัญญุตา คือรู้จักเหตุรู้หลักการรู้งานรู้หน้าที่รู้กติกาที่มีความเกี่ยวข้องในการดำเนินงานกล่าวคือผู้นำนั้นจะต้องรู้จักเหตุรู้หลักการรู้กฎกติกาเหล่านี้ให้ชัดเจนเพื่อที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่าธัมมัญญูตาหมายถึงการรู้ธรรมดังความที่ปรากฏในธัมมัญญูสูตร[17] ว่าภิกษุที่เป็นผู้รู้เหตุรู้เรื่องนวังคสัตถุศาสน์คือคำสั่งสอนพระศาสดาอันศาสนธรรมมีองค์ประกอบอยู่ 9 ประการหรือที่เรียกว่ารู้ธรรมคำสั่งสอนในพระไตรปิฎกคือหลักปริยัติธรรมนั่นเองซึ่งได้แก่การรู้เรื่องของพระสูตรพระวินัยและพระอภิธรรมเป็นต้นอันเป็นเหตุแห่งความเจริญในการปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของการศึกษาพระธรรมวินัยภิกษุ

รูปใดมีความนอบรู้ในหลักธรรมคำสอนดังกล่าวมาแล้วนี้ภิกษุนั้นชื่อว่าเป็นผู้รู้จัดธรรมหรือเหตุแห่งความเจริญหลักธรรมอันเป็นคำสั่งสอนที่สำคัญคือนวังคสัตถุศาสน์ 9 ประการ ได้แก่

1) สุตตะคือพระสูตรต่าง ๆ

2) เคยยะคือพระสูตรที่ประกอบด้วยคาถา

3) เวยยากรณะคือพระอภิธรรมทั้งหมด

---

[15] สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช(อุฏฐายี), “สัปปุริสธรรม”, *หนังสืออนุสรณ์เนื่องในโอกาสงานฌาปนกิจศพ นายชัย*, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2509), หน้า 12.

[16] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 276.

[17] องฺสตฺตก. 23/65/143-146.

4) คาถาคือพระธรรมบทเถรคาถาเถรีคาถา

5) อุทานคือพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานด้วยความโสมนัส

6) อิติวุตตกะคือพระสูตรที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า"สมจริงดังคำที่พระองค์ตรัสไว้"

7) ชาดกคือพระสูตรที่แสดงเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า

8) อัพภูตธรรมคือพระสูตรที่ประกอบด้วยปาฏิหาริย์

9) เวทัลละคือพระสูตรที่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายถามแล้วได้รับความรู้และถามยิ่งๆ ขึ้นไป เป็นต้น

นวังคสัตถุศาสน์นี้เป็นเหตุแห่งความเจริญในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่จุดหมายสูงสุดของการศึกษาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาภิกษุผู้รู้ธรรมจะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในหลักนวังคสัตถุศาสน์ดังกล่าวแล้วจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้ธรรมหรือเหตุแห่งความเจริญการรู้หลักการรู้งานรู้กติกาต่าง ๆ อย่างถูกต้องถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของการเป็นผู้นำที่ดีที่จะต้องรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายให้ชัดเจนในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินกิจการต่าง ๆ อย่างถูกต้องจึงจะสามารถนำพาหมู่คณะมวลชนและองค์กรไปสู้ความสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างถูกต้องพระพุทธ เจ้าได้ทรงตรัสถึงเหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญทั้งหลายของภิกษุในพระพุทธศาสนาทรงยกเป็นอุปมาเปรียบกับภิกษุที่จะเข้าถึงฝั่งพระนิพพานมีความเจริญในพระธรรมวินัยได้นั้นว่าจะต้องประกอบด้วยลักษณะ 11 ประการเช่นเดียวกับนายโคบาลผู้ประสบความสำเร็จต้องรู้จักการบริหารจัดการฝูงโคดังความที่รากฏในโคบาลสูตร[18] ตอนหนึ่งว่านายโคบาลประกอบด้วยองค์11ประการเป็นผู้ควรจะครอบครองฝูงโคควรทำฝูงโคให้เจริญได้ภิกษุทั้งหลายนายโคบาลในโลกนี้เป็นผู้รู้จักรูปฉลาดในลักษณะเป็นคอยเขี่ยไข่ขางปิดบังแผลสมควันให้รู้จักท่ารู้จักให้โคดีมน้ำหรือยังรู้จักทางฉลาดในสถานที่โคเที่ยวหากินรู้จักรีดนมให้เหลือไว้รู้จักการบูชาโคที่เป็นพ่อฝูงเป็นผู้นำฝูงด้วยการบูชาเป็นอดิเรกภิกษุทั้งหลายนายโคบาลประกอบด้วยองค์ 11 ประการนี้เป็นผู้สมควรจ:ครอบครองฝูงโคควนทำให้ฝูงโคเจริญได้ภิกษุทั้งหลายนายโคบาลที่ประกอบด้วยองค์ 11 ประการเหล่านี้แล้วควรจะรักษาหมู่โคและทำให้หมู่โคเจริญได้ด้วยองค์11ประการจากพุทธพจน์นี้มีคำอธิบายแนวทางของการเป็นผู้นำที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์เพื่อขยายความคุณสมบัติดังนี้[19]

1) การรู้จักรูปคือผู้นำจะต้องรู้จักและเข้าใจผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในฐานะของสมาชิกขององค์กรความรู้นี้นอกจากจะสร้างความสนิทสนมกันแล้วยังก่อให้เกิดมิตรไมตรีต่อกันบริวารว่าพวกเราเมื่อถูกข่ายของเข้าใจความต้องการของมวลสมาชิก

2) ฉลาดในลักษณะคือเมื่อผู้นำรู้จักตัวบุคคลก็จะสามารถพิจารณาเพื่อการจัดสรรตำแหน่งงานให้เหมาะสมกับบุคคลการทำงานภายใต้การแนะนำมอบหมายนั้นก็สัมฤทธิ์มล

3) คอยเขี่ยไข่ขางคือผู้นำสามารถแสดงศักยภาพในการแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

---

[18] ม.มู. 12/346/376-388.

[19] สุรศักดิ์ ม่วงทอง, พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,2555), หน้า

4) คอยปิดบังแผลคือผู้นำจะต้องมีความระมัดระวังสำรวจตรวจตรามิให้เกิดความเสียหายอันเป็นการทำลายชื่อเสียงของสมาชิกป้องกันมิให้ปรากฏออกมาภายนอก

5) สุมควันคือผู้นำจะสามารถแสดงความสามารถของตนเองแก่ผู้อื่นอย่างถูกต้อง

6) รู้จักท่า (น้ำ) คือผู้น้ำจะต้องแสวงหาความรู้รู้จักความคิดในการทำงานมีคณะทำงานที่ดีมีคณะที่ปรึกษาในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่มวลสมาชิก

7) รู้ว่าโคกินน้ำแล้วหรือยังคือผู้นำจะต้องรู้จักกระบวนการพัฒนาให้โอกาสแก้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของสมาชิกด้วยการอบรมเพิ่มพูนความรู้ฝึกฝนทักษะอาชีพ

8) การรู้จักทางคือผู้นำจะต้องรู้แนวทางในการบริหารจัดการขณะเดียวกันก็จะต้องรู้จักจุดร่วมของชีวิตมนุษย์โดยนำพาสมาชิกของตนไปสู้จุดหมายของชีวิตร่วมกัน

9) ฉลาดในสถานที่โคจรคือผู้นำจะต้องสามารถประเมินศักยภาพของกลุ่มด้วยการกำหนดเป้าหมายวางแผนการทำงานและแนวทางปฏิบัติจนกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์

10) รีดนมให้เหลือไว้คือผู้นำจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของมวลสมาชิกรู้จักประสานประโยชน์ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มด้วยความพอเหมาะพอดีรักษาสมดุลระหว่างการให้กับการรับ

10) การบูชาโคที่เป็นพ่อฝูงหรือจ่าฝูงคือผู้นำจะสามารถเสริมภาวะของตนเองให้เด่นชัดด้วยการรู้จักให้บำเหน็จรางวัลแก่ผู้ทำงานดีมีคุณธรรมอันเป็นการสร้างเสริมความเชื่อถือต่อผู้นำและเป็นกำลังภายในใจการกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มและมวลสมาชิกจะเห็นได้ว่าผู้นำจะต้องมีหลักธัมมัญญุตากล่าวคือจะต้องเป็นผู้รู้หลักการรู้งานและติกาอย่างถูกต้องจึงจะสามารถวางแผนและนโยบายได้อย่างถูกต้องเพื่อนำมามวลสมาชิกและสังคมให้เจริญก้าวหน้าได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ผู้นำหมู่คณะนั้นเมื่อเข้าใจในหลักการกฎเกณฑ์หรือเป็นผู้ที่มีเหตุผลเหล่านี้แล้วย่อมจะนำพาผู้อื่นไปในทิศทางที่ดีและประสบกับความสำเร็จสามารถนำหมู่คณะให้รอดพ้นจากความหายนะต่าง ๆ ได้ดังเรื่องของพระโพธิสัตว์เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระยานกจาบที่นำพาหมู่คณะรอดพ้นจากการดักจับของนายพรานดังปรากฏเรื่องในสัมโมทมานชาดกว่า

ครั้งนั้นพระยานกจาบได้นำพาบริวารไปหากินรายราวป่าแห่งหนึ่งและได้ถูกนายพรานคอยดักจับบริวารของตนอยู่บ่อยๆจึงสังเกตและพิจารณาก็ทราบว่าบริวารของตนถูกนายพรานดักจับด้วยข่ายดังนั้นพระยานกจาบจึงได้เรียกบริวารประชุมกันและได้กล่าวกับนายพรานแล้วจงพร้อมใจกันออกแรงบินยกข่ายให้ขึ้นไปบนยอดไม้[20] บริวารนกเหล่านั้นเมื่อถูกข่ายแล้วจึงได้พร้อมกันทำตามที่ประชุมตกลงกันไว้ในที่สุดพวกนกกระจาบเหล่านั้นก็รอดพ้นจากความตานเพราะเหตุที่พระยานกจาบที่เป็นผู้นำมีความรอบรู้ในเหตุหลักการและวิธีการในอันจะนำหมู่คณะของตนให้พ้นจากภัยอันตรายได้นั่นก็คือการใช้ความสามัคคีพร้อมใจกันบินขึ้นเพื่อที่จะยกข่ายนั้นให้ลอย ขึ้นไปบนยอดไม้และในที่สุดนกหล่านั้นก็พันจากความตายได้เพราะผู้นำมีหลักการรู้งานอย่างถูกต้องดังนั้นผู้นำที่ดีจำเป็นจะต้องรู้หลักการรู้งานอย่างถูกต้องตามหลักธัมมัญญุตาจึงจะสามารถนำพาหมู่คณะไปสู้จุดหมายที่ถูกต้องและปลอดภัยได้เสมอ

---

[20] ขุ.ชา.จตฺตาลีส. 27/33/14.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า ต้องรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย ที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติกิจหน้าที่และดำเนินการต่าง ๆ รู้เข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่นรู้ว่า ตำแหน่ง ฐานะ อาชีพ การงานของคน มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการ จะต้องทำอะไรอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้น ๆ ดังนี้เป็นต้น ตลอดจนชั้นสูงสุดคือรู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติ เพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น[21]

ปัญญานันทภิกขุ ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า ความเป็นผู้รู้จักเหตุ เป็นคุณที่ให้ผู้ปฏิบัติมีการใคร่ครวญก่อนทำสิ่งใดลงไป เพื่อสร้างและทำแต่เหตุที่ดี ป้องกันตนเองไม่ให้ต้องเดือดร้อนและชั่วช้าทุกข์ยากในอนาคตสืบไป ในทางตรงกันข้ามเมื่อตนพอใจต่อความดีความสุขที่ได้รับอยู่ในปัจจุบัน และหยั่งทราบได้ด้วยการพิจารณาว่า ความดีหรือความสุขอันพึงใจตนนั้นเกิดจากเหตุที่ตนทำความดี และทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ไว้ก่อน ก็จะมีความพอใจแล้วตั้งใจทำเหตุที่ดี ที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง[22]

จากตัวอย่างดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าผู้นำที่ดีจะต้องรู้หลักการของความมีเหตุมีผลอย่างชัดเจนถูกต้องตามหลักธัมมัญญุตา ผู้นำนั้นจึงจะสามารถนำพาหมู่คณะหรือชุมชนไปสู่ความสงบสุข โดยมีเป้าหมายหลักคือเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

2. อัตถัญญุตา คือ รู้จักผลรู้จุดหมาย

อัตถัญญุตาคือรู้จักผลรู้ความมุ่งหมายและรู้จักผลกล่าวคือผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักจุดหมายหรือเป้าหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติเข้าใจวัตถุประสงค์องค์กรว่าจะไปทางไหนเพื่อประโยชน์อะไร เพื่อให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างถูกต้องตามเป้าหมายนั้นพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่าอัตถัญญุตาคือความเป็นผู้รู้อรรถรู้จักจุดหมายรู้ประโยชน์ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในธัมมัญญุสูตร[23] ว่าภิกษุที่เป็นผู้รู้จักผลว่าภิกษุในพระพุทธศาสนานี้เป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องเนื้อความใจความความมุ่งหมายและประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงภิกษุที่เป็นผู้รู้จักผว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้รู้ความหมายภาษิตคือถ้อยคำที่เป็นประโยชน์นั้นนี้เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้

หากภิกษุไม้รู้เนื้อความแห่งภาษิตนั้นเลยว่านี้เป็นเป็นความหมายแห่งภาษิตนี้นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้ไม่พึงเรียกเธอว่าเป็นอัตถัญญุตาแต่เพราะภิกษุรู้ความหมายแห่งภาษิตนั้น ๆ ว่านี้เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้ฉะนั้นควรเรียกภิกษุนั้นว่าเป็นอัตถัญญุตาการรู้จุดหมายหรือเป้าหมายนั้นเป็นสิ่งสำคัญมากอีกประการหนึ่งสำหรับบุคคลที่เป็นผู้นำหากไม่เข้าใจในจุดหมายหรือความมุ่งหมายของการกระทำแล้วจะชื่อว่าเป็นผู้นำที่ดีไม่ได้ดังเรื่องที่ปรากฏในปโรสหัสสชาดกซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสยกย่องพระสารีบุตรและอาจารย์กับศิษย์มีใจความว่าครั้งนั้นพวกเธอเล่าเรียนศิลปวิทยาในเมืองตักศิลาและออกบาชเป็นฤาษีเจริญฌานอภิญญามีบริวาร 500 รูปพอถึงฤดูฝนศิษย์คนโตจึงได้พาบริวารครึ่งหนึ่งไปอยู่ในถิ่นของมนุษย์ในขณะนั้นพระโพธิ์สัตว์กำลังจะสิ้นชีวิต

---

[21] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต*, หน้า 29.

[22] ปัญญานันทภิกขุ, *หัวใจคนดี*, หน้า 22-23.

[23] องฺสตฺตก. 23/65/143-146.

พอดีลูกศิษย์ที่อาศัยอยู่กับท่านจึงถามท่านว่าข้าแต่ท่านอาจารย์ท่านได้คุณพิเศษชนิดไหนอาจารย์จึงตอบว่าไม่มีแม้แต่น้อยแล้วท่านก็ได้เรียชีวิตลงไปเกิดที่พรหมโลกชั้นอาภัสสระเพราะท่านได้เจริญสมาธิจนถึงฌานตามคุณธรรมที่ท่านได้

เมื่อพระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์เกิดในสกุลอุทิจจพราหมณ์เมื่อเจริญวัยแล้วเมื่อลูกศิษย์เหล่านั้นได้ฟังคำที่อาจารย์ตอบว่าคุณพิเศษไม่มีแม้แต่น้อยจึงพากันเข้าใจในคำตอบของท่านว่าไม่มีคุณธรรมพิเศษอะไรๆแม้แต่น้อยจึงไม่พากันทำสักการะความเคารพอาจารย์เมื่อศิษย์ผู้ใหญ่กลับมาจากที่อยู่ของมนุษย์จึงได้ถามศิษย์คนรองว่าท่านอาจารย์ไปที่ไหนศิษย์ตอบว่าอาจารย์ของเราเสียชีวิตแล้วศิษย์ผู้ใหญ่จึงได้ถามอีกว่าพวกเราได้ถามถึงคุณพิเศษของอาจารย์หรือไม่ตอบว่าถามและท่านตอบว่าไม่มีแม้แต่น้อยเหตุนั้นพวกเราจึงไม่ทำความเคารพท่านฝ่ายศิษย์ผู้ใหญ่จึงได้กล่าวว่าพวกท่านไม่รู้ความหมายของถ้อยคำของอาจารย์ท่านได้ฌานอากิญจัญญายตนะสมาบัติแล้วศิษย์เหล่านั้นก็ไม่เชื่อในถ้อยคำของเขาแม้จะกล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่าพระโพธิสัตว์ทราบเหตุนั้นจึงคิดได้ว่าคนเหล่านี้เป็นคนอันธพาลไม่เชื่อในถ้อยคำของศิษย์คนใหญ่จากนั้นจึงได้ยืนอยู่ในอากาศด้วยอานุภาพอันใหญ่แล้วกล่าวว่าแม้จะมีผู้มาประชุมกันตั้ง 1,000 คนพวกเหล่านั้นให้พิจารณาตั้ง 100 ปีก็ไม่มีปัญญาทราบได้แต่บุรุษ

ผู้มีปัญญารู้แจ้งในถ้อยคำความมุ่งหมายของเรากล่าวเพียงผู้เดียวเท่านั้นประเสริฐว่า[24] ในชาดกนี้แสดงให้เห็นว่าบุคคลผู้รู้จักความมุ่งหมายหรือรู้จักผลของถ้อยคำหรือการกระทำนั้นๆเป็นบุคคลที่ประเสริฐควรแก่การยกย่องดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงยกย่องพระสารีบุตรเถระและแต่งตั้งท่านไว้ในฐานะอัครสาวกระดับผู้นำอันเป็นฐานะที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของท่านในความเป็นผู้รู้ผลแม้แต่ในทางสังคมหรือราชอาณาจักรก็เช่นเดียวกันบุคคลที่เป็นผู้นำนั้นหากเป็นผู้รู้ในความมุ่งหมายหรือผลที่ปรากฏเกิดขึ้นในสังคมและวางแผนในการสร้างสรรค์หรือแก้ไขในเหตุการณ์นั้น ๆ แล้วย่อมจะเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องและเชื่อถือจากบุคคลในสังคม

ผู้นำตามหลักอัตถัญญุตานี้สามารถคาดการณ์และวางแผนในการทำงานการแก้ไขการพัฒนาตนเองและสังคมได้โดยการใช้หลักการนี้เช่นเมื่อเวลาที่ประสบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างใดอย่างหนึ่งเช่นพบเห็นบุคคลทำบาปอกุศลหรือกระทำคุณความดีขยันศึกษาเล่าเรียนก็จะสามารถที่จะคาดผลล่วงหน้าได้ว่าเหตุอย่างนี้จะต้องส่งผลอย่างนั้นอย่างนี้เรียกว่ารู้ผลระหว่างเหตุกับผลนี้นับว่าเป็นเรื่องเดียวกันแต่คนละเงื่อนกันเมื่อกล่าวถึงข้อหนึ่งก็กระเทือนถึงอีกข้อหนึ่งเหตุกับผลจึงเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันเหตุอย่างไรผลก็อย่างนั้นด้วยเหตุนี้เหตุผลจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับความเป็นผู้นำจะเป็นเรื่องความเสื่อมหรือความเจริญขึ้นอยู่กับผู้นำมีเหตุผลหรือไม่ในเรื่องนี้พระพุทธองค์ได้ทรงปรียบเทียบภิกษุผู้ที่ข้ามถึงฝั่งคือพระนิพพานด้วยนายโคบาลผู้ต้อนโคข้ามฝั่งซึ่งนายโคบาลนั้นมีทั้งผู้ที่มีความฉลาดใคร่ครวญในเหตุผลและผู้ไม่มีการใครครวญอย่างมีเหตุผลหรือจุดหมายดังปรากฏในพระสูตรเรื่องจุนโคปาลสูตรว่าภิกษุทั้งหลายเรื่องเคยมีมาแล้วนายโคบาลชาวมคธผู้มีปัญญาทรามไม่นึกถึงฤดูสารทในเดือนท้ายฤดูไม่ตรวจตราดูฝั่งแม่น้ำคงคาข้างนี้เริ่มต้อนฝูงโคข้ามไปฝั่งวิเทหรัฐฟากโน้นโดยไม่ถูกท่าเลยทันใดนั้นฝูงโคได้ว่ายเวียนวนในท่ามกลางกระแสแม่น้ำคงคาถึงความวอดวานเสียที่ตรงนี้เองข้อนี้เป็นเพราะเหตุรภิกษุทั้งหลายสมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งที่ไม่ฉลาดต่อโลกนี้และโลก

[24] ขุ.ชา.เอกก. 27/9/41.

หน้าไม่ฉลาดต่อสิ่งใต้อำนาจมารไม่ฉลาดต่อสิ่งเหนืออำนาจมารไม่วลาดต่อสิ่งใต้อำนาจมฤตยูไม่ฉลาดต่อสิ่งเหนืออำนาจมฤตยูชนเหล่าใดจะสำคัญสิ่งที่ควรฟังควรเชื่อต่อสมณะพราหมณ์เหล่านั้นข้อนี้ไม่เป็นประโยชน์และให้ทุกข์แก่ขนเหล่านั้นสิ้นกาลนานเช่นนั้นเหมือนกันภิกษุทั้งหลายนายโคบาลาวมครผู้มีปัญญานึกถึงฤดูสารทในเดือนท้ายฤดูฝนได้ตรวจตราฝั่งแม่น้ำคงคาข้างนี้แล้วเริ่มต้อนฝูงโคให้เข้าไปฝั่งเหนือแห่งวิเทหรัฐฟากโน้นโดยถูกท่าทีเดียวเขาขับต้อนเหล่าโคอุสภเป็นโคพ่อฝูงเป็นโคนำหน้าฝูงข้ามไปก่อนมันได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่นำคงคาถึงฝั่งโดยสวัสดีต่อนั้นจึงต้อนโคอื่นโคที่ใช้การได้โคที่พอจะฝึกได้ต้อนโคผู้เป็นโคเมียรุ่นคะนองต้อนลูกโคและโคที่ซูบผอมมันก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่น้ำคงคาถึงฝั่งโดยสวัสดี[25]

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า ต้องรู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้น ๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้นเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไรหรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไร ที่ให้มีน้าที่ตำแหน่ง ฐานะ การงานอย่างนั้น ๆ เขากำหนดวางกันไว้เพื่อความมุ่งหมายอะไรกิจกรรมที่ตนทำยู่ณะนี้ เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง เป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไร ดังนี้เป็นต้น ตลอดจนถึงขั้นสูงสุดคือ รู้ความหมายของคติธรรมดา และประโยชน์ที่เป็นจุดหมายแท้จริงของชีวิต[26]

ปัญญานันทภิกขุ ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า ผลได้แก่สิ่งที่เกิดจากเหตุ การรู้จักผลนั้นเช่นรู้ว่าความทุกข์ก็ตาม ความสุขก็ตาม ที่ตนประสบอยู่ในปัจจุบัน เป็นต้น ล้วนเป็นผลอันเกิดจากเหตุที่ตนเองได้ทำไว้ก่อนแต่อดีต เมื่อหยั่งรู้ได้ชัดแจ้งว่า ทุกข์เป็นผลที่เกิดจากการกระทำความชั่วและสุขเป็นผลที่เกิดจากการทำความดี ทั้งความชั่วและทั้งความดีตนเองเป็นผู้ทำไว้ ตนจึงต้องบริสุทธิ์หรือเศร้าหมองเองภายในภายหลังต่อไป ผู้ที่รู้จักผลตามเป็นจริงเช่นนี้ ย่อมไม่หวั่นไหวต่อเหตุการณ์ที่ได้รับเฉพาะหน้า เมื่อประสบผลที่ไม่ หึงใจอยางไรก็ตามก็รักษาใจของตนให้คงที่ เพื่อสู้อุปสรรคและแก้ไขสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาให้ลลางไปด้วยดีโดยวิธีที่ชอบ[27]

จะเห็นได้ว่าผู้นำนั้นมีความสามารถต่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่มหากผู้นำเป็นผู้รู้เหตุหรือรู้จุดมุ่งหมายจะทำอะไรต้องมีแผนการหรือเป้าหมายย่อมจะทำให้หมู่คณะดำเนินสวัสดิภาพการวางแผนงานได้ก่อนแล้วเดินตามลำดับของงานผลก็คือจะไม่มีข้อผิดพลาดไม่ติดขัดในการทำงานหรือในการทำงานเป็นคณะทุกคนร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียงงานก็จะประสบกับความสำเร็จได้ผลดีมีประสิทธิภาพผู้นำเกิดความสบายใจที่มีส่วนช่วยให้งานส่วนรวมประสบผลสำเร็จ[28]

สรุปได้ว่าผู้นำที่ดีจะต้องเป็นผู้รู้จุดหมายรู้เป้าหมายรู้จักผลที่จะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนแล้วมุ่งสู่จุดหมายเป้าหมายนั้นตามหลักอัตถัญญุตาผู้นำนั้นก็จะเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลมองทุกอย่างทะลุปรุโปร่งสามารถนำพาหมู่คณะหรือชุมชนไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเป้าหมายไว้ได้

---

[25] ม.มู. 12/350-352/344-386.

[26] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต*, หน้า 29-30.

[27] ปัญญานันทภิกขุ, *หัวใจคนดี*, หน้า 23-24.

[28] พระสามารถอานนฬโท, “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม” บทความทางวิชาการ, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรราชวิทยาลัย, 2555)

3. อัตตัญญุตา คือ รู้ตน

อัตตัญญุตาคือรู้ตนรู้ว่าตนเองมีคุณสมบัติมีความสามารถอย่างไรและต้องรู้จักพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอผู้นำที่ดีนั้นจะต้องสำรวจอยู่เสมอว่าตนเองมีจุดอ่อนจุดแข็งอะไรแล้วดำเนินการรับปรุงจุดอ่อนของตนในขณะเดียวกันก็พัฒนาจุดแข็งของตนให้ดีขึ้นเรื่อยกล่าวคือผู้นำที่ดีควรมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงแห่งโลกอย่างแท้จริงเพื่อให้สามารถนำพามวลชนและองค์กรไปสู่จุดหมายได้ตามเป้าหมายที่วางไว้พระพุทธศาสนาได้กล่าวว่าอัตตัญญุตาหมายถึงการรู้จักตนเกี่ยวกับศรัทธาศีลจาคะสุตะปัญญาเป็นต้นดังที่ปรากฏในธัมมัญญูสูตร[29] ว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักตคือรู้ว่าตนเองนั้นมีศรัทธาความเชื่อมีศีลมีระเบียบวินัยมีสุตตะคือการศึกษาเล่าเรียนได้ยินได้ฟังมีจาคะแบ่งปันการปล่อยวางมีปัญญาความรู้ความสามารถอยู่ประมาณเท่าใดบ้างแล้ววางตนให้เหมาะสมกับฐานะภาวะความรู้ความสามารถของตนเองไม่ทำให้เกินความรู้ความสามารถของตนเองดังนี้เรียกว่าเป็นผู้รู้จักตน

การรู้ตนในแนวทางแห่งพระพุทธศาสนาก็คือการรู้หลักความเจริญอย่างประเสริฐหลักความเจริญของอารยะชนตามคุณธรรมที่เรียกว่าอารยวัติ 5[30] ดังต่อไปนี้

1) ศรัทธาความเชื่อความมั่นในพระรัตนตรัยในหลักแห่งความเจริญความดีความงามอันมีเหตุผล

2) ศีลความประพฤติดีมีวินัยเลี้ยงชีพสุจริต

3) สุตะการเล่าเรียนสดับฟังศึกษาหาความรู้

4) จาคะการเยื่อแผ่เสียสละเอื้อเนื้อมีน้ำใจช่วยเหลือใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังและร่วมมือไม่คับแคบเอาแต่ตัว

5) ปัญญาความรอบรู้รู้คิดรู้พิจารณาเข้าใจเหตุผลคือรู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง

จากพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่าคุณสมบัติของผู้นำที่ดีนั้นย่อมเป็นผู้ประพฤติตนจนสามารถควบคุมพฤติกรรมทางกายทางวาจาและทางใจของตนเองได้อย่างถูกต้องตามหลักความเจริญอย่างประเสริฐหรืออารยวัฒิ 5 กล่าวคือเป็นผู้ที่รู้ตนเองทั้งในด้านคุณภาพทางความสามารถที่จะประกอบกิจการงานได้อย่างถูกต้องและด้านคุณภาพจิตใจที่สามารถเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ถูกต้องสมควรแก่การยกย่องของบุคคลทั้งหลายนอกจากนี้การรู้ตนนี้นับว่ามีความสำคัญอย่างมากในการเป็นผู้นำ

เพราะการวางตนไม่เหมาะสมกับฐานะย่อมนำมาซึ่งความผิดพลาดเสมอดังตัวอย่างที่ปรากฏในสัพพาฐชาดกซึ่งเป็นเรื่องพระโพธิสัตว์กับสุนัขจิ้งจอก[31]

ชาดกนี้แสดงให้เห็นว่าการไม่รู้จักตนเองของสุนัขจิ้งจอกสัพพทาฐะว่าอยู่ในฐานะอย่างไรมีความรู้ความสามารถหรือไม่กล่าวคือไม่มีการประเมินตนเองให้ดีก่อนว่ามีความสามารถเท่าใดแล้วกระทำลงไปย่อมจะนำตนเองและผู้อื่นให้ได้รับความลำบากเพราะเหตุที่ไม่รู้จักตนเองไม่รู้ภาวะของตนผู้นำจะต้องรู้ว่าตนมีภาวะอะไรอยู่ในสถานะใดมีคุณสมบัติมีความพร้อมมีความถนัดสติปัญญาความสามารถอย่างไรมีกำลังแค่ไหนมีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไรซึ่งจะต้องสำรวจตนเองและเตือนตนเอง

---

[29] องฺสตตก. 23/65/143-146.

[30] องฺสตตก. 23/65/143-146.

[31] ขุ.ชา. 27/241/114.

อยู่เสมอทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเองให้มีคุณสมบัติมีความสามารถยิ่งๆขึ้นไปไม่ใช่ว่าเป็นผู้นำแล้วจะเป็นคนสมบูรณ์ไม่ต้องพัฒนาตนยิ่งเป็นผู้นำก็ยิ่งต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลา[32]

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า การรู้ตน ต้องรู้ตามความเป็นจริง ตัวเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะเพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้เท่าไหร่ อย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมและทำการต่าง ๆให้อดคล้องถูกจุดที่จะสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญงอกงามถึงความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป[33]

ปัญญานันทภิกขุ ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า ให้รู้จักตัวเอง โดยเฉพาะจำเป็นต้องรู้ให้ทั่วถึงโดยละเอียดว่า... "เรานี้ โดยชาติ สกุล ยศศักดิ์ อายุ วิชา บริวาร และหน้าที่การงานที่เป็นรามทั้งคุณความดีของเราที่มีผู้เคารพนับถือ มีเพียงเช่นไร หรือเป็นอย่างไร " เมื่อสำรวจตัวเราเองจนรู้ตลอดแล้ว ให้พี่จารณาตัวเองต่อไปอีกว่า... "แล้วบัดนี้ เราประพฤติคู่ควรกับชาติ สกุล ยศศักดิ์ อายุ วิชา บริวาร และหน้าที่ การงานที่เป็นของเรา รวมทั้งคุณความดีที่มีอยู่อย่างครบถ้วนแล้วหรือยัง" ทั้งนี้เพื่อได้เตือนต้นเองและพิจารณาตนเองตามโอกาส แล้ววางตนให้ชอบและคู่ควรกับสภาพของตนให้สมกับพระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ว่า : อตดนา โจทยตตาบ จงเดือนตนด้วยตนเอง ปฏิมำ เสตมตตนา จงพิจารณาตนด้วยต้นเอง[34]

จากการวิเคราะห์ผู้นำตามหลักดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าผู้นำที่ดีจะต้องเป็นผู้รู้ตนอยู่สมอส่งเสริมผู้นำให้เป็นผู้นำตามหลักอัตตัญญูตา คือ มีการพัฒนาตนเองทั้งด้านความสามารถในการริหารงานอย่างถูกต้องและคุณภาพด้านจิตใจที่ประกอบด้วยคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามจนเป็นที่อมรับนับถือยกย่องจากบุคคลทั้งหลายและด้วยคุณสมบัติทั้ง ประการนี้ย่อมทำให้ผู้นำนั้นสามารถนำพามวลชนหมู่คณะ ชุมชนและสังคมไปสู่ความสงบสุขและเจริญก้าวหน้าต่อไป

4. มัตตัญญูตา คือ รู้จักประมาณ

มัตตัญญุตาคือรู้จักประมาณรู้จักความพอดีกล่าวคือต้องรู้จักขอบเขตความพอเหมาะในการทำงานในเรื่องต่างๆดังนั้นผู้นำที่ดีนั้นจะต้องรู้จักความพอเหมาะพอควรในการที่จะทำกิจการทุกอย่างให้ลุล่วงไปด้วยดีตามเป้าหมายที่วางไว้ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่ามัตตัญญูตาหมายถึงรู้ประมาณในการรับปัจจัย4ดังปรากฏในธัมมัญญูสูตรว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักประมาณในการบริโภคปัจจัย 4 ในการเลี้ยงชีพเช่นการรู้จักประมาณในการรับประเคนหรือการใช้สอยจีวรการรับอาหารบิณฑบาตและบริโภคอาหารให้พอประมาณแก่อัตตภาพของตนไม่มากไม่น้อยเกินไปการใช้เสนาสนะที่อยู่อาศัยให้พอสมควรเหมาะสมกับสมณะสารูปยารักษาโรคและบริขารอื่น ๆที่ภิกษุเข้าไปเกี่ยวข้องต้องให้รู้จักความพอดีแก่ตนเองหากภิกษุไม่รู้จักประมาณในการรับปัจจัย๔ไม่พึงเรียนเธอว่าเป็นมัตตัญญูตาแต่เพราะภิกษุษรู้จักประมาณในการรับปัจจัย4จึงเรียกเธอว่าเป็นมัตตัญญู[35]

---

[32] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *ภาวะผู้นำ*, หน้า 25-28.

[33] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *ธรรมนูญชีวิต*, หน้า 30.

[34] ปัญญานันทภิกขุ, *หัวใจคนดี*, หน้า 25-36.

[35] องฺสตฺตก. 23/65/143-146.

การรู้ประมาณตามหลักมัตตัญตาย่อมทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติมีความสุขความเจริญพอเหมาะแก่ฐานะของตนโดยรู้จักความพอดีในการดำเนินชีวิตทุกอย่างได้ถูกต้องเหมาะสมด้วยเหตุนี้ผู้นำที่ดีตามหลักมัตตัญญูตาย่อมนำมาซึ่งความพอเหมาะพอควรให้การดำเนินกิจการงานต่างๆ ทำให้สามารถนำพามวลชนหมู่คณะไปสู่ความสุขสงบปลอดภัยและความเจริญอย่างแท้จริงในการใช้สอยปัจจัยสี่ของภิกษุตามหลักมัตตัญญูตานี้ได้มีพระเถระรูปหนึ่งเป็นผู้ที่มีความมักน้อยในปัจจัยสี่ตามมีตามได้ดังปรากฏในมหาสุวราชชาดก[36]

จากชาดกเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าการที่บุคคลมีความพอใจยินดีในสิ่งที่ตนมีและรู้จักกตัญญูรู้คุณค่าของที่อยู่อาศัยย่อมเป็นที่ชื่นชมน่าสรรเสริญของนักปราชญ์บัณฑิตดังนั้นการรู้จักประมาณในความเป็นอยู่เช่นที่อยู่อาศัยรู้จักประมาณในการบริโภคอาหารรู้จักประมาณให้เหมาะสมกับรายรับรายจ่ายของตนเองไม่ทะเยอทะยานจนเกินฐานะแล้วย่อมจะได้รับความสุขและนำความเจริญมาสู่สังคมของตนเองและความรู้จักประมาณอีกประการหนึ่งคือรู้จักประมาณในการรับและการให้รู้จักประมาณตนว่าควรรับอะไรจากใครเพียงใดควรให้อะไรแก่ใครเพียงใดควรวางตัวอย่างไรควรปฏิบัติอย่างไรให้พอเหมาะพอดีให้พอประมาณและทรงตรัสถึงหลักธรรมที่จะทำให้บุคคลเป็นผู้ที่รู้จักประมาณนั่นคือหลักสันโดษคือความยินดีด้วยปัจจัยที่ตนมีตนได้ไม่แสวงหาในสิ่งที่ไม่สมควรมีความขยันไม่เกียจคร้านความสันโดษนั้นแบ่งออกเป็นตลักษณะคือ[37]

1) พอดีกับสิ่งได้มาหรือมีอยู่ (ยถาลาภะ) คือเอาสิ่งที่ได้มาหรือมีอยู่เป็นเกณฑ์วัดแล้วให้พอเหมาะพอดีกับสิ่งที่ได้มาหรือมีอยู่ให้พอเหมาะพอดีกับความจำเป็นก่อนหลังเพื่อให้เกิดคุณค่าที่แท้จริง

2) พอดีกับความสามารถ (ยถาพละ) คือเอากำลังความสามารถเป็นเกณฑ์วัดแล้วให้พอเหมาะพอดีกับความสามารถนั้นไม่ทำให้เกินกำลังความรู้ความสามารถ

3) พอดีกับฐานะ (ยถาสารุปปะ) คือเอาฐานะหรือความเหมาะความควรเป็นเกณฑ์แล้วทำให้เหมาะกับฐานะลักษณะตอย่างนี้ควรใช้ประกอบซึ่งกันและกันจึงจะช่วยให้สามารถทำกิจการงานใด ๆ ก็ตามให้พอเหมาะพอดีอย่างได้ผลเต็มที่

การรู้จักประมาณอีกประการหนึ่งคือทางสายกลางซึ่งเป็นหนทางในการทำงานของผู้นำจะต้องไม่ตึงและไม่หย่อนเกินไปดังเช่นพระพุทธเจ้าได้ทรงทดลองปฏิบัติเคร่งครัดก็ไม่ประสบผลสำเร็จต่อเมื่อพระองค์หันมาปฏิบัติทางสายกลางจึงประสบผลสำเร็จดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ในธัมมจักกัปปวัตนสูตรมีข้อปฏิบัติที่ไม่ควรควรดำเนินอยู่ 2 อย่างคือ

1) กามสุขัลลิกานุโยคเป็นข้อปฏิบัติหย่อนยานที่ยึดติดในกามคุณความพอใจในอารมณ์ของตนเป็นหลักการกระทำที่ไม่เกิดประโยชน์ไม่เป็นไปเพื่อการบรรลุธรรม

2) อัตตกิสมัตถานุโยคเป็นข้อปฏิบัติที่ตึง เกินไปการทรมานตนให้ได้รับความทุกขเวทนาด้วยประการต่างๆ ดังนั้นพระองค์จึงตรัสถึงทางปบัติสายใหม่ขึ้นมานั้นคือมัชฌิมาปฏิปทาได้แก่มรรค 8 หรือศีลสมาธิปัญญาอันเป็นทางแห่งความพอประมาณนั้นเอง

---

[36] ขุ.ชา.นวก. 27/429/303/305.

[37] พระสามารถ อานนฺโท, *ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม"*, บทความวิชาการ, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิมยาลัย,2555)

ความพอดีหรือหลักการรู้จักประมาณซึ่งจะเป็นข้อที่เสริมทำให้ผู้นำทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและการรู้จักประมาณของผู้นำอีกประการเช่นผู้ปกครองบ้านเมืองรู้จักประมาณในการใช้อำนาจการปกครองการให้คุณการให้โทษในการปกครองจึงจะมีส่วนช่วยในการบริหารงานให้แก่ผู้นำ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า รู้ประมาณเพื่อให้รู้จักความพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค ในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูดการปฏิบัติกิจและทำการต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับและการสนุกสนานรื่นเริงทั้งหลาย ทำการทุกอย่างด้วยความเข้าใจวัตถุประสงค์เพื่อผลดีแท้จริงที่พึงต้องการ โดยมิใช่เพียงเพื่อเห็นแก่ความพอใจชอบใจ หรือเอาแต่ใจของตน แต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลาย ที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา[38]

ปัญญานันทภิกขุ ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า การรู้จักประมาณในที่นี้ คือรู้จักพอเหมาะ พอดี พอควร นั้นเอง กิจทุกอย่างที่พึงกระทำ ตั้งแต่เรื่องการศึกษาเล่าเรียน การประกอบอาชีพทำงานเพื่อแสงหาทรัพย์ การบริโภคคือการที่ใช้ง่ายทรัพย์ที่หามาได้ แม้การออกกำลังกายเพื่อให้เกิดความแข็งแรงห่างไกลจากโรค ภัย ทุกอย่างเหล่านี้ถึงเป็นกิจที่พึงกระทำแต่ต้องทำโดยพอเหมาะ พอดี และพอควร ซึ่งรียกว่ารู้ประมาณ จึงจะเป็นเรื่องดีเรื่องชอบ เพราะถ้าทำแต่พอประมาณก็เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ไม่มีทน สมตั้งมหาสมณภาษิตว่า : มตตญญูตา สทา สาธุ ความรู้จักประมาณ ยังประโยชน์ให้สำเร็จทุกเมือ จ.เน้น ความรู้จักประมาณ แล้วประกอบกิจอันพึงทำโดยแยบคาย พอดี และพอควร จึงเป็นเรื่องหลักแก่ผู้ปฏิบัติอย่างแท้จริง[39]

นอกจากนี้ความพอเหมาะพอดีความรู้ประมาณนั้นควรเป็นไปตามหลักสันโดษคือความพอดีกับสิ่งที่ได้มาหรือมีอยู่ (ยถาลาภะ) ความพอเหมาะพอดีกับกำลังความสามารถ (ยถาพละ) และความพอเหมาะพอดีกับฐานะ (ยถาสารุปปะ) ดังได้กล่าวมาแล้วดังนั้นผู้นำที่ดีย่อมมีความรู้ประมาณความเหมาะพอดีตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาและหลักสันโดษอย่างถูกต้องแล้วผู้นำนั้นจะสามารถบริหารกิจการทุกอย่างด้วยความเข้าใจวัตถุประสงค์อย่างถูกต้องและสามารถนำพามวลชนและหมู่คณะไปสู่ความสงบสุขปลอดภัยและก้าวหน้าตลอดไป

5. กาลัญญุตา คือ รู้จักเวลา

กาลัญญุตาคือรู้จักเวลารู้จักเวลาที่ควรประกอบกิจการงานต่างๆ หรือทำงานให้ทันกับเวลาเหมาะกับเวลาและรู้คุณค่าของเวลาผู้นำที่ประสบความสำเร็จนั้นจะต้องเป็นผู้รู้จักการบริหารเวลาหรือวางแผนให้เหมาะสมกับเวลาอย่างถูกต้องในทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงกาลัญญุตาไว้ว่าการรู้จักแนวปฏิบัติอันเหมาะสมกับกาลเทศะดังปรากฏในธัมมัญญูสูตร[40] ว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ประกอบไปด้วยความรู้ว่าเวลานี้เป็นเวลาควรศึกษาควรถามเวลานี้ควรเป็นเวลาทำความเพียรควรหลีกร้นจากหมู่คือรู้จักการปฏิบัติให้สอดคล้องกับกาลเทศะให้เหมาะสมกับสมณะรู้คุณค่าของเวลาเมื่อภิกษุมีความรู้ความเข้าใจในการใช้เวลาย่อมจะเป็นผู้มีความเจริญในพระพุทธศาสนาเพราะทำให้ถูกกับกาลเวลาการรู้จักเวลารู้จักคุณค่าแห่งเวลารู้จักการบริหารวลาอย่างถูกต้องตามหลักกาลัญญุตาถือเป็น

---

[38] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต*), ธรรมนูญชีวิต*, หน้า 30.

[39] ปัญญาภิกขุ, *หัวใจคนดี*, หน้า 26-27.

[40] องฺ.สตฺตก. 23/65/144-145.

คุณสมบัติที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งของการเป็นผู้นำที่ดีในการที่จะวางแผนงานในกิจการต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและทันต่อสถานการณ์โลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทำให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้การดำเนินกิจการต่าง ๆ เมื่อทำให้ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเวลาแล้วย่อมได้รับประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นแต่หากว่าการทำอะไรไม่สอดคล้องกับความเหมาะสมก็ย่อมส่งผลเสียให้แก่ตนเองและผู้อื่นในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับภิกษุที่ละเลยกิจวัตรปฏิบัติตนไม่เหมาะสมกับสมณะดังปรากฏในอกาลราวิชาดก[41]ชาดกนี้ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการรู้จักเวลาในการทำกิจการใด ๆเป็นสิ่งสำคัญยิ่งหากว่าบุคคลใดไม่รู้จักประกอบกิจการใด ๆให้เหมาะสมกับเวลาแล้วย่อมก่อให้เกิดวามเสียหายหรือหายนะแก่ตนเองดังเช่นที่ไก่ในชาดกไม่รู้เวลาในการขันที่เหมาะสมจึงทำให้ต้องถูกฆ่าตายในที่สุดดังนั้นการเป็นผู้นำที่ดีควรจะต้องรู้จักเวลาที่เหมาะสมในการกระทำกิจการต่าง ๆให้ถูกต้องมิฉะนั้นแล้วย่อมจะสามารถนำมาซึ่งควาปเสียห่ายแก่ตนเองและผู้อื่นได้จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าผู้นำที่ดีตามหลักกาลัญญุตานั้นจะต้องเป็นผู้นำที่รู้จักเวลาเหมาะสมในการทำกิจการทุกอย่างอย่างถูกต้องรู้จักบริหารเวลาให้เหมาะสมรู้จักคุณค่าของเวลารู้จักการวางแผนการใช้เวลาให้เหมาะสมกับสถนการณ์ต่าง ๆตามการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างถูกต้องผู้นำนั้นก็ย่อมจะสามารถนำพาหมู่คณะมวลชนและสังคมไปสู่ความสงบสุขและก้าวหน้าตามความเหมาะสมแห่งเวลาอันควร

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า เพื่อให้รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่า เวลาไหน ควรทำอะไร อย่างไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา ให้ถูกเวลา ตลอดจนรู้จักกะเวลาและวางแผนการใช้เวลาอย่าง[42]

ปัญญานันทภิกขุ ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า ผู้รู้จักกาล ย่อมไม่ปล่อยเวลาให้ผ่านพ้นไปโดยไร้ประโยชน์แต่จะสร้างประโยชน์ให้แก่ตนตามเวลาด้วย และประกอบกิจอันควรแก่เวลาโดยถูกต้องด้วย โดยเฉพาะท่านได้สอนให้คนสร้างประโยชน์แก่ตนเองตามวัยคือ ปฐมวัย (วัยต้น)มัชฌิมวัย (วัยท่ามกลาง) และปัจฉิมวัย (วัยสุดท้าย) โดยให้สร้างประโยชน์แก่ตนตามวัยนั้น ๆ ให้สมควรกับวัยดังมหาสมณภาษิตว่า : กาสทนรูป ณ ชที่ นิยุณเจ พึงประกอบธุระให้เหมาะกับกาล[43]

6. ปริสัญญูตา คือ รู้ชุมชน

ปริสัญญุตาคือรู้ชุมชนรู้สังคมตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวางจากสังคมโลกสังคมประเทศชาติว่าอยู่ในถานการณ์อย่างไรมีปัญหาอย่างไรจะได้สามารถเข้าใจความต้องการของสังคมนั้นได้ถูกต้อง [44] หรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดนอกจากนี้ยังต้องรู้เข้าใจในระเบียบกฎเกณฑ์วัฒนธรรมประเพณีของสังคมนั้นๆได้อย่างถูกต้องเพื่อให้สามารถเข้าใจถึงสถานการณ์จ่างๆของสังคมนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องจะได้สามารถนำความสงบสุขสันติสุขความก้าวหน้ามาสู่มวลชนหมู่คณะและสังคมได้ในทางระพุทธศาสนาได้กล่าวปริสัญญูตาหมายถึงการรู้จักบริษัทและแนวปฏิบัติของบริษัทดังปรากฏในธัมมัญญูสูตร[45] ว่า

---

[41] ขุ.ชา.เอกก. 27/119/49.

[42] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต*, หน้า 31.

[43] ปัญญาภิกขุ, *หัวใจคนดี*, หน้า 29-31.

[44] พระธรรมปิฎก, *ภาวะผู้นำ,* หน้า 27.

[45] องฺ.สตฺตก. 23/65/145.

ภิกษุเป็นผู้รู้จักบริษัทคือภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักบริษัทหรือรู้จักชุมชนเหล่านี้เป็นกษัตริย์เป็นพราหมณ์เป็นคหบดีชนเหล่านี้เป็นสมณะในชุมชนนั้นควรเข้าไปหาอย่างนี้ควรยืนอย่างนี้ควรนั่งอย่างนี้ควรกล่าวอย่างนี้ควรสงบอย่างนี้หากภิกษุไม่รู้จักว่าชุมชนเหล่านั้นและวางตนไม่เหมาะสมกับสังคมหรือชุมชนนั้นแล้วไม่ควรเรียกเธอว่าเป็นปริสัญญูตาแค่เพราะภิกษุรู้ว่านี้เป็นกษัตริย์เป็นพราหมณ์เป็นคหบดีเป็นสมณะในบริษัทนั้นเราะควรเข้าไปหาอย่างนี้ควรทนควรนั่งอย่างนี้ควรกล่าวควรสงบอย่างนี้จึงเรียกเธอว่าเป็นปริสัญญุตา

ในพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่าการรู้จักว่าชุมชนใด ๆ เป็นสังคมประเทศไหนย่อมทำให้บุคคลนั้นสามารถวางตนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมในสังคมนั้น ๆ อีกทั้งยังเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลในสังคมนั้น ๆด้วยดังนั้นผู้นำที่รู้จักชุมชนเป็นอย่างดีย่อมสามารถวางตนได้อย่างเหมาะสมในสังคมนั้นอีกทั้งยังสามารถบริหารจัดการกิจการต่าง ๆ ของสังคมนั้นให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ประเพณีแบบแผนทำให้เป็นที่เคารพนับถือยกย่องของหมู่คณะหรือจากมวลชนตลอดจนสามารถนำมาซึ่งความสงบสุขความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมนั้น ๆ ด้วยในการที่ผู้นำจะรู้จักชุมชนได้ดีอีกประการหนึ่งนั้นผู้นำจะต้องเข้าในในบทบาทและหน้าที่บุคคลในสังคมซึ่งจะปฏิบัติต่อกันได้อย่างถูกต้องในข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับสิงคาลบุตรในเรื่องทิศทั้งอซึ่งมีสาระสำคัญต่อผู้นำในการบริหารชุมชนที่ควรรู้ดังต่อไปนี้

1) ทิศเบื้องหน้าได้แก่บิดามารดาจะต้องดูแลบุตรธิดาของตนมิให้ทำชั่วแนะนำให้เป็นคนดีให้การศึกษาเป็นหันเมื่อบุตรริดาได้รับการดูแลเช่นนั้นแล้วควรปฏิบัติตนต่อท่านในทางที่ดีเช่นเลี้ยงดูท่านในคราวที่จำเป็นดำเนินกิจการรักษาวงศ์สกุลของท่านให้เสื่อมเสีย

2) ทิศเบื้องขวาได้แก่ครูอาจารย์จะต้องแนะนำศิษย์ด้วยดีไม่ปิดบังอำพรางยกย่องในหมู่คณะเป็นที่พึ่งของศิษย์ได้เป็นต้นเมื่อศิษย์ได้รับการอนุเคราะห์จากครูอาจารย์แล้วถึงตอบแทนท่านด้วยการรับใช้ท่านเชื่อฟังท่านเคารพท่านและตั้งใจศึกษา

3) ทิศเบื้องหลังได้แก่ภรรยาและสามีจะต้องปฏิบัติต่อกันดังนี้ภรรยาจะต้องจัดงานบ้านด้วยดีสงเคราะห์ญาติของสามีซื่อสัตย์ต่อสามีรักษาทรัพย์ที่สามีด้วยดีเป็นต้นและสามีควรปฏิบัติคือภรรยาด้วยการยกย่องไม่ดูหมิ่นไม่นอกใจให้เครื่องแต่งตัวแก่ภรรยา

4) ทิศเบื้องซ้ายได้แก่มิตรหรือเพื่อนที่จะปฏิบัติต่อกันดังนี้เช่นด้วยการกล่าวถ้อยคำไพเราะวางตนเสมอต้นเสมอปลายต่อเพื่อเป็นที่พึ่งของกันและกันได้ไม่ทิ้งเพื่อนในยามวิบัติและนับถือวงศ์ตระกูลของเพื่อน

5) ทิศเบื้องล่างได้แก่คนงานคนรับใช้หรือผู้ใต้บังคับบัญชาจะต้องปฏิบัติต่อนายจ้าง หรือเจ้านายคือลุกทำงานก่อนนายเลิกทีหลังนายถือเอาเฉพาะของที่นายให้ทำงานให้ดียิ่งขึ้นยกย่องนายเป็นต้น

6) ทิศเบื้องบนได้แก่สมณะนักบาชผู้ทรงคุณธรรมอันสูงควรอนุเคราะห์แก่คฤหัสถ์เช่นห้ามไม่ให้ทำชั่วให้ตั้งอยู่ในความดีอนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงามอธิบายข้อความให้แจ่มชัดและบอกทางสวรรค์ให้คฤหัสถ์เมื่อได้รับการอนุเคราะห์ควรตอบแทนด้วยการจะพูดจะทำจะคิดต้องประกอบด้วยความเมตตาการต้อนรับด้วยดีและการให้ทานด้วยปัจจัยสี่[46] การที่ผู้นำสามารถเข้าใจและปฏิบัติตามหลักทิศทั้งได้อย่างถูกต้องย่อมแสดงให้เห็นว่าผู้นำนั้นเป็นบุคคลที่มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลต่าง ๆ

[46] ที.ปา. 11/242-244/199-200.

ในสังคมนั้น ๆได้อย่างถูกต้องจนสามารถทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะได้ก็สามารถนำมาซึ่งความสันติสุขในสังคมนั้นได้ตลอดไป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า รู้ชุมชนคือรู้จักถิ่นเพื่อให้รู้จักที่ชุมนุมหรือชุมชนรู้จักการอันควรต้องทำกิริยาอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพฯอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรต้องสงเคราะห์ ควรรัยใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์อย่างนี้ ๆ เป็นต้น[47]

ปัญญานันทภิกขุ ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า เพื่อรู้จักว่าประชุมชนทั้งหลายในโลกย่อมแตกต่างกัน โดยชาติ สกุล ยศศักดิ์ ทรัพย์สมบัติ การงาน ฐานะ คือตำแหน่งหน้าที่ ตลอดจนขนบธรรมเนียมอันไม่เหมือนกัน และทั้งจารีตประเพณีรวมทั้งศาสนาที่นับถือก็แตกต่างกันอีก เมื่อรู้จักเช่นนี้แล้วย่อมเป็นคุณแก่ตนเอง ซึ่งจำเป็นต้องเข้าสู่สมาคมของประชุมชนนั้น ๆ โดย จะได้ทำตัวเองหรือแสดงกิริยาอาการให้เหมาะสมถูกต้อง และพูดจาต่อประชุมชนแห่งนั้น ๆ ให้สมควร อันจะเป็นเหตุให้เข้ากันได้อย่างสนิทผูกความความเป็นมิตรกันอย่างมั่นคง และมีความเคารพนับถือกันต่อไปอีกยาวนานตลอดไป[48]

ผู้นำที่ดีตามหลักปริสัญญุตาจะต้องรู้และเข้าใจชุมชนสังคมอย่างถูกต้องในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านกฎเกณฑ์ประเพณีวัฒนธรรม บริบทของพื้นที่ ปัญหาความต้องการของชุมชน เพื่อจะได้สามารถวางตนได้อย่างหมาะสมปฏิบัติงานตามแผนงานได้อย่างถูกต้องสอดคล้องตามบริบทชุมชน นั้น ๆ อีกทั้งสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชน สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการในการดำเนินการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อสามารถคิดค้นวิธีการนวัตกรรมใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสังคมเทคโนโลยีให้ทันสถานการณ์ปัจจุบัน เข้าใจหลักทิศทางเพื่อให้สามารถสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีขึ้นในสังคมหรือองค์กรนั้น ๆได้อย่างแน่นแฟ้น เกิดพลังของการมีส่วนร่วมของชุมชน จนก่อเกิดเป็นพลังความสามัคคีในชุมชน ที่จะสามารถแก้ปัญหาของชุมชนให้เกิดความสำเร็จ บรรลุผลตามที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

7. ปุคคลปโรปรัญญตา คือ รู้จักบุคคล

ปุคคลปโรปรัญญตาคือการรู้บุคคลรู้ประเภทของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องด้วยรู้ว่าควรจะปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผลอย่างไรดังนั้นผู้นำที่ดีย่อมต้องรู้บุคคลรู้ประเภทของบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดีเพื่อให้สามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงานในการบริหารงานทุกๆด้านเพื่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าแก่ผู้ปฏิบัติงานทุกคนตลอดจนสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับหมู่คณะและองค์กรได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงปุคคลปโรปรัญญุตาคือการรู้บุคคลและลักษณะความต้องการของบุคคลดังปรากฏในธัมมัญญูสูตร[49] ว่าภิกษุผู้ที่มีความรู้เรื่องบุคคลของภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักบุคคลอจำพวกได้แก่

---

[47] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต*, หน้า 31.

[48] ปัญญานันทภิกขุ, *หัวใจคนดี*, หน้า 29-31.

[49] องฺสตฺตก. 23/65/145-146.

1) รู้ลักษณะบุคคลผู้ที่เป็นบัณฑิตรู้บุคคลที่มีความต้องการจะพบบุคคลผู้เป็นพระอริยะหรือผู้ที่เป็นบัณฑิตเป็นคนดีมีศีลธรรมสนใจในคำสั่งสอนแล้วนำมากระทำตามคำสอนนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์แกตนเองหรือผู้อื่น

2) รู้จักลักษณะของบุคคลที่ไม่ใช่บัณฑิตไม่ต้องการเห็นบุคคลที่เป็นบัณฑิตหรือพระอริยะและไม่ต้องการจะฟังธรรมคำแนะนำสั่งสอนจากท่านผู้รู้

ในพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่าการรู้จักคบบุคคลผู้เป็นบัณฑิตย่อมนำมาซึ่งประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นแต่หากคบคนพาลย่อมนำไปสู่ความหายนะทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นด้วยดังนั้นผู้นำที่ดีจึงควรเลือกคบบุคคลที่ดีเพื่อให้สามารถนำความเจริญมาสู่ตนเองและหมู่คณะได้ตลอดไป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า รู้บุคคล เพื่อให้รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคล ว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ด้วยดีว่าควรจะคบหรือไม่ ได้คติอะไร จะมพันธ์เกี่ยวข้อง จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี ดังนี้ เป็นต้น[50]

ปัญญานันทภิกขุ ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า ได้แก่ รู้จักลักษณะของบุคคลทั้งหลายซึ่งแตกต่างกัน โดยรู้ว่าผู้ใดเป็นคนดีที่ควรคบ และผู้ใดเป็นคนชั่วไม่ควรคบ ตลอดจนรู้จักเลือกใช้คนด้วย เพื่อให้เป็นประโยชน์โดยใช้คนให้เหมาะต่องานที่มอบหมายให้ทำ คือให้ทำเพียงพอดีตามความรู้และความสามารถของคนนั้น ๆ ความรู้จักเลือกบุคคลที่คบและรู้จักเลือกคนรับใช้ เป็นเหตุหนึ่งที่สนับสนุนคนให้บรรลุถึงความเจริญได้อย่างแท้จริง การคบหาสมาคมกันนั้นเป็นเรื่องที่จำเป็นและสำคัญ เพราะทุกคนต้องมีเพื่อนสนิทและมิตรรักเป็นธรรมดา แต่ว่าเรื่องการคบผู้ใดใกล้ตัวเป็นมิตรนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เราเองต้องประสบความเจริญ หรือต้องเสื่อมเสียเพราะการคบผู้นั้นด้วย ดังคำสภาษิตของไทยว่า "คบพาล พกจพาไปหาผิด" และ "คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล" หรือ"คบคนดีเป็นศรีแก่ตัว คบคนชั่วอัปราชัย" เป็นต้น และตรงตามธรรมภาษิตที่แสดงถึงคุณและโทษแห่งการคบคนดีและการคบคนชั่วอีกว่า สุโข ทว สปริเสน สงคโม สมคมกับสัตบุรุษ นำสุขมาให้ นิทียติ ปุริโส นิหีนเสวี คนคนเลว ย่อมเลวลง น ปาปชนสเส อจจบติ สุขเมรติ ผู้ไม่คบทาคนชั่ว ย่อมได้รับความสุขส่วนตัว ทุกโข พาเสห์ สงคโม่ สมคบกับคนเลว นำความทุกข์มาให้ ดังนี้เป็นต้น อันเป็นการยืนยันว่า เรื่องคบคนเป็นเรื่องสำคัญเพราะคบคนดีต่อผู้คบคนเป็นเพื่อเป็นมิตรนั้น ให้ต้องสุขต้องทุกข์และประสบความเจริญ และต้องเสื่อมเสียด้วย[51]

จากการศึกษาวิเคราะห์ ผู้วิจัยสามารถสรุปลักษณะของผู้นำที่ดีตามหลักปุคคลปโรปรัญญุตา กล่าวคือ ผู้นำจะต้องรู้เข้าใจ แยกแยะบุคคลแต่ละประเภทที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันได้อย่างชัดเจนว่าสามารถแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการมีส่วนร่วมการแก้ปัญหาของชุมชน โดยสามารถมอบหมายงานตามความสามารถของแต่ละบุคคลได้ ผู้นำที่ดีจึงควรพิจารณาวิเคราะห์ในการใช้คนให้ถูกงาน การเลือกคบคนดีมีศีลธรรม เพื่อให้สามารถนำความสุขความเจริญก้าวหน้ามาสู่ตนเอง และชุมชนได้

---

[50] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต*, หน้า 31.

[51] ปัญญานันทภิกขุ, *หัวใจคนดี*, หน้า 36-37.

ตามความเห็นของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) สัปปุริสธรรมทั้ง 7 ประการมีคุณลักษณะที่สำคัญซึ่งจะสามารถเชื่อมโยง ประสานประโยชน์ให้เกิดมีแก่ผู้นำและผู้ตาม 7 ประการดังนี้

1) รู้หลักการ กล่าวคือ เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่ง มีฐานะ หรือจะทำอะไรก็ตาม ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎเกณฑ์และกติกาที่เกี่ยวข้อง เช่น อย่างผู้ปกครองประเทศชาติก็ต้องรู้หลักรัฐศาสตร์ และรู้กฎกติกาของรัฐ คือกฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา แล้วก็ยืนอยู่ในหลักการ ตั้งตนอยู่ในหลักการให้ได้ชุมชน สังคม องค์กร หรือกิจการอะไรก็ตาม ก็ต้องมีหลักการ มีกฎ มีกติกา ที่ผู้นาจะต้องรู้ต้องชัด แล้วก็ตั้งมั่นอยู่ในหลักการนั้น จากข้อความจะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลเข้าใจรู้ถึงต้นเรื่องคือที่มาของปรากฏการณ์ ความที่รู้หลักหรือรู้จักเหตุ (ธัมมัญญุตา) สิ่งหรือเรื่องที่เกิดขึ้น จะทำให้บุคคลรู้หลักในการปฏิบัติเข้าใจในสิ่งที่จะทำ ทำให้รู้จักบทบาทภาระหน้าที่ความรับผิดชอบทุกอย่าง ความรู้เหตุรวมถึงรู้กฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาระหน้าที่ความรับผิดชอบนั้น ๆ

2) รู้จุดหมาย ผู้นาถ้าไม่รู้จุดหมายก็ไม่รู้ว่าจะนำคนและกิจการไปไหน นอกจากรู้จุดหมายมีความชัดเจนในจุดหมายแล้ว จะต้องมีความแน่วแน่มุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงจุดหมายด้วย ข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญมาก เมื่อใจมุ่งจุดหมาย แม้มีอะไรมากระทบกระทั่ง ก็จะไม่หวั่นไหว อะไรไม่เกี่ยวข้อง ไม่เข้าเป้า ไม่เข้าแนวทางก็ไม่มัวว่อนวาย ใครจะพูดวาจาว่าด่าเหน็บแนม เมื่อไม่ตรงเรื่อง ก็ไม่มัวถือสา ไม่เก็บเป็นอารมณ์ ไม่ยุ่งกับเรื่องจุกจิกไม่เป็นเรื่อง เอาแต่เรื่องที่เข้าแนวทางสู่จุดหมาย ใจมุ่งสู่เป้าหมาย อย่างชัดเจนและมุ่งมั่นแน่วแน่ จากข้อความจะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลรู้ถึงสิ่งที่จะเกิดจากการกระทำ ความที่รู้จักผล (อัตถัญญุตา) รู้ประโยชน์และรู้โทษที่จะเกิดขึ้น มีวิสัยทัศน์มองเห็นสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น สิ่งที่จะเป็นผลตามมา บุคคลจะรู้และเข้าใจถึงเป้าหมายของการทางาน รู้จุดมุ่งหมายของงาน ทำให้การประกอบกิจการงานนั้น ประสบผลแต่ในทางที่ถูกต้อง

3) รู้ตน คือ ต้องรู้ว่าตนเองคือใครมีภาวะเป็นอะไร อยู่ในสถานะใด มีคุณสมบัติ มีความพร้อม มีความถนัด สติปัญญา ความสามารถอย่างไร มีกำลังแค่ไหน มีข้อยิ่งข้อหย่อน จุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร ซึ่งจะต้องสำรวจตนเอง และเตือนตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเอง ให้มีคุณสมบัติความสามารถยิ่งๆ ขึ้นไป ไม่ใช่ว่าเป็นผู้นำแล้วจะเป็นคนสมบูรณ์ไม่ต้องพัฒนาตนเอง ยิ่งเป็นผู้นำก็ยิ่งต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลาให้นำได้ดียิ่งขึ้นไป จากข้อความจะเห็นได้ว่าถ้าบุคคลรู้จักและเข้าใจตนเอง (อัตตัญญุตา) ว่ามีความสามารถอย่างไรเท่าไร อย่างไหนทำได้อย่างไหนทำไม่ได้ จะคิดจะทำอะไรก็จะมีความระมัดระวัง รอบคอบ ความรู้จักคนเองนี้จะทำให้บุคคลรู้ว่าจะต้องหาอะไร เพิ่มสิ่งไหน เป็นต้น

4) รู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี หมายความว่าต้องรู้จักขอบเขตขีดขั้นความพอเหมาะที่จะจัดทาในเรื่องต่าง ๆ ท่านยกตัวอย่าง เช่น ผู้ปกครองบ้านเมืองรู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญาและการเก็บภาษี เป็นต้น ไม่ใช่เอาแต่จะให้ได้อย่างใจ และต้องรู้จักว่าในการกระทำนั้น ๆ หรือในเรื่องราวนั้น ๆ มีองค์ประกอบหรือมีปัจจัยอะไรเกี่ยวข้องบ้าง ทำแค่ไหนองค์ประกอบของมันจะพอดีได้สัดส่วนพอเหมาะ การทำการต่าง ๆ ทุกอย่างต้องพอดี ถ้าไม่พอดีก็พลาดความดีจึงจะทำให้เกิดความสำเร็จที่แท้จริง ฉะนั้นจะต้องรู้องค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องและจัดให้ลงตัวพอเหมาะพอดี จากข้อความจะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลรู้จักประมาณ (มัตตัญญุตา) ในการกระทำทางกายคือพฤติกรรมท่าทาง การแสดงออก ประมาณในวาจาคือคำพูด ประมาณความคิดทางใจ คือรู้ที่จะคิดพูดและ

แสดงออก อย่างถูกต้องเหมาะสมกับบุคคล ชุมชน สถานที่ การปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะอยู่ในความพอดีสมเหตุสมผล

5) รู้กาล คือ รู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระยะ จังหวะ ปริมาณ ความเหมาะของเวลาว่าเรื่องนี้จะลงมือตอนไหน เวลาไหน จะทาอะไรอย่างไร จึงจะเหมาะ ดังจะเห็นว่าแม้แต่การพูดจาก็ต้องรู้จักกาลเวลา ตลอดจนรู้จักวางแผนงานในการใช้เวลา ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ เช่น วางแผนว่า สังคมมีแนวโน้มจะเป็นอย่างนี้ในเวลาข้างหน้าเท่านั้น และเหตุการณ์ทำนองนี้จะเกิดขึ้น เราจะวางแผนรับมือกับสถานการณ์นั้นอย่างไร จากข้อความจะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลรู้จักบริหารเวลา (กาลัญญุตา) จะสามารถกำหนด จัดการกิจกรรมหรืองานที่ทำได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สามารถวางแผนขั้นตอนการดำเนินการทุกอย่างได้อย่างรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ส่งผลให้สามารถปรับปรุงแก้ไขในกรณีที่เกิดปัญหา และสามารถส่งเสริมพัฒนากิจการงานที่ทำให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปได้ตามความสามารถ

6) รู้ชุมชน คือรู้สังคม ตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวาง คือ รู้สังคมโลก รู้สังคมของประเทศชาติ ว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอะไรมีความต้องการอย่างไร โดยเฉพาะถ้าจะช่วยเหลือเขา ก็ต้องรู้ปัญหารู้ความต้องการของเขา แม้แต่ชุมชนย่อย ๆ ถ้าเราจะช่วยเหลือเขา เราต้องรู้ความต้องการของเขา เพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด จากข้อความจะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลรู้จักชุมชน (ปริสัญญุตา) รู้จักสังเกตุขณะเดียวกันก็พิจารณาเข้าใจถึงระเบียบประเพณี และวัฒนธรรมของกลุ่มหรือชุมชนที่จะต้องมีปฏิสัมพันธ์ด้วย จะทำให้บุคคลเข้าใจถึงแนวโน้มของพฤติกรรม ตลอดถึงความต้องการของกลุ่ม ว่าเป็นไป มีลักษณะหรือทิศทางอย่างไร ส่งผลทำให้ การประสาน ติดต่อ การเชื่องโยงความคิดและการกระทำต่าง ๆ เกิดความราบรื่น กิจกรรมและงานที่ทำร่วมกันตลอดถึงความสามัคคีในเรื่องต่าง ๆ ก็จะเกิดขึ้นได้ง่ายมีการให้ความร่วมมือ เพราะบุคคลเข้าใจและรู้จักชุมชน

7) รู้บุคคล คือ รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนที่มาร่วมงานร่วมการร่วมไปด้วยกัน และคนที่เราไปให้บริการตามความแตกต่างเฉพาะตัว เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผลตลอดจนสามารถทำบริการให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการ รู้ว่าจะใช้วิธีสัมพันธ์พูดจาแนะนาติชมหรือจะให้เขายอมรับได้อย่างไร โดยเฉพาะในการใช้คน ซึ่งต้องรู้ว่าคนไหนเป็นอย่างไร มีความถนัดอัธยาศัย ความสามารถอย่างไร เพื่อใช้คนให้เหมาะกับงาน นอกจากนั้นก็รู้ประโยชน์ที่เขาพึงได้ เพราะว่าในการทำงานนั้นไม่ใช่ว่าจะเอาเขามาเป็นเพียงเครื่องมือทำงานได้ แต่จะต้องให้คนที่ทางานทุกคนได้ประโยชน์ ได้พัฒนาตัวเอง ผู้นำควรรู้ว่า เขาควรจะได้ประโยชน์อะไรเพื่อความเจริญงอกงามแห่งชีวิตที่แท้จริงของเขาด้วย จากข้อความจะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลมีความเข้าใจและสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนและทีมร่วมงานได้ (ปุคคลปโรปรัญญุตา) คือมีความรู้และเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลว่ามีความสามารถในด้านต่าง ๆ อย่างไร การมอบหมายงานหรือการให้ความช่วยเหลือก็จะถูกต้องเหมาะสม ตรงตามความต้องการของผู้รับและผู้ให้[52]

---

[52] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ภาวะผู้นำ ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ,* (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, 2546), หน้า 25-27.

สรุปว่า คุณลักษณะที่สำคัญมาจากองค์ประกอบหลายอย่างดังกล่าว ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีในความเป็นผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ สติปัญญา ความสามารถในการประสานกลุ่มคน ฯลฯ ซึ่งคุณสมบัติของผู้นำมีหลายอย่างหลายด้าน และต้องปฏิบัติในด้านต่าง ๆ เหล่านั้น ให้เกิดผลดีคือมีประสิทธิภาพสูงสุดด้วย ความสำคัญของคุณสมบัติข้างต้น อรรถกถาจารย์ท่านตีความไว้ครอบคลุมการประพฤติในทุกด้านที่จะต้องมีในการปกครอง และหากพิจารณาตามจะเห็นได้ว่าสัปปุริสธรรม 7 ประการนี้เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมผู้นำในทุกระดับ โดยเฉพาะผู้นำชุมชน คือผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา และผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถสร้างความความสงบสุขให้เกิดขึ้นในชุมชนได้

3.2.4 องค์ประกอบของสัปปุริสธรรม

พระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช (อุฏฐายี) กล่าวว่า สัปปุริธรรม หมายถึง คุณธรรม 7 ประการที่บริบูรณ์ในผู้ใดย่อมบุคคลนั้นให้เป็นสัปปุริสชนที่เจริญด้วยคุณสมบัติควรแก่ความเคารพนับถือของชนทั้งหลาย ทำให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติการงานให้บรรลุผลสำเร็จด้วยดี และเป็นหลักปฏิบัติเพื่อทำคนให้เป็นผู้สงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้

ในสัปปุริสสูตร อุปริปัญญาสก์ มัชฌิมนิกาย ปรากฏพุทธโอวาทเรื่องธรรมของคนดี สัตบุรุษ) คนที่สมบูรณ์แบบหรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณค่าที่แท้จริงของมนุษย์ชาติ มีธรรมะหรือคุณสมบัติที่เรียกว่า สัปปุริสธรรม 7 ประการ คือ

1. ธัมมัญญุตา รู้หลักการ เมื่อดำรงตำแหน่ง มีฐานะ หรือจะทำอะไรก็ตาม ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎเกณฑ์กติกาที่เกี่ยวข้อง เช่น อย่างผู้ปกครองประเทศชาติก็ต้องรู้หลักรัฐศาสตร์และรู้กฎกติกาของรัฐ

2. อัตถัญญุตา รู้จุดหมาย ผู้นำถ้าไม่รู้จุดหมายก็ไม่รู้ว่าจะนำคนและกิจการไปไหน นอกจากรู้จุดหมาย มีความชัดเจนในจุดหมายแล้ว จะต้องมีความแน่วแน่มุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงจุดหมายด้วย ข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญมาก เมื่อใจมุ่งจุดหมาย แม้มีอะไรมากระทบกระทั่ง ก็จะไม่หวั่นไหว อะไรไม่เกี่ยวข้อง ไม่เข้าเป้า ไม่เข้าแนวทางก็ไม่มัวว่อนวาย ใครจะพูดว่าด่าเหน็บแนมเมื่อไม่ตรงเรื่องก็ไม่มัวถือสา ไม่เก็บเป็นอารมณ์ ไม่ยุ่งกับเรื่องจุกจิกไม่เป็นเรื่อง เอาแต่เรื่องที่เข้าแนวทางสู่จุดหมาย ใจมุ่งสู่เป้าหมาย อย่างชัดเจนและมุ่งมั่นแน่วแน่

3. อัตตัญญุตา รู้ตน คือ ต้องรู้ว่าตนเองคือใครมีภาวะเป็นอะไร อยู่ในสถานะใด มีคุณสมบัติ มีความพร้อม มีความถนัด สติปัญญา ความสามารถอย่างไร มีกำลังแค่ไหน มีข้อยิ่งข้อหย่อน จุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร ซึ่งจะต้องสำรวจตนเอง และเตือนตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเอง ให้มีคุณสมบัติความสามารถยิ่งๆ ขึ้นไปไม่ใช่ว่าเป็นผู้นำแล้วจะเป็นคนสมบูรณ์ไม่ต้องพัฒนาตนเอง ยิ่งเป็นผู้นำก็ยิ่งต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลาให้นำได้ดียิ่งขึ้นไป

4. มัตตัญญุตา รู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี หมายความว่าต้องรู้จักขอบเขตขีดขั้นความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่างๆ ท่านยกตัวอย่าง เช่น ผู้ปกครองบ้านเมืองรู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาญา และการเก็บภาษี เป็นต้น ไม่ใช่เอาแต่จะให้ได้อย่างใจ และต้องรู้จักว่าในการกระทำนั้นๆ หรือในเรื่องราวนั้นๆ มีองค์ประกอบหรือมีปัจจัยอะไรเกี่ยวข้องบ้างทำแค่ไหนองค์ประกอบของมันจะพอดี ได้สัดส่วนพอเหมาะ การทำการต่างๆ ทุกอย่างต้องพอดีถ้าไม่พอดีก็พลาดความดีจึงจะทำ

ให้เกิดความสำเร็จที่แท้จริง ฉะนั้นจะต้องรู้องค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องและจัดให้ลงตัวพอเหมาะพอดี

5. กาลัญญุตา รู้กาล คือ รู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระยะ จังหวะ ปริมาณ ความเหมาะของเวลาว่า เรื่องนี้จะลงมือตอนไหน เวลาไหนจะทำอะไรอย่างไร จึงจะเหมาะ ดังจะเห็นว่าแม้แต่การพูดจาก็ต้องรู้จักกาลเวลา ตลอดจนรู้จักวางแผนงานในการใช้เวลา ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ เช่น วางแผนว่าสังคมมีแนวโน้มจะเป็นอย่างนี้ในเวลาข้างหน้าเท่านั้น และเหตุการณ์ทำนองนี้จะเกิดขึ้น เราจะวางแผนรับมือกับสถานการณ์นั้นอย่างไร

6. ปริสัญญุตา รู้ชุมชน คือ รู้สังคมตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวาง คือ รู้สังคมโลก รู้สังคมของประเทศชาติว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอะไร มีความต้องการโดยเฉพาะถ้าจะช่วยเหลือเขา ก็ต้องรู้ปัญหารู้ความต้องการของเขา แม้แต่ชุมชนย่อยๆ ถ้าเราจะช่วยเหลือเขา เราต้องรู้ความต้องการของเขา เพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด

7. ปุคคลัญญุตา รู้บุคคล คือ รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนที่มาร่วมงานร่วมการร่วมไปด้วยกัน และคนที่เราไปให้บริการตามความแตกต่างเฉพาะตัว เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผล ตลอดจนสามารถบริการให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการ รู้ว่าจะใช้วิธี คือ กฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา แล้วก็ยืนอยู่ในหลักการ ตั้งตนอยู่ ในหลักการให้ได้ชุมชน สังคม องค์กรหรือกิจการอะไรก็ตาม ก็ต้องมีหลักการ มีกฎ มีกติกาที่ผู้นำจะต้องรู้ชัด แล้วก็ตั้งมั่นอยู่ในหลักการนั้นสัมพันธ์พูดจาแนะนำติชมหรือจะให้เขายอมรับได้อย่างไร โดยเฉพาะในการใช้คน ซึ่งต้องรู้ว่าคนไหน เป็นอย่างไร มีความถนัดอัธยาศัยความสามารถอย่างไรเพื่อใช้คนให้เหมาะกับงาน[53]

สรุปได้ว่า หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการที่บริบูรณ์ในผู้ใดย่อมบุคคลนั้นให้เป็นสัปปุริสชนที่เจริญด้วยคุณสมบัติควรแก่ความเคารพนับถือของชนทั้งหลาย ทำให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติการงานให้บรรลุผลสำเร็จด้วยดี และเป็นหลักสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนสามารถนำมาปฏิบัติในการเป็นผู้นำชุมชนที่ดีมีคุณธรรม นำพาชุมชนไปไปสู่ความเจริญงอกงาม เกิดความสามัคคีกันในการทำหน้าที่ผู้นำเพื่อก่อเกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยส่วนรวม

3.2.5 สารัตถะของหลักสัปปุริสธรรม

จากการศึกษาสัปปุริสธรรมทั้งจากในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาจารย์ ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์สรุปประโยชน์ของหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการได้ ดังนี้

1. ความการรู้จักเหตุช่วยสร้างความตระหนักให้ รู้จักวิเคราะห์สาเหตุของสถานการณ์และความเป็นไปของชีวิตหรือรู้จักหลักความจริง จะคิด จะทำอะไรก็มีหลัก รู้ว่าเมื่อกระทำสิ่งนี้จะได้ผลตอบแทนเป็นความสุข แต่ถ้ากระทำอีกอย่างหนึ่งจะได้ผลเป็นความทุกข์ เป็นต้น

2. ความการรู้จักผล เมื่อมีเหตุก็ย่อมมีผล เมื่อมีปัญหาอันใดเกิดขึ้นเราจะต้องใช้หลักเหตุผลมาพิจารณาปัญหาเหล่านั้น เพราะผลเกิดจากเหตุเสมอ การรู้จักเปรียบเทียบเหตุและผล จะทำให้เราเป็นคนใจกว้างยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น

---

[53] สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฏฐายี), *"สัปปุริสธรรม"* หนังสืออนุสรณ์เนื่องในโอกาสงานฌาปนกิจศพ นายชัย, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2509), หน้า 12.

3. ความเป็นผู้รู้จักตน ช่วยสร้างความตระหนักในทุกมิติของชีวิต เช่น ฐานะ ภาวะเพศ วัย ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมอื่น ๆ มีศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญา เป็นต้น แล้วประพฤติตนให้เหมาะสมแก่ภาวะของตน และเมื่อรู้ว่า บกพร่องในเรื่องใด ก็ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

4. ความการรู้จักประมาณช่วยสร้างความตระหนักให้ รู้จักทำทุกสิ่งทุกอย่างหรือดำเนินชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม เป็นต้น ความรู้จักประมาณนี้เป็นทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลต่าง ๆ ได้ประพฤติปฏิบัติกันมา

5. ความรู้จักกาลช่วยสร้างความตระหนักให้ รู้จักเวลาที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และรู้จักปฏิบัติตนให้ถูกกับกาลเทศะ กล่าวคือ รู้ว่าในเวลาเช่นไรควรจะทำอะไร การรู้จักกาลเวลาจะทาให้ไม่ดำรงตนอยู่ในความประมาณ ไม่ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์

6. ความรู้จักชุมชนช่วยสร้างความตระหนักให้ รู้จักหมู่คณะหรือกลุ่มชนว่าดีหรือไม่ดีควรคบหาสมาคม ควรเข้าไปอยู่เป็นพวกหรือไม่ เมื่ออยู่ในชุมชนหรือที่ประชุมนั้น ๆ ควรว่างตัวอย่างไรควรทาอะไร ควรพูดอย่างไร เช่น เมื่อเข้าหาผู้ใหญ่ควรแสดงอาการนอบน้อมมีสัมมาคารวะเมื่อเข้าวัดควรสำรวม กาย วาจา ใจ ไม่แสดงอาการตลกคึกคะนอง เป็นต้น ความเป็นผู้รู้จักบริษัท คือรู้จักชุมชนและสังคม รู้กริยาที่จะพึงประพฤติ แล้วประพฤติตนให้เหมาสมต่อชุมชนและสังคมนั้น ๆ

7. ความรู้จักบุคคลช่วยสร้างความตระหนักให้ รู้จักประเภทบุคคลแต่ละคนว่าฉลาดหรือโง่ เป็นคนพาลหรือเป็นบัณฑิต มีความสามารถหรือไม่ มีคุณธรรมหรือไม่ แล้วเลือกครบหาให้เป็นคุณประโยชน์ เลือกใช้ให้เหมาะสมกับกิจการ หรือเพื่อที่ ที่จะปฏิบัติกับเขาได้อย่างเหมาะสมและที่สำคัญก็คือ จะสนทนากับเขาอย่างรู้เรื่องและราบรื่น เกิดการประสานงานที่ดีในทุกมิติ[54]

สรุปว่า ประโยชน์ของสัปปุริสธรรม คือ การรู้จักเหตุช่วยสร้างความตระหนักให้ รู้จักวิเคราะห์สาเหตุของสถานการณ์ มีเหตุก็ย่อมมีผล เมื่อมีปัญหาอันใดเกิดขึ้นเราจะต้องใช้หลักเหตุผลมาพิจารณาปัญหาเหล่านั้น ช่วยสร้างความตระหนักในทุกมิติของชีวิต ประมาณช่วยสร้างความตระหนักให้ รู้จักทำทุกสิ่งทุกอย่างหรือดำเนินชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม รู้จักปฏิบัติตนให้ถูกกับกาลเทศะ รู้จักหมู่คณะหรือกลุ่มชนว่าดีหรือไม่ดี และรู้จักประเภทบุคคลแต่ละคนว่าฉลาดหรือโง่ เป็นคนพาลหรือเป็นบัณฑิต

3.3 หลักสาราณียธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน

ในการทำงานหรือแม้กระทั่งการส่งเสริมการทำงานของผู้นำชุมชนให้ประสบความสำเร็จไปสู่จุดหมายที่ดีนั้นจะต้องอาศัยองค์ประกอบในการทำงานหลายๆอย่าง ซึ่งผู้วิจัยมีแนวความคิดว่าสอดคล้องกับการประสานงานหรือการประสานความร่วมมือในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในการปฏิบัติงานในชุมชนด้วยการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเพื่อนำไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้สำเร็จ

---

[54] พระครูโกสุมสมณวัตร (สังวาลย์ กุสุโม/เมาตะยา), “ศึกษาหลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2560, หน้า 11 – 12.

3.3.1 ที่มาของแนวคิดหลักสาราณียธรรม

1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาท แนวคิดเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมหลักสาราณียธรรมนับเป็นหลักธรรมสำคัญในการประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆให้ดำเนินชีวิตไปด้วยความสงบสุข เป็นอยู่ด้วยความรักความเมตตาปราณีต่อกันทั้งทางกาย วาจา ใจ มีความเอื้ออาทรเกื้อกูลปัจจัย หรือทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดความสมดุลต่อทุกฝ่าย โดยปราศจากอคติทั้งในแง่ของความคิดเห็นหรือกฎระเบียบทางสังคมที่มีมุมมองแตกต่างกันสาราณียธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่ช่วยให้สังคมมีความรักความเคารพกัน เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาททะเลาะกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นหนึ่งเดียวกัน ดังข้อความในสามคามสูตร ทีฆนิกาย ปาฏิกวัคค์ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่พระอานนท์ ความว่า ดูกรอานนท์มเป็นที่ตั้งแห่ความระลึกถึงกัน เป็นเหตุอความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มี 6 ประการ คือ

ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ นี้คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ดูกรอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมีวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ นี้คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ดูกรอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมีมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ นี้คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ดูกรอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมีลาภใด ๆ เกิดโดยธรรม ได้แล้วโดยธรรม ที่สุดแม้เพียงอาหารติดบาตร เป็นผู้ไม่แบ่งกันเอาลากเห็นปานนั้นไว้บริโภคแต่เฉพาะผู้เดียว ย่อมเป็นผู้บริโภคเฉลี่ยทั่วไปกับเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์ผู้มีศีล นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ดูกรอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยศีลในศีลทั้งหลาย ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตัณหาและทิฏฐิไม่แตะต้อง เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ เห็นปานนั้นกับเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์อยู่ ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ นี้คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ดูกรอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยทิฐิ ในทิฐิที่เป็นของพระอริยะ อันนำออก ชักนำผู้กระทำตามเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ เห็นปานนั้นกับเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์อยู่ ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ นี้คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรักก่อ

ความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ดูกรอานนท์ นี่แล ธรรม 6 อย่าง เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน[55]

3.3.2 ความหมายของสาราณียธรรม

หลักสาราณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงกัน ธรรมเป็นเหตุให้ไม่ลืมกัน เป็นธรรมที่มีอุปการะมาก สาราณียธรรมนี้ เป็นข้อปฏิบัติสำหรับคนที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่เป็นคณะไม่ว่าจะเป็นกลุ่มขนาดเล็ก เพราะคนที่อยู่ร่วมกัน หรือใกล้เคียงกัน จะต้องอาศัยกันและกัน[56]

สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน, ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี, หลักการอยู่ร่วมกัน[57]

กล่าวโดยสรุป หลักสาราณียธรรม หมายถึง หลักธรรมที่ใช้เป็นจุดเชื่อมต่อความรู้สึกที่ดีงามของมนุษย์ที่มีต่อกัน เช่น ความเอื้ออาทร ความเมตตากรุณา ความสามัคคี ความเข้าใจอันดีระหว่างชุมชน สังคม องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับเล็กขึ้นไปหาระดับใหญ่สุด

พระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้เขียนไว้ในหนังสือธรรมนูญชีวิตเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม[58] ดังนี้ สาราณียธรรม เป็นหลักธรรมอันเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น ที่เป็นผู้ร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกัน 6 ประการ

พระมหาสิทธิการ ได้เขียนไว้ในหนังสือหลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี เกี่ยวกับสาราณียธรรม 6 หลักสาราณียธรรม เป็นหลักการใหญ่ที่ก่อให้เกิดเอกภาพ หลักสาราณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องระลึกถึงกัน เป็นหลักการที่จะทำให้เกิดความประสานพร้อมเพรียงสามัคคีและผนึกร่วมกันเป็นเอกภาพ[59]

รศ.ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมา ได้เขียนไว้ในหนังสือปรัชญา 201 พุทธศาสน์ เกี่ยวกับสาราณียธรรม ดังนี้ สาราณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว แต่จะคิดถึงคนอื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น[60]

พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (ยศขุน) ให้ความหมายเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมไว้ในวิทยานิพนธ์การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก กล่าวคือ หลักสาราณียธรรม คือ

---

[55] ที.ปา. 14/51-65/40-49.

[56]องง.ฉกก. 14/282/267.

[57]พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต.), *พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์ธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2540), หน้า 200.

[58]พระราชวรมุณี (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : Religious Affairs Printing Press, 2541), หน้า 36.

[59]พระมหาสิทธิการ, *หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี*, (กรุงเทพมหานคร: เลี่ยงเชียง, 2543), หน้า 38.

[60]รศ.ดร. ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, *ปรัชญา 201 พุทธศาสน์*, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2538), หน้า 106.

หลักธรรมที่จะทำให้ประชาชนภายในชาติอยู่ด้วยความสามัคคีทำให้ประเทศชาติเป็นเอกภาพ ซึ่งเป็นหน้าที่หรือข้อปฏิบัติที่ประชาชนควรปฏิบัติต่อผู้อื่นในสังคม[61]

เปลื้อง ณ นคร ให้ความหมายของสาราณียธรรม ในพจนานุกรมไทย–ไทย ว่า สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง มี 6 อย่าง คือ เมตตาด้วยกาย เมตตาด้วยวาจา เมตตาด้วยใจ ลาภ (ให้ลาภแก่เพื่อน) ศีล (รักษาศีล) ทิฐิ (เห็นชอบกับเพื่อน)[62]

ปัญญา ใช้บางยาง ได้เขียนไว้ในหนังสือธรรมาธิบาย เล่มที่ 1 เกี่ยวกับสาราณียธรรมไว้ ดังนี้ สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึง หลักการอยู่ร่วมกัน 6 ประการ[63]

ประณีต ก้องสมุทร ได้เขียนบทความเรื่อง “อยู่ด้วยความรัก” ในจดหมายข่าวประจำวันพระประจำวันที่ 16 ธันวาคม 2546 ลานธรรมเสวนา เกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม สรุปความได้ว่า สาราณียธรรม มีอยู่ 6 ประการ เป็นเหตุให้ระลึกถึงกันด้วยความรักความเอ็นดูและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่ทะเลาะวิวาทกัน[64]

กล่าวโดยสรุป จากทัศนะของท่านผู้รู้ที่ได้ให้ความหมายเกี่ยวหลักสาราณียธรรม ส่วนใหญ่มีความหมายตรงกัน คือ มองว่าหลักสาราณียธรรมเป็นหลักธรรมที่เหมาะแก่การนำมาประยุกต์ใช้ในสังคม องค์กร ตลอดทั้งประเทศชาติ เพราะจะทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

3.3.3 องค์ประกอบของหลักสาราณียธรรม

หลักสาราณียธรรม 6 (Virtues for fraternal living) เป็นหลักธรรมอันเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น ที่เป็นผู้ร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว มีองค์ประกอบรวม 6 ประการ คือ[65]

(1) เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา

(2) เมตตาวจีกรรม ตั้งวจีกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา

(3) เมตตามโนกรรม ตั้งมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา

(4) สาธารณโภคี แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม

(5) สีลสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม

(6) ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน

---

[61]พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (ยศขุน), *การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก*, อ้างแล้ว, หน้า 113.

[62]เปลื้อง ณ นคร, *พจนานุกรมไทย - ไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2543), หน้า 187.

[63]ปัญญา ใช้บางยาง, *ธรรมาธิบาย เล่ม 1*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รติธรรม, 2546), หน้า 75.

[64]ประณีต ก้องสมุทร, *อยู่ด้วยความรัก*, 10 กันยายน 2553,<http://84000.org/tip...k/bookpn07.html>, (10 September 2011).

[65]พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต.), *พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์ธรรม,* อ้างแล้ว, หน้า 200.

1) ความหมายของเมตตากายกรรม

เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง[66]

เมตตากายกรรม คือ จะทำอะไรก็ทำต่อกันด้วยเมตตา หมายความว่า ทำด้วยความรักด้วยไมตรีด้วยความปรารถนาดีต่อกัน มีความช่วยเหลือกัน มีการร่วมมือกัน มีความพร้อมที่จะประสานงานกัน[67]

เมตตากายกรรม คือ ทำต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง ทำสิ่งใดก็ทำด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แสดงไมตรีและหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน โดยช่วยเหลือธุรกิจต่างๆ ด้วยความเต็มใจแสดงอากัปกิริยาสุภาพเคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง[68]

เมตตากายกรรม คือ จะทำอะไรก็ทำต่อกันด้วยเมตตา หมายความว่า ทำด้วยความรักด้วยไมตรีด้วยความปรารถนาดีต่อกัน มีความช่วยเหลือกัน มีการร่วมมือกัน มีความพร้อมที่จะประสานงานกัน[69]

เมตตากายกรรม ได้แก่ การเข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ในประเทศเพื่อนบ้านต่อหน้าและลับหลังหมายถึงการรับแสดงออกซึ่งความเป็นมิตรทางกายที่ดีต่อกันกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งในคราวปกติสุขหรือในคราวที่ประเทศเพื่อนบ้านประสบปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ เช่น ความแห้งแล้ง แผ่นดินไหว น้ำท่วม เป็นต้น หากประเทศเราได้ส่งสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคไปให้ด้วยความมีจิตเมตตาต่อกัน ประเทศที่ได้รับย่อมเกิดความซาบซึ้งและสำนึกในบุญคุณต่อประเทศของเรา ย่อมที่จะพยายามตอบแทนหรือดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นมิตรต่อกัน เอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันและกัน[70]

สรุปความได้ว่า เมตตากายกรรม หมายถึง การแสดงออกถึงความเมตตาทางกายแก่เพื่อนในสังคมเดียวกัน ให้มีน้ำใจช่วยเหลือกันทางกาย จะทำอะไรก็ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่าง ๆ โดยความเต็มใจช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะ ด้วยความเต็มใจเคารพนับถือกัน ยิ้มแย้มแจ่มใสแสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำด้วยความรักด้วยไมตรีด้วยความปรารถนาดีต่อกัน มีความช่วยเหลือกัน มีการร่วมมือกัน มีความพร้อมที่จะประสานงานกัน การอยู่ด้วยกันด้วยการกระทำดีต่อกัน ไม่ก่อสงคราม แต่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกัน เพื่อความผาสุกของมวลมนุษย์ ทำสิ่งใดก็ทำด้วยความปรารถนาดีต่อกัน มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกันไม่ทำร้ายกัน ให้ได้รับความทุกขเวทนาทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เช่น เราเห็นเสื้อผ้าของคนอื่นเขาตากไว้กลางแจ้งแต่ฝนเกิดตกในขณะที่เจ้าของไม่อยู่เราก็สงเคราะห์ช่วยเก็บให้พ้นจากเปียกฝนดังนี้ถือว่าช่วยเหลือลับหลัง มีการรับแสดงออกซึ่งความเป็นมิตร

---

[66]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต*, อ้างแล้ว, หน้า 36.

[67]พระมหาสิทธิการ, *หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี*, อ้างแล้ว, หน้า 38.

[68]รศ.ดร. ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, *ปรัชญา 201 พุทธศาสน์*, อ้างแล้ว, หน้า 106.

[69]อมร โสภณวิเชษฐ์วงศ์ และกวี อิศริวรรณ, ดร. *หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส 0411 พระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2543), หน้า 56.

[70]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต.), *พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์ธรรม*, อ้างแล้ว, หน้า 124-126.

ทางกายที่ดีต่อกันกับองค์กรเพื่อนบ้านใกล้เคียง ทั้งในคราวปกติสุขหรือในคราวที่องค์กรเพื่อนบ้านใกล้เคียงประสบปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ เช่น ความแห้งแล้ง แผ่นดินไหว น้ำท่วม เป็นต้น หากองค์กรของเราได้ส่งสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคไปให้ด้วยความมีจิตเมตตาต่อกัน องค์กรที่ได้รับย่อมเกิดความซาบซึ้งและสำนึกในบุญคุณต่อองค์กรของเรา ย่อมที่จะพยายามตอบแทนหรือดำเนินนโยบายที่เป็นมิตรต่อกัน เอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันและกัน

2) ความหมายของเมตตาวจีกรรม

เมตตาวจีกรรม ตั้งวจีกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง[71]

เมตตาวจีกรรม คือ จะพูดอะไรก็พูดด้วยเมตตา โดยเจรจากันด้วยเหตุผล โดยใช้ปัญญาไม่ใช้โทสะเป็นตัวนำฉะนั้นต้องพูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน มีจิตสำนึกในผลประโยชน์สุขร่วมกัน ต้องการสร้างสรรค์[72]

เมตตาวจีกรรม คือ พูดกันด้วยเมตตา หมายถึง จะพูดอะไรก็พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แนะนำสั่งสอนตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพพูดจริงไม่พูดถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว[73]

เมตตาวจีกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาปรารถนาดีต่อกันทางวาจาต่อเพื่อนร่วมสังคมประเทศชาติเดียวกัน เช่น การช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอนตักเตือนในทางที่ถูกที่ควรด้วยความปรารถนาดี เช่น กล่าววาจาสุภาพ เป็นประโยชน์ อ่อนหวานทั้งต่อหน้าและลับหลัง[74]

สรุปความได้ว่า เมตตาวจีกรรม หมายถึง ตั้งวจีกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา แสดงความรักใคร่กันด้วยวาจา การแสดงออกถึงความเมตตาปรารถนาดีต่อกันทางวาจา จะพูดอะไรก็พูดด้วยเมตตา การพูดถึงผู้อื่นในด้านดี มีการเจรจากันด้วยเหตุผล ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอน หรือแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพพูดจริงไม่พูดถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว โดยใช้ปัญญาไม่ใช้โทสะเป็นตัวนำ ฉะนั้นต้องพูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน มีจิตสำนึกในผลประโยชน์สุขร่วมกัน ต้องการสร้างสรรค์ กล่าววาจาที่สุภาพต่อกัน ใช้หลักการทูต โดยการเจรจาให้เข้าใจกัน ไม่กล่าวร้ายเสียดสีกัน ไม่ด่าทอ นินทา หรือพูดคำหยาบ รู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกความผิดหวังหรือความเศร้าหมองต่าง ๆ โดยที่ไม่พูดจาซ้ำเติมกันในยามที่มีใครต้องหกล้มลง พูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ไม่โกหกมดเท็จ แสดงความหวังดี ทักทายไถ่ถาม สาระทุกข์สุขดิบ มีการกระทำทางวาจาที่แสดงออกถึงความปรารถนาดีต่อกัน ไม่กล่าวให้ร้ายและพูดทำลายภาพพจน์ซึ่งกันและกัน หากมีข้อพิพาทระหว่างองค์กรเกิดขึ้น การใช้ช่องทางการทูตเจรจากันด้วยเหตุผลไม่ใช้กำลังเข้าประทุษร้ายซึ่งกันและกัน การกระทำเช่นนี้ย่อมส่งผลให้องค์การ

---

[71]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต*, อ้างแล้ว, หน้า 124-126.

[72]พระมหาสิทธิการ, *หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี*, อ้างแล้ว, หน้า 38.

[73]รศ.ดร. ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, *ปรัชญา 201 พุทธศาสน์, อ้าง*แล้ว, หน้า 106.

[74]พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (ยศขุน), *"การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก"*, อ้างแล้ว, หน้า 124-4129.

บริหารเพื่อนบ้านเกิดความรักความสามัคคีเกิดความระลึกถึงกันในทางที่ดีก่อให้เกิดประโยชน์ความสงบสุข

3) ความหมายของเมตตามโนกรรม

เมตตามโนกรรม ตั้งมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แกกันมองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน[75]

เมตตามโนกรรม คือ จะคิดอะไรก็คิดต่อกันด้วยเมตตา นั่นคือ การมีความหวังดีต่อกัน โดยการคิดพิจารณาวินิจฉัย คิดวางแผนต่าง ๆ โดยมุ่งทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน สร้างสรรค์สังคมและมีไมตรีต่อกันอย่างแท้จริง[76]

เมตตามโนกรรม คือ ติดต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง จะคิดอะไรก็คิดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี[77]

เมตตามโนกรรม คือ การตั้งจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกันกับเพื่อนร่วมสังคมร่วมหมู่คณะเดียวกัน มีจิตปรารถนาดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มองกันในแง่ดี ไม่มีความระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน[78]

สรุปความได้ว่า เมตตาโนกรรม หมายถึง ตั้งมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี เป็นการแสดงความรักใคร่กันทางใจ คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันกับเพื่อนร่วมสังคมร่วมหมู่คณะเดียวกัน มองกันในแง่ดี ไม่มีความระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน จะคิดอะไรก็คิดต่อกันด้วยเมตตา การมีความหวังดีต่อกัน โดยการคิดพิจารณาวินิจฉัย คิดวางแผนต่างๆ โดยมุ่งทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน สร้างสรรค์สังคมและมีไมตรีต่อกันอย่างแท้จริง มีความซื่อสัตย์เคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีจิตเมตตาต่อกัน มีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกัน คิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยาบาท ไม่โกรธแค้นเคืองกัน มองกันในแง่ดีไม่เพ่งโทษกัน แผ่เมตตาจิตระลึกถึงกันยามห่างไกล รู้จักให้โอกาสและให้อภัยต่อกันและกันกันอยู่เสมอ มีจิตใจปรารถนาดีกับองค์กรใกล้เคียงปราศจากอกุศลจิต ไม่หวาดระแวง มีความชื่นชมยินดีต่อกัน พัฒนาจิต เริ่มต้นจากจิตใจที่เบิกบานสู่จิตใจที่สงบ และอิสระในการพิจารณาจัดการสิ่งใด พวกเราต้องคำนึงถึงจุดยืนของผู้อื่น

4) ความหมายของสาธารณโภคี

สาธารณโภคี หมายถึง การแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้จะเป็นของเล็กน้อย ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน[79]

สาธารณโภคี หมายถึง การมีกินมีใช้ร่วมกัน หรือมีการแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันหรือการมุ่งช่วยเหลือและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะโดยการไม่เห็นแก่ตัว เป็นต้น[80]

---

[75]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). *ธรรมนูญชีวิต*, อ้างแล้ว, หน้า 37.

[76]พระมหาสิทธิการ, *หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี,* อ้างแล้ว, หน้า 38.

[77]รศ.ดร. ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, *ปรัชญา 201 พุทธศาสน์*, อ้างแล้ว, หน้า 106.

[78]พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (ยศขุน), "*การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก*", อ้างแล้ว 124-126.

[79]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต,* อ้างแล้ว, หน้า 37.

[80]พระมหาสิทธิการ,หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี, อ้างแล้ว, หน้า 38.

สาธารณโภคี คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม หมายถึง แบ่งปันลาภผลที่ร่วมกันหาร่วมกันทำ โดยยุติธรรมแม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อยแต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วถึงกันนั้น คือ การร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน[81]

สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งปันเฉลี่ยเจือจาน แม้ว่าเป็นสิ่งของเล็กน้อยแต่เป็นสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม ก็ไม่ควรหวงไว้แต่ผู้เดียว นำมาให้ได้มีส่วนร่วมบริโภคใช้สอยร่วมกัน[82]

สาธารณโภคี คือ การได้สิ่งใดมาแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน[83]

สรุปความได้ว่า สาธารณโภคี หมายถึง แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้จะเป็นของเล็กน้อย ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน การมีกินมีใช้ร่วมกัน หรือมีการแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันหรือการมุ่งช่วยเหลือและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะโดยการไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม แบ่งปันลาภผลที่ร่วมกันหาร่วมกันทำ โดยยุติธรรมแม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อยแต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วถึงกันนั้น คือ การร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน การรู้จักแบ่งปันเฉลี่ยเจือจาน ก็ไม่ควรหวงไว้แต่ผู้เดียว นำมาให้ได้มีส่วนร่วมบริโภคใช้สอยร่วมกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภคเครื่องมือการเกษตรตลอดจนวิทยาการความรู้ต่าง ๆ ให้แก่เพื่อนมนุษย์รวมตลอดถึงการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันไม่ทำลายระบบนิเวศน์สิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดผลกระทบมวลมนุษย์ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนไม่เอารัดเอาเปรียบและมีความเสมอภาคต่อกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ มีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้มาด้วยความชอบธรรมแก่องค์กรใกล้เคียง มีการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภคเครื่องมือการเกษตร ตลอดจนวิทยาการความรู้ต่าง ๆ ให้แก่องค์กรใกล้เคียง รวมตลอดถึงการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ไม่ทำลายระบบนิเวศน์สิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่ออีกองค์กรหนึ่ง ประเทศร่ำรวยควรให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่ยากจนกว่า หรืออีกประการหนึ่ง แม่น้ำบางสายแม้จะมีต้นกำเนิดจากประเทศของเรา ถ้าไหลผ่านเข้าไปสู่ประเทศเพื่อนบ้าน เราก็ควรรักษาอย่างดี ไม่สร้างมลพิษให้กลายเป็นสายน้ำเสีย การช่วยเหลือกันและกันระหว่างองค์กร มีความเสมอภาค ไม่เห็นแก่ส่วนตัว

5) ความหมายของสีลสามัญญตา

สีลสามัญญตา หมายถึง ความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนร่วม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารักเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ[84]

สีลสามัญญตา หมายถึง มีศีลเสมอกัน คือ มีความประพฤติดี รักษาระเบียบวินัย รักษากฎกติกาของสังคม มีความสุจริตกายวาจาที่เสมอกัน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม[85]

---

[81]รศ.ดร. ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, *ปรัชญา 201 พุทธศาสน์*, อ้างแล้ว, หน้า 106.

[82]พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (ยศขุน), *"การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก"*, อ้างแล้ว, หน้า 169-170.

[83]นางสาวกานต์สินี จันทร์วิภาดิลก, *การศึกษาวิเคราะห์ระบบวิธีคิดเพื่อการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธศาสน์* , อ้างแล้ว, หน้า 52.

[84]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต,* อ้างแล้ว, หน้า 37.

[85]พระมหาสิทธิการ*, หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี*, อ้างแล้ว, หน้า 38.

สีลสามัญญตา คือ มีความประพฤติเสมอภาคกัน หมายถึง ประพฤติสุจริตดีงามเหมือนๆ กัน มีระเบียบวินัยเป็นแบบเดียวกัน ไม่ประพฤติให้เป็นที่รังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ[86]

สีลสามัญญตา คือ จะต้องมีศีล มีความประพฤติเสมอเหมือนกับบุคคลที่ร่วมในสังคมหมู่เดียวกัน ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะเคารพกฎเกณฑ์ระเบียบของสังคม[87]

สรุปความได้ว่า สีลสามัญญตา หมายถึง มีความประพฤติสุจริตดีงาม เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ จะต้องมีศีล รักษาและปฏิบัติให้มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อสมาชิกทั้งหลาย มีความประพฤติเสมอเหมือนกับบุคคลที่ร่วมในสังคมหมู่เดียวกัน รักษาระเบียบวินัยของส่วนร่วม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะหรือทำลายหมู่คณะ มีศีลเสมอกันความประพฤติดี มีความประพฤติเสมอภาคกัน รักษากฎกติกาของสังคม มีความสุจริตกายวาจาที่เสมอกัน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เคารพกฎเกณฑ์ระเบียบของสังคม ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม รักษาความประพฤติ (ศีล) เสมอกัน ได้แก่ การดำเนินนโยบายต่างๆ ต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับมติสากลหรือหลักการของความร่วมมือระหว่างกันไม่ฝ่าฝืนมติหรือหลักการนั้นอันจะก่อให้เกิดความหวาดระแวง ไม่ไว้เนื้อเชื่อใจกัน การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไม่ก้าวก่ายหน้าที่กันไม่อ้างอำนาจบาตรใหญ่ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งปวง

6) ความหมายของทิฏฐิสามัญญตา

ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง มีทิฏฐิดีงามเสมอกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นกำจัดทุกข์หรือแก้ไขปัญหา[88]

ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง มีทิฐิ มีความเห็น มีความเชื่อมั่น ยึดถือในหลักการอุดมการณ์และอุดมคติร่วมกันหรือสอดคล้องกันคนในสังคมประชาธิปไตยจะต้องมีความเห็นความเข้าใจและความเชื่อมั่นในหลักการประชาธิปไตยร่วมกัน เช่น การยอมรับระบอบประชาธิปไตย การเข้าใจเรื่องสิทธิและหน้าที่ การเข้าใจเรื่องเสรีภาพ ภราดรภาพหรือเอกภาพ เป็นต้น[89]

ทิฏฐิสามัญญตา คือ มีความเสมอภาคกันทางความคิด หมายถึง ปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุมีผลถูกต้องเหมือนๆ กัน นั่นคือ การเคารพเหตุผลยึดหลักความดีงามเป็นอุดมคติอย่างดียวกัน[90]

ทิฏฐิสามัญญตา คือ จะต้องมีความเห็นที่ดีงามเสมอเหมือนกับผู้อื่นในสังคมเดียวกันมีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการที่จะนำไปสู่การขจัดปัญหา มิใช่มีความเห็นที่ก่อให้เกิดปัญหาต้องยอมรับความคิดเห็นของคนหมู่มากแม้จะไม่ถูกใจก็ตาม[91]

ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง มีความเห็นร่วมกันในประเทศอื่น ๆ ไม่วิวาทเพราะมีความเห็นผิดกัน ได้แก่ การอยู่ร่วมกับประเทศอื่น ๆ นั้นเราต้องยอมรับในกฎกติการะหว่างประเทศที่กำหนดไว้ ไม่

---

[86]รศ.ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, *ปรัชญา 201 พุทธศาสน์*, อ้างแล้ว, หน้า 106.

[87]พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (ยศขุน), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”, อ้างแล้ว, หน้า 169-170.

[88]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต*, อ้างแล้ว, หน้า 37.

[89]พระมหาสิทธิการ, *หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี*, อ้างแล้ว, หน้า 38.

[90]รศ.ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, *ปรัชญา 201 พุทธสาสน์*, อ้างแล้ว, หน้า 294-295.

[91]พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (ยศขุน), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”, อ้างแล้ว, หน้า 169-170.

กระทำตนเสมือนว่าเป็นการฝ่าฝืนมติของสังคมโลกซึ่งในประชาคมโลกนั้น ไม่มีประเทศใดที่จะสามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ แต่ละประเทศต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน การทำฝ่าฝืนติเอารัดเอาเปรียบหรือข่มเหงกีดกันประเทศอื่น มีแต่จะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประเทศของตนและไม่มีประเทศใดจะคบค้าสมาคมด้วยธรรมทั้ง ๖ ประการนี้ ทำประเทศผู้ประพฤติปฏิบัติดังกล่าวมาให้เป็นที่เคารพนับถือของประเทศอื่น เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันและกัน เป็นไปเพื่อความไม่ทะเลาะวิวาทหรือก่อให้เกิดปัญหาระหว่างประเทศและเป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาคมโลก[92]

สรุปความได้ว่า ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง มีทิฏฐิดีงามเสมอกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน มิใช่มีความเห็นที่ก่อให้เกิดปัญหา ต้องยอมรับความคิดเห็นของคนหมู่มาก แม้จะไม่ถูกใจก็ตามตกลงกันได้ในหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นกำจัดทุกข์หรือแก้ไขปัญหา จะต้องมีความเห็นที่ดีงามเสมอเหมือนกับผู้อื่นในสังคมเดียวกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน มีความเห็น มีความเชื่อมั่น ยึดถือในหลักการอุดมการณ์และอุดมคติร่วมกันหรือสอดคล้องกันคนในสังคมประชาธิปไตยจะต้องมีความเห็นความเข้าใจและความเชื่อมั่นในหลักการประชาธิปไตยร่วมกัน

3.3.4 สารัตถะของหลักสาราณียธรรม

การบูรณาการหรือการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม เพราะต้องการให้บุคลากรในชุมชนองค์กร สังคมได้เข้าใจเรื่องบทบาทและหน้าที่ ตลอดทั้งกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เข้าใจเรื่องประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามในบริบทของชุมชน มีการปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุมีผลถูกต้องเหมือนๆ กัน นั่นคือ การเคารพเหตุผลยึดหลักความการอยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง ซึ่งจะต้องยอมรับในกฎกติกาขององค์กรที่กำหนดไว้ ไม่กระทำตนเสมือนว่าเป็นการฝ่าฝืนมติของชุมชน ไม่เอารัดเอาเปรียบกันหรือข่มเหงกีดกันผู้อื่น คิดในสิ่งที่ตรงกันและพยายามปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและสงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ มีความเห็นร่วมกันกับเพื่อนร่วมงานแผนกอื่น ๆ ไม่วิวาทเพราะมีความเห็นผิดที่แตกต่างกัน ได้แก่ การอยู่ร่วมกับองค์กรอื่น ๆ นั้น เราต้องยอมรับในกฎกติกาตามที่องค์กรได้กำหนดไว้ ไม่กระทำตนเสมือนว่าเป็นการฝ่าฝืนมติของสังคม ไม่ปฏิบัติตนที่แสดงออกว่าเป็นการปฏิบัติที่ขัดต่อจารีตประเพณีที่ดีงามของชุมชนหรือที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับ ชุมชนจะอยู่ร่วมกันได้ต้องมีความรักความสามัคคีจึงจะเกิดพลังนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

3.4 สรุป

ผู้นำชุมชนถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในฐานะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด มีหน้าที่ในการดูแล ส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยผู้นำชุมชนจะต้องรับรู้ปัญหา ความต้องการของประชาชนในความดูแลของตนเอง พร้อมทั้งเข้าใจในบริบทของชุมชนที่ตนเองปกครองดูแลให้เกิดความสงบสุข ชุมชนซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานทางสังคม ที่จะนำไปสู่สังคม ประเทศชาติที่เจริญรุ่งเรือง หลักปาปณิกธรรมจึงเป็นหลักธรรมสำคัญในการส่งเสริมผู้นำชุมชนให้สามารถนำพาชุมชนไปสู่จุดหมายปลายทาง นั่นคือประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุก ๆ ด้าน เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยส่วนรวม หลักปาปณิกธรรม ประกอบด้วยหลัก 3 อย่าง คือ จักขุมา

---

[92]พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต.), *พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์ธรรม*, อ้างแล้ว, หน้า 124-126.

วิธูโร และนิสสยสัมปันโน หลักธรรมนี้เป็นหลักในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในการปกครองชุมชน เพราะเป็นหลักการที่เป็นคุณสมบัติของผู้นำชุมชนที่ดี

ผู้นำชุมชน มีตาดี มีวิสัยทัศน์ กว้างไกล (จักขุมา) สามารถคาดการณ์ทิศทางหรืออนาคตได้อย่างแม่นยำ สามารถมองเห็นในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น เป็นการมองจากตาภายในเทียบได้กับการจินตนาการภาพแห่งอนาคต และมองเห็นว่าจะพัฒนาไปสู่ ณ จุดแห่งความสำเร็จนั้นได้อย่างไร และสามารถมองรอบด้านในรอบตัว สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การนำวิกฤติมาสร้างเป็นโอกาสได้ ผู้นำมีทักษะในการทำงานที่ดี ประกอบกับการมีความรู้อย่างละเอียดในงาน (วิธูโร) ได้แก่ ความเชี่ยวชาญในกิจการและหน้าที่การงานของตน หมายถึง ผู้นำที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเป็นอย่างดีในการทำงานในทุกองค์ประกอบของชุมชน สามารถนำพาชุมชนให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งร่วมกันไว้ได้ โดยจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้นำที่ดีจึงจะต้องการมีทักษะการสื่อสาร การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถเข้าถึงชุมชนและภาคีเครือข่าย การสร้างเครือข่ายในการทำงาน ทำงานได้กับคนทุกระดับชั้นผูกมัดใจคนไว้ได้ ด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่นโดยการสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้กับคนทุกระดับชั้น โดยไม่ถือเนื้อถือตัว ไม่รู้สึกว่าตนเองเหนือกว่าผู้อื่นยินดีที่จะให้รับฟังความคิดเห็นจากคนอื่น การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีจะนำมาซึ่งแหล่งงบประมาณ แหล่งทรัพยากรบุคคลแต่ละด้านที่จะเป็นพลังในการขับเคลื่อนการทำงานให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพตามวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ ผู้นำชุมชนจะต้องมีจิตใจของการเป็นผู้ให้ มีความโอบอ้อมอารียินดีที่จะช่วยเหลือทุกคนที่กำลังเดือดร้อนบนหลักของเหตุและผล มีความสามารถในการติดต่อประสานงานของภาคีเครือข่ายให้มองเห็นทิศทางเดียวกันจนเกิดเป็นพลังความสามัคคีในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินตามแนวทางที่ชุมชนต้องการให้บรรลุผลที่ตั้งไว้ เรียกว่านิสสยสัมปันโน ดังนั้น เมื่อประชาชนในความดูแลมีคุณภาพชีวิตที่ดี ก็จะนำไปสู่ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สังคมและประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง สงบสุขได้

ผู้นำที่ดีจะต้องเป็นผู้รู้จุดหมายรู้เป้าหมายรู้จักผลที่จะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนแล้วมุ่งสู่จุดหมายเป้าหมายนั้น ตามหลักอัตถัญญุตาผู้นำนั้นก็จะเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลมองทุกอย่างทะลุปรุโปร่ง สามารถนำพาหมู่คณะหรือชุมชนไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเป้าหมายไว้ได้จะต้องเป็นผู้รู้ตนอยู่เสมอ มีการพัฒนาตนเองทั้งด้านความสามารถในการบริหารงานอย่างถูกต้องและคุณภาพด้านจิตใจที่ประกอบด้วยคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามจนเป็นที่ยอมรับนับถือยกย่องจากบุคคลทั้งหลายในการนำพาชุมชนไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ผู้นำชุมชนจะต้องสามารถวิเคราะห์ตนเองได้ว่ามีความสามารถด้านใด มีทักษะความเชี่ยวชาญด้านใดเป็นหลัก สามารถวิเคราะห์บริบทของชุมชนที่ประกอบไปด้วยทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ รู้สภาพปัญหา ความต้องการของชุมชน จึงจะสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ที่ต้องการนำพาชุมชนไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น การขับเคลื่อนงานจะต้องอาศัยกำลังทรัพยากรบุคคลในการขับเคลื่อน ดังนั้น ผู้นำชุมชนจะต้องสามารถวิเคราะห์ได้ว่าบุคคลแต่ละฝ่ายนั้นมีความถนัดด้านใด เพื่อที่จะสามารถแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ รวมถึงการใช้คนให้ถูกกับงานเพื่อให้งานนั้นมีประสิทธิภาพ ถ้าผู้นำไม่สามารถวิเคราะห์คนแต่ละประเภทได้นั้น อาจก่อเกิดความเสียหายก่อองค์กรหรือชุมชนได้ ผู้นำที่ดีตามหลักปุคคลปโรปรัญญุตา คือ ผู้นำจะต้องรู้เข้าใจแยกแยะบุคคลแต่ละประเภทที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันได้อย่างชัดเจนว่าสามารถแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการมีส่วนร่วมการแก้ปัญหาของชุมชน โดยสามารถมอบหมายงานตามความสามารถของ

แต่ละบุคคลได้ ผู้นำที่ดีจึงควรพิจารณาวิเคราะห์ในการใช้คนให้ถูกงาน การเลือกคบคนดีมีศีลธรรม เพื่อให้สามารถนำความสุขความเจริญก้าวหน้ามาสู่ตนเอง และชุมชนได้

ผู้นำที่ดีในการที่จะวางแผนงานในกิจการต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและทันต่อสถานการณ์โลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทำให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้การดำเนินกิจการต่าง ๆ เมื่อทำให้ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเวลาแล้วย่อมได้รับประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นแต่หากว่าการทำอะไรไม่สอดคล้องกับความเหมาะสมก็ย่อมส่งผลเสียให้แก่ตนเองและผู้อื่น รวมถึงการเปลี่ยนวิกฤติเป็นโอกาสในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้ด้วย ผู้นำที่ดีตามหลักปริสัญญุตาจะต้องรู้และเข้าใจชุมชนสังคมอย่างถูกต้องในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านกฎเกณฑ์ประเพณีวัฒนธรรม บริบทของพื้นที่ ปัญหาความต้องการของชุมชน เพื่อจะได้สามารถวางตนได้อย่างหมาะสมปฏิบัติงานตามแผนงานได้อย่างถูกต้องสอดคล้องตามบริบทชุมชน นั้น ๆ อีกทั้งสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชน สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการในการดำเนินการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อสามารถคิดค้นวิธีการนวัตกรรมใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสังคมเทคโนโลยีให้ทันสถานการณ์ปัจจุบัน เข้าใจหลักทิศทางเพื่อให้สามารถสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีขึ้นในสังคมหรือองค์กรนั้น ๆได้อย่างแน่นแฟ้น เกิดพลังของการมีส่วนร่วมของชุมชน จนก่อเกิดเป็นพลังความสามัคคีในชุมชน ที่จะสามารถแก้ปัญหาของชุมชนให้เกิดความสำเร็จ บรรลุผลตามที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ผู้นำชุมชนเมื่อเข้าใจบริบท สภาพปัญหาความต้องการของชุมชนแล้วนั้น เมื่อมีความปราถนาที่จะช่วยเหลือให้คนในชุมชนพ้นจากความทุกข์กายและใจนั้น ผู้นำชุมชนควรมีความเมตตา นั่นคือ เมตตากายกรรม หมายถึง การแสดงออกถึงความเมตตาทางกายแก่เพื่อนในสังคมเดียวกัน ให้มีน้ำใจช่วยเหลือกันทางกาย จะทำอะไรก็ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่าง ๆ โดยความเต็มใจ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะ ด้วยความเต็มใจเคารพนับถือกัน ยิ้มแย้มแจ่มใสแสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำด้วยความรักด้วยไมตรีด้วยความปรารถนาดีต่อกัน มีความช่วยเหลือกัน มีการร่วมมือกัน มีความพร้อมที่จะประสานงานกัน มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกัน เพื่อความผาสุกของชุมชน ทำสิ่งใดก็ทำด้วยความปรารถนาดีต่อกัน มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกันไม่ทำร้ายกัน ให้ได้รับความทุกขเวทนาทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

การมุ่งช่วยเหลือและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะโดยการไม่เห็นแก่ตัว ผู้นำจะต้องมุ่งการกระจายผลประโยชน์เพื่อส่วนรวมอย่างทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยไม่เอนเอียง หรือกระจายผลประโยชน์ไปเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง นึกเสมอว่าทุกกลุ่มทุกชนชั้นย่อมได้รับสิทธิในการปกครองดูแลอย่างเท่าเทียมกัน บนสิทธิพื้นฐานของสมาชิกหนึ่งในชุมชน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและสงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ มีความเห็นร่วมกันกับแต่ละฝ่ายแต่ละหมู่บ้าน แต่ละองค์กร ไม่วิวาทเพราะมีความเห็นผิดที่แตกต่างกัน ได้แก่ การอยู่ร่วมกับองค์กรอื่น ๆ นั้น เราต้องยอมรับในกฎกติกาตามที่ชุมชนได้กำหนดไว้ ไม่มีชุมชนใดที่จะสามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ แต่ละชุมชนต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน

บทที่ 4
บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
ในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด 4) เพื่อเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ เอกสารต่างๆ ทั้งที่เป็นปฐมภูมิและทุติภูมิ รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และบทสัมภาษณ์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยทำการศึกษาการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชน โดยขอสรุปเป็นประเด็นต่างๆ ที่ศึกษามาแล้วในบทที่ 2 ที่ว่าด้วยแนวคิดทฤษีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน และบทที่ 3 ที่ว่าด้วยหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชน และในตอนต่อไปจะขอนำเสนอการอภิปรายให้เห็นการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในลำดับต่อไป

จากการศึกษาทำให้ได้ประเด็นที่จะสามารถนำหลักพุทธปรัชญาเถรวาททั้ง 3 หลัก ได้แก่ 1) หลักปาปณิกธรรม 2) หลักสัปปุริสธรรม 3) หลักสาราณียธรรมมาบูรณาการในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ 2) ด้านชุมชน 3) ด้านสร้างเครือข่าย โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

4.1 บูรณาการหลักปาปณิกธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน ด้านวิสัยทัศน์

4.2 บูรณาการหลักสัปปุริสธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน ด้านชุมชน

4.3 บูรณาการหลักสาราณียธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน ด้านสร้างเครือข่าย

4.4 สรุปบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

4.1 บูรณาการหลักปาปณิกธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน ด้านการมีวิสัยทัศน์

การวิจัยเรื่อง บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากการศึกษาการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยขอกล่าวถึงลักษณะของผู้นำที่จะนำพาผู้ตามไปสู่จุดมุ่งหมายที่ดี ดังนี้

4.1.1 แนวคิดทางพระพุทธศาสนา โดยจะอ้างถึงคำตรัสสอนของพุทธเจ้าที่แสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์ทรงเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ผู้วิจัยจึงขอยกพุทธพจน์ที่ทรงแสดงไว้ ดังนี้

จรถ ภิกฺขเว จาริกํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ มา เกน อคมิตฺถ ภิกฺขเว ธมฺมํ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหมจาริยํ ปกาเสถ

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ ครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์

4.1.2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ ปัจจุบันได้มีนักวิชาการที่ได้นำหลักคำสอนมาประยุกต์ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการไทย และต่างประเทศ เพื่อให้เข้าใจง่ายต่อการนำไปปฏิบัติและเหมาะกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมผู้นำชุมชน ดังนี้

1) แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ ผู้นำคือบุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือยกย่องของกลุ่มให้เป็นผู้นำ และนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ สามารถทำให้คนมีความเป็นหนึ่งน้ำใจเดียวกัน เมื่อผู้นำได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำชุมชนแล้ว ผู้นำจำเป็นต้องแสดงศักยภาพ ความรู้ความสามารถภายในของผู้นำให้ผู้ตามเห็น การแสดงความสามารถ กระบวนการในการถ่ายทอดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน การโน้มน้าว จูงใจให้ผู้ตามมองเห็นภาพจินตนาการ ขั้นตอนการดำเนินการ รวมถึงผลสำเร็จที่ตั้งนั้น เป็นสิ่งที่ผู้นำจะต้องแสดงออกมาให้ผู้ตามเกิดความเชื่อมั่นในการเดินตาม ดังนั้นผู้นำจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อกลุ่ม ชุมชน กล่าวคือ ผู้นำไม่ว่าจะอยู่ในระดับใด ถือได้ว่าเป็นผู้นำพาชุมชนไปสู่ความเจริญหรือความเสื่อมก็ได้ จึงจำเป็นต้องมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อเป็นผู้นำที่ดี การทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนจะต้องสามารถแสดงศิลปะในการปกครองดูแลชุมชนให้อยู่ในความเรียบร้อยสงบสุขซึ่งใช้วิธีการควบคุมโดยศาสนา ศีลธรรม ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผู้นำตามแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำ คือ ผู้ที่มีจินตนาการและการจูงใจ หมายถึง ผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลมีความคิดสร้างสรรค์ สามารถจำลองผลสำเร็จ ขั้นตอนในการดำเนินการที่มีความเป้นไปได้ไว้ในสมอง สามารถคิดภาพรายละเอียดได้ว่ามีขั้นตอนอย่างไรจึงจะสำเร็จ รวมถึงมีศิลปะในการจูงใจให้ผู้อื่นคล้อยตามให้เกิดแรงบันดาลใจในการดำเนินงานไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ วิสัยทัศน์ของผู้นำจะสามารถไปสู่จุดหมายที่ดีได้นั้นผู้นำจะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติของผู้นำที่ดี นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาไว้ว่าหลักการสำคัญในการปกครองดูแล และบริหารจัดการกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่หมู่คณะ มวลชน สังคมและประเทศชาติอย่างมั่นคง ยั่งยืนตลอดไป ผู้นำมีความสำคัญต่อความเป้นอยู่ของสมาชิกในชุมชน ในการทำงานเป็นคณะ ทุกคนร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียง งานก็จะประสบกีบความสำเร็จได้ผลดี มีประสิทธิภาพ เครื่องหมายที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะความเป้นผู้นำในทางพระพุทธศาสนา ว่าจะต้องประกอบด้วยปัญญา คือมีหูตากว้างไกล สามารถจำแนกบุคคลและเหตุการณ์ว่าเป็นอย่างไร ซึ่งยจะทำให้ผู้นำมีความชำนาญในการปกครองเข้าใจบุคคลได้เป็นอย่างดี สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้น บทบาทหน้าที่ของผู้นำที่จะแสดงวิสัยทัศน์และความคิดสร้างสรรค์กภายใต้บริบทของชุมชนนั้นจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง จากแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ คือ ทฤษฎีเส้นทาง - เป้าหมาย เป็นทฤษฎีเชิงสถานการณ์ที่พัฒนาโดยเฮ้าส์ มีความเชื่อว่าผู้นำสามารถสร้างแรงจูงใจในการทำงานแก่ผู้ตามได้ โดยเพิ่มจำนวนและชนิดของรางวัล หรือผลตอบแทนที่ได้จากการทำงานนั้น รวมถึง กระบวนการกระตุ้นทีมงานให้ใช้ศักยภาพ

ของแต่ละคนซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญาในการสร้างสรรค์สิ่งที่แปลกใหม่และความคิดที่เป็นประโยชน์

4.1.3 การบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านวิสัยทัศน์ตามแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน และหลักปาปณิกธรรม โดยมีจุดเด่นอยู่ที่หลักธรรมที่เรียกว่าหลักปาปณิกธรรม 3 ประการ หลักปาปณิกธรรม เป็นหลักในการส่งเสริมผู้นำชุมชนที่ต้องนำไปใช้ในการปกครองชุมชน เพราะเป็นหลักการที่เป็นคุณสมบัติของผู้นำชุมชนที่ดี ผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นแนวทางในภาพลักษณ์ของชุมชนที่จะนำไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ ปาปณิกธรรม 3 มีหลักในการส่งเสริมผู้นำชุมชน 3 อย่าง คือ จักขุมา, วิธูโร, และนิสสยสัมปันโน จักขุมา มีตาดี มีวิสัยทัศน์กว้างยาวไกล การมีตาดี หมายถึง การมีสายตามองเห็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวไกลไปข้างหน้าของตัวผู้นำเอง ผู้นำที่ดีจะสามารถมองเห็นในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น เป็นการมองจากตาภายในเทียบได้กับการจินตนาการภาพแห่งอนาคต (Visualization) และมองเห็นว่าจะพัฒนาไปสู่ ณ จุดแห่งความสำเร็จนั้นได้อย่างไร วิธูโร มีทักษะในการทำงานที่ดีของผู้นำ ประกอบกับการมีความรู้อย่างละเอียดในงาน ได้แก่ ความเชี่ยวชาญในกิจการและหน้าที่การงานของตน หมายถึง ผู้นำที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเป็นอย่างดีในการทำงานในทุกองค์ประกอบขององค์กร สามารถนำพาองค์กรให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งร่วมกันไว้ได้ นิสสยสัมปันโน การมีทักษะการสื่อสาร มนุษยสัมพันธ์ดี ทำงานได้กับคนทุกระดับชั้นผูกมัดใจคนไว้ได้ ด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่น ได้แก่ การสามารถ สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้กับคนทุกระดับชั้น โดยไม่ถือเนื้อถือตัว ไม่รู้สึกว่าตนเองเหนือกว่าผู้อื่นยินดีที่จะให้รับฟัง ร่วมงานเป็นผู้นำใฝ่บริการ (Servant Leadership) มีความโอบอ้อมอารียินดีที่จะช่วยเหลือทุกคนที่กำลังเดือดร้อน สารัตถะของปาปณิกธรรมทั้ง 3 ข้อ คือคุณสมบัติที่ดีของผู้นำชุมชนที่จะนำพาชุมชนไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้ เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็ง สงบสุขแล้วก็จะนำปสู่สังคมและประเทศชาติที่เจริญรุ่งเรือง สงบสุขได้

ผู้นำชุมชนถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในฐานะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด มีหน้าที่ในการดูแล พัฒนา ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความอยู่ดีกินดี ที่สามารถรับรู้ปัญหา ความต้องการของประชาชนในความดูแลของตนเอง พร้อมทั้งเข้าใจในบริบทของชุมชนที่ตนเองปกครองดูแลชุมชนให้เกิดความสงบสุข ถ้าประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีทุกๆ ด้าน ชุมชนซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานทางสังคม ที่จะนำไปสู่สังคม ประเทศชาติที่เจริญรุ่งเรือง หากผู้นำชุมชนการนำหลักธรรมทั้ง 3 ประการของหลักปาปณิกธรรมมาใช้ในการปกครอง ดูแลชุมชน ชุมชนนั้นย่อมเกิดความสงบสุข และจะทำให้สังคมและประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4** ได้กล่าวว่า สิ่งแรกที่ผู้นำจะต้องให้ความสำคัญคือ การมีจินตนาการและการจูงใจ ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีจินตนาการ จินตนาการสำคัญกว่าความรู้ เพราะจินตนาการคือวิสัยทัศน์และความคิดสร้างสรรค์ เป็นความสามารถในการจำลองผลสำเร็จขั้นตอนการดำเนินการที่มีความเป็นไปได้ไว้ในสมอง คือเมื่อคิดสร้างสรรค์สิ่งใดแล้ว ต้องคิดภาพในรายละเอียดให้ออกว่าต้องมีขั้นตอนการดำเนินการอย่างไรจึงจะสำเร็จ เมื่อผู้นำคิดสร้างสรรค์โครงการใด ๆ ได้แล้วแต่ไม่สามารถจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามจนประสบผลสำเร็จได้ จินตนาการนั้นก็ไร้ความหมาย ดังนั้นการมีจินตนาการและมีความสามารถในการจูงใจผู้อื่น จึงเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของผู้นำที่ดี สิ่งแรกผู้นำจะต้องแสดงออกให้ผู้ตามเห็นคือกล้าคิด กล้าลงมือมือทำ กล้าตัดสินใจบนหลักของเหตุและผล

และบนหลักของความเป็นไปได้และเกิดประโยชน์สุขต่อสังคมโดยส่วนรวม ผู้นำจะต้องมีความเชื่อมั่นในตนเองในขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย การทำตัวเป็นแบบอย่างโดยการปฏิบัติตัวของผู้นำนั้น นอกจากจะมีอิทธิพลต่อผู้ที่จะเดินตาม ดังคำพูดที่ว่า “หัวไม่ส่าย หางไม่กระดิก” การปฏิบัติตนของผู้นำยังอยู่ในสายตาของผู้คน หากประพฤติดี ผู้คนก็ชื่นชม สรรเสริญ และในทางตรงกันข้าม หากประพฤติไม่ดี ผู้คนก็ชิงชังไม่นับถือ การถูกชิงชังและขาดความนับถือจะทำให้บารมีของผู้นำ ตลอดจนแรงจูงใจที่จะปฏิบัติตามลดน้อยลงหรือหมดไปนั่นย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง วิสัยทัศน์ที่อยากให้เกิดขึ้นในชุมชนตำบลขี้เหล็ก คือ ตำบลจัดการคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการจนเกิดปรากฏการณ์ที่เห็นได้อย่างชัดเจน และได้รับการยกย่องชมเชยจากสังคมในวงกว้างคือ การสร้างนวัตกรรมสร้างสุข เป็นการใช้ความคิด กระบวนการกระทำหรือพฤติกรรมในสิ่งที่แตกต่างจากคนอื่น รวมถึงการนำความคิดไปใช้ในเชิงปฏิบัติ โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวให้กลายเป็นโอกาส และนำไปสู่แนวคิดใหม่ที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม การทำงานสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีใหม่ๆ สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้ ทักษะประสบการณ์ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนาบนพื้นฐานของชุมชนที่เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะมีลักษณะ รูปแบบ วิธีการ หรือกระบวนการใหม่โดยใช้ทรัพยากรที่อยู่ในท้องถิ่นมาสร้างโอกาส เพิ่มมูลค่าโดยมีเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือได้รับการยกย่องให้เป็นตำบลจัดการคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการในระดับเขตสุขภาพที่ 7 และระดับประเทศ ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายและวิสัยทัศน์ที่ได้วางไว้ ผู้วิจัยขอยกจากการสัมภาษณ์ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

“เราจะทำสิ่งเก่าๆ ย่ำอยู่กับที่ไม่ได้ เพราะจะเกิดความซ้ำซากจำเจ ไม่มีพลังในการทำงาน ผู้นำจะต้องช่วยกันระดมความคิดว่าสิ่งเดิมที่เคยทำอยู่แล้วเราจะใช้วิธีหรือคิดค้นกระบวนการทำงานให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆได้อย่างไร ฉันมองว่านี่คือสิ่งสำคัญสำหรับผู้นำชุมชนสมัยใหม่ เช่น อาจจะประยุกต์แนวคิดของชุมชนอื่นที่มีนวัตกรรมที่สามารถเป็นต้นแบบที่ดีมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับชุมชนของตนเอง นี่คือหลักการง่ายๆที่ผู้นำควรมองเห็นและสร้างโอกาสของความเป็นไปได้ขึ้นมา[1]

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 ได้กล่าวว่า ผู้นำชุมชนมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาด้านต่างๆในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น โดยไม่ลืมประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม การพัฒนาสำหรับผู้นำนั้นเป็นสิ่งที่หยุดไม่ได้ เพราะด้วยสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา รากฐานของการพัฒนาคือความสามัคคี ความสามัคคีของคนในชุมชนคือคุณค่าทางจิตใจ ปาปณิกธรรมเป็นหลักธรรมสำคัญสำหรับการส่งเสริมผู้นำชุมชนที่ทำหน้าที่ในการปกครองชุมชนเพราะเป็นหลักการที่เป็นคุณสมบัติของผู้นำชุมชนที่ดี คือ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นแนวทางในภาพลักษณ์ของชุมชนที่จะนำไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ ปาปณิกธรรม 3 มีหลักในการส่งเสริมผู้นำชุมชน 3 อย่าง คือ จักขุมา คือ การเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ดี สายตากว้างไกล ผู้นำที่ดีจะสามารถมองเห็นในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น เป็นการมองจากตาภายในเทียบได้กับการจินตนาการภาพแห่งอนาคต และมองเห็นว่าจะพัฒนาไปสู่ ณ จุดแห่งความสำเร็จนั้นได้อย่างไร วิธูโร มีทักษะในการทำงานที่ดีของผู้นำ ประกอบกับการมีความรู้อย่างละเอียดในงาน ได้แก่ ความเชี่ยวชาญในกิจการและหน้าที่การงานของตน หมายถึง ผู้นำที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเป็น

---

[1]สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2567.

อย่างดีในการทำงานในทุกองค์ประกอบของชุมชน สามารถนำพาชุมชนให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งร่วมกันไว้ได้ นิสสยสัมปันโน การมีทักษะการสื่อสาร มนุษยสัมพันธ์ดี ทำงานได้กับคนทุกระดับชั้นผูกมัดใจคนไว้ได้ ด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่น ได้แก่ การสามารถ สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้กับคนทุกระดับชั้น โดยไม่ถือเนื้อถือตัว ไม่รู้สึกว่าตนเองเหนือกว่าผู้อื่นยินดีที่จะให้รับฟัง มีความโอบอ้อมอารียินดีที่จะช่วยเหลือทุกคนที่กำลังเดือดร้อน โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในความดูแลของตนเอง[2] สอดคล้องกับ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8** ได้กล่าวว่า การทำหน้าเป็นผู้นำชุมชนให้เป็นชุมชนดีมีศีลธรรม การปกครองดูแลผ่านศีลธรรม คือ การที่มีบุคคลมีความรับผิดชอบในหน้าที่จะทำอะไรลงไปก็รู้ว่าสิ่งนั้นดี สิ่งนั้นไม่ดี มีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชน ทุกคนในชุมชนตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม เป็นลักษณะของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล โดยสามารถมองเห็นวิธีการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนว่าจะพัฒนาไปในทิศทางใด หรือเรียกว่าผู้นำที่ใช้หลักจักขุมาโดยใช้กลไกทางสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนนั่นคือผ่านกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรมอันดีของชุมชนเป็นจุดศูนย์รวม คือ ฮีต 12 คลอง 14 ผู้นำเชื่อว่าประเพณี วัฒนธรรมเหล่านี้จะสามารถหล่อหลอมคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือที่เรียกว่าวิธูโรเป็นวิธีการจัดการชุมชนของผู้นำชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่นการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้แล้วประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนยังเป็นเป็นสื่อกลางให้ทุกคนมาร่วมกันเป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน เมื่อทุกคนในชุมชนได้รับการขัดเกลาให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม มีศีลธรรมที่ดีงาม ปฏิบัติตนตามกฎ บริบท วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนแล้ว การควบคุมปกครองดูแลย่อมง่าย เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งผลให้ชุมชนสังคมสงบสุข และยังเป็นการสร้างความรัก ศรัทธาต่อชุมชนของตนเอง เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ เมื่อเกิดความรักความศรัทธาแล้ว ในการที่จะใช้งบประมาณเพื่อพัฒนา หรือทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในชุมชนของตนเองนั้น ย่อมง่าย เช่น การสร้างศาสนสถานต่างๆ การบริจาคทานสิ่งของไม่ว่าจะเป็นทางพระพุทธศาสนา การช่วยเหลือกันในสังคมย่อมเกิดขึ้นได้ง่าย[3] จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการใช้หลักปาปณิกธรรมในการการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ดให้เป็นผู้นำ **สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11** กล่าวว่า ปาปณิกธรรม เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) จักขุมา หมายถึง ปัญญามองการไกล มีความชำนาญในการใช้ความคิด หรือทักษะในการคิดวิเคราะห์ว่าจะสามารถนำพาชุมชนไปสู่ชุมชนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้อย่างไร เมื่อมีวิสัยทัศน์ที่ดีสามารถจินตนาการภาพในอนาคตที่ชัดเจนแล้ว ผู้นำจะต้องมี 2) วิธูโร หมายถึง สามารถจัดการชุมชนได้อย่างเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น เป็นผู้นำชุมชนจะต้องรู้แหล่งงประมาณในการที่จะมาบริหารจัดการหรือพัฒนาชุมชนให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีทุกๆ ด้าน สามารถเข้าถึงแหล่งงบประมาณจากหลายๆแห่ง โดยอาศัยการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การพึ่งพาคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการรติดต่อประสานงานในแต่ละฝ่ายในองค์กรและชุมชนดำเนินตามแนวทางที่วางไว้ และสามารถผูกใจคนให้เข้ามามีส่วนร่วมและร่วมมือกันในการทำกิจกรรมที่วางไว้ด้วยความเต็มใจ นั่นคือ การมีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ หรือที่เรียกว่า

[2] สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2567.

[3] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2567.

3) นิสสยสัมปัณโณ[4] สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ**ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12** ได้กล่าวว่า ในการพัฒนาชุมชนนั้นถ้าเราจะรองบประมาณขององค์ปกครองส่วนท้องถิ่นเพียงแหล่งเดียว การพัฒนาคงจะไม่ราบรื่นเท่าที่ควร การทำหน้าที่ผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญที่จะต้องมีความกระตือรือร้นในการเสาะแสวงหาแหล่งงบประมาณ เช่น ต้องการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานที่มีลักษณะของโครงการที่ต้องใช้งบประมาณสูง เราก็ต้องประสานของบประมาณจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ต้องการพัฒนาแหล่งน้ำที่ต้องใช้งบประมาณสูงจำเป็นต้องประสานของบประมาณจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมชลประมาณ กรมที่ดี กรมทรัพยากรธรรมชาติ โยธาธิการจังหวัด เป็นต้น ด้วยเหตุผลนี้เองในฐานะที่ดิฉันเป็นผู้บริหารขององค์กร เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญของชุมชนจะต้องรู้ช่องทางของแหล่งงบประมาณ เช่น ของบเงินอุดหนุนเฉพาะกิจจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ต้องการสร้างแหล่งน้ำให้เป็นสวนสุขภาพ ก็ประสานของบประมาณจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ซึ่งปีงบประมาณนี้ทางชุมชนของเราก็ได้รับการจัดสรรจำนวน 3 โครงการ ซึ่งเป็นงบประมาณหลายล้านบาท ถ้าเราจะรอแต่จะใช้งบประมาณในข้อบัญญัติหรือในท้องถิ่นของเราเองคงเป็นไปได้ยาก ผู้นำไม่ควรทำงานแบบย่ำอยู่กับที่ ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของความเป็นผู้นำที่มีความรอบรู้รอบด้าน สามารถมองเห็นแนวทาง วิธีการได้ว่าจะเข้าประสานความร่วมมือจากแหล่งใดบ้าง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเหล่านี้จะสามารถสานเป้าหมาย วิสัยทัศน์ของผู้นำให้เห็นเป็นรูปธรรมได้

ผู้วิจัยขอยกจากการสัมภาษณ์ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

"ผู้นำอย่ารอแต่งบประมาณในกรอบ เช่น หมู่บ้านต้องการความช่วยเหลือที่เกินศักยภาพของตัวเอง จึงจำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภายนอก หรือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีงบประมาณในการบริหารจัดการที่จำกัดแต่มีประเด็นของการแก้ไขพัฒนาต้องใช้งบประมาณที่สูง ผู้นำต้องทำหน้าที่ในการประสานงบประมาณจากกระทรวงหรือหน่วยงานอื่น การประสานความร่วมมือนั้นผู้นำจำเป็นต้องสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีด้วย"[5]

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 กล่าวว่า สิ่งสำคัญของการเป็นผู้นำชุมชนที่ดีนั้นคือ การมีวิสัยทัศน์ที่ดี สามารถมองเห็นการณ์ไกล จินตนาการภาพในอนาคตที่ต้องการให้เกิดขึ้นในชุมชนที่ชัดเจน นั่นคือการมองการไกลในชุมชนให้ชัดแจ้งว่าต้องการให้เกิดสิ่งใดในชุมชชนบ้าง[6] การมองเห็นแหล่งงบประมาณที่จะต้องไปเสาะแสวงหา ประสานให้ได้มาซึ่งงบประมาณ หรือวิธูโร เพื่อนำมาพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยผู้นำนั้นจะต้องมีคุณลักษณะด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นหรือนิสสยสัมปัณโณ รวมถึงหน่วยงานอื่นที่ตนเองจะสามารถเข้าถึงแหล่งงบประมาณนั้นได้ ดังนั้น ถ้าผู้นำชุมชนสามารถสร้าง 3 สิ่งที่กล่าวมาให้เกิดขึ้นได้จะขึ้นชื่อว่าเป็นผู้นำที่มีลักษณะของความเป็นผู้นำที่สูง เพราะผู้นำเปรียบเสมือนจ่าโคฝูงที่มีอิทธิพลต่อผู้ตาม เมื่อมีผู้นำจำเป็นต้องกล่าวถึงการปกครอง เพราะการปกครองสามารถเปลี่ยนชีวิตและสังคมได้มากกว่าอย่างอื่น ผู้นำไม่ว่าจะอยู่ในระดับใด ถือได้ว่ามีความสำคัญที่จะเป็นผู้นำพาชุมชนไปสู่ความเจริญหรือเสื่อมก็ได้ ผู้นำจึงจำเป็นต้องมีบทบาท

---

[4] สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2567.

[5] สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2567.

[6] สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2567.

หน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อเป็นผู้นำ[7] รวมถึงการมีคุณสมบัติของความเป็นผู้นำ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม[8] ผู้นำเป็นผู้กระทำให้ภารกิจขององค์กรบรรลุจุดมุ่งหมายได้ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร ผู้นำ คือ ผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ เขียนนโยบาย แผน กิจกรรม โครงการ มีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ เพราะทุกคนล้วนมีเป้าหมาย มีจุดประสงค์ มีความปรารถนาในสิ่งต่างๆ เหมือนกับบุคคลอื่น[9] สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ**ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2** ผู้นำชุมชนจะสามารถพัฒนาชุมชนบรรลุผลตามวิสัยทัศน์ ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมายต้องอาศัยงบประมาณเป็นหลัก เมื่อมีวิสัยทัศน์ นโยบาย แผนงานต่างๆ แล้ว ผู้นำจะต้องไม่ติดกับดักตัวเอง หมายความถึงการไม่ทำงานแบบย่ำอยู่กับที่หรือมองเห็นเฉพาะแหล่งงบประมาณที่มีอยู่ในกรอบจำกัดภายในองค์กรของตนเองเท่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าผู้นำชุมชนจะสามารถแสดงศักยภาพหรือค้นหาทุนของชุมชนที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นด้านทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม รวมถึงบริบทของชุมชนด้านอื่น ๆ ด้วย โดยผู้นำจะต้องค้นหาศักยภาพให้เจอเพื่อให้หน่วยงานที่จะสนับสนุนได้เห็นและเชื่อมั่นในการอนุมัติหรือจัดสรรงบประมาณลงมาสู่ชุมชน ที่กล่าวมานี้เป็นหลักการของพ่อค้าหรือผู้นำชุมชนที่จะต้องรู้จัก เข้าใจ เป็นผู้เชี่ยวชาญชำนาญการ รู้ความเคลื่อนไหว และมีความพร้อมด้วยแหล่งทุน หรือที่เรียกว่า ผู้นำตามหลักปาปณิกธรรม และการจะเข้าถึงแหล่งงบประมาณผู้นำต้องค้นหาศักยภาพของชุมชน การค้นหาศักยภาพชุมชนตามหลักสัปปุริสธรรม 7 คือ 1) ธมัมญัญุตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ 2) อตัถญัญุตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้เหตุผล 3) อตัตญัญุตา รู้จักตน 4) มตัตญัญุตา รู้จักประมาณ 5) กาลญัญุตา รู้จักกาลเวลา 6) ปริสัญญุตา รู้จักชุมชน สังคม 7) ปุคคสัญญุญา รู้จักบุคคล นั่นเอง[10] สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8** ได้กล่าวว่า วิสัยทัศน์หรือจักษุมา คือ การมองภาพอนาคตของผู้นำและสมาชิกในองค์กรและกำหนดจุดหมายปลายทางที่เชื่อมโยงกับภารกิจ ค่านิยม ความเชื่อเข้าด้วยกันแล้วมุ่งสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการ จุดหมายปลายทางดังกล่าวต้องชัดเจน ท้ายทาย มีพลังและมีความเป็นไปได้ ผู้นำมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรหรือชุมชนมากที่สุด เพราะคนที่เป็นผู้นำสามารถทำงานได้อย่างลุล่วงและสำเร็จ สามารถขับเคลื่อนชุมชนให้ไปต่อข้างหน้าได้อย่างไม่ติดขัด แน่นอนว่าผู้นำไม่อาจนำได้หากขาดทักษะและความสามารถโดยเฉพาะ คุณสมบัติที่สำคัญนั่นคือ วิสัยทัศน์ วิสัยทัศน์ก็เป็นเหมือนแผนที่ขององค์กร เป็นเป้าหมายที่ต้องการเดินทางไปให้ถึง ซึ่งจะมีเพียงอย่างเดียวไม่ได้และไม่สำเร็จเลยหากขาดผู้นำที่สามารถมองขาด เข้าใจธรรมชาติและบริบทในชุมชนหรือพื้นที่ของตนเองที่ทำหน้าที่ในการ

---

[7] สมยศ นาวีการ, *การบริหารและพฤติกรรมองค์การ*, พิมพ์ครั้งที่ 4, (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2549), หน้า 392.

[8] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ภาวะผู้นำความสำคัญต่อการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศ,* (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, 2545), หน้า 5-6.

[9] พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555), หน้า 26. (พิมพ์พิเศษ 5 ธันวาคม 2549)

[10] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2567.

ปกครองดูแล และผู้นำจะต้องเปิดหู เปิดตาและพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ[11] สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ**ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13** กล่าวว่า ผู้นำที่ดีจะต้องมีความซื่อสัตย์ เพราะความซื่อสัตย์จะนำมาซึ่งความไว้เนื้อเชื่อใจ เมื่อได้รับความไว้วางใจเชื่อใจกันแล้ว การจะทำกิจกรรมอันใดก็จะง่ายดำเนินไปได้ด้วยด้วยดี การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ความเป็นผู้ไว้วางใจได้ เป็นคุณลักษณะทางสังคมของผู้นำที่เป็นผู้นำหรือผู้ปกครององค์กรหรือชุมชน การส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นผู้นำที่มีคุณสมบัติส่วนตัวได้แก่ มุ่งแสวงหามรรควิธีที่จะนำผู้ร่วมงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงานตามที่กำหนดไว้ การแสดงออกในรูปของพฤติกรรม ได้แก่ ความสัมพันธ์ กับผู้ร่วมงานความสามารถในการตัดสินใจ ความรับผิดชอบและวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ความเป็นผู้นำสูงสามารถแสดงบทบาทในการนำด้วยบารมี ความจงรักภักดีให้เกิดในจิตสำนึกของบุคลากรต่อหน่วยงานสร้างความพึงพอใจด้วยการใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่กับผู้ร่วมงานจนสามารถสร้างทีมงานได้ ผู้นำต้องมีความตื่นตัว[12] มีความสามารถในการตัดสินใจรวดเร็วและถูกต้อง มีความสามารถในการจูงใจคน มีความรับผิดชอบและมีความฉลาดรอบรู้ทันโลกทันทีทันเหตุการณ์ และมีความสามารถในการแก้ปัญหาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี คุณลักษณะของผู้นำชุมชนที่เป็นผู้นำมืออาชีพ[13] จะต้องมีคุณลักษณะ 4 ประการ คือ ความเฉลียวฉลาด ความมุ่งมั่น ความเชื่อมั่นและความเป็นกันเอง ซึ่งผู้วิจัยได้มาทำการศึกษาคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ที่จะส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ดมีลักษณะของการเป็นผู้นำที่ดีซึ่งจะส่งผลให้ผู้นำชุมชนได้แสดงบทบาทหน้าที่ของตนเองให้บรรลุเป้าหมายดั่งวิสัยทัศน์ที่วางไว้[14]

กล่าวโดยรวมได้ว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่านมีความเห็นที่สอดคล้องกันตามหลักปาปณิกธรรม กล่าวคือวิสัยทัศน์หรือจักษุมา คือ ผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นแนวทางในภาพลักษณ์ของชุมชนที่จะนำไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ การมองภาพอนาคตของผู้นำและสมาชิกในองค์กรและกำหนดจุดหมายปลายทางที่เชื่อมโยงกับภารกิจ ค่านิยม ความเชื่อความศรัทธา จารีตประเพณี บริบทของชุมชนเข้าด้วยกันแล้วมุ่งสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการ รวมถึงผู้นำต้องมีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจน ท้าทาย มีพลังและมีความเป็นไปได้ ผู้นำที่ดีจะสามารถมองเห็นในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น ได้แก่ การวางวิสัยทัศน์ตำบลจัดการคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการ ด้านการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล ด้านชุมชนคุณธรรม วิสัยทัศน์ดังกล่าวนี้ย่อมเกิดจากการมองการไกลของผู้นำชุมชนที่มีความปราถนาอยากนำพาชุมชนไปสู่วิสัยทัศน์ ด้วยความศรัทธา เชื่อมั่น และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขต่อชุมชน สังคมโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง

---

[11] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2567.

[12] Barnard, C.J., *Education for Executive in Reading in Human Relations*, (Edited by Dobin Robert, New Jercy: Prentice-Hall., 1961), p. 45

[13] Germain, M. l. “Development and preliminary validation of a psychometric measure of expertise: the generalized expertise measure”, Unpublished doctoral dissertation. (Barry niversity, Florida) 2006, p.36.

[14] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2567.

4.2 บูรณาการหลักสัปปุริสธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน ด้านชุมชน

การวิจัยเรื่อง บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์เชิงลึก จากการศึกษาผู้วิจัยได้นำหลักหลักสัปปุริสธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับชุมชน ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง มาบูรณาการในการส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านชุมชน ดังนี้

1) แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน ชุมชน คือกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน เป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน การรวมตัวกันของกลุ่มคนเป็นการรวมตัวกันของชุมชนที่มีความหลากหลายในหลายด้าน โครงสร้างทางสังคมของชุมชนประกอบด้วยครอบครัว การศึกษา ศาสนา การเมือง เศรษฐกิจ ศิลปะและนันทนาการ ภาษาและการสื่อสาร อนามัยและสาธารณสุข วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี[15] รวมถึง สิ่งแวดล้อม จารีต ประเพณีวัฒนธรรม ลักษณะของชุมชนหมายความรวมถึงการมีอาณาเขตบริเวณทางภูมิศาสตร์สำหรับเป็นที่ตั้ง การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีความผูกพัน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ กล่าวคือ สมาชิกที่รวมกันในชุมชนมีการเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมเรื่องต่าง ๆ และเมื่อมีสมาชิกที่มีความหลากหลายนั้นย่อมจำเป็นต้องสร้างพื้นฐานความรัก ความเมตตา เอื้ออาทรต่อกัน สมานฉันท์สามัคคีต่อกัน เพราะเงื่อนไขดังกล่าวจะทำให้เกิดความผูกพัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อชุมชน ซึ่งจะเป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลังและชุมชนเข้มแข็งต่อไป

ชุมชนใดที่ต้องการประสบความสำเร็จต้องมีผู้นำที่มีลักษณะเป็นผู้นำ คือ ต้องมีความฉลาดสามารถวิเคราะห์ปัญหา จัดการปัญหาหรือเรื่องราวต่างๆ ได้ มีวุฒิภาวะทางสังคมและใจกว้างมีความสนใจในสิ่งต่างๆรอบตัวอย่างกว้างขวาง มีความรับผิดชอบสูงเพราะความรับผิดชอบจะเป็นบันไดที่จะทำให้มีโอกาสประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ ผู้นำต้องรู้จักจัวเอง รู้ว่าตัวเองเป็นอย่างไร มีจุดเด่นจุดด้อย ข้อจำกัดอย่างไร การรู้จักตนเองโดยการวิเคราะห์นั้นเป็นปัจจัยในการนำพาชุมชนไปสู่จุดหมายที่ดีได้ ตามหลักสัปปุริสธรรม การรู้จักตน (อัตตัญญุตา) คือรู้ตนเองว่ามีคุณสมบัติมีความสามารถอย่างไร มีจุดแข็ง จุดอ่อนอะไร รู้จักพัฒนาตนเองอยู่เสมอสามารถเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงแห่งโลกสังคมปัจจุบันอย่างแท้จริงเพื่อให้สามารถนำพามวลชน ชุมชนไปสู่จุดหมายได้ตามเป้าหมายที่วางไว้[16] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า การรู้ตนต้องรู้ตามความเป็นจริง คือ รู้กำลัง ความถนัด ความรู้ ความสามารถ[17]

2) ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง ปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วบนกระแสยุคโลกาภิวัฒน์ คือยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี รวมถึงสิ่งแวดล้อม ข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ พร้อมด้วยแนวคิดนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชน ทุกประเทศทั่วโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างหลีกเลี่ยง

---

[15] ณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพรพรรณี, 2558 หน้า 61.

[16] องฺ.สตฺตก. 23/65/143-146.

[17] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต*, หน้า 30.

ไม่ได้[18] ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทั้งในหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐและเอกชน ต้องการผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งทักษะทั้งศาสตร์และศิลป์ ในการจูงใจหรือนำพาให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติภารกิจการงานของกลุ่มหรือองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ผู้นำหรือองค์กรได้ตั้งไว้ การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้ใช้ความสามารถและศักยภาพอย่างเต็มที่ โดยวิธีการระดมพลังความคิดในการแก้ไขปัญหาร่วมกันของทุกคนในชุมชน การดึงทรัพยากรในชุมชนมาสร้างให้เกิดคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรบุคคล รวมถึงการนำปัจจัยภายนอกมาสร้างเป็นโอกาสในการพัฒนา เช่น เทคโนโลยี เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดทฤษีเกี่ยวกับผู้นำชุมชนผู้วิจัยคิดว่าสามารถวิเคราะห์ได้ว่า การส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านชุมชนโดย**บูรณาการด้วยหลักสัปปุริสธรรม** เพื่อส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีคุณสมบัติของผู้ดีหรือเป็นคนดี คุณสมบัติภายในตัวผู้นำเป็นองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างสมบูรณ์ที่จะทำให้ผู้นำที่ทำหน้าที่ปกครองคนอื่นเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ด้านชุมชนอย่างรอบด้าน ดังคำสัมภาษณ์ของ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2** ได้กล่าวว่า หลักสัปปุริสธรรม เป็นหลักสำคัญในการส่งเสริมผู้นำในชุมชนด้านทัศนคติ กล่าวคือ หลักสัปปุริสสธรรม เป็นคุณสมบัติของผู้ดี ถ้าบุคคลใดประกอบด้วยคุณธรรม 7 ประการ คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล แล้วบุคคลนั้นเป็นคนดี คือ สัตบุรุษในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคนดี เพราะเป็นผู้รักสงบ รักความเที่ยงธรรม รู้จักหน้าที่ของตน รู้จักกาลเทศะ มีเหตุมีผลในการทำงาน คุณสมบัติภายในตัวผู้นำซึ่งมี 7 ประการนี้เป็นองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างสมบูรณ์ที่จะทำให้ผู้นำปกครองคนอื่น สามารถจัดการสามารถปฏิบัติการในภาระงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย โดยยึดเอาหลักสัปปุริสธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต บุคคลที่ยึดเอาหลักสัปปุริสธรรมเป็นธรรมประจำใจได้ชื่อว่าเป็นผู้ดีเพราะเป็นผู้มีเหตุมีผลในการปฏิบัติตนเมื่อบุคคลรู้จักเหตุผลแล้วการปฏิบัติตนก็เพียบพร้อมด้วยความดีคือสัตบุรุษในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคนดีเพราะเป็นผู้รักสงบรักความเที่ยงธรรมรู้จักหน้าที่ของตนรู้จักกาลเทศะมีเหตุมีผลในการทำงานโดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองคนอื่นจะสามารถบริหารงานได้อย่างราบรื่น ดังนั้น เมื่อผู้นำมีคุณสมบัติครบทั้ง 7 หลักตามหลักสัปปริสธรรมแล้วก็ขึ้นชื่อว่าผู้นำดีที่เหมาะสมในการปกครองหรือนำพาคนอื่นไปสู่จุดหมายที่ดีนั่นเอง[19] สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ**ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15** ได้กล่าวว่า การส่งเสริมผู้นำชุมชนตามหลักอัตตัญญุตา (รู้ตน) ผู้นำชุมชนต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ได้ว่าตัวเองมีความสามารถความถนัดด้านใด รู้จุดเด่นหรือจุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง มีความรู้ในหน้าที่ ในงานที่รับผิดชอบ เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม รู้ข้อบกพร่องของตนเองยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความซื่อสัตย์สุจริตมีความกระตือรือร้นเสียสละส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เมื่อผู้นำสามารถวิเคราะห์ตัวเองได้แล้วก็จะเป็นปัจจัยในการส่งเสริมผู้นำชุมชนให้เป็นผู้นำที่มีภาวะความเป็นผู้นำ[20] สอดคล้อง

---

[18]พระโกศล มณิรตนา, รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง, ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธบริหารการศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2560, หน้า 1-3 .

[19] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2567.

[20] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2567.

กับ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5** ได้กล่าวว่า สัปปุริสธรรม หมายถึง ที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คือ เป็นคุณธรรมหรือคุณสมบัติของคนดี เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนดี เป็นผู้ควรแก่การยกย่องนับถือเป็นคนที่สามารถให้การแนะนำในการดำเนินชีวิตที่ถูกด้วยต้องความปรารถนาดีมี 7 ประการ ได้แก่รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล ชุมชนต้องการผู้นำดี มีศีลธรรมในการนำพาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน โดยไม่ทิ้งวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม สามารถสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่ลูกหลานเพื่อเป็นมรดกตกทอดต่อไป บริบทของแต่ละชุมชนย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ดังนั้น การพัฒนาชุมชนของผู้นำย่อมใช้วิธีการ กลไกที่แตกต่างกันออกไปเช่นเดียวกัน สิ่งแรกที่สำคัญมากสำหรับผู้นำคือ วิสัยทัศน์ ผู้นำจำเป็นต้องเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ที่ดี มองเห็นอนาคต เห็นแนวทางว่าจะนำพาชุมชนไปในทิศทางใดโดยใช้หลักการคิดวิเคราะห์ ความเป็นไปได้อยู่บนหลักของเหตุและผล สร้างมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีเพื่อประสานความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชน นอกจากนี้ผู้นำจะต้องสามารถวิเคราะห์บริบทของชุมชนออกว่าจะจูงใจให้คนอื่นเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างไร จึงเป็นหน้าที่ที่ผู้นำจะต้องแสดงบทบาทของตนเอง เช่น กล้าคิด กล้าตัดสินใจ ปฏิบัติลงมือทำ เพื่อสร้างความเชื่อมันความศรัทธาแก่ผู้ตาม รวมถึง สามารถวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนออกว่ามีทรัพยากรบุคคลด้านใดบ้างที่จะร่วมกันขับเคลื่อนไปสู่จุดหมายที่ดี[21] สอดคล้องกับ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1** ได้กล่าวว่า สัปปุริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดี ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ มี 7 ประการ คือ 1) ธมัมญัญุตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ 2) อตัถญัญุตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้เหตุผล 3) อตัตญัญุตา รู้จักตน 4) มตัตญัญุตา รู้จักประมาณ 5) กาลญัญุตา รู้จักกาลเวลา 6) ปริสัญญุตา รู้จักชุมชน สังคม 7) ปุคคสัญญุญา รู้จักบุคคล คุณธรรม 7 ประการอันเป็นคุณสมบัติภายในตัว ผู้นำ ซึ่งมีคุณสมบัติทั้ง 7 ประการนี้ เป็นองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างสมบูรณ์ ที่จะทำให้ผู้นำสามารถจัดการ สามารถปฏิบัติการในภาระงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย อันดับแรกผู้นำชุมชนต้องรู้จักตนเองว่าการทำหน้าที่ผู้นำชุมชนนั้น จะต้องมีบาทบาทหน้าที่ที่อย่างไร จะทำอย่างไรให้บุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนรวมโดยการทำงานเป็นทีม จะใช้การจูงใจแบบใดให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มใจภายใต้บริบทของชุมชน เช่น บางประเด็นปัญหาที่ผู้นำชุมชนไม่สามารถบรารจัดการเองได้โดยลำพัง ภายใต้เวลาอันจำกัด ผู้นำต้องสามารถวิเคราะห์ได้ว่าบุคคลที่จะประสานความร่วมมือมีหน่วยงานใด บุคคลใดบ้าง หรือบางประเด็นใดที่มีความเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการ ผู้นำต้องแสดงศักยภาพ สร้างมนุษสัมพันธ์ที่ดี สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญกับผู้นำชุมชนทั้งสิ้น ดังนั้น หลักสัปปุริสธรรม จึงเป็นหลักธรรมสำคัญในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด[22] สอดคล้องกับ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12** ได้กล่าวว่า ผู้นำที่ดีด้านทัศนคติตามหลักปริสัญญุตา หรือรู้ชุมชนจะต้องรู้และเข้าใจชุมชนสังคมอย่างถูกต้องในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านกฎเกณฑ์ประเพณีวัฒนธรรม บริบทของพื้นที่ ปัญหาความต้องการของชุมชน เพื่อจะได้สามารถวางตนได้อย่างหมาะสมปฏิบัติงานตามแผนงานได้อย่างถูกต้องสอดคล้องตามบริบทชุมชน นั้น ๆ อีกทั้งสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชน สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการในการดำเนินการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อสามารถคิดค้นวิธีการ

---

[21] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2567.

[22] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2567.

นวัตกรรมใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสังคมเทคโนโลยีให้ทันสถานการณ์ปัจจุบัน เข้าใจหลักทิศทางเพื่อให้สามารถสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีขึ้นในสังคมหรือองค์กรนั้น ๆได้อย่างแน่นแฟ้น เกิดพลังของการมีส่วนร่วมของชุมชน จนก่อเกิดเป็นพลังความสามัคคีในชุมชน ที่จะสามารถแก้ปัญหาของชุมชนให้เกิดความสำเร็จ บรรลุผลตามที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน[23] สอดคล้องกับ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15** ได้กล่าวว่า ผู้นำควรมีความรอบรู้เรื่องของชุมชน วัฒนธรรม อัตลักษณ์รู้จักสมาชิกชุมชน รู้ปัญหาและความต้องการของชุมชนสามารถแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชนได้โดยอยู่บนหลักศีลธรรมอันดี ผู้นำชุมชนต้องรู้ว่าชุมชนมีปัจจัยอะไรที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาเพื่อพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ผู้นำชุมชนต้องรัก หวงแหนในชุมชน รู้จักสร้างให้ชุมชนพึ่งตนเองได้และเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นเป็นที่ยอมรับของชุมชนทั่วไป รักษาประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป ผู้นำชุมชนต้องรู้จักอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งที่ดีงามของชุมชนไว้ไปสู่รุ่นลูกหลายสืบไป จึงจะได้ชื่อว่าเป็นการส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านทัศนคติโดยบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม ด้านปริสัญญุตาคือชุมชน[24] สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ได้กล่าวว่า** การส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านทัศนคติด้านปุคคลปโรปรัญญุตา หรือรู้จักบุคคล ผู้นำควรเป็นผู้ที่รู้จักสมาชิกในชุมชนทั้งตัวบุคคลและกลุ่มบุคคลว่าสมาชิกชุมชนมีความความถนัดด้านใด มีกลุ่มใดที่จะสามารถดึงมาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ผู้นำต้องแสวงหาความร่วมมือในการทำงานเป็นทีม โดยการสร้างภาคีเครือข่ายของการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น ผู้นำต้องรู้จักเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงาน ดูแลขวัญและกำลังใจ ยกย่องชื่นชมผู้อื่นในโอกาสอันควร ยอมรับฟังความคิดเห็นของแต่ละบุคคลที่มีความหลากหลาย เพื่อระดมผลึกกำลังให้ชุมชนเป็นหนึ่งเดียวกัน ที่กล่าวว่าเป็นลักษณะของผู้นำที่ดีที่มีภาวะผู้นำ “ให้ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญแต่ละด้านมาเป็นทีมในการทำงาน เช่น ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขก็ให้เข้ามาเป็นทีมในการจัดการปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสาธารณสุข ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการศึกษาก็เลือกเข้ามาเป็นทีมในการแก้ปัญหาและพัฒนาด้านการส่งเสริมด้านการศึกษา หรือผู้ที่มีความสามารถ ความถนัดด้านอาชีพก็เลือกเข้ามาเป็นทีมในการส่งเสริมด้านอาชีพเป็นต้น จึงจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่สามารถบูรณาการด้านทัศนคติที่ดีโดยยึดหลักรู้บุคคลปุคคลปโรปรัญญุตา[25] สอดคล้องกับ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7** ได้กล่าวว่า ผู้นำคือ ผู้ที่เปรียบเสมือนโคจ่าฝูงขององค์กรหรือชุมชนที่มีความสำคัญค่อการพัฒนาชุมชนเป็นผู้ที่มีอำนาจบทบาทหน้าที่ในการนำพาองค์กรหรือชุมชนสู่จุดหมายปลายทางที่ดี คุณสมบัติของผู้นำที่ดีต้องมีแรงบันดาลใจ ถือแรงปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะส่งเสริมผลักดันให้บุคคลทำงานเชิงรุกเข้าสู่เป้าหมายของชุมชน แรงบันดาลใจมีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ผู้นำเป็นผู้ที่มีทัศนคติเชิงบวกหรือทัศนคติเชิงสร้างสรรค์ เข้าใจบริบทของชุมชน และสิ่งที่เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นผู้ที่มีความเสียสละส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความสามารถในการจูงใจโน้มน้าวให้บุคคลอื่นประพฤติปฏิบัติตามในสิ่งที่ผู้นำวางวัตถุประสงค์ไว้กล้าคิดกล้าริเริ่ม กล้าตัดสินใจ กล้าทำ และกล้ารับผิดชอบ

---

[23] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2567.

[24] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2567.

[25] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2567.

แต่ผู้นำจะไม่สามารถทำงานด้วยตนเองได้เพียงลำพัง จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย หลักสัปปุริสสธรรม จึงเป็นหลักธรรมสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้นำได้แสดงบทบาทหน้าที่ของตนเองไปสู่จุดหมายที่ดีได้ กล่าวคือ หลักอัตถัญญูตาคือรู้จักผลรู้จุดหมาย เป้าหมายของหลักการที่ตนเข้าใจว่าวัตถุประสงค์องค์กรหรือชุมชนว่าจะไปทางไหนเพื่อประโยชน์อะไร การสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดขึ้นร่วมกันเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้นำที่จะต้องแสดงออกให้ผู้ตามได้มองเห็น หรือเห็นภาพจินตนาการร่วมกัน โดยการกระตุ้นปัญญา คือ ผู้นำกระตุ้นให้ผู้ตามได้ตะหนักถึงปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน กระตุ้นให้ผู้ตามได้คิดหาแนวทางใหม่ ๆ นวัตกรรมใหม่ ๆ มาแก้ปัญหาตามบริบทของชุมชนบนหลักของเหตุและผล หรือธัมมัญญูตา ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีระเบียบแบบแผน มีขั้นมีตอนของการแก้ปัญหา โดยอาศัยหลักของการร่วมมือกันในการแก้ปัญหาแบบเป็นทีม อันดับแรกผู้นำต้องสามารถวิเคราะห์ตนเองก่อนว่ามีความถนัดหรือมีทักษะพิเศษด้านใด มีจุดอ่อนอะไร เช่น เป็นผู้ทีมีความเชี่ยวชาญด้านสาธารณสุข แต่มีจุดด่อนด้านการส่งเสริมอาชีพ หรือเป็นผู้นำที่มีความพิเศษทางด้านการศึกษา แต่อาจจะมีจุดอ่อนด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นต้น ด้วยเหตุผลนี้ผู้นำจึงมีความจำเป็นต้องสามารถวิเคราะห์ได้ว่าวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ ประเด็นการพัฒนาแต่ละประเด็นรวมถึงปัญหาที่ต้องการแก้ไขนั้น จะดึงใครเข้ามาเป็นทีม หลักปุคคลปโรปรัญญูตาหรือการรู้จักบุคคลจึงเป็นหลักธรรมสำคัญที่จะบูรณาการส่งเสริมผู้นำชุมชน รู้ประเภทของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องด้วย ผู้นำที่ดีย่อมต้องรู้บุคคลรู้ประเภทของบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดีเพื่อให้สามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงานในการบริหารงานทุกๆด้านเพื่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าทางสังคม บนพื้นฐานของบริบทของชุมชนตามหลักปริสัญญุตาคือรู้ชุมชนรู้สังคมไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ชีวิตความเป็น เพราะบริบทของแต่ละชุมชนย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ผู้นำชุมชนต้องสามารถทำงานให้ทันกับเวลาที่เหมาะสม สามารถวางแผนเวลาให้เกิดความคุ้มค่า ปฏิบัติกิจกรรมอันเหมาะสมกับกาละเทสะ กาลัญญุตาคือรู้จักเวลา ลำดับ ระยะ จังหวะ ปริมาณ ความเหมาะของเวลาว่า เรื่องนี้จะลงมือตอนไหน เวลาไหนจะทำอะไรอย่างไร จึงจะเหมาะ ภายใต้สังคมของการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และบนหลักของความพอประมาณ[26]

กล่าวโดยรวมได้ว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 7 ท่านมีความเห็นที่สอดคล้องกัน การจะนำพาชุมชนไปสู่จุดมุ่งหมายตามวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ ผู้นำชุมชนจะต้องสามารถวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบในกระบวนการทำงานให้สำเร็จ คือ การรู้จักชุมชนอย่างรอบด้าน อันประกอบด้วยการรู้จักตนเองได้ว่ามีความสามารถด้านใด มีทักษะความเชี่ยวชาญด้านใด รู้จักบุคคลที่จะมาเป็นทีมภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนงานว่าใครมีความสามารถด้านใดและรู้ความแตกต่างของปัจเจกบุคคลการเลือกคนให้เหมาะสมกับงาน สามารถวิเคราะห์บริบทของชุมชนที่ประกอบไปด้วยทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ รู้สภาพปัญหา ความต้องการของชุมชน การขับเคลื่อนงานจะต้องอาศัยกำลังทรัพยากรบุคคลในการขับเคลื่อนโดยเฉพาะพลังของภาคีเครือข่าย ผู้นำจะต้องสามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดแรงบันดาลใจในการเข้ามามีส่วนร่วมและเห็นจุดหมายปลายทางร่วมกัน การรู้จักบริบทชุมชนเป็นการมองเห็นจุดแข็งโดยใช้เป็นโอกาสในการส่งเสริมพัฒนา การมองเห็นจุดอ่อนเพื่อแก้ไข การมองเห็นวิกฤติเป็นโอกาส เป็นต้น ดังนั้น ผู้นำต้องเป็นมีความรอบรู้ในทุกๆด้าน รวมถึงการรู้จัก

[26] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2567.

กาลเวลาในสิ่งนั้นๆว่าจะดำเนินไปภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างไร เมื่อผู้นำสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบในการขับเคลื่อนงานให้ไปสู่จุดหมายที่ดีบนหลักของเหตุและผลได้แล้ว ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นย่อมนำความสุข ความเจริญ และความสงบให้เกิดขึ้นในชุมชน สังคมได้

4.3 บูรณาการหลักสาราณียธรรมในการส่งเสริมผู้นำชุมชน ด้านสร้างเครือข่าย

การวิจัยเรื่อง บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์เชิงลึก จากการศึกษาผู้วิจัยได้นำหลักสาราณียธรรมและแนวคิดเกี่ยวกับชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้นำ มาบูรณาการในการส่งเสริมผู้นำชุมชน ด้านสร้างเครือข่าย ดังนี้

1) แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

ชุมชนเป็นการรวมตัวกันของบุคลลที่มีความหลากหลายในด้านของกลุ่มคน ความหลากหลายในชุมชนนั้นจำเป็นจะต้องสร้างความรัก ความเมตตา เอื้ออาทรต่อกัน สร้างความสมานท์สามัคคีต่อกัน ซึ่งจะเป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลังและชุมชนที่เข้มแข็ง และเพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์เป้าหมายร่วมกัน โดยสมาชิกของชุมชนนั้นจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน โดยการคิดวิเคราะห์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ นำไปสู่การมีจิตสำนึกร่วมกัน จนก่อเกิดกิจกรรมที่ทำให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน นอกจากการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชนแล้ว การติดต่อสื่อสารและการสร้างเครือข่ายนั้นก็นับว่ามีความสำคัญต่อชุมชน จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของชุมชน โดยนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้ ลักษณะของชุมชนที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีความผูกพัน มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน มีจิตสำนึกร่วมกันและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของชุมชน มีการติดต่อสื่อสารและมีเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น การพบปะพูดคุยกัน การประชุม การใช้สื่อเทคโนโลยีสื่อสาร เป็นต้น นอกจากนี้ในชุมชนมีระบบเครือข่ายการเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชนที่เป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่ม องค์กรต่างๆในชุมชนและนอกชุมชน การมีเครือข่ายเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเป็นชุมชน เพราะจะนำไปสู่การแบ่งปันซึ่งกันและกัน[27]

2) แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้นำ จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทผู้นำ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้นำดังนี้ ผู้นำในฐานะสัญลักษณ์ของกลุ่ม ความสามัคคีเป็นอันหนึ่งเดียวของกลุ่มมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของกลุ่ม เป็นที่พึ่งทางใจที่คอยช่วยเหลือแก่ทุกคนเมื่อมีความทุกข์ นพพงษ์ บุญจิตราดุล ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้นำ ว่า ผู้นำคือผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกในกลุ่มอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์กัน ทำให้กลุ่มมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน สอดคล้องกับทัศนะของสมชาติ กิจบรรยง ผู้นำต้องวางแผนและกำหนดงาน การพัฒนาคน การสร้างความเข้าใจ การปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จ หาวิธีที่จะได้รับความร่วมมือจากทีมงานโดยสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการประสานประโยชน์ รักษาหรือประสานให้สมาชิกอยู่ร่วมกัน จะต้องใกล้ชิดมีความสัมพันธ์กับคนในกลุ่ม และเป็นที่ยอมรับทำให้กลุ่มมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน บทบาทของผู้นำในการการสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตามเกิดแรงบันดาลใจโดยทำให้งานมี

---

[27] สนธยา พลศรี, *ทฤษีและหลักการพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2547), หน้า 22-23.

ความหมายและท้าทาย ผู้นำจะกระตุ้นจิตวิญญาณของทีมแสดงอกซึ่งความกระตือรือร้น มองโลกในแง่ดี ผู้นำต้องแสดงความเชื่อมั่นให้เห็นความตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะสามารถบรรลุเป้าหมายได้ การกระตุ้นให้ผู้ตามคิดหาแนวทางใหม่ๆและสร้างสรรค์มาแก้ปัญหาในชุมชน การเปลี่ยนกรอบแนวคิดการมองปัญหาและการเผชิญกับสถานการณ์เก่าๆ ด้วยวิถีทางใหม่ๆ การกระตุ้นให้ผู้ตามหรือผู้ร่วมงานทุกคนมองว่าปัญหาทุกอย่างต้องมีวิธีการแก้ไข ซึ่งงการแก้ไขนั้นจะต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาของทุกฝ่ายในชุมชน

การส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านสร้างเครือข่าย ผู้วิจัยคิดว่าสามารถบูรณาการด้วยหลักพุทธปรัชญาเถรวาทให้ดีและสมบูรณ์ขึ้น ดังนี้

หลักสาราณียธรรม คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคีในการอยู่ร่วมกัน พระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตโต) ได้เขียนไว้ในหนังสือธรรมนูญชีวิตเกี่ยวกับสาราณียธรรม ธรรมอันเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นผู้ร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชนพึงปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกัน 6 ประการ คือ เมตตากายกรรม (เมตตาด้วยกาย) เมตตาวจีกรรม (เมตตาด้วยวาจา) เมตตามโนกรรม (เมตตาด้วยใจ) สาธารณโภคี (แบ่งปันลาภผลโดยชอบธรรม) สีลสามัญญตา (มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม) และ ทิฏฐิสามัญญตา (มีความเห็นชอบร่วมกัน)[28] หลักสาราณียธรรม 6 ประการ หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันในองค์กร หลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักปฏิบัติสำหรับการอยู่ร่วมกันฉันมิตรมีความปรองดองสามัคคีกัน ผู้วิจัยมองว่า จุดเด่นของหลักการนี้คือการมีเมตตา มีไมตรีจิตหวังดีต่อกัน รู้จักแบ่งปัน ช่วยเหลือกันและมีพฤติกรรมหรือแนวทางการดำเนินชีวิตและโลกทัศน์ที่ไปด้วยกันได้ไม่ขัดแย้งกันแข่งขัน ทะเลาะวิวาท ทำให้คนในองค์กรอยู่ร่วมกันได้อย่างรักใคร่ปรองดองมีความสุข นั่นคือหลักความรัก ความจริงใจ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนเกิดความสามัคคีกัน หากนำหลักสาราณียธรรม 6 ประการ โดยนำจุดเด่นด้านเมตามโนกรรม เป็นตัวตั้ง และส่งเสริมสนับสนุนด้วยหลักเมตตากายกรรม หลักเมตตาวจีกรรม หลักสาธารณโภคี หลักสีลสามัญญตา หลักทิฏฐิสามัญญตา โดยการบูรณาการกับแนวคิดเกี่ยวกับชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้นำ ในการส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านชุมชน ก็จะทำให้ผู้นำเป็นผู้ที่มีความรู้รอบด้านสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆทั้งภายในและภายนอกชุมชนมาดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงทำให้เกิดภาคเครือข่ายที่เข้มแข็งเพราะคนในชุมชนเกิดความเข้าใจหรือความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ก่อเกิดความสามัคคีกัน หลักสาราณียธรรม 6 ประการ ได้แก่ 1. เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมองค์กร ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2. เมตตาวจีกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาปรารถนาดีต่อกันทางวาจาระหว่างบุคคลในชุมชน คือการใช้คำพูดจูงใจ โน้มน้าวให้คนในชุมชนเห็นสิ่งที่ดีงาม เช่น การรักษาศีล การช่วยงานวัด งานส่วนรวมจะเกิดผลบุญและสิ่งมงคลแก่ชีวิตของตนเองและครอบครัว หรือการบอกกล่าวว่าสิ่งที่จะร่วมกันทำนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมอย่างไรเป็นต้น 3. เมตตามโนกรรม คือ การมีความปรารถนาที่เกิดขึ้นในใจอยากให้ชุมชนเป็นชุมชนดี มีศีลธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 4. สาธารณโภคี หมายถึง การแบ่งสิ่งของเครื่องใช้ทั้งอุปโภคและ

---

[28] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต.) *พจนานุกรรมฉบับประมวลศัพท์ธรรม*, อ้างแล้ว, หน้า 36.

บริโภคร่วมกัน หรือการแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันหรือการมุ่งช่วยเหลือและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะโดยการไม่เห็นแก่ตัว เช่น การสงเคราะห์คนในชุมชนด้วยการให้ปัญญา การให้ทาน เป็นต้น 5. สีลสามัญญตา หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่างๆ อย่าง เดียวกัน การปฏิบัติตามจารีตประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามที่เคยสืบทอดกันมา 6. ทิฏฐิสามัญญตา คือ จะต้องมีความเห็นที่ดีงามเสมอเหมือนกับผู้อื่นในชุมชนสังคมเดียวกันมีความเห็นชอบร่วมกันในจุดหมาย ประเด็นการพัฒนา สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นที่จะนำไปสู่การขจัดปัญหา มิใช่มีความเห็นที่ก่อให้เกิดปัญหา ต้องยอมรับความคิดเห็นของคนหมู่มากแม้จะไม่ถูกใจก็ตาม ซึ่งผู้วิจัยมองว่าหากนำหลักสาราณียธรรมมาบูรณาการกับแนวคิกเกี่ยวกับชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้นำ และทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำจะสามารถส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้อย่างสมบูรณ์ขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6** ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม เป็นหลักธรรมสำคัญในการประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ให้ดำเนินชีวิตไปด้วยความสงบสุข อยู่ด้วยกันด้วยความรักความเมตตาปราณีต่อกันทั้งทางกาย วาจา ใจ โดยปราศจาคอคติ หลักสาราณียธรรมเป็นหลักธรรมที่ช่วยให้สังคมมีความเคารักความเคารพกันเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นหนึ่งเดียวกัน ชุมชนตำบลหัวโทนนั้นมีประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามที่คนในชุมชนได้ประพฤติสุจริตที่ดีงาม โดยใช้ประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น นั่นคือการใช้ฮีต 12 คลอง 14 เป็นประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้ประพฤติปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน การให้ความเคารพนับถือกันในระดับของความอาวุโส อีกทั้ง กิจกรรมที่ชุมชนได้กระทำร่วมกันนั้นเป็นการสร้างความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้วัดเป็นจุดศูนย์กลางในการทำกิจกรรมร่วมกัน มีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำที่ปฏิบัติและลงมือทำเป็นต้นแบบ การสั่งสอนคนในชุมชนให้เข้าใจและปฏิบัติตามได้ดีที่สุดคือ การปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างมากกว่าการสั่งสอนด้วยวาจา เมื่อชุมชนมีศีลธรรมอันดีงามแล้วความเรียบร้อย ความสงบสุขก็เกิดขึ้น ในการดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น เมื่อมีสิ่งที่จะต้องขอความคิดเห็น ผู้นำชุมชนจะประชุมโดยพร้อมเพรียงกันเพื่อหาทางออกร่วมกัน นั่นคือการใช้หลักทิฏฐิสามัญญตา คือ มีความเห็นร่วมกัน การเคารพเหตุผล ยึดหลักความการอยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง ซึ่งจะต้องยอมรับในกฎกติกาที่ชุมชนกำหนดไว้ ไม่กระทำตนเสมือนว่าเป็นการฝ่าฝืนมติของชุมชน ไม่เอารัดเอาเปรียบกันหรือข่มเหงกีดกันผู้อื่น คิดในสิ่งที่ตรงกันและพยายามปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและสงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ มีความเห็นร่วมกันกับแต่ละฝ่ายในชุมชนไม่ว่าจะเป็นบ้านหรือชุมชน วัด โรงเรียน หน่วยงานราชการ เพราะทุกฝ่ายล้วนแล้วแต่มีความสำคัญทั้งสิ้น ซึ่งไม่มีองค์กรใดที่จะสามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ แต่ละองค์กรต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะรางวัลชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ที่ชุมชนบ้านตากแดดได้รับรางวัลให้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบนั้น ก็ได้รับความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แต่ละฝ่ายก็ทำหน้าที่ของตนเอง แต่มีเป้าหมายเดียวกันคือชุมชนมีคุณธรรม คนในชุมชนมีศีลธรรมอันดีงาม นี่คือสิ่งที่ชุมชนต้องการให้เกิดขึ้นจากรุ่นสู่รุ่น และจะถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามเหล่านี้ไปสู่รุ่นลูกหลานสืบไป โดยใช้ความสามัคคีกัน การไม่แบ่งแยกฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด กล่าวอีกข้อหนึ่งที่สำคัญคือ สีลสามัญญตา คือ ความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนร่วม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารักเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ เช่น เมื่อมีประเพณีบุญเผวดขึ้นในชุมชน ทุกคนในชุมชนจะเข้ามาช่วยกันโดยไม่ได้บังคับ แต่เป็น

การเข้ามาร่วมโดยสมัครใจ การช่วยเหลือกิจการใดๆในชุมชน โดยความเต็มใจ ทำด้วยความรักด้วยไมตรีด้วยความปรารถนาดีต่อกัน การร่วมมือกัน มีความพร้อมที่จะประสานงานกัน เรียกว่า เมตตากายกรรม และจุดเด่นของชุมชนบ้านตากแดดที่เห็นได้ชัดเจนนั้นและเป็นสิ่งที่ดีงามคือ จะมีทุกกลุ่มวัยเข้ามาร่วม โดยเฉพาะกลุ่มเด็ก เยาวชน จะรู้บทบาทหน้าที่ของตนว่าจะต้องมาช่วยเหลือผู้ใหญ่อย่างไรบ้าง โดยมีผู้ใหญ่คอยดูและสั่งสอนไปด้วย การสั่งสอนเด็กเยาวชนสมัยใหม่นี้ ผู้ใหญ่จะสั่งสอนเด็กด้วยคำสั่งสอนอย่างเดียวไม่ได้แต่จะต้องปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่าง ผู้นำชุมชนคือแกนนำสำคัญที่จะทำให้รุ่นลูกหลานได้เรียนรู้และเกิดความเชื่อมั่นศรัทธา ดังนั้น เมื่อทุกกลุ่มวัยได้เข้ามาร่วมกันแล้ว ความเข้าใจ ความสามัคคีก็เกิดขึ้น อีกทั้ง เป็นการลดช่องว่างระหว่างวัยที่ดีอีกด้วย เมื่อทุกกลุ่มวัยเกิดความสามัคคีกันแล้ว การปกครองดูแลของผู้นำชุมชนที่มีต่อคนในชุมชนหรือผู้ตามนั้นก็จะง่าย เพราะทุกฝ่ายเข้ามาด้วยใจ การแสดงออกทางวาจาที่มีความเมตตา คือ เมตตาวจีกรรม[29] สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3** ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน, ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี, หลักการอยู่ร่วมกัน เป็นหลักธรรมอันเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นผู้ร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว ชุมชนตำบลขี้เหล็ก มีจุดเด่นที่น่ายกย่องแก่บุคคลทั่วไปคือ ความเข้มแข็งของภาคีเครือข่าย นั่นคือ บ้านหรือชุมชน วัด โรงเรียน ไม่ว่าจะทำกิจกรรมอันใด ทุกฝ่ายจะมีความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นั่นคือความสามัคคี ถ้าแต่ละฝ่ายเกิดความแตกแยก ไม่มีการประสานความร่วมมืองานก็ไม่สำเร็จ เพราะแต่ละฝ่ายก็มีความสามารถที่จะต้องนำมาผนึกรวมกันเป็นหนึ่งเดียว สิ่งที่น่ายกย่องชื่นชม ที่ชุมชนตำบลขี้เหล็กได้กระทำร่วมกันแต่สิ่งที่เกิดนั้นนับเป็นประโยชน์อย่างกว้างขวาง เช่น โครงการรวมพลังเปลี่ยนขยะเป็นกองบุญเพื่อจัดซื้อถังออกซิเจนสำหรับผู้ป่วยติดเตียง โครงการรวมพลังเปลี่ยนขยะเป็นกองบุญเพื่อสมทบทุนสร้างห้องฉุกเฉินโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และจัดเป็นทุนการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนประถมศึกษาในชุมชน จนนำไปสู่การยกย่องให้เป็นตำบลจิตอาสาทำความดีด้วยหัวใจ[30]

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 ได้กล่าวว่า ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการสร้างความสัมพันธ์อันดีด้วยความจริงใจ โดยการสร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธาให้เกิดขึ้น สามารถจำแนกบุคคลที่จะมาเป็นทีมงาน โดยใช้ทรัพยกรในท้องถิ่นภายใต้บริบทของชุมชน และสังคมในปัจจุบัน เพราะผู้นำคือแกนกลางในการรวมภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องที่จะมารวมพลังกันให้เห็นเป้าหมายที่ตั้งไว้ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7** ได้กล่าวว่า ผู้นำต้องมีเจตคติที่ดีเกี่ยวกับมนุษย์สัมพันธ์ ผู้นำที่ประสบความสำเร็จนั้น เขายอมรับอยู่เสมอว่า งานที่สำเร็จนั้นมีคนอื่นช่วยทำ ไม่ใช่เขาทำเอง ดังนั้นเขาจะต้องพัฒนาความเข้าใจ และทักษะทางสังคมที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น ผู้นำจะต้องให้ความนับถือผู้อื่นและจำต้องระลึกอยู่เสมอว่าความสำเร็จในการเป็นผู้นำนั้น ขึ้นอยู่กับความร่วมมือกับผู้อื่น และการติดต่อกับบุคคลอื่นในฐานะที่เขาเป็นบุคคล ไม่ใช่ในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานเท่านั้น ผู้นำจะต้องยอมรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคน

---

[29] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2567.

[30] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2567.

อื่น และมีความสนใจร่วมกับผู้อื่น[31] สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2** ได้กล่าวว่า สังคมจะขับเคลื่อนด้วยศักยภาพของคน การพัฒนาคนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องพัฒนาเป็นสิ่งแรก การพัฒนาคนให้มีคุณภาพนั้นจะประกอบด้วยหลายๆ ด้าน ได้แก่ กาย ใจ สติปัญญา ชุมชนใดที่มีผู้นำที่ให้ความสำคัญของคนดีมีศีลธรรมเป็นลำดับแรก ย่อมสามารถกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่มีความเจริญ เพราะความเจริญเกิดจากคนดีมีศีลธรรมนำพา และจะส่งผลให้ด้านๆอื่น ๆในชุมชนเจริญตามไปด้วย เริ่มจากการปลูกฝังให้คนในชุมชนรู้สึกรักหวงแหน สำนึกรักบ้านเกิดของตน เป็นการปลูกจิตสำนึกให้เกิดขึ้น ให้คนรู้จักผิดชอบชั่วดี สิ่งไหนควรทำ สิ่งไหนไม่ควรทำ ถ้าคนในชุมชนส่วนมากเป็นคนดีมีศีลธรรมรู้รักสามัคคีกันพลังนั้นย่อมส่งผลให้คนส่วนน้อยคล้อยตาม เช่น การร่วมมือกันทำโครงการกองบุญขยะเพื่อจัดซื้อถังออกซิเจนสำหรับผู้ป่วยติดเตียง กองบุญขยะเพื่อทุนการศึกษาสำหรับเด็กประถมในชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดจากความรักความสามัคคีของคนในชุมชนที่มีเป้าหมายเดียวกัน สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10** “ในฐานะที่เราเป็นคนที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในชุมชนนี้ สิ่งแรกที่เราควรมีคือการรักหวงแหนชุมชนของเราเอง เมื่อเกิดความรักความหวงแหนแล้ว สิ่งที่จะตามมาคือความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนของเราให้อยู่ดีมีสุข แต่เราจะไม่สามารถพัฒนาโดยได้เพียงลำพัง จำเป็นต้องอาศัยความสามัคคีจากหลายฝ่าย แต่ต้องมีผู้นำเป็นหัวเรือใหญ่ที่จะพาเดิน ชุมชนบ้านตากแดดของเรานับว่ามีบุญอย่างมากที่มีเจ้าอาวาส คือ พระครูสุนทรปัญญาวิมลรอง เจ้าคณะอำเภอสุวรรณภูมิเจ้าอาวาสวัดไตรภูมิบ้านตากแดด ท่านเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนของเราในทุกๆด้าน สิ่งที่ชุมชนของเรามีความโดดเด่นด้านชุมชนคุณธรรมต้นแบบระดับจังหวัดนั้น เกิดจากเรามีพระสงฆ์ที่ท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ท่านเป็นตัวอย่างของผู้นำในการลงมือทำ ท่านจะสั่งสอนโดยการลงมือทำให้เห็น นี่คือสิ่งที่ชุมชนของเราเห็นมาโดยตลอด ตั้งแต่ผู้กำลังให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เป็นเด็กเยาวชนด้วยซ้ำไป จึงเกิดคำถามขึ้นภายในใจว่า พระครูสุนทรปัญญาวิมลท่านเป็นพระสงฆ์ที่มาจากถิ่นอื่น ชุมชนนี้ไม่ใช่ถิ่นกำเนิดของท่าน ท่านยังทุ่มเทแรงกาย เสียสละ คิดค้นหาวิธีที่จะนำสิ่งดีๆมาสู่ชุมชน ต้องการพัฒนาคนในชุมชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม ซึ่งจากสิ่งที่เราเห็นจากการลงมือทำของท่านทำให้ชุมชนของเราเกิดเชื่อมั่นและความศรัทธา และอยากเดินตามท่าน “เราเกิดที่ชุมชนแห่งนี้จะนิ่งเฉยได้อย่างไร จึงเป็นเหตุและแรงจูงใจที่อยากใช้ความสามารถที่มีอยู่มาช่วยเป็นอีกหนึ่งพลังชุมชน” เช่น การจัดตกแต่งสถานที่ การจัดทำเอกสารทางราชการเพื่อประสานความร่วมมือ การทำหน้าที่เป็นพิธีกรของชุมชนรุ่นใหม่โดยการเรียนรู้จากผู้อาวุโสในชุมชน[32]

กล่าวโดยสรุป หลักสาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกันในการอยู่ร่วมกัน เป็นการประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคลต่างๆ ให้เป็นเครือข่าย อยู่ด้วยความรักความสามัคคีความเมตตาปราณีต่อกันทั้งทางกาย วาจา ใจ มีความเอื้ออาทรเกื้อกูลปัจจัยหรือทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดความสมดุลต่อทุกฝ่ายโดยปราศจากอคติ หลักสาราณียธรรมเป็นหลักธรรมที่ใช้เป็นจุดเชื่อมต่อความรู้สึกที่ดีงาม เพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นหนึ่งเดียวกัน สรุปคือหลักสาราณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี หลักการอยู่ร่วมกัน ก่อเกิดเป็นภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง และยั่งยืนสืบไป

---

[31] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567.

[32] สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2567.

4.4 สรุปบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

การบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ด้วยแนวคิด ทฤษีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

การส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านวิสัยทัศน์ด้วยหลักปาปณิกธรรม กล่าวคือวิสัยทัศน์หรือจักษุมา คือ ผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นแนวทางในภาพลักษณ์ของชุมชนที่จะนำไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้การมองภาพอนาคตของผู้นำและสมาชิกในองค์กรและกำหนดจุดหมายปลายทางที่เชื่อมโยงกับภารกิจค่านิยม ความเชื่อความศรัทธา จารีตประเพณี บริบทของชุมชนเข้าด้วยกันแล้วมุ่งสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการ เช่น ชุมชนคุณธรรม เป็นต้น รวมถึงผู้นำต้องมีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจน ท้ายทาย มีพลังและมีความเป็นไปได้ ผู้นำที่ดีจะสามารถมองเห็นในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น เป็นการมองจากตาภายในเทียบได้กับการจินตนาการภาพแห่งอนาคต เช่น ตำบลจัดการคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการ เป็นต้น และเป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ มีความสามารถในการจูงใจคน มีความรับผิดชอบและมีความฉลาดรอบรู้ทันโลกทันทีทันเหตุการณ์ และมีความสามารถในการแก้ปัญหาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี การเป็นผู้นำนั้นจะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา คือ มีหูมีตาไวกว้างไกล สามารถจำแนกบุคคล การมองเห็นแหล่งงบประมาณ และเหตุการณ์ออกว่าเป็นอย่างไร ได้แก่ ตำบลจัดการคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการ ชุมชนที่มีด้านการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล ชุมชนคุณธรรม เป็นต้น ผู้นำที่ดีจะสามารถผูกมัดใจคนไว้ได้ ด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่นนำพาชุมชนไปสู่จดมุ่งหมายที่วางไว้ให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขต่อชุมชน สังคมโดยส่วนรวม

หลักสัปปุริสธรรมเป็นหลักในการส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านชุมชน คือ การจะนำพาชุมชนไปสู่จุดมุ่งหมายตามวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ ผู้นำชุมชนจะต้องสามารถวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆรอบตัวทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อเป็นองค์ประกอบในกระบวนการทำงานให้สำเร็จ คือ การรู้จักตนเองได้ว่ามีความสามารถด้านใด มีทักษะความเชี่ยวชาญด้านใด รู้จักบุคคลที่จะมาเป็นทีมภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนงานว่าใครมีความสามารถด้านใดและรู้ความแตกต่างของปัจเจกบุคคลการเลือกคนให้เหมาะสมกับงาน สามารถวิเคราะห์บริบทของชุมชนที่ประกอบไปด้วยทรัพยากรบุคคลทรัพยากรธรรมชาติ รู้สภาพปัญหา ความต้องการของชุมชน การขับเคลื่อนงานจะต้องอาศัยกำลังทรัพยากรบุคคลในการขับเคลื่อนโดยเฉพาะพลังของภาคีเครือข่าย ผู้นำจะต้องสามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดแรงบันดาลใจในการเข้ามามีส่วนร่วมและเห็นจุดหมายปลายทางร่วมกัน การรู้จักบริบทชุมชนเป็นการมองเห็นจุดแข็งโดยใช้เป็นโอกาสในการส่งเสริมพัฒนา การมองเห็นจุดอ่อนเพื่อแก้ไข การมองเห็นวิกฤติเป็นโอกาส เป็นต้น ดังนั้น ผู้นำต้องเป็นมีความรอบรู้ในทุกๆด้าน รวมถึงการรู้จักกาลเวลาในสิ่งนั้นๆว่าจะดำเนินไปภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างไร เมื่อผู้นำสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบในการขับเคลื่อนงานให้ไปสู่จุดหมายที่ดีบนหลักของเหตุและผลได้แล้ว ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นย่อมนำความสุข ความเจริญ และความสงบให้เกิดขึ้นในชุมชน สังคมได้

การส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านสร้างเครือข่ายด้วยหลักสาราณียธรรม นับเป็นหลักธรรมสำคัญในการประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ให้ดำเนินชีวิตไปด้วยความสงบสุข เป็นอยู่ด้วยความรักความเมตตาปราณีต่อกันทั้งทางกาย วาจา ใจ มีความเอื้ออาทรเกื้อกูลปัจจัย หรือ

ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดความสมดุลต่อทุกฝ่าย โดยปราศจากอคติทั้งในแง่ของความคิดเห็นหรือกฎระเบียบทางสังคมที่มีมุมมองแตกต่างกันสาราณียธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่ช่วยให้สังคมมีความรักความเคารพกัน เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาททะเลาะกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งหนึ่งเดียวกัน เมื่อทุกคนทุกฝ่ายมีความเห็นพร้องต้องกันว่าสิ่งนั้นดี เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติโดยส่วนรวมแล้ว ทุกฝ่ายจึงต้องร่วมกันโดยใช้ความสามัคคี เช่น ผู้นำชุมชนนบ้านตากแดดใช้ประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามกล่าวคือ ฮีต 12 คลอง 14 เป็นสื่อหลักในการประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน เช่น ประเพณีบุญเผวด กิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์ การจัดตั้งชมรมผู้ปฏิบัติธรรม การจัดตั้งชมรมสงเคราะห์ เป็นต้น ผลของการสร้างความสามัคคีผ่านประเพณีวัฒนธรรมหรือกิจกรรมดังกล่าวเป็นชุมชนต้นแบบด้านคุณธรรม ก่อเกิดเป็นความสัมพันธ์ที่ ดีงาม นำไปสู่ความรัก ความเอื้ออาทร เป็นเหตุก่อความรักความเคารพเป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน หลักสาราณียธรรมจึงเป็นหลักที่ใช้เชื่อมต่อความรู้สึกที่ดีงามของมนุษย์ที่มีต่อกันในชุมชนและสังคม ก่อเกิดเป็นชุมชนที่มีภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง อันประกอบไปด้วย บ้าน วัด หน่วยงานราชการที่ดำเนินกิจกรรมภายใต้บริบทของชุมชน นำไปสู่ชุมชนดีมีคุณธรรม นำมาซึ่งความสงบสุข

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ดุษฎีนิพนธ์เรื่องบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด 4) เพื่อเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ตามลำดับ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนคือผู้ที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มในการนำพาชุมชนไปสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างสำเร็จ ผู้นำควรมีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถถ่ายทอดวิสัยทัศน์และสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกในชุมชนเกิดความมั่นใจและศรัทธาในทิศทางการดำเนินงานที่ผู้นำกำหนด คุณลักษณะที่สำคัญของผู้นำชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ การแสดงออกถึงความเป็นผู้นำที่สามารถสร้างความสามัคคีในกลุ่มและดูแลชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข นอกจากนี้ ผู้นำควรมีศิลปะในการโน้มน้าว จูงใจให้ผู้ตามมองเห็นเป้าหมายและขั้นตอนที่ชัดเจนในการพัฒนาชุมชนไปสู่ความสำเร็จ โดยใช้หลักศีลธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นพื้นฐานในการดำเนินการ

นักวิชาการได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา โดยระบุว่าผู้นำที่ดีต้องประกอบด้วยปัญญาในการเข้าใจบุคคลและสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง มีความสามารถในการวางแผนและปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ ทั้งนี้ ผู้นำที่มีคุณสมบัติเหล่านี้สามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชุมชน รวมถึงสร้างประโยชน์สุขแก่คนในชุมชนอย่างยั่งยืน

ทฤษฎีหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับบทบาทผู้นำ คือ ทฤษฎีเส้นทาง-เป้าหมาย (Path-Goal Theory) ซึ่งพัฒนาโดยเฮ้าส์ (House) ระบุว่าผู้นำสามารถกระตุ้นทีมงานให้ใช้ศักยภาพของแต่ละคนได้อย่างเต็มที่ โดยมุ่งสร้างแรงจูงใจผ่านการใช้รางวัลที่เหมาะสม นอกจากนี้ ผู้นำต้องส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในการแก้ปัญหาภายในชุมชน ด้วยวิสัยทัศน์และการประสานงานระหว่างทีมเพื่อให้เกิดความสำเร็จที่ยั่งยืน

นอกจากนี้ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนยังรวมถึงการทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ของความสามัคคีในกลุ่ม โดยผู้นำต้องเป็นที่พึ่งพิงทางใจให้กับสมาชิกในช่วงเวลาที่เกิดปัญหาหรือความทุกข์ ผู้นำควรมีความสามารถในการประสานและรักษาความสัมพันธ์ในกลุ่มให้เกิดความกลมเกลียว ซึ่งจะช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

การสร้างแรงบันดาลใจเป็นอีกหนึ่งบทบาทสำคัญของผู้นำ ผู้นำที่มีทักษะในการกระตุ้นให้สมาชิกมองเห็นความหมายและความท้าทายของงานที่ทำ จะช่วยให้สมาชิกมีพลังในการร่วมมือและเอาชนะปัญหาต่าง ๆ ผู้นำที่ดีควรแสดงความเชื่อมั่นในทีม พร้อมกระตุ้นให้เกิดการคิดค้นแนวทางใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหา การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและร่วมมือกันถือเป็นการดึงศักยภาพของสมาชิกแต่ละคนมาสร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าเพื่อพัฒนาชุมชนให้เจริญรุ่งเรือง

5.1.2 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

จากการศึกษาพบว่า หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่สำคัญในการส่งเสริมคุณลักษณะผู้นำชุมชน ประกอบด้วยหลักธรรม 3 ประการ ดังนี้

1. หลักปาปณิกธรรม หลักนี้ส่งเสริมให้ผู้นำมีคุณสมบัติ 3 ประการ ได้แก่ จักขุมา การมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นอนาคตของชุมชนและแนวทางพัฒนาอย่างชัดเจน วิธูโร ความชำนาญในหน้าที่ มีทักษะและความรู้ที่เพียงพอในการบริหารจัดการชุมชน นิสสยสัมปันโน ทักษะการสื่อสารและการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถทำงานร่วมกับคนทุกระดับ โดยมีความโอบอ้อมอารีและการให้ความช่วยเหลือ การใช้ปาปณิกธรรมในชุมชนช่วยให้ผู้นำสามารถพาชุมชนไปสู่เป้าหมายที่สงบสุขและเจริญรุ่งเรืองได้ โดยเน้นการดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน

2. หลักสัปปุริสธรรม ผู้นำที่ดีต้องมีคุณสมบัติในด้าน อัตถัญญุตา การรู้จุดมุ่งหมายและความสำคัญของเป้าหมาย มีความเข้าใจตนเองและสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับชุมชน ปุคคลปโรปรัญญุตา การรู้จักและเข้าใจบุคคล เห็นความสามารถของคนในชุมชน เพื่อมอบหมายหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม ปริสัญญุตา การรู้บริบทของชุมชนทั้งด้านวัฒนธรรมและความต้องการ เพื่อการวางแผนพัฒนาที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ การประยุกต์ใช้หลักนี้ช่วยให้ผู้นำสามารถบริหารชุมชนได้อย่างยั่งยืน มีทิศทางที่ชัดเจน และสามารถสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่ายได้

3. หลักสาราณียธรรม หลักนี้เน้นการสร้างความรัก ความสามัคคี และการปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตา ผ่าน 6 แนวทาง คือ เมตตากายกรรม แสดงออกด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางกาย เมตตาวจีกรรม การสื่อสารด้วยคำพูดที่ดีและสร้างสรรค์ เมตตามโนกรรม มีเมตตาต่อกันในความคิด สาธารณโภคี แบ่งปันลาภผลอย่างเป็นธรรม สีลสามัญญตา มีความประพฤติดีและรักษาระเบียบ ทิฏฐิสามัญญตา มีความเห็นที่สอดคล้องและไม่ขัดแย้งกัน หลักสาราณียธรรมช่วยให้เกิดความสมานฉันท์ ความร่วมมือ และความสุขในการอยู่ร่วมกันในชุมชน

หลักธรรมทั้งสามประการนี้ช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะที่สำคัญให้แก่ผู้นำชุมชน ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์และความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการชุมชน (ปาปณิกธรรม) การตระหนักรู้ในตนเองและเข้าใจผู้อื่นเพื่อการมอบหมายงานที่เหมาะสม (สัปปุริสธรรม) และการส่งเสริมความรัก ความสามัคคีในชุมชนด้วยการปฏิบัติที่เป็นมิตรและมีเมตตา (สาราณียธรรม)

เมื่อผู้นำชุมชนสามารถนำหลักเหล่านี้มาใช้ในการปกครองดูแลชุมชนได้อย่างสม่ำเสมอ ก็จะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน หลักธรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งเสริมการพัฒนาผู้นำให้มีความสมบูรณ์ในด้านจริยธรรม แต่ยังสนับสนุนให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ในความสงบสุข มีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน และพร้อมปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

5.1.3. บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

จากผลการศึกษาพบว่า การบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อพัฒนาผู้นำชุมชนได้ใช้หลักสำคัญ ได้แก่ ปาปณิกธรรม ซึ่งเน้นการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลและความสามารถในการบริหารจัดการ, สัปปุริสธรรม ซึ่งสนับสนุนให้ผู้นำมีความเข้าใจบุคคลและบริบทของชุมชน และ สาราณียธรรม ที่ส่งเสริมความรัก ความสามัคคี และการแบ่งปันในชุมชน

ผลการบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นผลลัพธ์ที่ดีในชุมชน เช่น ในเขตตำบลขี้เหล็ก อำเภออาจสามารถ ผู้นำชุมชนได้ริเริ่มโครงการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น โครงการกองบุญขยะเพื่อจัดซื้อถังออกซิเจน ซึ่งแสดงถึงวิสัยทัศน์ที่ก้าวหน้าในการดูแลคุณภาพชีวิตของประชาชน นอกจากนี้ ตำบลหนองแวง อำเภอเกษตรวิสัย ยังได้รับงบประมาณจากภายนอกสนับสนุนการพัฒนาตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ด้วยการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ

จากการนำหลักปาปณิกธรรม สัปปุริสธรรม และสาราณียธรรมมาใช้ในการบริหารชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และได้รับการยอมรับจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นตัวอย่างของการพัฒนาชุมชนที่เน้นประโยชน์สุขของประชาชนเป็นหลัก

ผู้นำชุมชนที่บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทสามารถสร้างคุณค่าในชุมชน โดยใช้วิสัยทัศน์ที่ชัดเจนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผ่านการทำงานร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ตัวอย่างจากตำบลขี้เหล็กและหนองแวงในจังหวัดร้อยเอ็ดแสดงให้เห็นว่าการบูรณาการหลักธรรมไม่เพียงช่วยพัฒนาผู้นำเท่านั้น แต่ยังสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในชุมชน ผลลัพธ์คือชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพึ่งพาตนเอง และได้รับการยอมรับเป็นต้นแบบแห่งความสำเร็จและคุณธรรมในการพัฒนา

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในบทบาทของผู้นำชุมชนส่งผลให้เกิดความสามัคคีและความเข้มแข็งในชุมชน โดยผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลจากการใช้หลักปาปณิกธรรม มีความรู้และความเข้าใจในศักยภาพของบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม และแสดงออกถึงการแบ่งปันและเมตตาผ่านหลักสาราณียธรรม สามารถสร้างแรงจูงใจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา นำไปสู่ความสำเร็จที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

นอกจากนี้ ชุมชนยังได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภายนอกและได้รับรางวัลต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการมีผู้นำที่นำหลักธรรมเหล่านี้มาใช้ในการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ชุมชนจึงมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและเป็นตัวอย่างของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ขับเคลื่อนด้วยความสามัคคีและคุณธรรม

5.2 อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง“บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด” ตามวิธีดำเนินการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

ผู้นำตามแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำ คือ ผู้ที่มีจินตนาการและการจูงใจ หมายถึงผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลมีความคิดสร้างสรรค์ สามารถจำลองผลสำเร็จ ขั้นตอนในการดำเนินการที่มีความเป็นไปได้ไว้ในสมอง สามารถคิดภาพรายละเอียดได้ว่ามีขั้นตอนอย่างไรจึงจะสำเร็จ รวมถึงมีศิลปะในการจูงใจให้ผู้อื่นคล้อยตามให้เกิดแรงบันดาลใจในการดำเนินงานไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้

วิสัยทัศน์ของผู้นำจะสามารถไปสู่จุดหมายที่ดีได้นั้นผู้นำจะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติของผู้นำที่ดี ซึ่งมีความสอดคล้องกับ **พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)** ได้กล่าวไว้ในหนังสือภาวะผู้นำ ความว่า ผู้นำคือบุคคลที่จะประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกันโดยที่ว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกันก็ตาม หรือทำงานร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดี สู่จุดหมายที่ดีงาม และได้กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำ ก็คือคุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำบุคคลทั้งหลายให้มาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม และกล่าวถึงลักษณะผู้นำไว้ 3 ข้อ คือ มองกว้าง มองไกล คิดไกล และใฝ่สูง ซึ่งหลายคนมีบทบาทความเป็นผู้นำอยู่แล้ว เช่น ผู้นำองค์กร ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น หรือแม้แต่หัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ณัฐวุฒิ เข็มทิศ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำประกอบด้วยหลักในการปกครอง การเป็นตัวอย่างที่ดี การมีวิสัยทัศน์และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระโกศล มณิรตนา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า การวางแผน คือ ส่งเสริมให้ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการวางแผนให้มีความคล่องตัวสามารถมองเห็นทิศทางหรือเป้าหมายขององค์กรอย่างชัดเจน พัฒนาผู้บริหารให้มีทักษะความชำนาญ รวมถึงการพัฒนาให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสามารถโน้มน้าวให้บุลากรทำงานสอดประสานกันเป็นทีมอย่างสมัครสมานสามัคคี

ปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วบนกระแสยุคโลกาภิวัตน์ คือยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ ซึ่งส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชน ทุกประเทศทั่วโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในปัจจุบันทั้งในหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐและเอกชนต้องการผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะทั้งศาสตร์และศิลป์ ในการนำพาให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติภารกิจการงานขององค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์ที่ผู้นำได้ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ **เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์** ได้กล่าวไว้ในหนังสืออารยะมหาพลังพานุภาพผู้นำ พลังเคลื่อนปวงประชาสู่ความอารยะ ความว่า ผู้ที่มีความรู้ ผู้ที่ใช้เหตุผลสามารถประยุกต์ใช้ความรู้นั้นได้อย่างชาญฉลาด ใช้ความรู้ได้ถูกที่ ถูกคน ถูกเวลา สามารถวิเคราะห์อดีต เข้าใจปัจจุบัน และคาดการณ์อนาคตได้ รวมทั้งเป็นผู้มีอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิต ปรารถนาอุทิศตัวเพื่อเผยแพร่แนวความคิดและถ่ายทอดสัจจะทางปัญญาที่เป็นประโยชน์แก่สังคมด้วยวิธีการต่างๆ และเป็นบุคคลสำคัญที่เป็นตัวแทนในการเปลี่ยนแปลงประเทศ หรือสามารถช่วยเหลือบ้านเมืองได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วรุต ทวีศรี** ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมเพื่อการพัฒนาองค์การประสิทธิภาพสูงของหน่วยงานวิจัยและพัฒนาในสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี” ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีผลต่อความคิดที่ต่างกันในเรื่องของภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ที่มีผลต่อการก้าวขึ้นสู่องค์การประสิทธิภาพสูง หลักการโดยรวมของภาวะผู้นำคือการพัฒนาผู้นำให้มีสติรู้ตัวเองตลอดเวลา มีสมาธิมุ่งมั่นเป็นคนดีมีจริยธรรมสามารถเป็นแบบอย่างได้ ควรมีวิสัยทัศน์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย สร้างสรรค์นวัตกรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วิไลพร ไชยโย** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่นกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะที่ดีของผู้นำท้องถิ่นประกอบด้วย เป็น

คนดีมีศีลธรรม มีศรัทธาและเชื่อมั่นในหลักจริยธรรม มีวิสัยทัศน์ มียุทธศาสตร์ในการดำเนินงานทำให้ชุมชนชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและตัดสินใจจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในชุมชน ผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงคือ การมีอุดมการณ์การมีเป้าหมายที่แท้จริง

ชุมชนเป็นการรวมตัวกันของบุคลลที่มีความหลากหลายในด้านของกลุ่มคน จำเป็นจะต้องสร้างความรัก ความเมตตา เอื้ออาทร สร้างความสมานท์ สามัคคีต่อกัน ซึ่งจะเป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลังให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง โดยสมาชิกของชุมชนนั้นจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน โดยการคิดวิเคราะห์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ นำไปสู่การมีจิตสำนึกร่วมกัน จนก่อเกิดกิจกรรมที่ทำให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน และเมื่อคราวมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนก็ร่วมแรง ร่วมใจ สามัคคีกันแก้ปัญหาต่างๆ ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ **พระครูอุดมธรรมวัตร (มัจฉา ขนฺติโก)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำขาดความตระหนักรู้ในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากประชาชน ดังนั้นจึงพัฒนาผู้นำตามแนวพุทธศาสนา ได้แก่ หลักสติสัมปชัญญะเป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลในกิจการน้อยใหญ่หรือในการทำความดีทุกอย่าง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง หาวิธีจัดการดำเนินการให้ได้ผลดี, หลักอัตตัญญุตา คือความรู้จักตน เช่น รู้ว่ามีความรู้ความเข้าใจในคุณธรรมอะไร? สมฐานะของตนหรือไม่? ผู้นำรู้จักตนคือรู้จักบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงาน มุ่งการรับใช้และบริการประชาชน และผู้นำต้องไม่เบียดเบียน เบียดบังและทำร้ายประชาชนในชุมชนอย่างเด็ดขาด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **อภิชาต พานสุวรรณ** ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามหลักสับปุริสธรรม 7 โดยเฉพาะ 3 ด้าน คือ มัตตัญญุตาหรือรู้ตน คือมีคุณธรรม จริยธรรม มีอุดมการณ์เชื่อมั่นในตนเองมีความกระตือรือร้น อุทิศเวลาให้แก่งาน มีความรับผิดชอบ ยอมรับความผิดพลาด มีวินัยในตนเองและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ชุมชน ปุคคลปโรปรัญญุตาหรือรู้จักบุคคล คือรู้จักเลือกใช้คนให้เหมาะกับงาน สนับสนุนส่งเสริมการมีส่วนร่วม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นกัลยาณมิตรต่อเพื่อนร่วมงาน มีความสามารถในการจูงใจคน สร้างขวัญกำลังใจให้เพื่อนร่วมงาน ปริสัญญุตาหรือรู้ชุมชน คือ มีความรักในชุมชนที่อาศัย รู้ความต้องการของคนในชุมชน รู้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เป็นผู้นำในการปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชน

ผู้นำคือบุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือยกย่องของกลุ่มให้เป็นผู้นำ และนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ สามารถทำให้คนมีความเป็นหนึ่งน้ำใจเดียวกัน เมื่อผู้นำได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำชุมชนแล้ว ผู้นำจำเป็นต้องแสดงศักยภาพ ความรู้ ความสามารถภายในของผู้นำให้ผู้ตามเห็น การแสดงความสามารถ มีวิสัยทัศน์และโลกทัศน์ในการนำพาองค์กร มีความสามารถในการถ่ายทอดวิสัยทัศน์และโลกทัศน์ที่ชัดเจน การโน้มน้าว จูงใจให้ผู้ตามมองเห็นภาพจินตนาการ ขั้นตอนการดำเนินการ รวมถึงผลสำเร็จที่ตั้งนั้น เป็นสิ่งที่ผู้นำจะต้องแสดงออกมาให้ผู้ตามเกิดความเชื่อมั่นในการเดินตาม ซึ่งสอดคล้องกับ **ทะนง ทศไกล** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามหลักทุติยปาปณิกสูตร ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1” ผลการวิจัยพบว่า 1. กลยุทธ์การพัฒนาวิสัยทัศน์ (จักขุมา) ประกอบด้วย (1) จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (2) สนับสนุนให้มีการอบรมในการสร้างวิสัยทัศน์ (3) จัดให้มีการศึกษาดูงาน 2. กลยุทธ์การพัฒนาความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน (วิธุโร)

ประกอบด้วย (1) การทำแผนพัฒนา (2) การอบรมให้ความรู้ (3) การฝึกปฏิบัติ (4) การศึกษาต่อ 3. กลยุทธ์การพัฒนามนุษยสัมพันธ์ (นิสสยสัมปันโน) ประกอบด้วย (1) พัฒนามนุษย์สัมพันธ์กับกับชุมชนและผู้ปกครอง (2) พัฒนามนุษย์สัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงาน (3) พัฒนามนุษย์สัมพันธ์กับผู้บริหารด้วยกัน (4) พัฒนามนุษย์สัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วันทนา เนาว์วัน** ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 3” ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนพบว่าอันดับแรกหลักธรรมด้านหลักปาปณิกธรรม 3 ในด้านจักขุมา (การมีวิสัยทัศน์ที่ดี) ด้านวิธูโร (ด้านความชำนาญในงาน ความเป็นมืออาชีพ) และด้านนิสสยสัมนโน (การสร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจอันดีตลอดจนการสร้างสรรค์ทางสังคม โดยอาศัยทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์) เป็นผู้องอาจในการเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นผู้มีปัญญามีความรอบรู้และมีความฉลาดหลักแหลมในการปฏิบัติงาน

5.3 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด” อย่างครบถ้วนตามระเบียบวิธีวิจัยแล้ว สามารถสรุปในลักษณะเชิงพรรณนาความว่า LEAD Model นำเสนอกรอบการพัฒนาผู้นำชุมชนโดยการบูรณาการหลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งประกอบด้วย **ปาปณิกธรรม** (การมองการณ์ไกลและการบริหารจัดการ) **สัปปุริสธรรม** (การรู้จักเหตุและผลในการตัดสินใจ) และ **สาราณียธรรม** (การสร้างความสามัคคีและเครือข่ายในชุมชนที่เข้มแข็ง) ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาชุมชนมีความยั่งยืนและมีความร่วมมือที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยแต่ละส่วนของ LEAD Model เชื่อมโยงกับหลักธรรมดังกล่าว ดังนี้

L = Leadership with Vision (ภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์)

หมายถึง ผู้นำที่มีความสามารถในการมองภาพรวมและวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนหรือองค์กรในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับ **ปาปณิกธรรม** โดยเฉพาะในแง่ของการ **มองการณ์ไกล (วิสัยทัศน์)** ผู้นำที่ดีต้องสามารถวางแผนพัฒนาชุมชนด้วยการมองถึงอนาคตและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชน นอกจากนี้ ผู้นำยังต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรและตัดสินใจอย่างเหมาะสมที่เชื่อมโยงกับปาปณิกธรรม หลักนี้สอนให้ผู้นำมีวิสัยทัศน์กว้างไกลและสามารถวางแผนเพื่ออนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

E = Engaged Community (การมีส่วนร่วมของชุมชน)

เน้นความสำคัญของการรู้จักชุมชนและการสร้างส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับหลัก **สัปปุริสธรรม** โดยเฉพาะในแง่ของการ **รู้จักเหตุและผล** และการ **รู้จักชุมชน** ผู้นำจะต้องเข้าใจปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้สามารถวางแผนการพัฒนาได้ตรงตามความต้องการของชุมชน การมีส่วนร่วมนี้ยังช่วยให้เกิดการตัดสินใจที่ตอบโจทย์กับปัญหาของคนในชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงกับสัปปุริสธรรม ซึ่งหลักนี้สอนให้ผู้นำเข้าใจและตัดสินใจอย่างรอบคอบโดยพิจารณาจากเหตุผลและผลลัพธ์ที่ชัดเจน รวมถึงการรู้จักบุคคลและชุมชนอย่างลึกซึ้ง

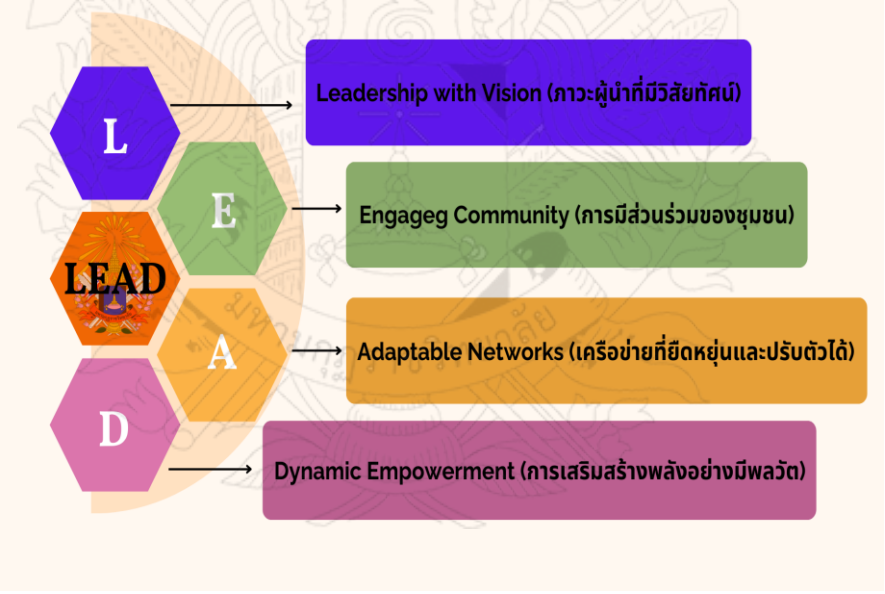
A = Adaptable Networks (เครือข่ายที่ยืดหยุ่นและปรับตัวได้)

หมายถึงการสร้างและรักษาเครือข่ายความสัมพันธ์ในชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงกับ **สาราณียธรรม** โดยเฉพาะในแง่ของการสร้างความสามัคคีและการแบ่งปันทรัพยากรในชุมชน การสร้างเครือข่ายในที่นี้หมายถึงการสร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชน รวมถึงกับชุมชนหรือองค์กรอื่น ๆ การสร้างเครือข่ายที่ยืดหยุ่นช่วยให้ชุมชนสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และสนับสนุนกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่สามารถเชื่อมโยงกับสาราณียธรรม ซึ่งหลักนี้สอนให้ผู้นำสร้างความสามัคคีและความเป็นหนึ่งเดียวกันในชุมชน ด้วยการกระทำ คำพูด และความคิดที่เมตตา พร้อมแบ่งปันทรัพยากรและความเชื่อที่เหมือนกัน

D = Dynamic Empowerment (การเสริมสร้างพลังอย่างมีพลวัต)

เน้นการเสริมพลังและพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลัก **สัปปุริสธรรม** และ **สาราณียธรรม** ผู้นำจะต้องส่งเสริมให้คนในชุมชนมีโอกาสพัฒนาทักษะและความสามารถต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำที่ส่งเสริมการพัฒนาของคนในชุมชนยังต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการสนับสนุนกัน ที่สามารถเชื่อมโยงกับสัปปุริสธรรมและสาราณียธรรม ซึ่งหลักสัปปุริสธรรมสอนให้ผู้นำรู้จักการเสริมสร้างศักยภาพของตนเองและผู้อื่น ขณะที่หลักสาราณียธรรมส่งเสริมการช่วยเหลือและแบ่งปัน เพื่อให้เกิดความสามัคคีและความเข้มแข็งในชุมชน

เพื่อความเข้าใจง่าย ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นโมเดล “LEAD MODEL”ดังแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 5.1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

5.4 ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา

ในการนำเสนอผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ค้นพบหลักในการส่งเสริมผู้นำชุมชนให้เป็นผู้นำที่ดีมีคุณธรรมสามารถนำพาชุมชนไปสู่จุดหมายที่ดีได้จะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล จำต้องส่งเสริมด้วยปัญญาให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ รวมถึงมีความรอบรู้เกี่ยวกับชุมชนในทุกๆ ด้านทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อเป็นปัจจัยในการส่งเสริมให้ผู้นำสามารถสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมีมุมมองที่เปิดกว้าง ยอมรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคปัจจุบัน รวมถึงพร้อมที่จะสร้างเครือข่ายมาเป็นพลังในการหนุนเสริมการดำเนินงาน โดยไม่แบ่งแยกหรือขัดแย้งกัน ถ้าทุกฝ่ายมีความปรารถนาหรือเกิดแรงบันดาลใจที่จะนำพาชุมชนไปในทางที่ดีบนหลักของประโยชน์ส่วนรวมแล้วนั้น พลังความสามัคคีนับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินการไปสู่เส้นทางความสำเร็จ

2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรมีการจัดทำโครงการฝึกอบรมผู้นำชุมชนในด้านการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชน หน่วยงานราชการ และองค์กรภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน

3) ข้อเสนอแนะด้านงานวิจัย ครั้งต่อไป

จากการทำวิจัยเรื่อง “บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยได้พบว่า มีประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งสามารถมาทำการวิจัยได้ ดังนี้

3.1 ศึกษาเรื่อง “บูรณาการนิสสยสัมปันโนในปาปณิกธรรมเพื่อสร้างเสริมนิสัยที่ดีงามของผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด”

3.2 ศึกษาเรื่อง “บูรณาการอัตตัญญุตาในสัปปุริสธรรมเพื่อการพัฒนาผู้นำท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด”

3.3 ศึกษาเรื่อง “บูรณาการเมตตาวจีกรรมในหลักสาราณียธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารที่พึงประสงค์ในยุคดิจิทัลของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด”

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนาในพระบรมราชูปถัมภ์* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ข้อมูลทุติภูมิ

1) หนังสือ

กวี วงศ์พุฒ. (2536). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์เสริมวิชาชีพบัญชี.

กิตติ ตยัคตานนท์. (2532). *เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บัตเตอร์ฟลาย.

กิติ ตยัคคานนท์. (2530). *เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เชษฐ์การพิมพ์.

กิติ ตยัคคานนท์. (2543). *เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: เปลวอักษร.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2558). *อารยมหาพลังพานุภาพผู้นำ พลังเคลื่อนปวงประชาสู่ความอารยะ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: บริษัท ซัคเซส มีเดีย จำกัด.

เกียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2558). *อารยมหาพลังพานุภาพผู้นำ พลังเคลื่อนปวงประชาสู่ความอารยะ*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: บริษัท ซัคเซส มีเดีย จำกัด.

จิตติ มงคลชัยอรัญญา. (2540). *การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา. เอกสารประกอบการเรียนภาควิชาการพัฒนาพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ฉลอง มาปรีดา. (2537). *คุณธรรมสำหรับนักบริหาร*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ชญานิศ เชียวสด. (2563). *อปหานิยธรรม : หลักธรรมกับความสำเร็จและความมั่นคงองค์กร*. ม.ป.ป.: ม.ป.พ..

ดำรง แก้วเพ็ง. (2556). *ชุมชน*. สงขลา: นำศิลป์โฆษณา.

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2544). *ชุมชน*. สงขลา: นำศิลป์โฆษณา.

ถวิล ธาราโรจน์**.** (2532). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ทองย้อย แสงสินชัย. (2530). *สัปปุริสธรรม 7 (คุณสมบัติของคนดี 7 ประการ)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์. (2552). *พฤติกรรมของบุคคลในองค์กร* กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ประยูร อาษานาม. (2541). *การบริหารงานหลักการและแนวปฏิบัติ*. กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์.

ประเวศ วะสี. (2541). *ประชาคมตำบล* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มติชน.

ปราสาท หลักศิลา. (2519). *ชุมนุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สภาวิจัยแห่งชาติ.

ปัญญา ใช้บางยาง. (2546). *ธรรมาธิบาย เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รติธรรม.

เปลื้อง ณ นคร. (2543). *พจนานุกรมไทย – ไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

พระครูศิริจันทร์นิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม). (2559). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธ*. กรุงเทพฯ: นิติธรรมการพิมพ์.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2557). *ธรรมปริทรรศน์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548) *ภาษาธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลี่ยงเชียง.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2559). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์ธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *ภาวะผู้นำความสำคัญต่อการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *ภาวะผู้นำ ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2541). *ธรรมนูญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). *ธรรมนูญชีวิต*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทศาสนาของธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเพทฯ: โรงพิมพ์พระพุทศาสนาของธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2562). *ภาวะผู้นำ & จริยธรรมนักการเมือง*. กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมมิก จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). *ภาวะผู้นำ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมมิก จำกัด.

พระมหาสิทธิการ. (2543). *หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี*. กรุงเทพฯ: เลี่ยงเชียง.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). (2548). *หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มงคลชัยพริ้นติ้ง.

พระราชวรมุณี (ป.อ. ปยุตฺโต). (2541). *ธรรมนูญชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: Religious Affairs Printing Press.

พิชญา บุญนาม. (2548). *ผู้นำที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา, เอกสารวิชาการหลักสูตร "การพัฒนานักบริหารระดับสูง"รุ่นที่ 1 สำหรับข้าราชการสภาสามัญ ซึ่งดำรงตำแหน่ง 8 ที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะได้รับการประเมินให้ดำรงตำแหน่งระดับ 9.* กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาบุคลากร สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ยงยุทธ เกษสาคร. (2542). *ภาวะผู้นำและการจูงใจ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.

ยงยุทธ เกษสาคร. (2554). *ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม*. กรุงเทพฯ: เอสแอนด์เจ กราฟฟิค.

ระพี สาคริก. (2547). *วิญญาณผู้นำ จากรากฐานสู่การพัฒนา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2544). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ธนธัชการพิมพ์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2442). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

วิเชียร วิทยอุดม. (2548). *ภาวะผู้นำ Leadership*. นนทบุรี: บริษัท ธีระฟิล์ม และ ไซเท็กซ์ จำกัด.

วิภาดา คุปตานนท์. (2554). *การจัดการและพฤติกรรมองค์การ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.

สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอเดียนโสตร์.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2548). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ : หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540*. กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมชาติ กิจบรรยง. (2544). *ความฉลาดรู้ของผู้นำ*. กรุงเทพฯ: เอ็กเปอร์เน็ท.

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์. (2515). *ธรรมานุกรม*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฏฐายี). (2509). *"สัปปุริสธรรม"* หนังสืออนุสรณ์เนื่องในโอกาสงานฌาปนกิจศพ นายชัย. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ..

สมพงษ์ เกษมสิน. (2536). *การบริหาร*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สมพงษ์ สิงหะพล. (2547). *ผู้นำทางวิชาการและการพัฒนาหลักสูตร*. นครราชสีมา: สถาบันราชภัฏนครราชสีมา.

สมยศ นาวีการ. (2549). *การบริหารและพฤติกรรมองค์การ* (พิมพ์ครั้งที่ 4 (ฉบับปรับปรุง)). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2525). *การพัฒนาชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ดกลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2567). *แผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด (พ.ศ.2566-2570).* ร้อยเอ็ด: สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ดกลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด.

สุเชาน์ พลอยชุม. (2538). *ปรัชญาทั่วไปว่าด้วยประวัติ พัฒนาการ ปัญหา และทฤษฎีสำคัญทางปรัชญา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุเชาวน์ พลอยชุม. (2538). *ปรัชญาทั่วไปว่าด้วยประวัติ พัฒนาการ ปัญหา และทฤษฎีสำคัญทางปรัชญา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2537). *ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีและปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: บริษัทวิรัตน์ เอ็ดเคชั่นจำกัด.

สุเมธ แสงนิ่มนวล. (2552). *ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: ส. เจริญการพิมพ์.

สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ. (2549). *การสื่อสารเพื่อการพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์. (2563). *ความเข้าใจเรื่องการบูรณาการระหว่างพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ชลบุรี: เอ็มมี่ ก็อปปี้ เซนเตอร์.

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์. (2565). *จริยศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ชลบุรี: เอ็มมี่ ก็อปปี้ เซนเตอร์.

องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก. (2565). *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566-2570) ฉบับทบทวน ครั้งที่ 1.* ร้อยเอ็ด: องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด.

องค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน. (2565). *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2561-2565) ฉบับปี 2565.* ร้อยเอ็ด: องค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด.

องค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน. (2566). *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566-2570) ฉบับปี 2566.* ร้อยเอ็ด: องค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด.

อมร โสภณวิเชษฐ์วงศ์ และกวี อิศริวรรณ. (2543). *หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส 0411 พระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544*). มิติชุมชน : วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Barnard. (1961). C.J. *Education for Executive in Reading in Human Relations. (Edited by Dobin Robert.* New Jercy: Prentice-Hall.

Berson, Y., & Avolio, B. J. (2004). *Transformational leadership and the dissemination of organizational goals: A case study of a telecommunication firm*. The Leadership Quarterly.

Cambridge University. (2003). *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ife, J.W. (1999). *Community Development*, *Creating Community Alternatives-vision Analysis and Practice.* Australia: Longman.

Norton. A, (1994). *International Handbook of Local and Regional Government, In A Comparative Analysis of Advanced Democracies,* Birmingham: Elger.

2) วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/งานวิจัย

จิดาภา เร่งมีศรีสุข. (2560). *พุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. รายงานการวิจัย*, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.

ณัฐวุฒิ เข็มทิศ. (2561). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ดวงใจ ปินตามูล. (2559). *การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวพุทธธรรม*. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ทนง ทศไกร. (2561). *กลยุทธ์การพัฒนาภาวนะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามหลักทุติปาปณิกสูตร ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1*. ดุษฎีนิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย..

ธิติวุฒิ หมั่นหมี. (2560). *ภาวะผู้นำการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. รายงานการวิจัย, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นันทวรรณ อิสราวัฒน์ชัย. (2550). *ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัฒน์ : ศึกษาจากธรรม*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประคอง รัศมีแก้ว. (2551). *คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารในสถานศึกษาที่มีคุณภาพ*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประยงค์ พรมมา. (2556). *การบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระโกศล มณิรตนา. (2560). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยภาคเหนือตอนล่าง*. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, พุทธบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูโกสุมสมณวัตร (สังวาลย์ กุสุโม/เมาตะยา). (2560). *ศึกษาหลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูอุดมธรรมวัตร. (2562). *รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ*. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พัฐณสิญ นวโลจิตรัตน์. (2560). *รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำไทยอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคกลาง*. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไพฑูรย์ นูมหันต์. (2555). *การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการเมืองการปกครองไทย : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยสุขทัยธรรมาธิราช.

รินทอง แก้วทุม. (2559). *การบริหารการพัฒนาเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย..

ลัดดาวัลย์ สุดสวาท. (2559*). รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดสระแก้ว*. ดุษฎีนิพนธ์สขารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระพบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี.

วันทนา เนาว์วัน. (2557). *การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 3*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิชญาภา เมธีวรฉัตร. (2557). *รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง 2*. ดุษฎีนิพนธ์สาขารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิไลพร ไชยโย. (2559). *รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่นกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่.* รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

วุตม์ ทวีศรี. (2557). *การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมเพื่อการพัฒนาสู่องค์การประสิทธิภาพสูงของหน่วยงานวิจัยและพัฒนาในสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, สาขารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุนทร บุญสถิต. (2543). *สถานภาพ บทบาท และปัญหาของสามเณรในสังคม*, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุพรรณี มาตรโพธิ์. (2559). *ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการอุดมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์ทรวิโรฒ.

สุรศักดิ์ ม่วงทอง. (2543.) *พุทธกับภาวะผู้นำพึงประสงค์*. งานวิจัยอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุรศักดิ์ ม่วงทอง. (2553). *พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์: ศึกษาเฉพาะกรณีกำนันและผู้ใหญ่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช.* วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.

อภิชาต พานสุวรรณ. (2557). *การพัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, รัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อัจฉราภรณ์ บัวลังกา. (2563). *รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. ดุษฎีนิพนธ์, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อัมพร วงศ์โสภา. (2555). *รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพุทธตามหลักสัปปุริสธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาความคิดเห็นของประชาชน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Germain.(2006). M. l. *Development and preliminary validation of a psychometric measure of expertise: the generalized expertise measure*. Unpublished doctoral dissertation. Barry University, Florida.

3) บทความในวารสาร

เจษ อนุกูลโภคา. (2548). ภาวะผู้นำตามหลักพละ 4. *พุทธจักร, 69*(2), 48.

พรทิพย์ อัยยิมาพันธ์. (2547). Leadership for Organizational Effectiveness. *วารสารการบริหารคน, 3*(24), 65-68.

สุภาพร นามครรชิต, (2559). ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหาร. *Roi Kaensarn Academi, 1*(2), 13-22.

วรเศรษฐ์ ดอกบัว. (2564). หลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างความสามัคคีในการทำงาน. *วารสารพุทธจิตวิทยาปี, 6*(1), 1-8.

สรวิชญ์ วงษ์สะอาด. (2562). คุณธรรมในทัศนะของเพลโต. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, 2*(2), 22-38.

สุรศักดิ์ ปาเฮ. (2553). สู่มิติการเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพ. *วารสารข้าราชการครู, 21*(2), 27-33.

Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1993). *Transformation leadership and organizational culture*. *Public Administration Quarterly, 17*(1), 114-122.

House, R. J. (1971). A path-goal theory of leader effectiveness. *Administrative Science Quarterly, 16,* 321-328.

Jansen, J. J. P., Van den Bosch, F. A. J., & Volberda, H. W. (2006). Exploratory innovation, exploitative innovation, and performance: Effects of organizational antecedents and environmental moderators. *Management Science, 52,* 1661-1674.

4) เอกสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์

กันต์ สาระทิศ. (2566). *พุทธสันติเพื่อสร้างความปรองดอง*. สืบค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2566, จาก kantacandidate.blogspot/2012>

ทฤษฎีวิวัฒนาการโลกตามหลักพุทธศาสนา การกำเนิดผู้นำในการปกครอง. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2565, จาก https://www.baanjomyut.com

ปฐมพงศ์ ทินบรรเจิดฤทธิ์. (2566). *พุทธวิธีการปกครอง*. สืบค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2566, จาก http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. (2556). *ชุมชน*. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน, จาก http:/ www.human.cmu.ac.th/-hc/ebook/006103/Lesson 10/01.htm

ประณีต ก้องสมุทร. (2566). *อยู่ด้วยความรัก*. สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2566, จาก http://84000.org/tip...k/bookpn07.html>

5) การสัมภาษณ์

พระครูสุนทรปัญญาวิมล. (2567, 18 เมษายน). เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิคณาจารย์บ้านตากแดด. สัมภาษณ์.

พระครูกันตสีลาภิราม (เลิม). (2567, 27 เมษายน). เจ้าคณะตำบลหนองแวง. สัมภาษณ์.

พระครูประพัฒน์วรธรรม. (2567, 21 เมษายน). รองเจ้าคณะอำเภออาจสามารถ. สัมภาษณ์.

นายรณรงค์ชัย พลยูง. (2567, 18 เมษายน). ผู้ใหญ่บ้านบ้านตากแดด. สัมภาษณ์.

นายไพรัช เลิศพันธ์. (2567, 18 เมษายน). นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน. สัมภาษณ์.

นายเตรียม วรภูมิ. (2567, 18 เมษายน). ปราชญ์ผู้ทรงคุณวุฒิชุมชน. สัมภาษณ์.

นายไพบูลย์ นารีไผ่. (2567, 27 เมษายน). กำนันตำบลหนองแวง. สัมภาษณ์.

นายเกียรติศักดิ์ บรรจง. (2567, 30 เมษายน). ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองตาโฮม. สัมภาษณ์.

นายโกศล เมาะลาษี. (2567, 1 พฤษภาคม). คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นตำบลขี้เหล็ก. สัมภาษณ์.

นายธงชัย อุลสา. (2567, 3 พฤษภาคม). ผู้ใหญ่บ้านบ้านเหนือ. สัมภาษณ์.

นายสมบูรณ์ โยธาจันทร์. (2567, 3 พฤษภาคม). ผู้ใหญ่บ้านบ้านสิงห์โคล. สัมภาษณ์.

นางกัลยา นารีไผ่. (2567, 27 เมษายน). นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง. สัมภาษณ์.

นางลืมเดือน วรวงศ์. (2567, 30 เมษายน). ครูใหญ่โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลขี้เหล็ก. สัมภาษณ์.

นางสาววัชราพร สุดชารี. (2567, 18 เมษายน). ครูโรงเรียนบ้านตากแดดสุธรรมประชาสรรค์. สัมภาษณ์.

นางสาวสุภาพ สวัสดิ์พาณิชย์. (2567, 21 เมษายน). ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก. สัมภาษณ์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ประกาศอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์

ประกาศบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
เรื่อง อนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
ปีการศึกษา ๒๕๖๖

เพื่อเป็นการสมบูรณ์แห่งการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ตามระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยว่าด้วยการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๙ และข้อ ๔ แห่งประกาศบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เรื่อง ขั้นตอนการทำและการสอบดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์และ/หรือสารนิพนธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ และมติคณะกรรมการสอบหัวข้อวิทยานิพนธ์ ในการประชุมสอบ เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๖ จึงออกประกาศ เรื่อง อนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ปีการศึกษา ๒๕๖๖ ดังนี้

เลขทะเบียนนักศึกษา	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์
๖๔๓๐๗๕๐๒๓๑๐๐๑	นางโสภิณ จิตไพศาล	รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ (อาจารย์ที่ปรึกษา)
หัวข้อดุษฎีนิพนธ์		
ภาษาไทย	บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด	
ภาษาอังกฤษ	THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE	
วัตถุประสงค์	๑. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน ๒. เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการส่งเสริมผู้นำชุมชน ๓. เพื่อบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ๔. เพื่อเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด	
☑ **อนุมัติ**	ตามมติคณะกรรมการสอบหัวข้อเรื่องดุษฎีนิพนธ์	

ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1. พระเทพวชิรวิมล, ดร.
   - การศึกษา ปริญญาเอก Ph.D. (Pali & Buddhism) Marathwada University, India
     ปริญญาโท M.A. (Buddhist Studies) University of Delhi, India
     ปริญญาตรี ศนบ. (ปรัชญา) สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย
   - ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยเขตร้อยเอ็ด เจ้าอาวาสวัดมิ่งเมือง เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธ)

2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์
   - การศึกษา ปริญญาเอก Ph.D. (Philosophy & Religion) Banaras Hindu University, India.
     ปริญญาโท M.A. (Philosophy & Religion) Banaras Hindu University, India.
     ปริญญาตรี ศน.บ. (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
   - ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาปรัชญาและศาสนาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร แสนมี
   - การศึกษา ปริญญาเอก Ph.D Philosophy Kurukshetra University, India
     ปริญญาโท M.A. Philosophy Kurukshetra University, India
     ปริญญาตรี ศน.บ. (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
   - ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาปรัชญาและศาสนาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรัส ลีกา
   - การศึกษา ปริญญาเอก Ph.D. (Philosophy),University of Magadh, Bodh - Gaya,India.
     ปริญญาโท M.A.(Indian Philosophy) University of Madras, India. (Secondclass)
     ปริญญาตรี พธ.บ.(ศาสนา) เกียรตินิยมอันดับสอง มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
   - ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาตร มหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

5. ดร.สงวน หล้าโพนทัน

การศึกษา ปริญญาเอก พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปริญญาโท M.A. (Philosophy) มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
ปริญญาตรี ศน.บ. (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยเขตร้อยเอ็ด

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๐๗ ๑

๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร แสนมี

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ปรับตามนักวิชาการเสนอแล้ว ปรับปรุง

(ผศ.ดร.วิเชียร แสนมี)

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางวัชณีย์ เจริญนนท์ โทร. ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔

ที่ อว ๗๘๑๗/๑๐๐๗๗ **วันที่** ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย (IOC)

เจริญพร ดร.สงวน หล้าโพนทัน

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ได้ดำเนินการเรียบร้อยแล้ว

(ดร.สงวน หล้าโพนทัน)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลียงเมือง ตำบลตะลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๓-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๗๙๔

๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรัส สีกา

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

พ. เมธีวชิราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางวัชณีย์ เจริญนนท์ โทร. ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๓
นักศึกษา ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

ได้ประสานงาน/ปรึกษาเรื่องขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ เรียบร้อยแล้ว

ผ. สีกา

(ผศ. ดร.จรัส สีกา)

สแกนด้วย CamScanner

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๑๑๕

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ตรวจแล้ว
ถูกต้องเป็นปัจจุบัน
เกรียงชัย

(ผศ.ดร. ประภาส แก้วเกตุพงษ์)

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร. ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔

ที่ อว ๗๙๑๗/๖๐๐๗๗ **วันที่** ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย (IOC)

กราบเรียน พระเทพวชิรวิมล, ดร.

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงกราบเรียนมายังพระเดชพระคุณได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ภาคผนวก ง
เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน

ที่ จว. ๐๐๗๕/๒๕๖๗

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง: บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

TITLE: THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILLOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

นางโสภิณ จิตไพศาล

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๖๗ วันอังคารที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๒๓/๒๕๖๗ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในคน โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดภยันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในคนฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๕ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘

ออกให้ ณ วันที่ ๖ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗

ลงนาม

(พระมหามงวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.)
ประธานกรรมการ
คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก จ
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๓๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๘๓๗/ว ๐๒๓๐

๙ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เรียน พระครูประพัฒน์ วรธรรม

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

พ.เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๓๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๗๕๖๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๕๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๘๑๗/ว ๐๒๓๐

๕ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางสาวสุภาพ สวัสดิ์พาณิชย์

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ.เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

- ขอให้ได้รับความอนุเคราะห์
ตามความเหมาะสม

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

(นางสาวสุภาพ สวัสดิ์พาณิชย์)
ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลตลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว๐๒๗๐

๙ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายเกียรติศักดิ์ บรรจง

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ.ท. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

(นายเกียรติศักดิ์ บรรจง)

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลคางสาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๘๑๗/ว ๐๒๓๐

๕ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางลืมเดือน วรวงศ์

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ.เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ด้วยความยินดี

(ลืมเดือน วรวงศ์)

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลสวนจาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๖๓๐

๙ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายโกศล เมาะลาษี

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)” มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ.เมธีวิราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

(นายโกศล เมาะลาษี)

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลสงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๒๗๐

๕ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เรียน พระครูสุนทรปัญญาวิมล

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๘๑๗/ว๐๕๓๐

๙ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายรณรงค์ชัย พลยูง

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ.เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

นายรณรงค์ชัย พลยูง

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชเนีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๒๑๐

๙ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายไพรัช เลิศพันธ์

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ.เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

นายไพรัช เลิศพันธ์
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๒๗๐

๙ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายเตรียม วรภูมิ

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ.ท. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๒๗๐

๙ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางสาววัชราพร สุดชารี

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ.เมธีวชิรากรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

นางสาววัชราพร สุดชารี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๖๗๐

๙ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เรียน พระครูกันตสีลาภิราม (เลิม)

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

พ.เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว๐๒๗๐

๙ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางกัลยา นารีไผ่

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

นางกัลยา นารีไผ่

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๘๓๗/ว ๐๒๓๐

๒๕ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายไพบูลย์ นารีไผ่

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๒๗๐

๙ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายธงชัย อุลสา

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ธงชัย อุลสา

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว๐๒๓๐

๙ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายสมบูรณ์ โยธาจันทร์

ด้วย นางโสภิณ จิตไพศาล เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE INTEGRATION OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY IN PROMOTING COMMUNITY LEADERS IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ. เมธีวชิราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘๕ ๔๖๔๙๕๖๔

ภาคผนวก ฉ
แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก
เรื่อง บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชน ในจังหวัดร้อยเอ็ด

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกนี้จัดทำขึ้นเพื่อการวิจัยเรื่อง “บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านด้วยดี ส่วนข้อมูลที่จะได้นำไปใช้เพื่อจุดประสงค์ในการวิจัยเท่านั้น

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกนี้แบ่งออกเป็น 5 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของบุคคลผู้ให้คำสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 5 ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้คำสัมภาษณ์

1. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

2. ที่อยู่.....เลขที่.....หมู่ที่.....

ถนน.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....โทร.....

E-mail.....

3. ระดับการศึกษา (เรียงลำดับคุณวุฒิจากสูงสุด)

1.....

2.....

3.....

4. ตำแหน่ง

1.....

2.....

3.....

5. ผลงาน/รางวัล

1.....

2.....

3.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

1. ท่านคิดว่าการส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านวิสัยทัศน์ เป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าการส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านชุมชนเป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าการส่งเสริมผู้นำชุมชนด้านสร้างเครือข่ายเป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

1. ท่านคิดว่าหลักปาปณิกธรรมส่งเสริมผู้นำชุมชน เป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าหลักสัปปุริสธรรมส่งเสริมผู้นำชุมชน เป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าหลักสาราณียธรรมส่งเสริมผู้นำชุมชน เป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการส่งเสริมผู้นำชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

1. บูรณาการการส่งเสริมผู้นำด้านวิสัยทัศน์ด้วยหลักปาปณิกธรรม

.....

.....

.....

2. บูรณาการการส่งเสริมผู้นำด้านชุมชนด้วยหลักสัปปุริสธรรม

.....

....

....

3. บูรณาการการส่งเสริมผู้นำด้านสร้างเครือข่ายด้วยหลักสาราณียธรรม

.....

....

.....

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1. ความคิดเห็น

....

....

....

2. ข้อเสนอแนะ

....

....

....

ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความกรุณามา ณ โอกาส นี้

นางโสภิณ จิตไพศาล
นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ สกุล : นางโสภิณ จิตไพศาล
วัน เดือน ปีเกิด : วันศุกร์ ที่ 19 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2524
ชาติภูมิ : เลขที่ 15 หมู่ที่11 บ้านหนองโฮง ตำบลขี้เหล็ก
อำเภอ อาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด
ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 65 หมู่ที่11 บ้านหนองโฮง ตำบลขี้เหล็ก
อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด โทร 085 4649564
การศึกษา : พ.ศ. 2547 ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการ
พัฒนาชุมชน สถาบันราชภัฏมหาสารคาม
: พ.ศ. 2555 ปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
: พ.ศ. 2557 ปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
หน้าที่การงานปัจจุบัน : นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สังกัดสำนักปลัด
องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก อำเภออาจสามารถ
จังหวัดร้อยเอ็ด